

Ἀρ. Ἐκδόσεων Διαγόρα 6

ΤΡΥΦΩΝΟΣ ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΟΥ δ. φ.

Ρ Ο Δ Ι Α Κ Α

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΑ ΥΠΟ ΤΟΥ ΓΥΜΝ. ΣΥΛΛΟΓΟΥ «ΔΙΑΓΟΡΑ»

Ὁ Θολαμβος «ΔΙΑΓΟΡΑ» τοῦ Ῥοδίου

ΕΝ ΡΟΔῶ

Τύποις «Ἀπόλλωνος»

1917.

Δωρεά Χριστονομ. Δωρεάν. Δ. Βου.
Ζαζα. Τῷ Ἀνεγνωστῆρι, ἀρ. 115
Ἀρ. Ἀριθ. Ἐκδόσεων Διαγόρα 6

ΤΡΥΦΩΝΟΣ ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΟΥ δ. φ.

ΡΟΔΙΑΚΑ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΑ ΥΠΟ ΤΟΥ ΓΥΜΝ. ΣΥΛΛΟΓΟΥ «ΔΙΑΓΟΡΑ»

ΤΕΥΧΟΣ Α'.

Ὁ Θρίαμβος «Διαγόρα» τοῦ Ροδίου

ΕΝ ΡΟΔΩ

— ΤΥΠΟΙΣ ΑΠΟΛΛΩΝΟΣ —

1917

ΔΙΑΓΟΡΑ

*Ευλόγῳ ἀθλητικῷ καὶ μουσικῷ τῆς πόλεως Ῥόδου
ἐπὶ χρυσταῖς ταῖς ἐγείσιν
ἀφιεροῖ εἰς ἀνάμνησιν τῆς διετοῦς
γυμνασιαρχίας αὐτοῦ*

Ο ΤΡΥΦΩΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ

Γυμνασιάρχης τοῦ Βενετοκλείου

1914 — 1916

Τοῖς Ἐντευφομένοις

Αναδιφῶν τὰς δέλτους τῆς Παγκοσμίου Ἱστορίας ἀνευρίσκει μεταξὺ τῶν λαμπροτέρων σελίδων αὐτῆς καὶ τὰς περιλάμπρους καὶ ἐνδόξους σελίδας ἐκεῖνας, ἐν αἷς χρυσοῖς καὶ ἀνεξιτήλοις γράμμασιν ἀναγράφεται καὶ ἡ περικλεῆς καὶ θαυμασία ἱστορία τῆς ὠραίας καὶ ὀνομαστῆς Πατρίδος ἡμῶν Ῥόδου, ἡ ὁποία κατὰ τὰς πλείστας περιόδους συνετέλεσε κατὰ πολὺ διὰ τῆς ἐργασίας καὶ τῆς δραστηριότητος τῶν τέκνων αὐτῆς εἰς τὴν ἐπίδειξιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Πολιτισμοῦ ἐπισύροντος μέχρι σήμερον τὸν θαυμασμόν καὶ αὐτῶν ἀκόμη τῶν μᾶλλον πεπολιτισμένων λαῶν τῆς σημερινῆς Εὐρώπης. Καίτοι δὲ καθ' ὅλους τοὺς αἰῶνας ἀπὸ τῆς Μυθολογικῆς Περιόδου μέχρι σήμερον καὶ κατ' αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς χρόνους τῆς παρακμῆς καὶ στασιμότητος, ἡ Ῥόδος ἔχει πάντοτε νὰ παρουσιάσῃ ἕκτακτόν τι ἱστορικὸν γεγονός κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον, λαμπρῶνον τὴν Ἑλληνικὴν ἱστορίαν αὐτῆς, ἐν τούτοις δυστυχῶς μέχρι σήμερον ἢ κατὰ τὸν Μεσαίωνα καὶ ἐφεξῆς ἱστορία τῆς περικλεοῦς ἡμῶν Πατρίδος Ῥόδου, εἰς τοιοῦτον βαθμὸν παρέμεινε καὶ παραμένει ἄγνωστος ἀπὸ ἑλληνικῆς ἀπόψεως, ὥστε πᾶς τις, διεξερχόμενος τὰς πολλαπλᾶς συγγραφαὶς περὶ Ῥόδου, ἅς ἐφλοτιμήθησαν νὰ ἐκπονήσωσιν ἀπὸ ἄλλης κυρίως ἀπόψεως πολλὰ τῆς Ἑσπερίας τέκνα νομίζει ὅτι κατὰ τὴν μακρὰν ταύτην περίοδον, ὁ Ἑλληνικὸς Πολιτισμὸς τῆς νήσου ταύτης, ὁ ἐξιστορηθεὶς ἐν τῇ Ἀρχαιότητι διὰ τῶν ζωηροτέρων ἐκφράσεων καὶ διὰ τῶν ποιητικωτέρων λέξεων ἐμπνευσμένων ἱστορικῶν καὶ συγγραφέων, ἐξέλιπε καθ' ὀλοκληρίαν ἐκ τῆς νήσου ταύτης ὑποχωρήσας ἴσως εἰς ἄλλον ξενικὸν πολιτισμὸν τῶν διαφόρων κατακτητῶν Αὐτῆς, διότι ὁ ἱστορικὸς θησαυρὸς τῶν Ἑλληνικῶν πηγῶν τῆς ἱστορίας τῆς ὠραίας νύμφης τοῦ Ἀπόλλωνος ἔμεινεν ἐντελῶς ἀνεκ-

μετάλλευτος και ὁ βαρὺς πέπλος τοῦ ἀγνώστου ἐκάλυπτε τὰ Ἑλληνικὰ ἱστορικὰ κειμήλια τῆς σκοτεινῆς ταύτης περιόδου, καθότι δὲν εἶχε παρουσιασθῆ ἄχρι σήμερον ὁ δεινὸς ἐκεῖνος Ἑλλην ἱστοριοδίφης και ὁ τολμηρὸς ἐκεῖνος Ἑλλην ἐρευνητῆς ὁ ὁποῖος διὰ τῆς ἱστορικῆς σκαπάνης αὐτοῦ θὰ ἔφευρεν εἰς φῶς τοὺς κεκρυμμένους Ἑλληνικοὺς θησαυροὺς τῆς μεσαιωνικῆς και νεωτέρας ἱστορίας τῆς Νήσου Ῥόδου και ὁ ὁποῖος διὰ τῆς στιβαρᾶς χειρὸς αὐτοῦ θὰ ἀνήγειρε τὸν βαρὺν πέπλον τοῦ ἀγνώστου, τὸν περικαλύπτοντα τὴν Ἑλληνικὴν ἀποψιν τῆς περιλάμπρου Ῥοδιακῆς ἱστορίας κατὰ τὴν περίοδον τῆς παρακμῆς και στασιμότητος τῆς προσφιλοῦς Πατρίδος ἡμῶν.

Ἄλλ' ἐὰν μέχρις ἐσχάτων δὲν εἶχεν ἀνευρεθῆ ὁ ἀναζητούμενος Ἑλλην ἱστορικὸς διὰ τὴν ἀποκαλύψη τοὺς κεκρυμμένους ἱστορικοὺς θησαυροὺς τῆς εὐκλεοῦς και ἐνδόξου νήσου Ῥόδου, σήμερον δυνάμεθα τὴν καυχηθῶμεν ὅτι ἀνευρέθη ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος διὰ μακρᾶς και ἐπιπόνου ἐρεύνης κατώρθωσεν ὡς ἄλλη μέλισσα τὴν περισυλλέξῃ ἕνα πρὸς ἕνα τοὺς Ἑλληνικοὺς και Ἐθνικοὺς τούτους θησαυροὺς τῆς Πατρίδος ἡμῶν και τὴν ἀπαρτίσῃ δι' αὐτῶν ὡς δι' εὐόσμων ἀνθέων τὴν ὡραίαν και μεγάλην ἱστορικὴν ἀνθοδέσμη, ἐξ ἧς ἀναδίδεται τὸ ἄρωμα τοῦ ἐπὶ πολὺ ἀφανοῦς Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ κατὰ τὴν μεσαιωνικὴν και νεωτέραν ἱστορικὴν περίοδον τῆς ὡραίας τοῦ Ἡλίου νύμφης Ῥόδου.

Και ὁ δεινὸς οὗτος Ἑλλην ἱστορικὸς και ὁ τολμηρὸς οὗτος Ἑλλην ἐρευνητῆς εἶναι ὁ ἀνὰ τὸ Πανελλήνιον και τὸν λοιπὸν διεθνή φιλολογικὸν κόσμον γνωστότατος σοφὸς καθηγητῆς και ἐπὶ διετίαν χρηματίσας Γυμνασιάρχης τοῦ Βενετοκλείου Γυμνασίου, Τρύφων Εὐαγγελίδης, τοῦ ὁποῖου τὰ ἱστορικὰ συγγράμματα, αἱ ἱστορικαὶ πραγματεῖαι και μονογραφίαι και τὰ λοιπὰ φιλολογικὰ ἔργα πολλὰ τῶν ὁποίων μετεφράσθησαν Γερμανιστὶ (Πραγματεία περὶ Γενναδίου Σχολαρίου κτλ.) και Γαλλιστὶ (Μελέτη περὶ Σκιαθοῦ) ἀριθμούμενα ἄνευ οὐδεμιᾶς ὑπερβολῆς κατὰ ἑκατοντάδας ἐθεωρήθησαν μεγίστης ἱστορικῆς ἀξίας και παρέσχον, λόγῳ τῆς ἐμβριθείας και τῆς πρωτοτυπίας, ἣτις χαρακτηρίζει αὐτὰ, ἀφορμὴν εἰς μὲν τὸν Ἑλληνικὸν και ξένον τύπον

νά ἀσχολῆται συνεχῶς περὶ αὐτῶν εἰς δὲ ξένα περιοδικὰ νά γράψω-
σιν εὐμενεστάτας περὶ αὐτῶν καὶ τοῦ συγγραφέως κρίσεις ὡς
ἡ Ἑστία, ἡ Ἑβδομάς, ἡ Ἴρις, ἡ Τέχνη ὁ Κ' αἰὼν (μετ' εἰκόνας τοῦ
Συγγραφέως) οἱ δύο Κόσμοι, ὁ Κόσμος, ὁ Παρνασσὸς (μετ' εἰκόνας
τοῦ Συγγραφέως) ἡ Revue des études Grecques, ἡ Revue Historique, τὸ
Athenaeum, ἡ Académie, ἡ Bysantinische Zeitschrift, τὰ Bysantiskoi Vre-
menik, Bessarione, ἡ Echo d'Orient, ἡ Wochenschrift fuer Klassische Philo-
logie, ἡ Kirchliche Zeitung καὶ ἡ Theologische Litterarzeitung κτλ.

Ὁ ἐμβριθῆς λοιπὸν Ἑλλήν ἱστορικὸς Τρύφων Εὐαγγελίδης ὁ
ὁποῖος πᾶν ὅ,τι ἔγραψε τὸ ἔγραψεν ἀπὸ Ἑλληνικῆς ἀπόψεως ἀσχο-
ληθεὶς ἐπὶ μακρὸν ἔκτος τῆς Ἱστορίας τῆς Ῥόδου μέχρι τῶν νεωτέ-
ρων χρόνων τὴν ὁποίαν συνέγραψε, βασισθεὶς εἰς Ἑλληνικὰς πηγὰς
καὶ ἡ ὁποία εἶναι ἔργον ὑψίστης ἱστορικῆς ἀξίας, συνέγραψε καὶ τὸ
περισπούδαστον ἔργον τὰ «ΡΟΔΙΑΚΑ» εἰς τὰς σελίδας τοῦ ὁποίου
παρελαμβάνουσιν ὑπὲρ τοὺς πεντακοσίους Ἕλληνας Ῥόδιοι ἄγνωστοι
τοῖς πλείστοις ἐπιφανεῖς ἄνδρες, διαπρέψαντες εἰς τὰ γράμματα, τὰς
ἐπιστήμας, τὰς τέχνας, τὴν πολιτικὴν, τὴν στρατηγικὴν τὴν διπλωμα-
τίαν, τὴν ποίησιν κτλ. κατὰ τὸν Μεσαίωνα καὶ ἐφεξῆς καὶ τὸ ὁποῖον
ὁ πατριωτικώτατος συγγραφεὺς αὐτοῦ μετὰ μακροῦ σπουδαιοτάτου προ-
λόγου περὶ τῶν «Διαγοριδῶν», ἐδωρήσατο εἰς τὸν Γυμναστικὸν Σύλ-
λογον «Διαγόραν» ἵνα οὗτος ἐκδώσῃ πρὸς ὄφελος αὐτοῦ τὸ ὑψίστης
ἱστορικῆς σημασίας ἔργον τοῦ πολυγραφικωτάτου Ἑλλήνος Ἱστορικοῦ
Τρύφωνος Εὐαγγελίδου.

Ὁ Γυμναστικὸς ὄθεν Σύλλογος Διαγόρας ἀποδεχθεὶς μετ' ἀπείρου
εὐγνωμοσύνης τὴν πρὸς αὐτὸν γενομένην σπουδαιοτάτην ταύτην δω-
ρεὰν τοῦ μεγάλου καὶ διαπρεποῦς Ἑλλήνος Ἱστορικοῦ Τρύφωνος
Εὐαγγελίδου, ὁ ὁποῖος ἀνεκηρύχθη Εὐεργέτης καὶ Ἐπίτιμον Μέλος
αὐτοῦ προβαίνει εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ περισπούδαστου τούτου
ἱστορικοῦ ἔργου τὸ ὁποῖον τῇ ἀληθείᾳ πληροῖ χαῶδες κενὸν τῆς ἱστο-
ρίας τῆς Ῥόδου.

Προβαίνων δὲ ὁ Γυμναστικὸς Σύλλογος Διαγόρας εἰς τὴν ἔκδοσιν
μιας τοιαύτης ἐμβριθεστάτης καὶ περισπούδαστου πραγματείας τοῦ
γνωστοτάτου Ἑλλήνος Ἱστορικοῦ Τρύφωνος Εὐαγγελίδου, ἀφ' ἑνὸς
μὲν θεωρεῖ μεγίστην τιμὴν αὐτοῦ, διότι αὐτὸς πρῶτος ηὔτύχησε νά

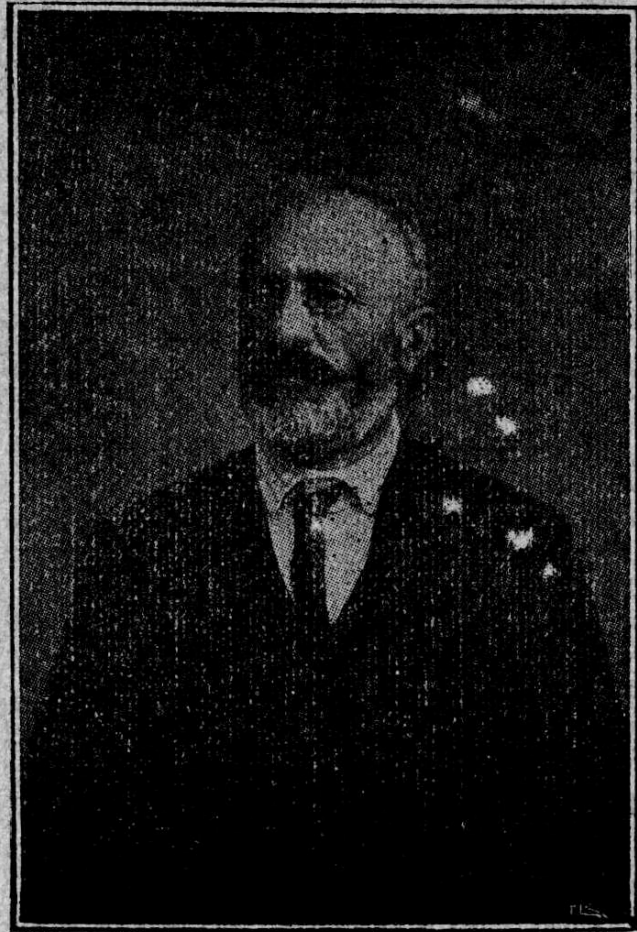
φέρη εἰς φῶς μίαν τοσοῦτον ὠφέλιμον καὶ σοβαρὰν ἐργασίαν περὶ Ῥόδου, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἐλπίζει ἀκραδάντως ὅτι ὄχι μόνον πάντες οἱ Ῥόδιοι συναισθανόμενοι τὴν μεγάλην ὑποχρέωσιν, ἣν ἔχουσιν ἀπέναντι ἑαυτῶν καὶ τῆς λαμπρᾶς ἱστορίας αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ ὁμογενεῖς καὶ λοιποὶ ἐνδιαφερόμενοι διὰ πᾶν καλὸν καὶ ὠφέλιμον, θὰ ὑποστηρίξωσιν ἠθικῶς τε καὶ ὑλικῶς τὴν ἔκδοσιν τῶν «Ροδιακῶν» τοῦ Τρύφωνος Εὐαγγελίδου, ἣτις θὰ σημειώσῃ σταθμὸν ἀληθοῦς προόδου ὄχι μόνον τοῦ Διαγόρα ἀλλὰ καὶ τῆς Ῥόδου ὁλοκλήρου.

Ἐν Ῥόδῳ Μηνὶ 7)βρίῳ 1916

Ὁ Πρόεδρος τοῦ Γυμν. Συλλόγου «Διαγόρα»

Γεώργιος Θ. Γεωργιάδης δ. ν.

δικηγόρος

ΤΡΥΦΩΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ

Δαμάγητος Β'. ἐγέννησε τὸν Διαγόρα. Ἀλλὰ περὶ τούτου ὁ ἐξυμνήσας τὸν ἄνδρα Πίνδαρος οὐδὲν γινώσκει. Χρονολογικῶς δὲ δὲν συμβιβάζεται τὸ πρᾶγμα, ἐκτὸς ἂν δεχθῶμεν, Γ'. Δαμάγητον καὶ ἄλλον Δωριέα.

Ὁ Διαγόρας ἐκτίσατο τὴν ἑαυτοῦ φήμην ὡς ἀθλητοῦ μετὰ τῶν υἱῶν καὶ τῶν ἀνεψιῶν. Τὸ πρῶτον ἐνίκησεν ὁ πατὴρ ἐν ἔτει 464, αἱ δὲ τρεῖς νίκαι τοῦ τρίτου καὶ νεαρωτάτου υἱοῦ Δωριέως ἐγένοντο τῷ 432 428 καὶ 424 ἦτοι κατὰ τρεῖς συνεχεῖς Ὀλυμπιάδας. Ἀλλ' ἰδίως δύο νίκαι ἦσαν αἱ κυρίως περιώνυμον καταστήσασαι τὴν Ροδιακὴν τῶν Διαγοριδῶν οἰκογένειαν : ἡ ἐν Ὀλυμπίᾳ τοῦ πατρός, ἣν ἐξύμνησεν ὁ μέγας Πίνδαρος (Ὀλυμπιονίκης Ζ'.*) καὶ ἡ διπλῆ νίκη ἀμφοτέρων τῶν υἱῶν αὐτοῦ Δαμαγήτου, καὶ Ἀκουσιλάου ἐν Ὀλυμπίᾳ, τοῦ μὲν ἐν πυγμαῖ τοῦ δὲ ἐν παγκρατίῳ, οἵτινες ἐστεφανωμένοι καὶ τὸν πατέρα διὰ τῶν ἰδίων πολλῶν στεφάνων στεφανώσαντες καὶ ἐπὶ τῶν ὤμων ἐγείροντες περιῆγον ἐν εὐφημίαις ἀνά τὸ Ὀλυμπιακὸν στάδιον ὑπὸ τὰς ἀνθοβολίας καὶ ἐπευφημίας τοῦ πλήθους ὡς ἡ παρατεθεῖσα εἰκὼν δεικνύει ὅτε ἐκ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ Σπαρτιάτης τις ἀνεφώνησε : « Ἀπόθανε, Διαγόρα, εἰς τὸν οὐρανὸν δὲν δύνασαι νὰ ἀναβῆς ».

Τὸ ὥραϊον τοῦτο ἐπεισόδιον ἀναφέρει ὅτε Κικέρων (**Tuscullan.** I, 46, 111,) ὁ Πλούταρχος (ἐν βίῳ Πελοπίδα 3433) καὶ ὁ Πausανίας (5' 7, 3) Ἐν τοῖς μετὰ ταῦτα δὲ χρόνοις πολλαχῶς καὶ πολυτρόπως διηυρύνθη ἡ διήγησις, περιεκοσμήθη ἐπὶ τὸ μυθικώτερον (**), ὡς ἀναφέρουσι τὰ ἀρχαῖα σχόλια εἰς Πίνδαρον (Ὀλυμπιονίκης Ζ', 1 ἐκδ. **Boeckh**—**Fragmenta Historieorum graecorum** τόμ. Β'. σελ. 183 ἐφξ. πρβλ. τόμ. Δ'. 307—Ἰωάννης Τζέτζης.....χιλιάδες Α' 594 ἐξῆς καὶ **Aulus Gellius, Noctes Atticae** Γ' 15,3).

Ὁ Διαγόρας ἐνίκησε καὶ ἐν τοῖς Ἑραίοις τοῦ Ἄργους, ἐν τοῖς Ἑρακλείοις τῶν Θηβῶν, ἐν τινι ἐορταστικῷ ἀγῶνι ἐν Ἀθήναις, ἐν τοῖς ἱεροῖς ἀγῶσι τῶν Βοιωτῶν, ἐν Πελλάνη, ἐξάκις ἐν Αἰγίνῃ, πολλάκις

(*) Ἐν Δίνδῳ καὶ ἐν τῷ ραῖ τῆς Δωδίας Ἀθηνᾶς ἀνέκειτο, ὡς εἶδομεν ἐν τῷ ἐν τῇ «Ροδιακῇ» δημοσιευθέντι «Χρονικῷ τῆς Δίνδου» τοῦ κ. **Blikenberg**, πικακίς ἐφ' ἧς ἦτο ἐγκεχαραγμένη, χρυσοῖς γράμμασι, ὁ εἰς τὸν ἀθλητὴν Διαγόρα Ζ' Ὀλυμπιονίκης τοῦ ὑπὲρ τοῦ Πινδάρου (**E. Romagnoli, Rodi nel canto di Pindaro ἐν Nuova Antologia Roma 192 σ. 974.**)

(**) «Κάτθανε, Διαγόρα, κάτθανε οὐκ εἰς Ὀλυμπον ἀναβήσει.»

ἐν Μεγάροις. Πάντα ταῦτα τὰ ἄθλα ἔλαβε πρὸ τῆς μεγάλης Ὀλυμπιακῆς αὐτοῦ νίκης (Πίνδαρος Ὀλύμπιον. Ζ' 82—87 (150—9)).

᾽Ωραῖον ἦν ἐπίσης τὸ ἐπεισόδιον τῆς Φερενίκης, θυγατρὸς τοῦ Διαγόρα. Ἡ πρεσβυτέρα θυγάτηρ αὐτοῦ Καλλιπάτειρα, σύζυγος τοῦ Καλλιάνακτος ἐγέννησε τὸν Εὐκλῆ, ὅστις ὡς ἀνὴρ ἐνίκησεν ἐν Ὀλυμπίᾳ, καὶ ὡς ἔφηβος ἐνίκησε τὸν Πεισίρροδον τὸν υἱὸν τῆς Φερενίκης. ἡ μήτηρ (Φερενίκη ἢ Καλλιπάτειρα ἀδιάφορον) συναπῆλθεν εἰς Ὀλυμπίαν καὶ ἐκεῖ μαθοῦσα τὸν ἀπαγορευτικὸν νόμον, ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται ἡ εἴσοδος εἰς Ὀλυμπίαν τῶν γυναικῶν ἀπεφάσισε νὰ καταστρατηγήσῃ αὐτὸν.

Ἡ εἰς γυναικας, πλὴν τῶν παρθένων τῆς ἱερείας τῆς Δήμητρος Χαμύνης, εἴσοδος ἦτο ἀπήγορευμένη θανάτῳ παρεβιάσθη ὁμῶς ἅπαξ ὁ ἀπαγορευτικὸς οὗτος τῶν Ὀλυμπίων νόμος:

Ἡ Φερενίκη, τοῦ υἱοῦ αὐτῆς ἀγωνιζομένου καὶ νικῶντος ἐν Ὀλυμπίᾳ, ἐνδυθεῖσα ἀνδρικὰ φορέματα, εἰσῆλθεν εἰς τὸ Στάδιον ὑπὸ μορφὴν διδασκάλου τῆς γυμναστικῆς, ἀνεμίχθη ἀπαρατήρητος μετὰ τοῦ πλήθους τῶν ἄλλων γυμναστῶν, ἀδιαφόρως ἔχουσα δῆθεν πρὸς τὰ τελούμενα· ἀλλ' ὅταν ὁ υἱὸς αὐτῆς ἀνεκηρύχθη ὑπὸ τῶν Ἑλλανοδικῶν νικητῆς δὲν ἠδυνήθη πλέον νὰ συγκρατήσῃ ἑαυτὴν ἐκ τῆς συγκινήσεως καὶ λησμονήσασα ὅτι γυνὴ ἦν καὶ τὸν θανάτῳ ζημιοῦντα τὸν παραβάτην νόμον, ἔσπευσε πρὸς τὸν υἱὸν καὶ ἐναγκαλισθεῖσα ἀνελύθη εἰς δάκρυα χαρᾶς, συγχρόνως ὁμῶς καταπεσόντος καὶ τοῦ ἱματίου ἐφάνη ὅτι ἦν γυνὴ καὶ συνελήφθη. Καὶ θὰ ἐφηρομόζετο ὁ νόμος καὶ θὰ κατεδικάζετο εἰς θάνατον ἢ πολυμήχανος Ῥοδία ἀλλ' ἐλυτρώθη χάριν εἰς τὴν ἐκ τοῦ Ἡράκλεους καταγωγὴν καὶ τὴν ἐκ τῶν Διαγοριδῶν γενεάν. Οὐχ ἦττον ὁμῶς ἵνα μὴ ἐν τῷ μέλλοντι ἐπαναληφθῆ τὸ πρᾶγμα οἱ γυμνασταὶ ὑπεχρεοῦντο τοῦντεῦθεν νὰ εἰσέρχωνται εἰς τὸ Στάδιον γυμνοὶ ὡς ἦσαν καὶ οἱ ἀθληταὶ (*). Ἄλλ' ἀφήσωμεν νὰ παραστήσῃ τὴν συγκινητικὴν ταύτην στιγμὴν τοῦ ἐπεισοδίου τῆς Καλλιπατείας εἰς τῶν ἀλήστου μνήμης ἀρίστων ποιητῶν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, ὁ Λαυρέντιος Μαβίλλης, περὶ οὗ ἱκανὰ ἔγραψα ἐν τῇ «Ῥοδιακῇ» (3 Δεκεμβρίου 1915):

(*) Ἴδὲ Ἄντ. Θ. Σηλιωτοπούλου, οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες διὰ τῶν αἰώνων, Ἄθ. 1906 σ. 35 καὶ 11).

Ἄρχόντισσα Ῥοδίτισσα πῶς μπῆκες;
 Γυναῖκες διώχνει μιὰ συνήθεια ἀρχαία
 Ἐδῶθε.»—«Ἔχω ἓνα ἀνέψι, τὸν Εὐκλέα,
 Τρία ἀδέρφια, γιὸ, πατέρα Ὀλυμπιονίκες·
 Νὰ μὲ ἀφήσετε πρέπει, Ἑλλανοδίκες,
 Καὶ ἐγὼ νὰ καμαρώσω μεσ' τὰ ὠραῖα,
 Κορμὶ ποῦ γιὰ τ' ἀγρίλι τοῦ Ἡρακλέα
 Παλαίβουν, θαυμασιὲς ψυχὲς ἀντρίκες.
 Μὲ τὲς ἄλλες γυναῖκες δὲν εἶμαι ὅμοια.
 Στὸν αἰῶνα τὸ σοῖ μου θὰ φαντάζῃ
 Μὲ τῆς ἀντρείας τὰ ἀμάραντα προνόμια,
 Μὲ μάλαμα γραμμένος τὸ δοξάζει,
 Σὲ ἀστραφτερὸ κατεβατὸ μαρμάρου
 Ὕμνος χρυσὸς τοῦ ἀθάνατου Πινδάρου.»

Ὁ Μαβίλλης δέχεται τὴν Καλλιπάτειρα. Ἀντ' αὐτῆς ὅμως ἄλλοι
 θέλουσι τὴν Φερενίκην ὡς εἰσελθοῦσαν εἰς τὴν Ὀλυμπίαν (Παυσανίας
 Ε' 6,8 στ' 6,2 καὶ 7,2—Αἰσχίνου ἐπιστολὰς Δ' 5—Σχόλια εἰς Πίνδα-
 ρον, Ὀλυμπιονίκης Ζ' 15—**Boeckh, Pindarus** Γ' 163—**Valeri-
 us Maximus** Η' 15)—1. Τζέτζης, χιλιάδες Α' 604 ἐφεξῆς πρὸβλ.
 Α' 595 καὶ ΙΒ' 359)—Χορίκιος παρὰ τῷ **Villoison, Anecdota
 Graeca** Β' 23—**Plinius Hist. Naturalis** VII 133—Αἰλιανὸς,
 Ποικίλη Ἱστορία Χ, 1—Φιλόστρατος, Γυμναστ, 17—**Fragm. his-
 tor. graecorum** Β' 183.)

Τὰ ἀγάλματα τῶν νικητῶν Διαγοριδῶν εἶδεν ὁ Παυσανίας περιη-
 γούμενος κατὰ τὸν α' αἰῶνα τὴν Ὀλυμπίαν (Παυσανίας 5' 7' 1' καὶ 2)
 καὶ ὁ σχολιαστὴς δὲ τοῦ Πινδάρου (Ἀριστοτέλους Ὀλυμπιονικαὶ Ἀ-
 ποσπασ. 264 παρὰ **Müller, Tragem. hist. graec** II 183, Ἀπό-
 σπασμα 528 παρὰ **Rose**.) περιέγραψεν αὐτὰ. Ὁ Παυσανίας περι-
 γράφων τὰ ἀγάλματα τῶν Διαγοριδῶν ἐν Ὀλυμπίᾳ λέγει: «οἱ δὲ συν-
 εχεῖς τε ἀλλήλοις καὶ ἐν κόσμῳ τοιῶδε ἀνέκειντο. Ἀκουσίλαος μὲν
 λαβὼν πυγμῆς ἐν ἀνδράσι στέφανον, Δωριεὺς δὲ ὁ νεώτατος παγ-
 κρατίῳ νικήσας Ὀλυμπιάσιν ἐφεξῆς τρισὶ, πρότερον δ' ἔτι τοῦ Δωριέ-

ως ἐκράτησε καὶ Δαμαγῆτος τοὺς εἰσελθόντας εἰς τὸ παγκράτιον. Οὗτοι μὲν ἀδελφοὶ τέ εἰσι καὶ Διαγόρου παῖδες, ἐπὶ δὲ αὐτοῖς κεῖται καὶ ὁ Διαγόρας, πυγμῆς ἐν ἀνδράσιν ἀνελόμενος νίκην· τοῦ Διαγόρου δὲ τὴν εἰκόνα Μεγαρεὺς εἰργάσατο Καλλικλῆς Θεοκόσμου τοῦ ποιήσαντος τὸ ἄγαλμα ἐν Μεγάροις τοῦ Διὸς. Διαγόρου δὲ καὶ οἱ τῶν θυγατέρων παῖδες πύξ τε ἤσκησαν καὶ ἔσχον Ὀλυμπιακὰς νίκας, ἐν μὲν ἀνδράσιν Εὐκλῆς Καλλιάνακτος τε ὄν καὶ Καλλιπατεῖρας τῆς Διαγόρου, Πεισιρροδος δὲ ἐν παισίν, ὃν ἡμήτηρ ἀνδρὸς ἐπιθεμένη γυμναστοῦ σχῆμα ἐπὶ τῶν Ὀλυμπίων αὐτὴ τὸν ἀγῶνα ἤσκησεν. Οὗτος δὲ ὁ Πεισιρροδος καὶ ἐν τῇ Ἄλτει παρὰ τῆς μητρὸς τὸν πατέρα ἔστηκε. Διαγόραν δὲ καὶ ὁμοῦ τοῖς παισίν Ἀκουσιλάῳ καὶ Δαμαγήτῳ λέγουσιν ἐς Ὀλυμπίαν ἐλθεῖν· νικήσαντες δὲ οἱ νεανίσκοι διὰ τῆς πανηγύρεωσ τὸν πατέρα ἔφερον βαλλόμενόν τε ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἀνθεσι καὶ εὐδαίμονα ἐπὶ τοῖς παισὶ καλούμενον, γένος δὲ ὁ Διαγόρας τὸ ἐξ ἀρχῆς Μεσσήνεος πρὸς γυναικῶν ἦν, καὶ ἀπὸ τῆς Ἀριστομένους γηγόνει θυγατρὸς. Δωριεῖ δὲ τῷ Διαγόρου παρέξ ἢ Ὀλυμπίασιν Ἰσθμίων μὲν γεγόνασιν ὀκτὼ νῖκαι, Νεμείων δὲ ἀποδέουσαι μιᾶς εἰς τὰς ὀκτὼ. Λέγεται δὲ καὶ ὡς Πύθια ἀνέλοντο ἀκονιτὶ.)

Κατὰ ταῦτα ὁμοῦ ἴσταντο οἱ ἀνδριάντες τοῦ Ἀκουσιλάου, τοῦ Δωριέως, τοῦ Δαμαγήτου, τοῦ Διαγόρα, τοῦ Πεισιρρόδου· μεμονωμένος δὲ ὁ τοῦ Εὐκλέους, (*) κατὰ τὸ γένος τοῦ πατρὸς Καλλιάνακτος, ὡς λέγει ὁ Παυσανίας (5, 6, 2).

Προεξεῖχον δὲ κυρίως τὰ ἀγάλματα τοῦ Διαγόρου καὶ τοῦ Δαμαγήτου [Σχόλια Βατράχων Ἀριστοφάνους 320 = Ἀποσπ. Ἐρμίπου ἔκδ. **Κοκκ** ἀπόσπασμα 42 — Σουΐδας ἐν λέξει Ἰακχος.] Μεγάλοι δὲ καλλιτέχναι ἐτεχνούργησαν τοὺς ἀνδριάντας· τούτους τὸν τοῦ Διαγόρα μὲν ὁ Καλλικλῆς ὁ υἱὸς τοῦ Θεοκόσμου, τὸν τοῦ Εὐκλέως δὲ ὁ μέγας Ναυκύδης. Αἱ δὲ βάσεις αὐτῶν ἀνακαλυφθεῖσαι ὑπὸ τῶν τὰς ἀνασκαφὰς τῆς Ὀλυμπίας ἐπιχειρησάντων Γερμανῶν τῷ 1878 φέρουσι ἐπιγραφὰς δημοσιευθείσας ἐν **GDI**. 3765 a e καὶ ἐν **Archaeol. Zeit** τόμ. 33-1880 σ. 52, ἀριθ. 334. Κατὰ δὲ τοὺς **Oxyrhynchus Papyri** 1899, 90, ὁ χρόνος τῆς ἐν Ὀλυμπίᾳ νίκης Δαμαγήτου ὀρίζεται τῷ 452 ἢ 448 [**].

(*) (*Idē eīs τὸ ἐπόμενον φύλλον κάτωθεν.)

Δυστυχῶς τό περιώνυμον γένος τῶν Διαγοριδῶν (***)οἱ Ἀθηναῖοι, ὧν ἐγένοντο σύμμαχοι, μετὰ τὰ Μηδικά, οἱ Ρόδιοι ὑπαχθέντες ὑπὸ τὴν νέαν Δηλιακὴν — Ἀττικὴν συμμαχίαν [Πλούταρχ. βίος Θεμιστ. 21] καὶ δὴ εἰς τὸν Καρικὸν λεγόμενον φόρον μετὰ τὸ 470 π. χ. κατώρθωσαν νὰ ἀποξενώσωσι τῆς Ῥόδου, διότι οἱ Ἀθηναῖοι τὴν δημοκρατίαν καθιδρῦσαντες ἐν ταῖς συμμαχίαις πόλεσι καὶ δὴ ἐν Ῥόδῳ ἐπὶ ἐξήκοντα ἔτη, μέχρι τοῦ 411 προῦκάλεσαν τὴν ἀντίδρασιν τῶν Διαγοριδῶν, ἀνδρῶν ἀριστοκρατικῶν (πλουσιωτέρων κατὰ Ξενοφῶντα) καὶ ἡγεμονικῶν καθὼς καὶ τῶν φίλων αὐτῶν. Ἐντεῦθεν οἱ Διαγορίδαι ἐξωρίσθησαν αἰδίως ἐκ Ῥόδου, καταδικασθέντες συγχρόνως καὶ εἰς θάνατον πρὸ τοῦ ἔτους 428· διότι ὁ Δωριεὺς νικητὴς ἐν Ὀλυμπίᾳ γινόμενος καλεῖται κάτοικος Θουρίων, ἐὰν δ' ἦτο κάτοικος Ῥόδου θὰ ἀπηγορεύετο αὐτῷ νὰ συμμετάσχη τῶν ἀγώνων, ἀπαγορευθέντος τούτου τοῖς Ἀθηναίοις καὶ τοῖς συμμάχοις αὐτῶν τῷ 428 καὶ 424 (*grote, history of greece* 1870 5' 326 σημ.) Ἐπίσης δὲ καὶ ἡ ἐπὶ τῆς εἰκόνης τοῦ Δωριέως ἐπιγραφὴ λέγει (Ἀνθολογ. Παλατίνα XIII, 11). Πᾶσα λοιπὸν ἡ κατὰ τῶν Ἀθηναίων ἀντίδρασις τῶν Διαγοριδῶν συνεκεντρώθη ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ νεωτέρου υἱοῦ τοῦ Διαγόρου Δωριέως, ὅστις τὴν ἀποκρίαν τῶν Ἀθηναίων Θουρίους τὴν τῷ 443 ἰδρυθεῖσαν κατέστησε φιλολακωνικωτάτην καὶ τῷ 412, μετὰ βραχὺ δημοκρατικὸν πολίτευμα, ἔλαβον ἐπίσημον ἐχθρικὴν στάσιν κατὰ τῶν Ἀθηναίων, καθ' ὧν ἀπέστειλε τρεῖς τριήρεις μετὰ τριῶν ναυάρχων, ἐν οἷς καὶ ὁ Δωριεὺς, πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν Πελοποννησίων (Θου-

* Τὸ χωρίον τοῦτο λέγει ὁ Gelder ἐνθ' ἀλλαγῷ σ. 79, ἀρῆξαν ἀπαρτήρητον οἱ ἰὰς ἀνασκαφὰς τῆς Ὀλυμπίας ἐνεργήσαντες Dittenberger — Purgold Olympia σ. 261, διὰ μακροῦ περιγράφοντες τὰ τῶν Διαγοριδῶν. Ἡ βίασις τοῦ ἀγάλματος εὐρεθεῖσα ὑπὸ τοῦ Curtius φέρει τὰ γράμματα. «Εὐκλῆς Καλλιάναντος Ῥόδιος — Ναι κύδης Πατροκλῆος ἐποίησε».

** Ἰδιαιτέρως περὶ Διαγοριδῶν ἐπραγματεύθησαν ὁ A. Baeckh: Pindarus Γ' 165 ἐξῆς Krause, Olympia 1838 σ. 269 καὶ ὁ Dittenberger — Purgold, Olympia σ. 259 ἐξῆς.

*** Περὶ Δωριέως τοῦ Διαγόρου ἰδὲ Σ. Π. Λάμπρου, Ολυμπιακοὶ ἀγῶνες Ῥαθ. 1896. Κ. Ζηρίου, Δωριεὺς ὁ Διαγόρου ἐν «Πατρίοις» Ἀθηνῶν.

κυδ. Η' 35,1—Ξενοφῶντος Ἑλληνικῶν Α' 5,19—Παυσανίας 5,7,4.) Πόσων δὲ κακῶν πρόξενος ἐγένετο τοῖς Ἀθηναίοις ὁ Δωριεὺς καὶ οἱ ἄλλοι Διαγορίδαι ἀναγράφουσιν οἱ συγγραφεῖς καὶ ἡ πολιτικὴ ἱστορία. Ἀλλὰ καὶ τῶν Ἀθηναίων κατεδείχθη ἡ πρὸς αὐτὸν ἀγάπη, διότι τέσσαρα ἔτη μετὰ ταῦτα συλληφθεὶς ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων δὲν διεφθάρη, ἀλλ' ἀφέθη ἐλεύθερος· καὶ ἐκεῖνος ὅμως ἔκτοτε δὲν ἐπολέμησε κατὰ τῶν Ἀθηναίων, ἐν ᾧ οἱ Σπαρτιᾶται βραδύτερον ἐτιμώρησαν αὐτὸν διὰ θανάτου, ὡς ἀναφέρει ὁ Παυσανίας λέγων: «Ἀπηγορεύοντο δὲ οὗτός τε καὶ ὁ Πεισίροδος Θούριοι, διωχθέντες ὑπὸ τῶν ἀντιστασιαστῶν ἐκ τῆς Ρόδου καὶ εἰς Ἰταλίαν παρὰ Θουρίους ἀπελθόντες. Χρόνῳ δὲ ὕστερον κατήλθεν ὁ Δωριεὺς εἰς Ρόδον. Καὶ φανερώτατα δὲ ἀπάντων ἀνὴρ εἰς φρονήσας οὗτος τὰ Λακεδαιμονίων φαίνεται, ὥστε καὶ ἐναυμάχησεν ἐναντία Ἀθηναίων ναυσὶν οἰκείαις, ἐς ὃ τριήρων ἄλους Ἀττικῶν ἀνήχθη ζῶν παρὰ Ἀθηναίους. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι πρὶν μὲν ἢ Δωριέα παρὰ σφᾶς ἀναχθῆναι θυμῷ τε ἐς αὐτὸν καὶ ἀπειλαῖς ἐχρῶντο· ὡς δὲ εἰς ἐκκλησίαν συνελθόντες ἄνδρα οὕτω μέγαν καὶ δόξης ἐς τοσοῦτο ἦκοντα ἐθεάσαντο ἐν σχήματι αἰχμαλώτου, μεταπίπτει σφίσιν ἐς αὐτὸν ἡ γνώμη καὶ ἀπελθεῖν ἀφιᾶσιν, οὐδὲ ἔργον οὐδὲν ἄχαρι ἐργάζονται, παρὸν σφισι πολλάτε καὶ σὺν τῷ δικαίῳ δρᾶσαι. Τὰ δὲ ἐς τοῦ Δωριέως τὴν τελευτὴν ἐστὶν ἐν τῇ συγγραφῇ τῇ Ἀτθίδι Ἀνδροτίωνι εἰρημένα, εἶναι μὲν τῆνικαῦτα ἐν Καύνῳ τὸ βασιλέως ναυτικὸν καὶ Κόνωνα ἐπ' αὐτῷ στρατηγὸν, Ροδίων τε τὸν δῆμον πεισθέντα ὑπὸ τοῦ Κόνωνος ἀπὸ Λακεδαιμονίων μεταβαλέσθαι σφᾶς ἐς τὴν βασιλέως καὶ Ἀθηναίων συμμαχίαν, Δωριέα δὲ ἀποδημεῖν μὲν τότε ἐκ Ρόδου περὶ τὰ ἐκτὸς Πελοποννήσου χωρία, συλληφθέντα δὲ ὑπὸ ἀνδρῶν Λακεδαιμονίων αὐτὸν καὶ ἀναχθέντα ἐς Σπάρτην ἀδικεῖν τε ὑπὸ Λακεδαιμονίων καταγνωσθῆναι καὶ ἐπιβληθῆναί οἱ θάνατον ζημίαν. Εἰ δὲ τὸν ὄντα εἶπεν Ἀνδροτίων λόγον, ἐθέλειν μοι φαίνεται Λακεδαιμονίους ἐς τὸ ἴσον ἔτι Ἀθηναίους καταστῆσαι, ὅτι καὶ Ἀθηναίους ἐς θράσυλλον καὶ τοὺς ἐν Ἀργινούσαις ὁμοῦ τῷ θρασύλλῳ στρατηγήσαντας προπετείας ἐστὶν ἔγκλημα. Διαγόρας μὲν δὲ καὶ τὸ ἀπ' αὐτοῦ γένος δόξης εἰς τοσοῦτο ἀφίκοντο (Παυσανίας 5' 7, 7). Ὁ Δωριεὺς ἦτο φίλος μὲν τῶν Σπαρτιατῶν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τοῦ Λυσάνδρου προσωπικῶς· ἐντεῦθεν δὲ βλέπομεν ὅτι ὅτε οὗτος τὸ μέγα Σπαρτιατι-

κὸν ἀνάθημα τῷ 404 εἰς Δελφοὺς ἀνέθετο δὲν περιελάμβανε τὸν Δωριέα, ἀλλὰ δύο ἄλλους Ροδίους τὸν Τίμαρχον καὶ Διαγόραν τὸν πρεσβύτατον τῶν υἱῶν τοῦ Δαμαγήτου καὶ κεφαλὴν οὕτως εἶπειν τοῦ ὄλου γένους (*) Ὁ Δαμάγητος τότε εἶχεν ἀποθάνει· ἀλλὰ πρὸς αὐτὸν ἀπευθύνονται δύο ἐπιστολαὶ τοῦ Ψευδοῖπποκράτους (14 καὶ 17 παρὰ **Hercher** σ. 295). ἐν τῇ ἐτέρᾳ αὐτῶν παρακαλεῖ τὸν Δαμάγητον ὁ ἔνδοξος ἰατρὸς νὰ ἀποστείλῃ αὐτῷ εἰς τὴν Ἀστυγείτονα Κῶν πλοῖον ἵνα μεταφέρῃ εἰς Ἄβδηρα. τοῦθ' ὅπερ δεικνύει τὴν μεγάλην ἰσχὺν τῶν Διαγοριδῶν, τῶν τῇ βοηθείᾳ τῶν Σπαρτιωτῶν, εἰς Ρόδον ἐπανελθόντων καὶ τὴν νέαν ἀριστοκρατίαν ἐπανιδρυσάντων. (**). Ἀκριβῶς δὲ κατὰ τὴν ἔτοχὴν ταύτην συμπίπτει καὶ ὁ ὑπὸ τῶν τριῶν Ροδιακῶν πόλεων Λίνδου, Καμείρου, Ἰαλύσου συνοικισμὸς τῆς πόλεως Ῥόδου τῷ 403-7 π. χ. τοῦθ' ὅπερ ἦν σπουδαιότατον ἔργον, διευθυνόμενον μέχρι τοῦ 404 ὑπὸ τοῦ Δωριέως, ὅστις Ρόδιος ὢν καὶ οὐχὶ Σπαρτιάτης, μᾶλλον τὸ τῆς πατρίδος συμφέρον ἐκαλλιέργει ἢ τὸ τῶν Πελοποννησίων, ὧν πλοῖα ἐναυλόχουν ἐν τῷ λιμένι, ὑπισχνούμενα τὴν αὐτονομίαν τῆς νήσου, ἀλλ' οἱ σκοποὶ τῶν Σπαρτιατῶν ἐφάνησαν μετὰ τὴν ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς νίκην αὐτῶν (404) ὅτε ἀπέστειλαν εἰς Ῥόδον Ἀρμοστήν καὶ Δημορχίαν καὶ κατέστησαν τὴν Ρόδον κύριον ναυτικὸν λιμένα, «ἀλλ' ἢ τῶν Λακονιζόντων ὕβρις, κατὰ Ἰσοκράτην [II' 108] ἀπτικίζειν τὰς πόλεις ἠνάγκασεν». Οὕτω δὲ καὶ ἡ Ῥόδος ἀπέστη τῷ 395 τῆς τῶν Σπαρτιατῶν συμμαχίας καὶ ὑπήχθη ὑπὸ τὴν τῶν Ἀθηναίων καὶ «ἠτύχουν Ῥόδιοι κατὰ θάλατταν» [Στράβων ΙΔ 654] δημοκρατούμενοι καὶ ἀκμάζοντες ἐσωτερικῶς τε καὶ ἐξωτερικῶς ἐν τε τῇ ἐμπορίᾳ ἐν ἣ κατὰ Λυκοῦρον [14]: [Οἱ Ρόδιοι] οἱ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην περιπλέοντες δι' ἐργασίαν» τῇ τέχνῃ, τοῖς γράμμασι καὶ τῷ ἀθλητισμῷ, πρὸς ὃν ἡ Ῥόδος σύμπασα εἶνε συνδεδεμένη καὶ αὐτὸς ὁ Στράβων [ΙΔ' 655] λέγει «ἄνδρες δ' ἐγένοντο μνήμης ἄξιοι ἐν Ρόδῳ πολλοὶ στρατηλάται τε καὶ

* Ἀνάκεινται δὲ καὶ (ἐν Δελφοῖς) . . . ὅσοι συγκατειργάσαντο τῷ Ἀνάνδρῳ τὰ ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς ἢ αὐτῶν Σπαρτιατῶν ἢ ἀπὸ τῶν συμμαχησάντων. Εἰσὶ δὲ οἷδε . . . **Τίμαρχος καὶ Διαγόρας Ῥόδιοι**. (Πανσενίας I 9,9'.

** Γνόντες οὖν οἱ Λακεδαιμόνιοι ὡς εἰ μὲν ὁ δῆμος κρατήσοι, Ἀθηναίων ἔσται Ῥόδος ἅπασα, εἰ δὲ οἱ πλουσιώτεροί, ἑαυτῶν κτλ. • Ξεινοφώντας (Ἑλληνικ. Δ. 8,20.

ἀθληταί» καὶ αἱ ἐπιγραφαὶ δὲ ἀναγράφουσι καὶ συγγραφεῖς, ὀνόματα καὶ κατορθώματα Ῥοδίων στρατηλατῶν [Εἶδος *condottieri* τοῦ Μεσσαιῶνος, ὧν Ῥόδιος ἀντιπρόσωπος ὁ Ἰάκωβος Διασσωρινὸς περὶ οὗ ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ] ὡς τῶν ἀδελφῶν Μέντορος καὶ Μέμνονος, Μελανίππου, Ἀριστοτέλους, Τεμένου, Λυχομήδους, Σπάρτωνος καὶ Δαμαράτου, Αἰσχύλου καὶ Ἀντιμένου (*Gelder Geschichte der Aiden Rhodier, Haag 1900* σ.95 καὶ 434). Νικητῶν δ' ἐν ἑλληνικοῖς ἀγῶσι Ῥοδίων καταλόγους ἔχομεν. α! **Ὀλυμπιακῶν**: τοῦ Μικίνα (Μικίννας Μικρίνας) τοῦ ἔτους 324, τοῦ Λωροθέου (216), τοῦ Λεωνίδου νικήσαντος εἰς τέσσαρας ἀλληλοδιαδόχους Ὀλυμπιάδας 160, 156, 152, καὶ 148 π. χ.) ἀναδειχθέντος δὲ μεταξὺ τῶν πρώτων Ἑλλήνων Ὀλυμπιονικῶν καὶ ὁ Διαγόρας κατὰ τὸν Ε'. αἰῶνα. Περὶ αὐτοῦ λέγεται: κμόνος δὲ καὶ πρῶτος ἐπὶ τέσσαρας Ὀλυμπιάδας στεφάνους Ὀλυμπιακοὺς ἔχει δώδεκα· «καὶ ἀναφέρεται εὐφήμως ὑπὸ τῶν συγγραφέων (Παυσανίου 5' 13, 4—Δίωνος Χρυσσοστόμου XXXI, 126,—Φιλοστράτου, ἠρωϊκός, 20,41. Πρβλ. καὶ Κατάλογον τοῦ Ἰουλίου Ἀφρικανοῦ παρ' Εὐσεβίῳ ἔκδ. *Schöne I, 206*). Ἐπίσης μνημονευτέος ὁ Κλειτόστρατος νικήσας ἐν πάλλῃ τῷ 192 (*Fragmenta Historieorum graecorum E' 2, 397—Hertzberg Griechenland unter d. Rōinische Herrschaft III 65*) καὶ ὁ Ἀριστομένης νικήσας τῷ 152 αὐθημερὸν πάλλῃ καὶ παγκρατίῳ («τρίτος ἀφ' Ἡρακλέους») (Παυσανίας E' 21, 10] Γνωστός ἦν καὶ ὁ Ὀλυμπιονίκης Νικάσυλος, νικήσας ἐν πάλλῃ ἐν ἀγνώστῳ Ὀλυμπιάδι· ἀπέθανεν ὁμοῦς ἄγων τὸ 21 ἔτος τῆς ἡλικίας (*Krause, Olympia 1838* σ. 301) Εἶτα ὁ Λίνδιος Ἀγεσίστρατος νικήσας πάλλῃν παίδων· οὗτος, κατὰ τὰς ἐπιγραφὰς (*IgI. A' 841 α 4—5*), ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος Λίνδιος νικητής. Ἐν ἔτει δὲ 68 π. χ. ἀπαντᾷ ὁ διὰ δεκάσμου νικήσας ἐν πάλλῃ Φιλόστρατος, ὡς ἀναφέρει ὁ Παυσανίας (E' 21, 8—10) α. . . ἀγάλματα δύο... (Ἐν Ὀλυμπίᾳ) ἀνετέθη δὲ ἐπιτεθείσης παλαισταῖς ἀνδράσι ζημίας· οἵτινες δὲ ἐκαλοῦντο, ἐμέ γε ἢ τοὺς Ἡλείων λέληθεν ἐξηγητάς. Ἐπιγράμματα μὲν γὰρ καὶ ἐπὶ τούτοις τοῖς ἀγάλμασιν ἔπεστι· λέγει δὲ τὸ μὲν πρῶτον αὐτῶν ὡς τῷ Ὀλυμπίῳ Διὶ Ῥόδιοι χρήματα ὑπὲρ ἀνδρὸς ἀδικίας ἐκτίσαιεν παλαιστοῦ, τὸ δὲ ἕτερον ὡς ἀνδρῶν ἐπὶ δώροις παλαισάντων ἀπὸ τῶν ἐπιβληθέντων χρημάτων αὐτοῖς γένοιτο τὸ ἄγαλμα. Τὰ δὲ ἐπίλοιπα εἰς

τοὺς ἀθλητὰς τούτους οἱ ἐξηγηταὶ λέγουσιν οἱ Ἡλείων, ὀγδόην μὲν ἐπὶ ταῖς ἐβδομήκοντα καὶ ἑκατὸν εἶναι Ὀλυμπιάδα, λαβεῖν δὲ Εὐδήλον παρὰ Φιλοστράτου χρήματα, τοῦτον δὲ εἶναι τὸν Φιλόστρατον Ῥόδιον», (Παυσανίας Ε' 21,8) καὶ περαιτέρω: Ἀριστομένης Ῥόδιος κότινον παγκρατίου εἰληφώς (10). Τέλος γινώσκομεν τὸν ἐν Ξυνορίδι (ἀρματοδρομία) νικητὴν Θεάπροπον ἀκμάσαντα ἐπὶ τῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων (191 119α) καὶ τὸν σύγχρονον Καμειρέα Τελευτίαν ἐπίσης νικητὴν ἐν ἄρματι (191, I 7δ 2). **β'. Πυθιονικῶν** (Δελφικῶν).

Ἐκ τῶν πυθιονικῶν ἐν πυγμῇ γινώσκομεν τὸν υἱὸν Εὐαγόρα τινὸς Ῥοδίου (†480 π. Χ.) Κάσμυλον, εἰς ὃν Σιμωνίδης ὁ νεώτερος ἀφιέρωσεν ὠραιότατον ἐπίγραμμα (ἰδὲ ἀποσπάσματα αὐτοῦ 154(212 παρὰ Bergk, *Poetae Syriaci* III 4 500) — Ἀνθολογία Παλατῖνα Βιβλ. 15' 23). Ἐπίσης δὲ καὶ ὁ Διαγόρας ἐνίκησεν ἐν Πυθικῶν ἀγῶσιν ἐν πυγμῇ· ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ υἱὸς τούτου Δωριεὺς τρίς, τὸ γ' ἀκονιτὶ [Πίνδαρος Ὀλυμπ. Ζ' 17 [31] καὶ σχόλια αὐτόθι—Παυσα-5,7,4. Ἐπιγραφαὶ 111. Κατὰ δὲ τὸ α' τέταρτον τοῦ πρώτου αἰῶνος ἐνίκησεν ἐν πάλλῃ παίδων ὁ Κώμων [191. I 73α 2]. Γινώσκομεν δὲ καὶ δύο ἄλλους ἐκ τῶν πρὸ Χριστοῦ χρόνων ἀνωνύμους Ῥοδίους [191 1,78 79, σ.2-Γ' **Ἰσθμιονικῶν**. Κατὰ τοὺς εἰς τιμὴν τοῦ Ποσειδῶνος τελουμένους ἀγῶνας ἐν τῷ ἰσθμῷ τῆς Πελοποννήσου ἐνίκησε καὶ ὁ Διαγόρας τετράκις πυγμὴν κατὰ τὸν Πίνδαρον καὶ ὁ τούτου υἱὸς Δωριεὺς ὀκτάκις, ἦτοι ἐπτάκις μὲν ὡς πύκτης καὶ ἅπαξ ἐν παγκρατίῳ, κατὰ Παυσανίαν καὶ τὰς ἐπιγραφὰς. Ἀρχομένης δὲ τῆς α' ἑκατονταετηρίδος ἐνίκησεν ἐν πεντάθλῳ ὁ Ἀριστόλας καὶ ἐν ἀρματοδρομίᾳ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον, ὁ Καλλίστρατος. Ἐν πάλλῃ δὲ ὁ νεαρὸς Νικάσυλος καὶ ἀνώνυμος τις ἀγνώστου ἐποχῆς [191. 1,78 3] **Δ' Νεμεονικῶν**. Ἐν Νεμέᾳ τῆς Κορινθίας εἰς τιμὴν τοῦ Διὸς ἐνίκησεν ὁ Διαγόρας δῖς, ὁ υἱὸς αὐτοῦ Δωριεὺς ἐπτάκις [Πίνδαρος καὶ Παυσανίας ἐνθ' ἀνωτέρω].

Κατὰ τὰς ἀρχὰς δὲ τῆς α' ἑκατονταετηρίδος ἐνίκησεν ὁ Ἀριστόλας [191, I 73 β 5] καὶ ὁ Νικάσυλος κατὰ Παυσανίαν· ἐπίσης κατ' ἀγνωστον περίοδον ὁ Διονύσιος ὁ υἱὸς τοῦ Χαριδάμου [Mitheil d. *Deutsh Arch. Wstitt zn. Alten* 1896, 41 ἐξ.] ἔπειτα ἔρχονται δύο ἀνώνυμοι καὶ ἐν ἄλλοις ἀγῶσι διακριθέντες [191, 1,782,793]. **Ε' Λυκαονικῶν** [Ἀρκαδίας] εἰς τιμὴν τοῦ Διὸς νικητὴς ὑπῆρξεν ὁ Διαγό-

ρας και ἀνώνυμός τις ἀναφερόμενος ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς [191, 1 787,]

Ἐν δὲ τοῖς **Δελφικοῖς Σωτηρίοις** κατὰ τὸ 278, τελουμένων ἀγώνων εἰς τιμὴν τοῦ Ἀπόλλωνος Βονιδρομίου, ἐνίκησεν ἀνώνυμός τις Ῥόδιος. Ὁ αὐτὸς ἀνώνυμος ἐνίκησε καὶ ἐν τοῖς **Ἐλευσινίοις, Ἐλευθερίοις καὶ Βασιλείοις**. Καὶ Ἐλευσίνια μὲν εἶναι τὰ ἐν τῷ Ἀλεξανδρεωτικῷ προαστείῳ τελούμενα, Ἐλευθέρια τὰ ἐν Πλαταιαῖς, Βασιλεία δὲ ἐτελοῦντο ἐν τρισὶ διαφόροις τόποις: ἐν Λεβαδείᾳ, ἐν Δίῳ καὶ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ φαίνεται ἐκ τῶν σχέσεων Ῥόδου καὶ Αἰγύπτου, προτιμητέα ἢ τελευταία πόλις. Ἐπίσης ὁ πολλάκις μνημονευθεὶς Ἀριστόλας ἐνίκησε πένταθλον ἐν τῇ ἀστυγείτονι Μαγνησίᾳ τῇ πρὸς Μαιάνδρῳ ἐν ἀγῶσιν εἰς τιμὴν τῆς Ἀρτέμιδος Λευκοφρύνης [191 1,73 β 6 78 4—8].

Ἀνώνυμος Ῥόδιος ἐνίκησεν ὁμοίως ἐν τοῖς **Ludi Augustales** ἐν Κρήτῃ [αὐτόθι] καὶ ἕτερος ἐν Πεντάθλῳ **Makar Adag II 63**]. Κατὰ δὲ τοὺς Βυζαντιακοὺς χρόνους γινώσκομεν τὸν Ῥόδιον θηριομάχον Χρυσομάλλην ἀνήκοντα εἰς τὴν φατρίαν τῶν Βενετῶν τῶν ἐν τῷ ἵπποδρομίῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως μετὰ τῶν Πρασίνων καὶ Ρωσσίῳν διαμαχομένων, ὡς ἀναφέρει τὸ χρονικὸν τοῦ Ἰωάννου Μαλαλᾶ [Ἰδὲ Ἄντ. Η. Σπηλιωτοπούλου, οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες διὰ τῶν αἰώνων. σ. 160.] Ἐπειδὴ δὲ καὶ ὁ Διαγόρας συντηρεῖ μουσικὴν Σχολὴν καὶ τὴν γνωστὴν «Μανδολινάταν» ὑπὸ τὸν κ. Γ. Βαλλῆν, ἀνάγκη νὰ εἶπωμεν καὶ εἶτι περὶ μουσικῆς παρὰ τοῖς Ῥοδίοις γινώσκομεν. Οἱ Ῥόδιοι καὶ ἐν τῇ μουσικῇ ἔδειξαν ποιὰν τινα κλίσιν, ἧς ὁμοῦς ἐπὶ τῶν δακτύλων μετροῦνται οἱ θιασῶται. Κατὰ τὸν Σουΐδαν ὁ Ἀναξανδρίδης ποιητῆς τῆς μέσης κωμωδίας ἐν Καμείρῳ γεννηθεὶς δεκάκις ἐνίκησεν ἐν μουσικοῖς ἀγῶσι [**Kaibel** ἐν Real Encyclopaedie Pauly — Wissowa τόμ. Α' σ. 2078] ἀλλ' οὗτος ἐπ' ὀλίγον μόνον χρόνον ἔζησεν ἐν Ῥόδῳ. Ἐπίσης ὁ τραγικὸς Ἀκέσιος τῷ 281 π. χ. ἔλαβε βραβεῖον ἐν Δήλῳ (Bulletin de Correspondance Hellenique τόμ. Ζ' 1833 σ. 109,4). Ἄλλη δὲ ἐπιγραφὴ διδάσκει ἡμᾶς περὶ τοῦ τραγικοῦ Ἴπποκράτους [† 80 π. Χ.]. λαβόντος ἐν τῷ Βοιωτικῷ Ὀρχομενῷ δύο βραβεῖα (195, I 3197.21, 47). Τρίτῃ δέ τις ἐπιγραφὴ ἀναγράφει κωμωδοποιὸν νικήσαντα 45 φορὰς δυστυχῶς τὸ ὄνομα τοῦ ποιητοῦ τούτου εἶνε ἀποκεκρουσμένον ἐπὶ τοῦ μαρμάρου (191 I 84) Περὶ καὶ τὰ περὶ τῆς ἐν Ῥόδῳ διατριβῆς τοῦ μουσικοῦ Κάνου, περὶ οὗ ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ.

Η ΠΑΙΔΕΙΑ ΕΝ ΡΟΔΩ ΔΙΑ ΤΩΝ ΑΙΩΝΩΝ

[Iδὲ H. Corringii, de antiquitatibus academicis dissertationes, Hel-
nest 1651, 1674 καὶ Göttingen 1739—M. Nozberg, de educatione puerili
apud Spartanos, London 1796—A. Gramer, de educatione puerorum apud
Athenienses, Marbrerg 1833 — F. Gramer, geschichte der Erziehung und
Unterrichts in Alterthum, Elberfeld 1834—6—A. van den Bach, de ins-
titutione veterum Graecorum scholastica Rom 1841—Arsen Mentschikow
de cruditione et relitteraria Graecorum aetatis Byzantinae, Moska 1849 — C.
Marthal'education des femmes de la Grèce ancienne ἐν Revue contemporaine
1857 τόμ. δ' σ. 260 ἑξῆς — L. Grasberger Erziehung und Unterricht in
klassische Alterthum 1864—1875—E. Zeller, ueber die wissenschaftlichen
Unterricht bei den Griechen, Berlin 1876—P. Girard—A. Καράλη, L'educa-
tion Atheineun au 5ème et 4ème siecle, Paris 1881, ᾿Αθ. 1903 — J. Ma-
haffy, Old Grèek education, 1882 — Th. Davidson, the education of the
Greek people and its influence on civilozation, New York 1894 — Ch. g.
Herberman, Education in Ancient Greece ἐν Amerikan Catholie Quarterly
Bevien 1895 σ. 766 — 806— Daniel Quin Education in Greece Washin-
gton 1898 — Λάμπρα ἡ ἀγωγή κατὰ τὸν Δ' π. X. αἰῶνα ἐν Jena 1894 — O.
Ziebarth, Schulwesen der Alten Griechen 1913 Aus den Griechischen Schu-
lwesen Leipzig 1909 καὶ aus der antiken Schule Rom 1910—Paul Weudland-
N. Λαμπράκη ἐν «᾿Αγωγῇ» Ἀθ. 1915 Α' α' σ. 16—28 Σωκ. Κουγέα, εἰδήσεις
περὶ τοῦ ἀρχαίου σχολείου ἐξ ἐπιγραφῶν καὶ παύρων, αὐτόθι Α' β' σ. 83— 93
καὶ γ' δ' σ. 149—16 καὶ ε'. καὶ τέλος T. E. Εὐαγγελίδου, αὐτόθι β' σ. 74
82, ἔνθα καὶ ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία περὶ τῶν μεσαιωνικῶν καὶ νεωτέρων scho-
λείων καὶ ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ: ἡ μέθοδος τῆς διδασκαλίας τῶν ἑλληνικῶν κρὸ τῆς
᾿Ελληνικῆς ἐπαναστάσεως ἐν Ῥόδῳ 1916].

Ἡ στοιχειώδης δημοσία ἐκπαίδευσις τῶν ἀρχαίων ᾿Ελλήνων καὶ

τῶν Ῥοδίων περιελάμβανεν ὀλίγα μόνον τινὰ μαθήματα : γραφὴν, ἀνάγνωσιν, δι' ὧν οἱ παῖδες ἐμυοῦντο τὰ τῆς ποιήσεως καὶ τῆς γνωμικῆς σοφίας καὶ τὴν γυμναστικὴν, καὶ μουσικὴν, ἀλλὰ παραλλήλως αὐτῶν ἔβαινε ἡ ἰδιωτικὴ ἐκπαίδευσις, τὰ ἰδιωτικὰ λύκεια, οὕτως εἶπειν τῆς σήμερον· διότι οἱ Ῥόδιοι πλούσιοι ὄντες, ἐκ τῆς ναυτικῆς ἐπιδόσεως προσεῖλκον, ὡς αἱ Ἀθηναί, πληθὺν ὄλων ἰδιωτῶν διδασκάλων γραμματιστῶν, κιθαριστῶν, παιδοτριβῶν καὶ σοφιστῶν μεταλαμπαδεύοντων τὴν παιδείαν, περὶ ἧς δὲν ἠσχολεῖτο ἡ ἀρχαία πολιτεία ὡς ἡ σημερινή. Ἀλλ' ἐπὶ τῆς λεγομένης ἑλληνηστικῆς καὶ ρωμαϊκῆς ἐποχῆς ἡ κοινοτικὴ ὀργάνωσις καὶ ἐποπτεία ἐπὶ τῶν σχολείων τῆς πόλεως κατέστη πλέον στοιχεῖον σπουδαιότατον τοῦ πολιτισμοῦ. Ἀμυλλόμενοι δὲ πρὸς τὴν πολιτείαν καὶ ἰδιῶται πλούσιοι ἢ ἡγεμόνες παρέχουσι κληροδοτήματα κολοσσαῖα πρὸς ἀνάπτυξιν καὶ ἀνθρωπιστικωτέραν ἐξέλιξιν τῆς παιδείας. Ἐνίοτε τὰ ἐλλείμματα καλύπτονται ὑπὸ συνδρομητῶν γίνεται λόγος περὶ ἐξετάσεων καὶ βραβείων περὶ σχολικῶν ἐορτῶν καὶ βιβλιοθηκῶν καὶ μαθητικῶν συνδέσμων. Πάντα ταῦτα πιστοῦσιν ἐπιγράφαί ἀνακαλυφθεῖσαι ἐν πόλεσι τῆς καθ' ἡμᾶς Ἀνατολῆς ὡς ἡ Μίλητος, ἡ Ἔφεσος, ἡ Πριήνη, ἡ Πέργαμος, ἡ Ῥόδος ἵνα διατρανωθῇ διὰ μυριοστὴν ταύτην φορὰν ἡ παροιμιώδης φράσις : τὸ φῶς ἐξ Ἀνατολῶν». Ἀλλὰ καὶ ὁ Διόδωρος (31,30) καὶ ὁ Πολύβιος (31,25) ἀναφέρει ὅτι Ἄτταλος Β' ὁ Φιλάδελφος ἢ ὁ Εὐμένης Β' ὁ βασιλεὺς τῆς Περγάμου τῷ 163 π. Χ. ἀπέστειλεν εἰς Ῥόδον, ὡς σύμμαχος τρεῖς μυριάδας μεδίμων καὶ τῶν πρότερον ὑπ' αὐτοῦ δωρηθέντων 23 μεδίμων σίτου τὸ προῖόν τῆς πωλήσεως τῶν ὁποίων νὰ κεφαλαιοποιηθῇ καὶ οἱ τόκοι νὰ χρησιμεύσωσι πρὸς τὰς ἀνάγκας τῶν σχολείων τῆς πόλεως. Περιώνυμος δ' ἐγένετο καὶ ἡ σχολὴ ἢ ρητορικὴ τῆς Ῥόδου ἢ ἰδρυθεῖσα ὑπὸ Αἰσχίνου τοῦ ἀντιπάλου τοῦ Δημοσθένους φυγάδος εἰς τὴν ἡμετέραν πόλιν ἐλθόντος, ἧτις διετηρήθη καὶ μετὰ Χριστὸν ἀκόμη.

Ἐπ' ἐσχάτων δὲ σειρὰ βιβλίων ἐξεδόθησαν ἐν Γερμανίᾳ ἀσχολουμένων περὶ σχολείων τῆς ἐποχῆς ταύτης ὑπὸ τοῦ Erich Ziebarth (Ἐκ τῶν περὶ τὰ σχολικὰ πράγματα τῶν Ἑλλήνων, Λιψία 1909 καὶ περὶ τῶν ἀρχαίων σχολείων μικρὰ κείμενα, Βόννη 1910 ἔκδ. β' 1914), τοῦ L. Friedlander, παραστάσεις ἐκ τῆς ἱστορίας τῶν ἡθῶν ἐν Ῥώμῃ

κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Αὐγούστου μέχρι τοῦ τέλους τῆς βασιλείας τῶν Ἀντωνίων, Λιψία 1910.) Ἐμπόριον δὲ μέγα βιβλίων διενηροεῖτο ἐν Ρόδῳ, ὡς ἀναφέρει ὁ Ἀθήναιος (1, 3 β) καὶ βιβλιοθήκαι ὑπῆρχον, ὧν μιᾶς γίνεται μνεία ἐν ἐπιγραφῇ κειμένη ἐν τῷ κήπῳ τοῦ ἀντικρῦ τοῦ Γυμνασίου, ἀνήκοντι δὲ τῷ Αὐστριακῷ Ἰακώβσκη.

Ἄλλὰ καὶ πόσον ὥραϊα ἐγίνωσκον αἱ πόλεις νὰ τιμῶσι τοὺς τὴν παιδείαν αὐτῶν ὑποστηρίζοντας δεικνύουσιν αἱ ἐπιγραφαί· ἀναγράφω ἐπιγραφὴν τῆς Μιλήτου τοῦ 200 π. Χ. ἔτους, ἣτις εἶχεν ὧδε:

«Ἐδοξε τῷ δήμῳ γνώμη συνέδρων· ἐπειδὴ Εὐδήμος Θαλλίωνος αἰρούμενος εὐεργετεῖν τὸν δῆμον καὶ τῆς αὐτοῦ φιλοδοξίας εἰς τὸν αἰὲ χρόνον μνείαν ὑπάρχειν τὴν ἀρίστην ἐπήγγελται δώσειν εἰς παιδείαν τῶν ἐλευθέρων παίδων ἀργυρίου τάλαντα δέκα ὑπὲρ τε αὐτοῦ καὶ τῶν ἀδελφῶν Μενάνδρου καὶ Δίωνος, ἐψηφίσθαι Μιλησίοις, ἐπηνησθαι μὲν Εὐδήμων τῆς περὶ ταῦτα κάλλιστα σπουδῆς ἕνεκεν καὶ εἶναι ἐν ἐπιμελείᾳ παρὰ τῇ βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ».

Ὡς ἠκούσατε, τὸ κληροδοτήμα ἦν 60.000 δραχμῶν, ἀποφέρον ἐτήσιον εἰσόδημα 6000 δραχμῶν ἣτοι ἐτοκίζετο πρὸς 10 ο)ο. Μετὰ ταῦτα τὸ ψήφισμα ἐξακολουθεῖ ἀναγράφον τὰς λεπτομερείας τοῦ κληροδοτήματος. Τὰ οὕτωςιν ἰδρυσόμενα σχολεῖα ἔφερον ὡς καὶ τὸ ἡμέτερον «Βενετόκλειον», τὸ ὄνομα τοῦ ἰδρυτοῦ : Εὐδήμειον, Φιλίππειον, Ἀντιγόνειον, Διογενιανὸν κ.τ.λ.

Ἄλλὰ περὶ τῶν ἀρχαίων σχολείων τῆς Ρόδου ἐγράφησαν πραγματεῖαι ὀλόκληροι καὶ οὐδαμῶς δίκαιον νὰ ἀπασχολῶ ὑμᾶς ἀπὸ τοῦδε τοῦ βήματος. Διὰ τοῦτο ἔρχομαι παρορᾶν τὴν κλασσικὴν ἀρχαιότητα, ἣτις εἶνε ἔξω τοῦ ἡμετέρου θέματος, εἰς τοὺς Ρωμαϊκοὺς, Βυζαντιακοὺς καὶ Ἰπποτικοὺς χρόνους καὶ τοὺς ἐπὶ τῆς ἀπαισίας τουρκοκρατίας.

Ἐπὶ τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος * ἤκμασεν Ρόδιος ποιητὴς Πειθολέων, γράψας ποιήματα Ἑλληνολατινικὰ ὡς ἀναφέρει ὁ Σουετώνιος

(*) Σύγχρονος αὐτοῦ ἦτο καὶ ὁ Ἐμπυλος γράψας λίβελλον κατὰ τοῦ Καίσαρος καὶ ὑπὲρ τοῦ φίλου αὐτοῦ Ἰουνίου Βρούτου. ἐνὸς τῶν ὁλοφόνων τοῦ Καίσαρος (Πλούταρχος ἐν βίῳ Βρούτου 2)

ἐν βίῳ Καίσαρος (75) καὶ ὁ Ὀράτιος [Σάτυρα 1, 10, 20]. Ἐπίσης ἐπὶ Νέρωνος (64—68 μ.Χ.) ἔζη ὁ ἐπικός ποιητὴς Εὐόδος, ὅστις μᾶλλον ὡς λατῖνος ποιητὴς διεκρίθη (Σουῖδας ἐν λέξει) τοῦ ὁποίου ὅμως περιεσώθησαν καὶ τρία ἑλληνικὰ ἐπιγράμματα (Ἀνθολογία Παλατῖνα XVI 116. 155, App. II 333 β), Ἐπὶ δὲ τοῦ Ἀντωνίου Πίου ὁ μελικὸς ποιητὴς Ἐρμοκράτης (Ael. Ar XXVI σ. 503 Dindorf.) Περὶ δὲ τὸ τέλος τοῦ πρώτου π. Χ. αἰῶνος ἤκμαζεν ἡ ρητορικὴ σχολὴ Ρόδου διὰ τοῦ ἐκ Γαδάρων Θεοδώρου, οὗ ἐν Ρώμῃ ἠκροάσατο καὶ ὁ Τιβερίος καὶ πάλιν κατὰ τὴν ἐν Ρόδῳ διαμονὴν αὐτοῦ. Ὁ Θεόδωρος ἐπεθύμει Ρόδιος μᾶλλον ἢ Γαδαρινὸς νὰ καλῆται. [Quintillianus III 1, 17 f.] Σύγχρονος αὐτοῦ ἦτο καὶ ὁ Λίνδιος Εὐαγόρας γράψας περὶ ρητορικῆς [Σουῖδας ἐν λέξει H van Gelder Geschichte der Alten Rhodos, Haag 1900 σ. 417] καὶ περὶ τοῦ βίου τοῦ Τιμαγένους καὶ Αἰγυπτιακῆν Ἱστορίαν [Muller, FHG. IV 406]. Σύγχρονος εἶνε καὶ ὁ γραμματικὸς Διογένης καὶ ἐν Ρώμῃ ὁ Ἀβρων [Σουειώνιος β. Τιβερίου 32 — Müller, FHG. IV 279 καὶ τὰς παρ' αὐτῷ παραπομπάς]. Ἄλλος ἄγνωστος ὅλος γραμματικὸς ἐν Ρόδῳ ἦτο ὁ Στασίλας ἀναφερόμενος ὑπὸ τῶν ἐπιγραφῶν 191 1 356].

Περὶ τὰ μέσα δὲ τοῦ α' π. Χ. αἰῶνος ἤκμαζεν ὁ Ρόδιος ἱστοριογράφος Σωκράτης [ιδὲ Susmihl, Geschichte de Griechisch, Litteratur B' 332] γράψας περὶ τοῦ ἐμφυλίου πολέμου καὶ ὁ Λίνδιος Εὐαγόρας. Ἐπὶ Αὐγούστου ἤκμαζεν ἐν Ρώμῃ καὶ ὁ περιπατητικὸς φιλόσοφος Ἀνδρόνικος ὁ Ρόδιος γράψας καὶ περὶ Ἀριστοτέλους, ὡς ἀναφέρει ὁ Αὔλος Γέλλιος ἐν ταῖς Ἀπτικαῖς νυξίν Χ. 5] καὶ κατατάξας καὶ αὐτὰ τὰ ἔργα τοῦ Θεοφράστου. Τὰ δὲ ὑπὸ τὸ ὄνομα αὐτοῦ μέχρι σήμερον περιεαγόμενα ἔργα θεωροῦνται ὡς νόθα ὑπὸ τῶν κριτικῶν.

Ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ αὐτοκράτορος Κλαυδίου 41—54 ἀξία λόγου χώρα τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους ἦτο ἡ ἡμετέρα Ρόδος, ἥτις, ἀναλαβοῦσα ἐκ τῶν δεινῶν τῆς πολιορκίας καὶ ἀλώσεως αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Γαῖου Κασσίου κατὰ τὸ 43 π. χ. διὰ τῶν μεγάλων δωρεῶν, δι' ὧν ὁ Μάρκος Ἀντώνιος τῷ 41 εἶχεν ἀμείψῃ αὐτὴν διὰ τὴν πρὸς αὐτὸν πίστιν, κατέστη πάλιν ἀξία λόγου δημοκρατία, ἣν ὁ Ὀκταβιανὸς ὑπεστήριξε γενόμενος Αὐτοκράτωρ καὶ ἀφῆκεν αὐτῇ αὐτονομίαν τινά. Ἡ Ρόδος ὡς «πόλις ἐλευθέρα» ἢ «ἐλευθέρα ἄμεσος αὐτοκρατορικὴ πόλις

(Voigt das jus naturales B' μέρος β. σ. 770 (*)) ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους, ἠδύνατο νὰ ἐπιχειρήσῃ ν' ἀνορθώσῃ τοῦλάχιστον μέχρι τινός, τὴν προτέραν αὐτῆς εὐκλειαν, στηριζομένη ἐπὶ τῆς ἐπικαίρου γεωγραφικῆς αὐτῆς θέσεως. Πράγματι δὲ τότε ὁ φιλέλληνας Ἰουδαῖος ἡγεμὼν Ἡρώδης ὁ Μέγας, ὅστις ἐπὶ Αὐγούστου ἀκμάσας μεγάλας καὶ εἰς τοὺς Ἀθηναίους παρέσχεν ὑπηρεσίας καὶ εἰς ἄλλας πόλεις, ἀνεδείχθη καὶ τῶν Ῥοδίων εὐεργέτης. Πολλοὺς παρέσχεν αὐτοῖς χρηματικούς πόρους τοῦθ' ὅπερ πολὺ συνεβάλετο καὶ πρὸς ὠφέλειαν τῆς ἐμπορίας τῶν Ἰουδαίων· τοὺς πόρους τούτους οἱ Ῥόδιοι μετεχειρίσθησαν πρὸς ἀποκατάστασιν τοῦ ἐν τοῖς ἐμφυλίοις πολέμοις τῶν Ῥωμαίων καταστραφέντος στόλου [Ἰώσηπος Ἰουδαϊκὸς πόλεμος Α' 21, 11, ἀρχαιολογία Ἰουδαϊκὴ Ιστ' 5,5 καὶ Β' 2 — Χέρτσβεργ 646,7]. Τὰ πράγματα τότε ἦσαν δύσκολα, ἀλλ' ὅπως δήποτε ἡ Ῥόδος ἀνέλαβέ πως, μετὰ τὴν ἐν τῷ ρωμαϊκῷ κράτει πρυτάνευσιν τῆς εἰρήνης. Διηγεῖτο εἰσέτι ἐν τῇ νήσῳ ἡ ἀρχαία χρηστότης τῶν ἠθῶν, ἡ πολιτεία αὐτῶν ἦτο ἐξαιρετος [Στράβων ΙΔ' 652 : δημοκνιδεῖς δ' εἰσὶν οἱ Ῥόδιοι καίπερ οὐ δημοκρατούμενοι, ἔχειν δ' ὅμως βουλόμενοι τὸ τῶν πενήτων πλῆθος, (**)] μετρίως δημοκρατικὴ (***) διατηροῦσα ἔτι τοὺς πρυτάνεις (***) καὶ φιλανθρωπῶς περιθάλλουσα τοὺς πένητας Ῥοδίους [****] καὶ παρουσιάζουσα καὶ διατηροῦσα ἰκανὸν στόλον [*****]. Ἡ ζωηρὰ ἐμπορικὴ κίνησις ἔτρεφεν ἐπισήμους τε καὶ ἀσήμους, ὡς λέγει ὁ

(*) «Ἡ καλλίστη κτῆσις τοῦ αὐτοκράτορος (Ἀριστείδου Α.' 819 ἔκδ. Dindorf.) εἶχεν ἠθικὴν γενναιότητα καὶ ἔντιμον καὶ ἀξιοπρεπῆ διαγωγὴν (Δίων Χρυσόστ. Ἀριστείδης μγ' καὶ μδ').

(**) Δίων Χρυσόστομος Ῥοδιακὸς (ΛΑ') 354.

(***) Taciti dialogus de oratore c. 40 Ἀριστείδου ΜΔ' λόγος — Δίωνος Χρυσόστομου σ. 26—7.

(****) Πλουτάρχου παραγγέλματα πολιτικὰ κ. 17 καὶ O. Müller Die Dorer Β' ἔκδ. 3' σ. 145.

(*****) Στράβων ΙΔ' 652 καὶ 3 : «σιταρχεῖται δὴ ὁ δῆμος καὶ οἱ εὐποροὶ τοὺς ἐνδεεῖς, ὑπολαμβάνουσιν ἔθει τινὶ πατρίῳ.»

Στράβων [ΙΔ' 651] και ὁ Δίων Χρυσόστομος [Λόγος ΛΑ' 341] [*] Ἡ κατοχὴ δὲ τῆς ἀντικρῦ ἐπὶ τῆς ἀσιατικῆς ἀκτῆς λωρίδος τῆς Περαίας τῶν Ροδίων μετὰ τῆς Καύνου (Plinii Historia Naturalis v 31 [36] [33]) ὡς καὶ πολλῶν ἐκ τῶν παρακειμένων αὐτῇ νήσων τῆς Καλύμνου καὶ Καρπάθου, τὰ μέγιστα συνετέλεσεν εἰς τὰ οἰκονομικὰ τῶν Ροδίων [**] Εἰς τοῦτο δὲ προσθετέον καὶ τὰ εἰσοδήματα τὰ ἐκ τῶν ξένων τῶν ἐπισκεπτομένων αὐτήν, ὡς τὰς Ἀθήνας καὶ ἄλλας πόλεις τῆς τότε Ἀχαΐας λεγομένης Ἑλλάδος. Ἡ καλλονὴ τῆς νήσου, ἣν ἐξύμνησεν ὁ Ρωμαῖος λυρικὸς, ὁ Ὀράτιος (Carminum I 71 «claram Rhodon») καὶ ὁ Λουκιανὸς ὁ ἐπισκεψάμενος τὴν νῆσον ἐπὶ Ἀντωνίνων ἐν τοῖς «Ἐρωσιν» «ἔστι γὰρ ὄντως ἡ πόλις (Ῥόδος) Ἡλίου πρέπον ἔχουσα τῷ Θεῷ τὸ κάλλος») (***) καὶ τὸ ὑγιεινὸν τοῦ κλίματος αὐτῆς προσεῖλκυον πολλοὺς Ρωμαίους εἰς τὸ νὰ διατριβῶσιν ἐν αὐτῇ διαρκῶς, πλὴν τῶν ἀκουσίως ἐκ Ῥώμης ἐξοριζομένων. (Ἡ Ῥόδος ὡς τόπος ἐξορίας τῶν ἐξ Ἰταλίας καθωρίσθη ἐπὶ Αὐγούστου, ὡς λέγει Δίων ὁ Κάσσιος 53, 57) ὧν ἡ πόλις τότε ἦν πλήρης(****) ὁ C. Matius ἐν ταῖς εἰς «Κικέρωνος ἐπιστολαῖ» πρὸς τοὺς συγγενεῖς σημειώσεσι (XI 28, 8) λέγει : «Mihi qui dem si optata contingent, quad reliquum est vitae, in otio Rhodi degum» ἤτοι ἐὰν ἡ εὐχὴ μου ἐκπληρωθῇ ἐπεθύμουν τὸ ἐναπομεῖναν μέρος τῆς ζωῆς

(****) αὐτόθι. Ὁ Δίων Χρυσόστομος (ἐνθ' ἀνωτέρω σ. 342) ὁμιλεῖ περὶ παρακμῆς : «μιᾶ καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἢ δυσὶν ἀφράκτοις ἀπαντιᾶν εἰς Κόρινθον.» ἀλλὰ τοῦτο μόνον σχετικῆς ἐνέχει ἀλήθειαν καὶ ἀναφέρεται εἰς τοὺς χρόνους τῆς Κυβερνήσεως τοῦ Βεσπασιανοῦ, ὅτι, ὡς ἐκ τοῦ ἐμφυλίου πολέμου, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Νέρωνος 68 μ.Χ., τὰ πράγματα μετεβλήθησαν κατὰ θάλασσαν, ὡς λέγει ὁ Hertzberg. — Καρολίδης ἐνθ' ἀλλαχοῦ Β' σ. 116 σημ. 62.

(*) Πρβλ. Kuhu, diē städtisch und Bürgerliche Verfassung des Römischen Reichs. II 46.

(**) Καὶ αὐτὴ ἡ Μεγίστη (Καστελλόριζον ἰδὲ τὸν ἐμὸν Μπαίδεκερ τῆς Νέας Ἑλλάδος ᾽Αθ. 1913 σ. 405--6 ὑπῆγετο ὑπὸ τοὺς Ροδίους ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων (νῆσος Ῥοδίων παρὰ τῷ γεωγράφῳ Σκύλακι)· διαφεῖτο δ' ὑπὸ ἐπιστατῶν Ροδίων, ὧν ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν γινώσκουμεν τὰ ὀνόματα : Σωσικλῆς Νικηγόρας Ἀμιος καὶ [Μν]ασίλων Ἐξακεστίωνος Λέλιος.

μου νὰ διαγάγω ἐν Ῥόδῳ ἀπραγμονῶν τοσοῦτον ἐπεβάλλετο ἢ καλ-
λονὴ τῆς νήσου εἰς τοὺς ξένους, κατὰ τοσοῦτον μᾶλλον καθ' ὅσον
μετὰ ζήλου εἰσέτι ἐκαλλιεργοῦντο τὰ γράμματα, αἱ ἐπιστήμαι
καὶ αἱ τέχναι. Ἀλλὰ καὶ ἡ μουσικὴ ἐθεραπεύετο κατὰ Σουε-
τώνιον (ἐν βίῳ Γάλβα κ. 12 πρβλ. Πλουτάρχου β. Γάλβα κ. 16
καὶ περὶ τοῦ γεραίρειν τὸ γῆρας 5) καὶ περίφημος σοφιστὴς Ἀπολλώ-
νιος ὁ Τυανεύς ἐν Ῥόδῳ συνέτυχε τῷ διασήμῳ ἀύλητῇ Καύνῳ (*)
τῷ 69 μ. χ. Ὁ Ἀπολλώνιος εἶχε καὶ τελείαν γνῶσιν τῆς μουσικῆς ἐπι-
στήμης, συζητῶν περὶ αὐτῆς καὶ συγκαταριθμῶν ταύτην (νβ. ἐπιστολὴ,
ἢ πρὸς τὸν συκοφάντην Εὐφράτην) μεταξὺ τῶν προσόντων τῶν Πυ-
θαγορικῶν καὶ συχνάκις ἐκ τῆς μουσικῆς τὰ παραδείγματα αὐτοῦ ἀν-
τλῶν, καθὼς ὁπότεν (Κεφ. Ε', ἐδ. 32), συνομιλῶν μετὰ τοῦ αὐτοκρά-
τορος Οὐεσπασιανοῦ, ἀναφέρει περὶ διασήμου ἀύλητοῦ, ὅστις ἔστειλε
τοὺς μαθητὰς του ὅπως ἀκούσωσι κακοὺς ἀύλητὰς καὶ μάθωσι πῶς
πρέπει νὰ μὴ παίζουν (**). Ἄλλως τε εἰς μόνον τὸν Ἀπολλώνιον
Τυανέα ὀφείλομεν τὰς εἰδήσεις, ἃς κατέχομεν περὶ τῆς περιφήμου ποιη-
τρίας Δημοφύλλης τῆς ἐκ Πέργης τῆς Παμφυλίας μαθητρίας τῆς Σαπ-
φοῦς (Κεφ. Α! ἐδ. 30,) ἣτις συνέθεσεν ὕμνους εἰς τόνον αἰολικόν τε
καὶ παμφυλικόν, τοῦ δευτέρου, διὰ μετατροπῆς ἀπὸ τοῦ πρώτου, ἀπο-
βάντος ὀξύτατου ὄλων τῶν τόνων. Ἀλλὰ μεθ' ὀπόσης δυνάμεως σω-
κρατικῆς συζητήσεως καθορίζει ὁ Ἀπολλώνιος ὁ Τυανεύς καὶ τὸν
σκοπὸν τῆς μουσικῆς καὶ τὸν τρόπον τοῦ παίζειν! Ἴδου ἐν ἐλευθέρα
μεταφράσει τὸ 21ον ἐδάφ. τοῦ Ε! Κεφαλαίου τοῦ Βίου του [ἔκδοσις

(**) Πρβλ. Suetanii βίον Τιβερίου κ. 11 καὶ Ἀπολλωνίδην ἐν Ἑλληνικῇ
Ἀνθολογίᾳ ἔκδ. Jacobs II, σ. 121 ἐξῆς :

(***) Εἶπομεν ἤδη ὅτι καὶ ὁ Τιβέριος ἐξωρίσθη ἐνταῦθα καὶ ὁ Σουετώνιος
ἀναφέρει ἐν βίῳ Νέρωνος Κ 34, ὅτι διενοήθη νὰ ἀποχωρήσῃ εἰς Ῥόδον, πρβλ.
Flori Eritome ἔκδ. Jahn σ. 42 τοῦ Προλόγου.

(*) Κανὸς = Canus, «ὅς ἄριστα δὴ ἀνθρώπων ἐδόκει αὐλεῖν».

(**) Ἀπολλώνιος ὁ Τυανεύς, ἦτο γόνος ἐλαγγελλόμενος τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Πυ-
θαγόρου. Περιῆλθε διάφορα μέρη τῆς γῆς, Ἰνδίας, Αἰθιοπίας, Μαρόκου, Ἰσπα-
νίας, ζήσας 100 περίπου ἔτη (Α' π. Χ' αἰῶν). Ὁ Βαβυλώνιος Δάμις, εἰς τῶν
πολλῶν αὐτοῦ μαθητῶν, ἔγραψε τὸν βίον αὐτοῦ.

C. L. Kayser τοῦ 1870] ὄπερ ποιεῖται μνειάν τῆς ὠραίας συνεντεύξεώς. του μετὰ τοῦ διασήμου αὐλητοῦ Κάνου ἐν Ρόδῳ.

Τὴν ἀνοιξιν τοῦ 69 μ. Χ. ἔτους ὁ Ἀπολλώνιος ἄγων ἤδη ἡλικίαν 72 ἐτῶν, διηυθύνετο μετὰ τῶν μαθητῶν του ἐξ Ἑλλάδος εἰς Αἴγυπτον. Τὸ πλοῖον οὗτινος ἐπέβαινε προσήγγισεν εἰς Ρόδον, ἔνθα τότε διέμενεν ὁ μουσικὸς Κάνος, θεωρούμενος ὡς ὁ ἀριστος τῶν αὐλητῶν τῆς ἐποχῆς του. Τὸν προσκαλεῖ λοιπὸν ὁ Ἀπολλώνιος καὶ τῷ λέγει.— «Ποῖος ὁ σκοπὸς τοῦ αὐλητοῦ, ὅταν παίξῃ; — Νὰ κάμνη πᾶν ὅτι ἐπεθυμῆ ὁ ἀκροατὴς του. — Ναὶ ἀλλὰ μετὰ τῶν ἀκροατῶν του πολλοὶ θὰ προετίμων μᾶλλον νὰ γίνουιν πλούσιοι, παρὰ νὰ ἀκούουν τὴν μουσικὴν καθιστᾶς ἄρα γε τοῖς τοιούτοις πλουσίοις;—Καὶ νὰ τὸ ἤθελα ἀκόμη λυποῦμαι διότι δὲν δύναμαι. — Τότε λοιπὸν τί; Μήπως καθιστᾶς ὠραῖους τοὺς νέους, οἵτινες σὲ ἀκούουν; διότι ὅλοι οἱ νέοι ἐπιθυμοῦν νὰ εἶνε ὠραῖοι— Οὐδὲ τοῦτο δύναμαι, μολονότι ἡ μουσικὴ μου παρέχει ἄπειρον θέλητρον.— Ὡστε, κατὰ σέ, τί ἀπολαμβάνει ὁ ἀκροατὴς ἀπὸ τὴν μουσικὴν σου; Καὶ τί ἄλλο λοιπὸν; ἀπαντᾷ ὁ Κάνος· ἰδοὺ κατατευνάζω καὶ ἀποκομίζω τὴν λύπην τοῦ λυπημένου, καθιστῶ ἰλαρωτέραν τὴν χαρὰν τοῦ χαίροντος, θερμαίνω τὸ πάθος τοῦ ἐρῶντος, αὐξάνω τὸν ζῆλον καὶ τὴν εὐσέβειαν τοῦ θεοσεβοῦς, ἐμπνέων αὐτὸν ὄπως, ὕμνῃ καὶ δοξολογῇ τὸ θεῖον. (*) Πολὺ καλὰ, Κάνε, καὶ κατορθώνεις ἄρα γε τοῦτο χάρις εἰς τὴν ὕλην, ἐξ ἧς εἶναι κατασκευασμένος ὁ αὐλὸς σου· δηλ. εἰς τὸν χρυσὸν καὶ τὸν ὀρείχαλκον καὶ τὸ ὀστοῦν ἐλάφου ἢ καὶ ὄνου, ἢ μήπως κάποια ἄλλη ἀφορμὴ ἐπιφέρει τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο;— Ὡ, βεβαίως ὅπως ἄλλη εἶνε ἡ ἀφορμὴ, Ἀπολλώνιε. Ἡ μουσικὴ, οἱ τρόποι, ἡ ἀνάμιξις καὶ ἡ ποικιλία τῶν τόνων, ὁ ἰδιάζων χαρακτήρ τῶν ἀρμονιῶν, ἰδοὺ τὰ ἐπενεργοῦντα εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀκροατῶν καὶ διαθέτοντα αὐτὰς κατὰ τὰς ἐπιθυμίας των.— Ἐνόησα, Κάνε, τί κατορθώνει ἡ τέχνη σου· ἐξασκεῖς δηλ. καὶ μεταδίδεις εἰς τοὺς μαθητάς

(*) Τοῦτο εἶνε ἀληθὲς διότι αὐστριακὸς τις παίξας ὕμνον Ρωσικὸν ἐν ταῖς προφυλακαῖς οὐ μακρὰν τῆς Ρωσικῆς φρουρᾶς ἐν Γαλλικίᾳ κατὰ τὸν νῦν ἐνστάντα εὐρωπαϊκὸν πόλεμον εἶδε προσερχομένους νὰ παραδοθῶσιν εἰς αὐτὸν 25 Ρῶσσοι στρατιῶται. (Πατρις 1[1]15).

σου τὴν μεγάλην ποικιλίαν καὶ τὴν μεγίστην εὐκαμψίαν ἑτῶν ἤχων, οὓς παράγεις ἐπὶ τοῦ ὄργάνου σου. Ἐγὼ ὅμως θὰ προσθέσω καὶ κάτι ἄλλο, τὸ ὁποῖον χρειάζεται ὁ καλὸς αὐλητής, ἐκτὸς ἐκείνων τὰ ὁποῖα ἀνέφερες· χρειάζεται εὐπνοϊαν, εὐστομίαν καὶ εὐχειρίαν· ἡ εὐπνοϊα μὲν ἐπιτυγχάνεται ὅταν τὸ φύσημα εἶνε καθαρὸν καὶ εὐκρινές καὶ δὲν κάμνη θόρυβον ὁπότεν ἐξέρχεται τοῦ φάρυγγος, καθότι τότε παράγεται παραφωνία δυσάρεστος εἰς τὴν ἀκοήν· εὐστομίαν δ' ἐννοῶ τὴν κατάλληλον προσαρμογὴν τοῦ στόματος ἐπὶ τοῦ αὐλοῦ, ὅταν τὰ χεῖλη περιβάλλωσι καλῶς τὴν γλωσσίδα τοῦ αὐλοῦ, χωρὶς νὰ οἰδαίνῃ (πρήσκηται) τὸ πρόσωπον. Τέλος ἀποδίδω μεγάλην σημασίαν εἰς τὴν εὐχειρίαν, δηλ. τὴν ἐπιδεξιότητα τῆς χειρὸς τοῦ αὐλητοῦ· μήτε ὁ καρπὸς τῆς χειρὸς πρέπει νὰ κάμπηται, καθισταμένης ἀχρήστου, μήτε οἱ δάκτυλοι νὰ ᾧσι βραδεῖς, ὁπότεν εἶνε ἀνάγκη νὰ πετῶσιν ἐπάνω εἰς τὰς ὀπὰς. Μόνον οἱ ἔχοντες τὴν χεῖρα εὐκίνητον δύνανται νὰ μεταβάλλωσι ταχέως τὸ μέλος, μεταβαίνοντες ἀμέσως ἀπὸ τὸν ἕνα τόνον εἰς τὸν ἄλλον. Λοιπὸν, φίλε Κάνε, ἐὰν κατέχῃς αὐτὰ τὰ προσόντα, παίξε μετὰ θάρρους, διότι θὰ ἔχῃς πάντοτε τὴν Μοῦσαν Εὐτέρπην μαζῇ σου». (*)

Ἄλλὰ καὶ οἱ Ῥόδιοι ἦσαν γνωστοὶ ἐπὶ τῇ πρὸς τὸ λαμπρὸν καὶ μεγαλοπρεπὲς ἀγάπῃ καὶ τῇ πρὸς ἡδυπαθεία καὶ μουσικῇ ροπῇ [Πλούταρχος περὶ φιλοπλουτίας κ. Ε καὶ Ἀθήγαιος Η' σ. 351 ε. καὶ 352 β' πρβλ. Β. Müller, die Dorer II ἔκδ. β' σ. 145]. Διετήρουν δ' εἰσέτι καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐπαισθητὴν κλίσιν πρὸς τὸ καταπληθῆσον καὶ κολοσσαῖον· Ἀνθρωποὶ πλούσιοι ὄντες ἐξεζήτουν τὴν μεγαλοπρέπειαν καὶ ἐν ταῖς ἰδιωτικαῖς οἰκίαις μετὰ περισσοῦ καλλωπισμοῦ καὶ πολυτελείας καὶ τὴν τρυφὴν καὶ ἀσωτίαν (Φιλόστρατος ἐν βίῳ Ἀπολλωνίου τοῦ Τυανέως Ε' 22, 23). Καὶ εἶνε μὲν ἀληθὲς ὅτι ἡ ἱστορικῶς περίφημος πόλις ἔστερεῖτο τῆς παλαιᾶς αἴγλης τῆς συνδεθείσης ἀνεξιτήλως διὰ παντὸς μετὰ τοῦ ὀνόματος τῶν Ἀθηναίων, τῶν

(*) Ἴδὲ Μουσικὴν, περιοδικὸν Κων)πόλεως 1915 σ. 21—22 ἐκδιδόμενον ὑπὸ συμφοιτητοῦ μου Γ. Παχίκου ἀποθανόντος τῇ 20 Ἰουλίου 1915, ὅστις καὶ Ῥοδιακὸν ποίημα ἐτόνισεν ἐν τῷ αὐτῷ περιοδικῷ καὶ ἐν τῇ ἐκδόσει τῆς βιβλιοθήκης Γ. Μαρασλῆ.

ὁποίων μόνον τὰ δημόσια ἰδρύματα καὶ οἱ ναοὶ ἦσαν μεγαλοπρεπῆ, αἱ δὲ οἰκίαι τῶν ἰδιωτῶν ταπειναὶ καὶ οὐδεμίαν σύγκρισιν πρὸς τὰς τῆς Ρόδου ἐπιδεχόμεναι, ὡς ἀπέδειξαν αἱ πρὸς Δ. τῆς Ἀκροπόλεως ἐνεργηθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Δαίρπφελδ ἀνασκαφαὶ τῆς ἱερᾶς ὁδοῦ, ἀλλὰ καὶ ἡ νῦν Ρόδος ἐκέκτητο λαμπρὰ μνημεῖα ἀρχιτεκτονικῆς καὶ (*) πλαστικῶν τεχνῶν ὡς ἀναφέρουσιν ὅτε Στράβων (ΙΔ' 652 καὶ 655) καὶ ὁ Λουκιανὸς (Ἔρωτες κ. 8) Ὁ σύγχρονος Πλίνιος ὁ Πρεσβύτερος ἀναφέρει. ὅτι ἐν Ρόδῳ ἐσφύζοντο ἔτι 3000 ἀγαλμάτων, [**] ἐκτὸς τῶν ἐν ἔτει 43 π.Χ. ἀρπαγέντων ὑπὸ τοῦ Γαῖου Κασσίου, τοῦθ' ὅπερ δεικνύει ὅτι μόνον τὰ ἐξ εὐγενῶν μετάλλων ἀφηρέθησαν τότε πρὸς κοπὴν νομισμάτων. Ἐπειτα ὁ πολλὰς πόλεις Ἑλληνικὰς διαρπάσας Νέρων δὲν εἶχεν ἐκτείνει τὰς φιλοκτημαικὰς αὐτοῦ δαθέσεις καὶ εἰς τὴν Ρόδον, ἣν ἰδιαίτερον ἠγάπα, ὡς ἀναφέρει ἐν τῷ Ῥοδιακῷ αὐτοῦ λόγῳ ὁ Δίων Χρυσόστομος: «Ρωμαίους πολλάκις πανταχόθεν εἰληφότας μηδέποτε κινήσαι τῶν παρ' ὑμῖν μηδὲν ὅπου καὶ Νέρων τοσαύτην ἐπιθυμίαν καὶ σπουδὴν περὶ τοῦτο ἔχων, ὥστε μηδὲ τῶν ἐξ Ὀλύμπιας ἀποσχέσθαι μηδὲ τῶν ἐκ Δελφῶν, ἔτι δὲ τοὺς πλείστους (ἀνδριάντας) τῶν ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως Ἀθήνηθεν μετενεγκῶν καὶ τῶν ἐκ Περγάμου πολλούς, τοὺς παρὰ μόνοις ἡμῖν εἶασι. (***) Τοιαύτη ἦτο ἡ Ρόδος μέχρι τοῦ 155 μ. Χ. ὅτε φοβερὸς σεισμὸς κατὰ τὸ μέγιστον μέρος τὴν πόλιν κατέστρεψε (Χέρτσβεργ-Καρολίδου ἐνθ' ἀλλαγῶ B! σ. 118). οὕτω δὲ ἡ λαμπροτάτη τῶν ἑλληνίδων πόλεων, ὡς ἀναφέρει ὁ Στράβων καὶ ὁ Ἀριστείδης καὶ ὁ Λουκιανὸς ἐν τοῖς ἄνω μνημονευθεῖσιν ἔργοις αὐτῶν κατεστράφη. Τὰ χῶματα τῶν λιμένων αὐτῆς ἐξετείνοντο πολὺ εἰς τὴν θάλασσαν, τὰ ὑπερμεγέθη αὐτῆς νεώρια ἄνωθεν ὀρώμενα ὁμοιάζον πρὸς πεδίον τι κρεμαστόν· αἱ δὲ τριήρεις, τὰ τρόπαια τῶν ἐμβόλων τῶν πλοίων καὶ αἱ ἄλλαι ἀναμνήσεις ἀρχαίων νικῶν ἀνεκάλουν εἰς τὴν μνήμην τοῦς χρόνους τῆς πάλαι δυνάμεως καὶ τῆς κυριαρχοῦ ἐλευθερίας αὐτῆς. Ἀ-

(*) Ἴδὲ καὶ Ἀριστείδου λόγον Ῥοδιακὸν (43) σ. 799 καὶ 540. 8 ἐξ. καὶ 818 καὶ 553, 11 ἐξ. Ὁ Λουκιανὸς ἐπεσκέφθη τὴν Ῥόδον ἐπὶ Ἀντωνίων (138—161).

(**) Hist Natur. XXXIV, 7 (17) 36.

(***) Friedlander ἐνθ' ἀλλαγῶ σ. 58 σημ. 4.

νωθεν τούτων ὑψοῦτο ἡ πόλις ἀμφιθεατροειδῆς ἐγειρομένη παρὰ τὴν ἀκτὴν, περιβεβλημένη τείχη ἰσχυρότατα δι' ἐπάλξεων φρουρούμενα, μετ' εὐρειῶν ὁδῶν καὶ εὐθυγράμμων, ὧν ἡ κατασκευὴ καὶ διακόσμησις ἦτο τοσοῦτον ὁμοιόμορφος, ὥστε ἡ ὅλη πόλις ἐφαίνετο ὡς μία οἰκία. Ἴσως δὲ πρὸς τὴν Ῥόδον μόνον ἡ μεγαλειτέρα αὐτῆς Λέσβος ἠδύνατο νὰ παραβληθῆ, διὰ τὴν χάριν καὶ τὸ εὐάρεστον ἐν τῷ προσελκύειν τοὺς ἐπισήμους Ῥωμαίους (**A. Couze, Lesbos** σ. 3), ἧς ἠλαττοῦτο μόνον κατὰ τὸν στασιαστικὸν χαρακτῆρα τῶν κατοίκων, ὡς λέγει **Hertzberg**.

Ἄλλὰ μεθ' ὅλην τὴν λαμπρότητα αὐτῆς ἡ Ῥόδος πολλάκις ἐφείλκυσε τὰς προσβολὰς τῶν Ῥωμαίων αὐτοκρατόρων. Οὕτως ἐπὶ Τιβερίου οἱ ἀνώτατοι ἄρχοντες τῆς Ῥόδου ὑπέστησαν τὸ χονδρῶδες γελοῖον πάθημα νὰ κληθῶσιν ἐν πασῇ σπουδῇ εἰς Ῥώμην ἵνα ἐνταῦθα διορθώσωσιν αὐτοὶ λάθη τινὰ τυπικὰ ἐγγράφου τινὸς πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Τιβέριον ἀπευθυνομένου (Δίων Κάσσιος 57,11 **Suetonius** ἐν β. **Tiberius** σ. 32 **Hertzberg** — Καρολίδου Β! σ. 31 Καὶ 115 — 120). Ἐπειτα ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Κλαυδίου (*) τῷ 44 μ. Χ. προέβησαν ὡς λέγεται εἰς τολμηρὸν ἔργον, ὥστε νὰ θανατώσωσι διὰ σταυροῦ Ῥωμαίους πολίτας. Ἄγνωστοι οἱ λόγοι τοῦ πράγματος, ἀλλ' ἡ τόλμη ἦτο μεγίστη τότε, ὅτε τὸ **Civis Romanus** ἐσήμαινε πολὺ, ἡ δὲ αὐτόνομος πόλις ἐφαίνετο ὡς ὑπερβᾶσα τὰ ἐσκαμμένα· διὰ τοῦτο ὁ Κλαύδιος παρέχων ἱκανοποίησιν εἰς τὴν μεγαλειότητα τοῦ ρωμαϊκοῦ λαοῦ, κατήργησε τὴν ἐλευθερίαν τῶν Ῥοδίων καὶ ὑπήγαγε τὴν νῆσον εἰς τὴν δικαιοδοσίαν ἐνὸς τῶν γειτονευόντων διοικητῶν τῆς Ἀσίας, ἄγνωστον τίνος. Ἄλλ' εἴτε διότι ἡ αὐστηρότης τῶν Ῥοδίων ἀρχόντων ἐφάνη δικαιολογημένη ἐκ τῶν ἔργων, εἴτε διότι οἱ Ῥόδιοι μετενόησαν πικρῶς εὖρον ἐν Ῥώμῃ διὰ πλαγίων μέσων «ἀφοῦ ὄλαι αἱ ὁδοὶ ἤγον εἰς Ῥώμην» ἰσχυρὰν συνηγορίαν καὶ ὁ Κλαύδιος ἐξημενίσθη καὶ τῷ 51 ἀπεκατέστησε τὴν πάτριον πολιτείαν(**) καὶ αὐτὸς δ' ὁ Νέρων τῷ 53

(*) **Lehmann, Claudius** σ. 248.

(**) Ἴδὲ Μ. Δ. Χαβιαρᾶ μία σελὶς τῆς Ῥοδιακῆς ἱστορίας ἐν Ῥοδιακῷ ἡμερολογίῳ Διαγόρα 1912 σ. 52—4.

μ. X. ἠδυνήθη νὰ συνηγορήσῃ πρὸ τῆς Συγκλήτου ἑλληνιστὶ ὑπὲρ τῶν Ῥοδίων καὶ νὰ κατορθώτῃ νὰ ἀποδοθῇ εἰς αὐτοὺς ἡ ἀρθεῖσα αὐτονομία, ὡς λέγει ὁ Σουετώνιος (ἐν β. Κλαυδίου κ. 25 ἐν β. Νέρωνος κ. 7 πρβλ. *Jaciti Annalium* XII 58—Χέρτσβεργ—Καρολίδου B! 71 καὶ 119—120) (*). Οἱ Ῥωμαῖοι πλὴν τῆς διὰ πολιτικούς λόγους ἔξορίας καὶ τοῦ σκοποῦ τοῦ μετέρχεσθαι χρηματιστικὰς ἐργασίας πάσης φύσεως, θεμιτὰς ἢ ἀθεμίτους καὶ τῆς ὑπὸ τῆς πολιτείας ἀνατιθεμένης ἐκάστοτε αὐτοῖς ὑπηρεσίας, εἶχον καὶ ἄλλα ἐλατήρια εὐγενῆ ὑφ' ὧν παρεκινουῦντο εἰς ἐπίσκεψιν τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν καὶ νήσων μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τῆς Ρώμης ὑπῆρχον πλεῖστα μέσα ἐπικοινωνίας, ἐξ ὧν αἱ σχέσεις τῶν δύο χωρῶν ἐγίνοντο ὁσημέραι συχνότεραι. Ὑπῆρξαν δέ ὄντως Ῥωμαῖοι, οἵτινες ἀηδιάσαντες τὸν τῆς Ρώμης βίον καὶ φοβούμενοι τοὺς ἐκραγέντας ἀγρίους διωγμοὺς τῆς πρωτεύουσας τοῦ Ῥωμαϊκοῦ Κράτους, ἀπεχώρουν οἰκειοθελῶς τῆς γενετικῆς καὶ ἐπεζήτουν τὸν ἡσυχον καὶ ἀπράγμονα βίον ἐν Ἑλλάδι, ὅπου νέος ὀρίζων διηνοίγετο, τῆς μελέτης καὶ τῆς σπουδῆς τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ φιλοσοφίας, καὶ τοῦτο βλέπομεν γινόμενον ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Φλαμίνιου καὶ Παύλου Αἰμιλίου, ὅποτε οἱ παιδεύσεως τυχόντες ἀσμενέστερον ἤρχοντο εἰς τὴν Ἑλλάδα, τιμωμένην ὑπ' αὐτῶν ὡς πατρίδα τοῦ πολιτισμοῦ, ἣτις διὰ τῶν μύθων, τῶν ὠραίων παραδόσεων καὶ τῆς ἱστορικῆς ἀξίας ἤσκει ἐπ' αὐτοὺς γοητεῖαν καὶ θαυμασμὸν πρὸς τὰ ἔργα τῆς τέχνης.— Ὁ διάσημος ἀρχαιολόγος *Friedländer* (*Dardellungen aus der Sittengeschichte Roms* B! σ. 52 καὶ 53) λέγει ὅτι «διὰ τῆς αὐξήσεως τῆς ἐν Ἑλλάδι παρακμῆς καὶ τῆς ἐρημώσεως ἐπετείνετο μᾶλλον ἢ ἐμειοῦτο ἡ ἐλκτικὴ δύναμις αὐτῆς· ἐν τῇ ἡσυχίᾳ τῆς

(*) Περὶ τῆς εὐγνωμοσύνης τῶν Ῥοδίων κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην λαβεῖ ὅτε Δ. Χρυσόστομος Λ Α! 344 καὶ τὰ κοπέντα Ῥοδιακά νομίσματα, φέροντα τὰ γράμματα ὑπὲρ τοῦ Σεβαστοῦ καὶ κεφαλὴν Νέρωνος ἐν μορφῇ Ἥλιου Πρβλ. καὶ Ἀντιφίλου στίχους ἐν Ἀνθολογίᾳ B! 60 καὶ Lehmann σ. 358 καὶ παράρτ. σ. 62. Τοῦ αὐτοκράτορος Βεσπασσιανοῦ (69—79 ἀνδριάντα ἴδρυσαν οἱ Κεδρεᾶται. (Τῆς Ῥοδίων Περαιᾶς) εὐεργέτην αὐτῶν ἐν τῇ ἐπιγραφῇ καλοῦντες ὡς καὶ ἡ πόλις Ἰδυμα ἐπιγράψασα : «πάντων ἀνθρώπων σωτῆρα καὶ εὐεργέτην, εὐχαριστίας ἕνεκα τῆς εἰς αὐτὸν».

ἐρημίας τῆς ἐπικεχυμένης ἐπὶ τὴν χώραν καὶ τὰς πόλεις ἢ εἰκὼν τοῦ μεγάλου παρελθόντος κραταιότερα παρίστατο πρὸ τῆς ψυχῆς τοῦ ὁδοιπόρου» (Παροβλ. τὴν ἐμὴν ἱστορίαν τῆς Σερίφου, Ἐρμούπ. 1909.)

Πρὸ πάντων δὲ ἐξεδηλώθη κατὰ τοὺς χρόνους τούτους τάσις τῆς ἀριστοκρατικῆς νεότητος τῆς Ῥώμης νὰ ἐπισκέπτηται τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις καὶ νήσους, ἐν αἷς ὑπῆρχον διάσημοι σχολαὶ ρητορικαί, ὡς ἡ Ῥόδος καὶ αἱ Ἀθῆναι. Οὕτως ἐπεσκέψαντο τὴν Ῥόδον καὶ ἐσπούδασαν ἐν αὐτῇ ὁ ρήτωρ Μᾶρκος Ἀντώνιος τῷ 103, (1) ὁ Γάϊος Ἰούλιος Καῖσαρ [76—74] (2) ὁ Μᾶρκος Γέλλιος Κικέρων (3) καὶ ὁ Σέρβιος Σουλπίκιος τῷ 78 (4), ὁ Γάϊος Κάσσιος Λογγίνος [ὁ εἶτα τὸν Καῖσαρα δολοφονήσας (5),] ὁ Μᾶρκος Βροῦτιος (6) καὶ ὁ Μᾶρκος Φαυώνιος (7) καὶ ὁ Μ. Πομπήιος δὲ τῷ 67 π. Χ. τὰ μέγιστα ἐτίμησε τοὺς ἐν Ῥόδῳ ρήτορας καὶ φιλοσόφους καὶ πολλὰς αὐτοῖς παρέσχε τιμὰς καὶ δῶρα ὡς ἀναφέρει ὁ Πλούταρχος [ἐν βίῳ Πομπηίου κ. 42 Παροβλ. βίον Κικέρωνος κ. 4—Στράβωνος Α! 492.—Κικέρωνα *Tuseul.* II, 25—*Plinius Historia Naturalis VII* 30 [32] 112 — *solinus* e. 1,115]. Εἰς Ῥόδον δ' ἐξωρίσθη καὶ ὁ Τιβέριος τῷ 6—2 π. Χ. ἣν ἐξορίαν ἠκολούθησαν κατόπιν καὶ ἄλλαι ἄλλων σπουδαίων προσώπων, ὡς εἶπομεν ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Ἱστορίᾳ τῆς Σκιαθοῦ [Ἀθ. 1914.] καὶ Μυκόνου [Ἀθ. 1912.] (8) Τῷ 64 μ.Χ.

(1) Cicero de oratore. 1,3.

(2) Suetonius Caesar c. 4 — Aurelius Victorenius de viris illustribus 78—Πλούταρχος ἐν β. Καίσαρος κ. 3. (3) Aurel Victor ἐνθ' ἀνωτέρω (81 (Κικέρων) Πλούταρχος ἐν βίοις Καίσαρος 3 καὶ Κικέρωνος 4. Cicero Brutus, 91, 316, in Verrem act. II 1, II 65, 159 Δ. Κάσσιος 46,7. R. Abekn, Cicero in seinen Briefen σ. 12 Γ. Γρατσιᾶτος.

(4) Cicero Brut. 41,151 (5) Ἀππιανῶ ἐμφύλ. Δ' 65,67 — Δίων Κάσσιος 47,33— (6) Aurel Victor 82 (7) Cicero ad Atticum II 1,9 Herzberg Καρολίδου ἱστορία τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τῆς Ρωμ. Κυριαρχίας σ. 546 σημ.

(8) Ἰδὲ Vellei II 99 Tacitus Annales I, 4, 53 — Suetonius ἐν β. Τιβε-

ἤκμασεν ὁ Ῥόδιος ρήτωρ Νικόστρατος [Σουΐδας ἐν λέξει]. Ἡ Ῥόδος διὰ τὴν ἐπισημότητα αὐτῆς καὶ διὰ τὸ ἐπίκαιρον τῆς γεωγραφικῆς θέσεως ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Διοκλητιανοῦ [284—305] προήχθη εἰς πολιτικὴν μητρόπολιν τῶν νήσων. Κατὰ δὲ τὸν Ε' καὶ ΣΤ' αἰῶνα ἡ ἐκκλησιαστικὴ μητρόπολις ἦτο ἰσαξία τῶν ἄλλων τοιούτων τιμωμένη ὡς 29 ἐπαρχία, ὡς ἀναφέρει ὁ Ἱεροκλῆς [Συνέκδημος ἔκδ. **A. Parthey Berolini** 1816 σ. 28—9]. Ὀλίγω ὕστερον ὑπήχθη ὑπὸ τὸ θέμα τῶν Κιβυρραϊατῶν, ὅπερ ἦν τὸ ἰδ' Ἀσιατικὸν θέμα.

Ὡς μητρόπολις δ' εἶχεν ὑφ' ἑαυτὴν 17 ἐπισκοπὰς, περὶ ὧν θὰ εἴπω τὰ δέοντα ἐν τῷ περὶ ἐκκλησίας Ῥόδου μέρει. Ὡς δ' ἐν διαφοροῖς πραγματείαις δημοσιευθείσαις ἐν τῇ «Ῥοδιακῇ» 29 Ὀκτωβρίου 1915 καὶ Φεβρουαρίου 1916 ἀπέδειξα, στηριζόμενος ἐπὶ τῶν πράξεων τῶν Ἀποστόλων [Κ 2, 38 καὶ ΚΑ 1] καὶ ἐπὶ τῶν λειψάνων τῆς ἀρχαιότητος χριστιανικῆς λατρείας ἐν τῇ νήσῳ, ὁ χριστιανισμὸς πρωϊμώτατα διεδόθη ἐν τῇ νήσῳ. Καὶ πειστήρια ἔχομεν τρία ἀρχαιότατα βαπτιστήρια μαρμάρινα, ὧν ἓν μὲν κεῖται παρὰ τὴν Ἀρνίθαν τὰ δ' ἄλλα δύο παρὰ τὴν Λαχανιάν. Καὶ τὰ τρία ὁμοῦ τοῦ σταυροῦ τὸν τύπον φέροντα καὶ βαθμίδας δι' ὧν κατήρχοντο οἱ νεοφώτιστοι εἰς τὴν «μητέρα τῆς υἰοθεσίας» τὴν κολυμβήθραν, θεωροῦνται ὡς ἐχέγγυα τῆς κατὰ τὸν α' αἰῶνα μ.Χ. διαδόσεως τῆς πίστεως τοῦ Χριστοῦ ἐν Ῥόδῳ, ἐν ἣ ἐνωρίτατα διεδόθησαν καὶ αἱ αἱρέσεις τῶν Πελαγιανῶν καὶ Σε-

ρίου κ. Π. ἐξῆς — Δίων Κάσιος 55,9,11. Ζωναρᾶς Θ' 22 τέλος. Herberg Καρολίδου ἱστορία τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τῆς Ρωμαϊκῆς κυριαρχίας. Ἀθ. 1902 σ. 277 σημ. καὶ τόμ. Β! Ῥόδιοι διετήρησαν τὴν αὐτονομίαν αὐτῶν 27 π. Χ. Μακαζαῖοι Α! 15, 23—Περὶ Ῥόδου ἐπὶ τῆς Ρωμαϊκῆς ἐποχῆς ἐγράφησαν ἱκανὰ ἐξ ὧν ἡμεῖς παραθέτομεν ἐνταῦθα μόνον τὰς κυριώτερας παραπομπάς: F. Blass, Griechische Beredsamkeit σ. 23, 72, 89, ῥφξ. C. Zumpt. Ueber den Restand der Philosophischen Schulen in Athen σ. 4 ἐξ.—Bernhardy, Griechische Literatur γ! ἔκδ. Α σ. 506, 513, 531, 539, — Th. Mommsen Römische Geschichte Γ! σ. 562—Drumann, Geschichte Roms Τόμ. Ε! σ. 249 ἐξ. Hertzberg—Καρολίδου ἱστορία τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς Κυριαρχίας Ἀθ. 1902 σ. 546.

βερριανῶν κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα. Ἐπικουρικῶς δ' ἔρχεται καὶ ὁ ναυτικὸς τῶν Ῥοδίων νόμος (*de jactu*) ὅστις ἀναφέρει τὸν «εὐαγγελικὸν ὄρκον».

Κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα μοῖρα τις Ἰσαύρων, ἤτοι ὄρεσιβίων κατοίκων τοῦ μεσαίου Ταύρου (μεταξὺ Πισιδίας καὶ Κιλικίας) εἰς ὧν τὸ γένος ὑπήγετο καὶ ὁ Αὐτοκράτωρ Ζήνων (Ταραδικοδίσης ἢ Τρασκαλισαῖος) καὶ εἶτα ὁ Λέων ὁ Ἰσαυρος, νεωστὶ ὡς φαίνεται, στρατολογηθεῖσα μέλλουσα νὰ ἀπέλθῃ θαλασσίως εἰς Βυζάντιον πρὸς τὸν Ζήνονα, ἀπεβιβάσθη εἰς Ῥόδον ἀλλ' ἐπειδὴ ἦτο ἀρπακτικῆς φυλῆς, μισουμένης ὑπὸ τε τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ρωμαίων, δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀντιστῇ εἰς τὸν κνηθμὸν τῆς κακώσεως τῆς πόλεως δι' ἀρπαγῆς καὶ φόνου (469 ἢ 70) καὶ τῶν Ῥοδίων ἀντιστάντων, δι' αἱματηροῦ ἀγῶνος ἀπεκρούσθη εἰς τὰ πλοῖα καὶ οὕτως ἐσώθη ἡ Ῥόδος (**Herzberg** — Καρολίδου ἐνθ' ἀλλαγῶν Γ' 563).

Τῷ 565 ἡ Ῥόδος ὑπὸ σειμοῦ, ὡς ἐπὶ Ἀναστασίου, ἐδοκιμάσθη (**Χερτβεργ** — Καρολίδου Γ' 575. **Εὐάγριος** Γ' 43 — Ἰωάννης Μαλάλας σ. 496 **Νικηφόρος Κάλλιστος** 15. 33—**Seibel Die Grosse Pest zur zeit Justinianus** I 8. — **Προβλ.** Α. Γεωργιάδου, οἱ σειμοὶ ἐν Ἑλλάδι, Ἀθ. 1904 σ. 193, 313, 393, καὶ σ. 203—7).

Ἐπίσης κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα, κατὰ διαταγὴν τοῦ Αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ ὁ ἐκ Καισαρείας τῆς Μαυριτανίας γραμματικὸς καὶ διδάσκαλος τῆς γραμματικῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Πρισκιανὸς, πρότερον μοναχὸς ὢν ἀποθέμενος τὸ τρίκινον τριβώνιον ἐστάλη εἰς Ῥόδον (*) ἐν ἧ ἤκμαζεν εἰσέτι ἡ ναυτιλία καὶ τὸ ναυτικὸν δίκαιον (**lex Rhodia de jactu** ἰδὲ **W. Ashburner** νόμος Ῥοδίων ναυτικός, **oxfort** 1909) ὅπως ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ, ἐχούσῃ βιβλιοθήκην, προβῆ εἰς τὴν διόρθωσιν καὶ ἐπιτομὴν τῶν νόμων. Ἐνταῦθα ὁ Πρισκιανὸς διατρέβων συνέταξε τὸ κατὰ τὸν μεσαῖονα μεγάλῃν φήμην καὶ διάδοσινσχὸν

(*) Ἰδὲ G. Gerola, le tredici Sporadi nel codice Classente di Cristoforo Buondelmonti, Bologna 1914 σ. 17—8—F. Lübkers Realle xikon des klas-sis Alterthums, ἐν λέξει Priscianus σ. 826.

περὶ τῆς λατινικῆς γλώσσης ἔργον : *Institutionum Grammaticarum libri XVIII*, ὅπερ ἀφιέρωσε τῷ Ἰουλιανῷ consuli ac patricio, καὶ θεωρεῖται ὡς ἡ πρώτη συστηματικὴ σχολικὴ ἐργασία. Ἐγραψε δὲ καὶ ἄλλα ἐλάσσονα συγγράμματα πρωτότυπά τε καὶ ἐκ τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς γλώσσης μεταφρασθέντα ὡς εἶναι ἡ **periegesis** τοῦ Διονυσίου. (Ἐκδόσεις αὐτοῦ ὑπὸ **A. Kiehl**, **Leipzig** 1819 ὑπὸ **M. Hertz** αὐτόθι 1855-9, *Opera minora* ὑπὸ **H. Keil**, αὐτόθι 1860 καὶ *penegyricus* εἰς τὸν αὐτοκράτορα Ἀναστάσιον ὑπὸ **St. Endlicher**, **Wien** 1828). Ὁ Βουονδελμόντιος λέγει ὅτι ἐκ Ῥόδου ἔγραψε πρὸς τὸν τῶν Περσῶν βασιλέα Χοσρόην *librum de naturalibus questionibus* ἀλλὰ φαίνεται ὅτι συγγέει ὁ ἐπὶ ὀκταετίαν ὄλην ἐν Ῥόδῳ διατρίψας Φλωρεντινὸς πρεσβύτερος τὸν Πρισκιανὸν τοῦτον πρὸς τὸν *Priscianus Frigius* εἰς ὃν ἀποδίδεται τὸ ἔργον : *Solutiones eorum de quibus disputavit Chosroes*, ὡς λέγει ὁ **J. Brywater Prisciani Lydi quae extant**, **Berol** 1886.

Ὅτε ὁ Χοσρόης ὁ Β΄ ὁ τῆς Περσίας βασιλεὺς κατέλαβε τὴν Αἴγυπτον τῷ 616 ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Ἰωάννης ὁ Ἐλεήμων ἀπεφάσισε νὰ ἀπέλθῃ ἀλλαχόσε, εἰς Κύπρον καὶ εἰς Κωνσταντινούπολιν· μεταβαίνων δ' εἰς Βυζάντιον κατέπλευσεν εἰς Ῥόδον καὶ ἐνταῦθα παρουσιάζεται, οὐχὶ ἐν ὀράματι ἀλλ' ἐν πράγματι εὐνοῦχός τις λαμπροῦ ἐξωτερικοῦ, φέρων χρυσοῦν σκῆπτρον καὶ λέγων αὐτῷ : Ἐλθὲ· διότι ὁ βασιλεὺς τῶν βασιλευόντων καλεῖσε· καὶ ἐπέστρεψεν εἰς Κύπρον ὅπου καὶ ἀπεβίωσεν (*Acta Sanctorum* τῆς 23 Ἰανουαρίου, 515 καὶ 529). Δυστυχῶς καθ' ὄλην τὴν μακρὰν Βυζαντινοκρατίαν οὐδὲν γινώσκωμεν περὶ Ῥόδου καὶ μόνον δύο ἢ τρεῖς Βυζαντιακαὶ ἐπιγραφαὶ εὐρέθησαν μέχρι τοῦδε ἐν τῇ νήσῳ, πᾶσαι ἀφιερωτικαὶ καὶ ἡ μὲν Σαββατίου τινός, ταπεινοῦ πρεσβυτέρου καὶ μοναχοῦ διὰ τοῦ ζήλου καὶ τῆς ἐργασίας τοῦ ὁποίου ἐξετέλεσθη τὸ ὅλον ἔργον, σὺν Θεῷ, τῆς Ἁγίας Ἐκκλησίας (ἴσως ἐν Τριάντα) ἡ δ' ἑτέρα ἐν Βάτι (οἰκίᾳ ἱατροῦ κ. Θ. Κωνσταντινίδου) ἀναγράφει τὸ ὄνομα Φιλίππου τινός Ἀσκουνδίου πλοιάρχου (ιδὲ *Bulletin de correspondance Hellenique* 1885 σ. 123-4). Καὶ ἄλλη ἐν τῷ παρὰ τὴν Ψίνθον ναῦδριῷ ἐν ᾧ λέγεται : ἀνηγέρθη ἐκ βάρθρων καὶ ἀνιστορήθη ὁ θεῖος καὶ πάνσεπτος ναὸς τῆς τιμίας καὶ ζωαρχικῆς Τριάδος ἐκ κόπου καὶ ἐξόδου Καταφυγῆς μοναχῆς καὶ τῶν τέκνων αὐτῆς τῆς Ἀλέξαινας ἔτους ... (=1408).

Καὶ ἄλλη ἐν τῷ χωρίῳ Γεννάδι : ὑπὲρ εὐχῆς Κωνσταντίνου Μαγιστριανοῦ. (*) Ἐν τοῖς μετέπειτα αἰῶσιν οὐδὲν ἔχομεν νὰ ἀναγράψωμεν περὶ Ῥόδου. Κατὰ τὸν Θ' αἰῶνα ὑπῆρχον σχολεῖα ἐξ ὧν ἐξῆλθεν ὁ λόγιος Ῥόδιος μοναχὸς Ἰωάννης ὁ Ῥόδιος, ὅστις εἰς ἄκρον παιδείας ἐληλακῶς συνέγραψε τὸν βίον τοῦ Ἁγίου Ἀρτεμίου, ὃν περ πρότερον οἱ κριτικοὶ ἀπέδιδον τῷ Ἰωάννῃ Δαμασκηνῷ· τοιαύτη ἦτο ἡ γλῶσσα τ' ἀνδρός. Τούτου ἐγένοντο πλεῖστα ἐκδόσεις (α' *A Mai Spicilegium Romanum* 4,340—397, ἀνετυπώθη τὸ β! ὑπὸ τοῦ Αββᾶ **Migne** ἐν τῇ *Patrologia Graeca* τόμ. 9ῷ στήλη 1251—1320.) Σημειωτέον δ' ὅτι δὲν πρέπει νὰ συγχέωμεν τὸν Ἰωάννην τοῦτον πρὸς τὸν ὁμώνυμον συγγραφέα τοῦ βίου τοῦ ἁγίου Χριστοδοῦλου, ἰδρυτοῦ τῆς Μονῆς Πατμου, ἀκμάσαντα κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα (1775). Ἐν τῷ βίῳ τοῦ ἁγίου Ἀρτεμίου ὁ Ἰωάννης προσήρτησε καὶ ἀποσπάσματα ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας τοῦ Φιλοστοργίου περὶ ὧν ἔγραψεν ὁ P. Batiffol ἐν τῷ *Römische Quartalschrift* 1889 σ. 252-89 καὶ 1890 σ. 134-143 καὶ ὁ J. Asmus ἐν τῷ *ByzantLeitschrift* 1895 σ. 30-44. Περὶ Ἰωάν. ἰδὲ K. Krumbacher *Gesch. d. Byz. Lit.* σ. 71 199, 523). Εἰς τὴν εἰς τὰ γράμματα ἐπίδοσιν τῆς Ῥόδου κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον συνετέλεσεν, ὡς εἰκάζω, τὰ μέγιστα καὶ ἡ ἰδρυθεῖσα ὑπὸ τῶν αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου κατὰ τοῦς Α. Μ. πρόπουδας τοῦ Ἀταβύρου ἱερὰ Μονὴ τοῦ Ἀρταμίτου.

Ἡ Μονὴ Ἀρταμίτου ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου τιμωμένη εἶνε ἀρχαιοτάτη, ἐκλήθη δὲ οὕτως ἐκ τοῦ ὁμωνύμου ὄρους τῆς Ῥόδου, κλάδου ὄντος τοῦ Ἀταβύρου. Μέμνηνται δ' αὐτοῦ ὡς θὰ ἴδωμεν ἄλλοι τε πολλοὶ καὶ ὁ τῷ 1422 ἐπισκεψάμενος τὴν Ῥόδον Φλωρεντῖνος περιηγητῆς καὶ ἱερεὺς Χριστόφορος Βουονδελμόντιος ὁ

(*) Αἱ ἐπιγραφαὶ αὗται ἐκ τῶν πρώτων χριστιανικῶν χρόνων, τοῦθ' ὅπερ πιστοῖ τὴν ἡμετέραν γνώμην, ἣν πολλὰκις μέχρι τοῦδε ἐξηνέγκομεν, ὅτι ἡ διάδοσις τοῦ χριστιανισμοῦ ἀνὰ τὴν Ῥόδον ἤρξατο ἐκ τῶν σημείων τῶν περὶ τὴν Λίνδον, Γεννάδι καὶ λοιπῶν Μ. Δ. μερῶν. Ἡ ὑπόθεσις αὕτη κρατύνεται καὶ ἐκ τῆς κατὰ τὰ μέρη ταῦτα περισώσεως ναῶν φερόντων ὄνομα ἁγίων τῶν πρώτων χριστιανικῶν αἰώνων ὡς Φωκᾶ, Φιλήμονος, Σύλλα (Σουλλᾶ) κτλ. Πρβλ. ἐμὴν Σέριφρον, καὶ Μύκονον.

ἐπὶ ὀκτὼ ὄλα ἔτη σπουδάσας ἐν Ῥόδῳ (Libri insularum Archipelagi σ. 73). Φαίνεται δ' ἡ ὀνομασία Ἀρταμίτης ἀρχαία διότι ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς ἀπαντᾷ ὄνομα μηνὸς Ἀρταμιτίου ἐν τε Κῶ καὶ ἐν Ὀλβία, ὅπερ οἱ Μακεδόνες Ἀρταμίσιος προὔφερον (Lud Wig Ross, Inscriptiones graecae teuchos β' ἀριθ. 175, — P. Becker Ueber eine Sammlung unedierter Heuek-linschriften, Leipzig 1832 Σακελλίωνος Πατμιακῆ βιβλιοθ. σ. 95—6) Δυστυχῶς ἡ ἄλλοτε ἀνθοῦσα καὶ ἀκμάζουσα καὶ ἐστία πνευματικῆς κινήσεως μεγάλῃς γενομένη γεραρὰ καὶ σεβασμία Μονὴ νῦν εἶνε ἐρειπι-ώδης καὶ οὐδεὶς δύναται ἐκ τῆς νῦν ἐλεεινῆς καταστάσεως νὰ συμπεράνη περὶ τῆς ἄλλοτε ἀκμῆς αὐτῆς. Ἡ Μονὴ ἦν ἐπεσκέφθην κατὰ τὴν 1 καὶ 2 Ἰανουαρίου 1916 κειμένη πρὸς Μ. τοῦ ἱεροῦ Μοναστηρίου τοῦ προφήτου Ἡλιοῦ τοῦ ἐπὶ τοῦ ὁμωνύμου ὄρους ἢ Σπεριόλη καλου-μένου, ἔχει θεῖαν θαυμασίαν καὶ ἰδρύθη κατὰ τὸν Θ' ἢ Γ' αἰῶνα, ὡς ἐκ τινος χειρογράφου ἐμφαίνεται. Ἡ εἰς αὐτὴν μετὰβασις γίνεται ἢ ἐκ τοῦ Ἀπόλλωνος διὰ γραφικωτάτης ἀτραποῦ ἐν μέσῳ παχυσκίων ἐκ πευκῶν δασῶν ἢ ἐξ ἀγίου Ἰσιδώρου καὶ Ἀλαέρμων ἢ ἐξ Εμπω-νος ἀπὸ τῆς ΒΑ. πλευρᾶς τοῦ Ἀταβύρου ἢ ἐκ Λάρδου.

Ἡ πανήγυρις τελεῖται τῇ 26 Σεμβρίου καὶ τὰ περίξ χωρία, κατὰ πατροπαράδοτον ἔθιμον, συχνάζουσι σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις. Ἐκ τῆς πάλαι εὐκλείας τοῦ Μοναστηρίου σώζεται μόνον τὸ ναῖδριον πολ-λάκις ἐπισκευασθὲν, κελλία τινά, ἐλαιοτριβεῖον, μύλος, καὶ πηγὴ ἀ-φθόνου καὶ διαυγοῦς ὕδατος, ἀλλ' οὐδὲν ἴχνος τῆς διασήμεου κατὰ τὸν μεσαίωνα βιβλιοθήκης τῆς Μονῆς ἐκ τῆς ὁποίας πολλαχοῦ εὐρίσκον-ται χειρόγραφα.

Ἐν τινι τῶν ἀρίστων κωδίκων τῆς Πατμιακῆς βιβλιοθήκης (ιδὲ Σακελλίωνος, Πατμιακῆ βιβλιοθήκη Ἀθῆναι 1890 σ. 91), τοῦ ὑπ' ἀριθ. ΡΟΑ' οὗ ἐν τέλει παρέχει πανομοιότυπον τῆς γραφῆς ὀλιγόστι-χον (Πίναξ Β' ΡΟΑ.) ὑπάρχει σημείωσις περὶ ἀγορᾶς ἐργαστηρίου λέγουσα: «† ἐργαστήριον] τὸ ἀγο[ρασθὲν] ἀπὸ παρὰ (sic) Εὐδοξίας Εταιριωτήσης παρὰ τ[οῦ κυροῦ; Λέοντος τοῦ Ροδίου εἰς χρυσίου λί-ρας ζ' . . . ἰνδικτ. β', ἔτους στυ οστ' (=6476—959 μ. Χ. τελεῖ εἰς τὸ μέρος [τῆς Μονῆς;] . . .) ἐννοεῖται τῆς Πάτμου εἰς ἣν καὶ ἄλλος Ρόδιος ὁ μοναχὸς Νεῖλος τῷ 1174 (στχ. πβ' = 6682) ἀφιέρωσε τὸ ἰδιόγραφον ὑπ' ἀριθ. ΡΟΑ κώδικος τῆς ἐν Πάτμῳ Βιβλιοθ. (ιδὲ Σα-

κελλίωνος ἐνθα ἀνωτ. σ. 95—6) ἐνῶ λέγονται τάδε : «τὸ παρὸν βιβλι-
δάριον γραφὲν παρ' ἐμοῦ τοῦ χωρικοῦ παράπαν καὶ ἀμαρτωλοῦ Νεί-
λου ἀφιέρωσα λόγῳ μνημοσύνου δῆθεν ἐν τῇ πανσέπτῳ ἀγία Μονῇ
τῆς ἐν Πάτμῳ, οὐχ' ὡς μὴ ἔχουσα τοιοῦτον, ἅπα γε· ποῦ γὰρ ἄλλη
πλέον ἔχει καὶ γραμματικούς καὶ καλλιγράφους ἀγίους μονὴ σεβα-
σμία, ὡς ἡ θεόδομητος αὕτη μονὴ τοῦ Ἠγαπημένου; Ἄλλ' ὡς καὶ γὰρ
πολυαμάρτητος ὢν καὶ ἡ ὑπ' ἐμὲ τοῦ ἀναξίου εὐτελῆς μονὴ καὶ ἀδιόρ-
θωτος Ἀρταμυτηνοῦ, ἐνθυμούμενοι καὶ πρὸς βραχὺ μνημονευόμενοι
παρ' ὑμῶν, τολμηρῶς ἐγράφη καὶ ἀφιερῶθη. Καὶ μακάριοί εἰσιν οἱ
διὰ Θεὸν ταπεινωθέντες. Καὶ οὕτως τοῦτο ψάλλοντες αὐτοὶ ἀμφὶ ε'
ἐσπέρας εἰς δόξαν τῆς ὑπεραγίας Παρθένου καὶ τῆς Παρθένῳ καὶ
μαθητῇ ἠγαπημένῳ. Πλὴν κἂν οὕτως ψάλλοντες, κἂν μὴ ψάλλοντες
ὁ Θεὸς συγχωρήσει ὑμᾶς κατὰ χάριν. Ὁ δὲ βουλευθεὶς τοῦτο στερεῖ-
σαι τὴν ἀγίαν Μονὴν τῆς Πάτμου, κἂν δι' εὐλογον ἢ ἀνεύλογον πρό-
φασιν, ἐπικατάρατος ἔστω καὶ ἀναθεματισμένος. Γένοιτο. Ἀμήν. Νεί-
λου πόνημα ἀλιτροῦ τὸ παράπαν». Ἐν δὲ τῷ τέλει ἡ σημειώσις.

Ἐπληρώθη σὺν Θεῷ τὸ παρὸν βιβλιδάριον μηνὸς Ἰανουαρίου ια'
ἰνδικτ. γ', ἔτος σιχπβ' Νεῖλος μοναχός».

Κατὰ πᾶσαν δὲ πιθανότητα καὶ ὁ τοῦς Κώδικας ΣΙΗ—ΣΚΖ δωρη-
σάμενος τῇ αὐτῇ μονῇ τῆς Πάτμου μοναχός Ἀθανάσιος ὁ τοῦ Παπί-
ου ἦν Ρόδιος· διότι ἐν τῷ ΣΚ. κώδικι καὶ ἄλλο ὄνομα Ροδίου τοῦ πρω-
τοψάλτου Ἰωάννου Κασσιανοῦ ἀπαντᾷ (1). Ἔχουσι δὲ αἱ ἐν τῷ κώ-
δικι ΣΙΗ' σημειώσεις ὧδε : Τὸ παρὸν βιβλίον ἀνεθέμην τῷ ἠγαπημέ-
νῳ Θεολόγῳ τῷ ἐν τῇ μονῇ τῆς Πάτμου, καὶ εἰς ὠφέλειαν ψυχικὴν
τῶν διερχομένων καὶ ψαλλόντων αὐτό, ὑπὲρ ψυχικῆς μου ἕνεκεν σω-
τηρίας. Οὐδεὶς δ' ἔξει ἄδειαν ἀποχαρίσασθαι τοῦτο τινὶ ἢ ἰδιοποιήσα-
σθαι. Ὅστις δὲ βουλευθεῖ τούτο διαπράξασθαι, ἔστω ἡ μερὶς αὐτοῦ
μετὰ τῶν σταυρωσάντων τὸν Κύριον καὶ τὴν ἀρὰν τῶν τῆς θεοφόρων
Πατέρων ἐπισπάσεται καὶ τὸ ἀνάθεμα. Ἄλλ' οὐδὲ εἰς τὸ μετόχιον τῆς
μονῆς διορίζομαι τοῦτο δοθῆναι, ἀλλ' ἡ μόνη τῇ τοῦ ἠγαπημένου ἐκ-

(*) Ἡ οἰκογένεια τῶν Κασσιανῶν ἐν Ῥόδῳ ἐσώζετο ἔτι μέχρι τοῦ 15' αἰῶνος ὡς ὁ
Ἄγιος Κασσιανός· Ἰσως ἐξεκληρώθη κατὰ τὸ θανατικὸν τῆς Ῥόδου τοῦ 1498-9.

κλησία τῇ ἐν τῇ Πάτμῳ. Πολλὰ γὰρ ἐμόχθησα τοῦτο κτήσασθαι καὶ ἐξωδίασα ἐπέκεινα τῶν δώδεκα ὑπερπύρων εἰς τε ἀγορὰν χαρτίου, ὑπὲρ γραψίματος αὐτοῦ καὶ ὑπὲρ ἀμφιάσματος. Ὑπὲρ μόνου γὰρ τοῦ τονισθῆναι τοῦτο τὸ βιβλίον παρὰ τοῦ δομεστίκου μοναχοῦ Ἀρσενίου ἐξ νομίσματα ἐξωδίασα, χωρὶς τῶν κανισκίων. Καὶ εὐχεσθε πάντες οἱ συνάδελφοί μου ὑπὲρ ἐμοῦ τοῦ μοναχοῦ Ἀθανασίου τοῦ Παπίου. Ἡ εὐχὴ ὑμῶν χαρισθεῖν μοι. Ἐοτάλη δὲ τὸ παρὸν βιβλίον ἐν τῇ μονῇ ὑμῶν κατὰ τὸν Σεπτέμβριον μῆνα τῆς ἐ' ἰνδικτιῶνος τοῦ στιχοῦ (6675 = 1167). Ὁ μοναχὸς Ἀθανάσιος ὁ τοῦ Παπίου». Καὶ περαιτέρω ἐν ἐν τῷ κώδικι ΣΙΘ' : «Μὴν Ὀκτώβριος ἡμέρα ε' ἰνδικτιῶνος ζ' ἔτους ,στψζ' (= 5727 = 1219) ἐν δὲ τῷ κώδικι ΣΚ' : «ἐτελειώθη τὸ παρὸν στιχηράριον διὰ χειρὸς Ἰωάννου πρωτοψάλτου τῆς ἀγ. Μητροπ. Ρόδου, τοῦ Κασσιανοῦ καὶ ὅσοι ψάλλεται αὐτῷ εὐχεσθαι ἡμῖν τῷ ἁμαρτωλῷ διὰ τὸν Κύριον. Μὴν Φεβρουάριος Ἰνδικτιῶνος ια' τῷ ,στψλα' (= 6731 = 1223) καὶ ἐν τέλει: Μὴν Ἰανουάριος ἰνδικτιῶνος ια' τῷ ,στψλα' ἔτος ἐτελειώθη τὸ παρὸν στιχηράριον διὰ χειρὸς Ἰωάννου εὐτελοῦς πρωτοψάλτου τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Ῥόδου, τοῦ Κασσιανοῦ καὶ ὅσοι ἔχεται γινῶσιν εἰς αὐτὸ εὐχεσθέ μου τοῦ ἁμαρτωλοῦ διὰ τὸν Κύριον». Ἐν δὲ τῷ τέλει τοῦ ΣΚΑ' ἀπαντᾷ ἡ σημείωσις «Πάντων τῶν καλῶν || Χριστὸς ἀρχὴ καὶ τέλος. Ἐγράφη ἡ παροῦσα δέλτος διὰ χειρὸς Νεοφύτου μοναχοῦ, διὰ συνδρομῆς καὶ ἐξόδων Ἰωάννου ἱερέως τοῦ Καλοπλοῖμου, βασιλεύοντος τῶν φιλοχρίστων ἡμῶν βασιλέων Μανουὴλ καὶ Μαρίας (τοῦ Κομνηνοῦ 1143 — 79). Εὐχεσθαι αὐτοῦ ὡς ἁμαρτωλοῦ».

Τῷ 1234 ὁ τοπάρχης Ρόδου Λέων Γοβαλαῆς, ὃν ὁ Θεόδωρος Λάσκαρις, Αὐτοκράτωρ τῆς Νικαίας οὐδαμῶς ἠνώχλει, ἀπεφάσισε νὰ διαρρήξῃ τὰς πρὸς τὸν διάδοχον αὐτοῦ Ἰωάννην Βατάτσην σχέσεις θέλων νὰ διατηρήσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν, ἣν ἐπεξῆτει νὰ μείωσῃ ὁ Βατάτσης. Ὁ Γεώργιος Ακροπολίτης λέγει ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ διὰ νεωτερισμὸν ἐμάχεσατο, ἀλλ' ὁ Νικηφόρος Βλεμμίδης, ὁ ἐν Ρόδῳ ζήσας καὶ τὰ πράγματα καλῶς εἰδὼς λέγει ὅτι ὁ Γοβαλαῆς εἶχε τὴν Ἀρχὴν τῆς Ρόδου καὶ τῶν ἄλλων νήσων οὐχὶ ἐκ τῆς ἐξουσίας (Κράτους) ἀλλὰ πατρικὸν κληροδοτήμα κατὰ διαδοχὴν ἐκ προγόνων εἰς αὐτὸν περιελθὸν καὶ ἦν ἐπομένως αὐτεξούσιος καὶ ἐλεύθερος νὰ συνάπτῃ συνθήκας καὶ ὅ,τι δή-

ποτε ἔκρινεν ἄξιον. Τὸ τοιοῦτον ἀπεφάσισεν ὁ Βατάτσης νὰ πατάξῃ καὶ ἐξεστράτευσεν κατὰ τῆς Ρόδου, ἀλλὰ μάτην. ἐφ' ᾧ καὶ εἰς Σταδίαν (Κνίδον) ἀπελθὼν ἀπέστειλε τὸν μέγαν δομέστικον Ἀνδρόνικον Παλαιολόγον· ἀλλὰ καὶ οὗτος εἰς οὐδὲν ἀνύσας ἠρκέσθη μόνον νὰ δηώσῃ τὴν νῆσον ἐκτὸς τοῦ φρουρίου καὶ νὰ συλλέξῃ αἰχμαλώτους. Οὐχ' ἤττον ὁ Ἀκροπολίτης ἀναφέρει ὅτι τὰ πράγματα ἀπέβησαν κατὰ τὴν τοῦ Αὐτοκράτορος ἐπιθυμίαν ('Ακρόπολ. σ. 49—'Ανώνυμος 476 Βλεμμίδη διήγησις σ. 42.) Ἡ κατὰ τὸν πόλεμον τοῦτον διήγησις τοῦ Βλεμμίδου εἶνε ἀκριβής· διότι οὗτος εὗρίσκετο τότε ἐν Ῥόδῳ ὡς μοναχὸς τῆς μονῆς Ἀρταμίτου, ἐχούσης μεγάλην βιβλιοθήκην.

Ὁ Νικηφόρος Βλεμμίδης (οὐχὶ Βλεμμίδης ὡς ἐγράφετο μέχρι τοῦδε) ἦν Βυζάντιος ἐγεννήθη τῷ 1193 καὶ ἐσπούδασεν ἐν διαφόροις πόλεσι τῆς Μ. Ἀσίας· ἀλλὰ τῆς Πόλεως ἀλούσης ὑπὸ τῶν Φράγκων τῷ 1204 ἠναγκάσθη μετὰ τοῦ πατρὸς ἱατροῦ ὄντος καὶ τῆς ἄλλης οἰκογενείας νὰ ἀπέλθῃ εἰς Νίκαιαν, πρωτεύουσαν τότε καταστάσαν τῆς ὁμωνύμου αὐτοκρατορίας. Ἐνταῦθα ἐπεδόθη ἰδίως εἰς τὰ θρησκευτικὰ καὶ φιλοσοφικὰ καὶ νεώτατος ἠσπάσατο τὸ μοναχικὸν στάδιον τῷ 1224. Ἄλλ' εὐπροσήγορος καὶ λογιώτατος ὢν κατώρθωσε νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν κύκλον τῶν αὐλικῶν καὶ ἐχειροτονήθη διάκονος ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Γερμανοῦ καὶ τῷ 1256 ἱερεὺς ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Ἐφέσου Μανασσῆ. Συνῆψε σχέσεις πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Θεόδωρον Β' τὸν Λάσκαριν, οὗ καὶ ἐγένετο διδάσκαλος καὶ πιστὸς θεράπων. Σώζονται δὲ ἐπιστολαὶ τοῦ μαθητοῦ πρὸς τὸν διδάσκαλον, δι' ὧν μανθάνομεν τὰς σχέσεις αὐτῶν (Κῶδιξ Λαυρεντιανὸς, 9,35). Ἀλλὰ μετὰ τινος ταραχῆς καθ' ἧς αὐτὸς, ἀνὴρ ὑπερήφανος καὶ ἐπίμονος ἐν ταῖς γνώμαϊς, ἐπρωτοστάτησεν ἠναγκάσθη νὰ καταλίπῃ τὴν Νίκαιαν καὶ ἄκων νὰ φθάσῃ εἰς Ῥόδον, ἀπερχόμενος εἰς προσκύνησιν τῶν Ἁγίων τόπων εἰς Ἱερουσαλήμ. Ἐν Ῥόδῳ διατρίβων ὁ Βλεμμίδης ἠσχολεῖτο περὶ τὴν Θεολογίαν, τὴν φιλοσοφίαν μακρὰν πάσης κοσμικῆς τύρβης καὶ συκοφαντίας ἧς ἔπεσε θῦμα, ὡς διηγεῖται αὐτὸς οὗτος ἐν τῇ αὐτοβιογραφίᾳ. Καταληφθεὶς ἐν Ἐφέσῳ διατρίβων, ὑπὸ πόθου νὰ ἐπισκεφθῇ τὰ Ἱεροσόλυμα, ἀπῆλθεν εἰς Ῥόδον παραγγείλας νὰ μὴ γνωστοποιήσωσιν ὁ τε πλοίαρχος καὶ οἱ συμπλωτῆρές τι περὶ αὐτοῦ ἵνα μὴ ὁ ἄρχων τῆς Ρόδου φέρῃ χρονοτριβὰς. Ἀλλὰ μόλις τὸ πλοῖον εἰσῆλθεν εἰς τὸν λιμένα

καὶ πρὶν ἢ ἀποβιβασθῶσιν, ὁ αὐθέντης Γαβαλᾶς, ὃν ὁ Βλεμμίδης δὲν ἐγίνωσκε κἄν πέμπει αὐτῷ τὰς φιλικὰς προσρήσεις καὶ δεξιώσεις καὶ ἐξέφρασε τὴν ἐπιθυμίαν νὰ συνομιλήσῃ. Ὡς ἐκ τούτου ὁ Βλεμμίδης παραμένει ἐν τῇ νήσῳ καθ' ὅλον τὸ φθινόπωρον καὶ τὸν χειμῶνα, μέλλων νὰ ἀποπλεύσῃ εἰς Ἱεροσόλυμα κατὰ τὸ ἔαρ. Ἐτυχε μεγάλων περιποιήσεων, ἱκανῶν, ὡς γράφει ὁ ἴδιος, νὰ γείνωσι θέμα ἰδίας συγγραφῆς, ἐξ ἧς βεβαίως πολλὰ θὰ ἐμανθάνομεν περὶ τῆς συγχρόνου καταστάσεως τῆς Ῥόδου. Φιλόβιβλος ὢν ἐγκατεστάθη ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Ἀρταμίτου, ἣτις ὁμῶς, ὡς εἶπομεν, ἐδηρώθη ὑπὸ τοῦ Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου, ὅστις πρὸς αὐτὸν μὲν προσηνέχθη φιλανθρωπῶς, ἀλλ' ἢ περαιτέρω διαμονὴ αὐτοῦ κατέστη ἀδύνατος ὡς ἐκ τῶν πειρατῶν ἐφ' ᾧ καὶ ἐκ Ῥόδου ἀντὶ νὰ ἀποπλεύσῃ εἰς Ἱεροσόλυμα (*) ἀπῆλθεν εἰς Ἐφεσον καὶ ἐνταῦθα ἰδρύσας ἰδίαν Μονὴν τῶν Ἡμαθίων ἧς ἐξόδοτο καὶ τυπικὸν, ἐφησύχαζε παραδεδομένους ταῖς αὐτῷ ἀρεσκύσαις θεολογικαῖς, φιλοσοφικαῖς μελέταις ὡς καθηγούμενος αὐτῶν, διδάσκων ὅτι, «ἡ ἀσκησις καὶ τύφον ἀπελαύνει καὶ πρὸς τὰς πνευματικὰς ἐργασίας ἰσχὺν εἰσοικίζει τῷ σώματι», τῷ 1255, ἀποθανόντος τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Μανουὴλ, πάντες οἱ ἐν Νικαίᾳ μητροπολίται καὶ κληρικοὶ προέβησαν ὁμοψήφως εἰς τὴν ἐκλογὴν αὐτοῦ ὡς πατριάρχου, ἀλλ' ὁ Βλεμμίδης τὸν ἥσυχον προτιμήσας βίον δὲν ἀπεδέξατο τὴν ἐκλογὴν ἀφωσιωμένος ὢν τελείως εἰς τὰς προσφιλεῖς αὐτῷ μελέτας τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων τῆς φιλοσοφίας, καὶ τῆς γεωγραφίας γενόμενος θαυμαστῆς τοῦ μοναχικοῦ βίου καὶ ἐποίησεν ἐγκώμιον αὐτοῦ γράψας ἐν ἐπικῷ μέτρῳ καὶ διαλέκτῳ τὸν ἔπαινον τῆς περιβλέπτου τότε μονῆς τῶν Σωσάνδρων, τῆς κειμένης οὐ μακρὰν τῆς ἰδίας αὐτοῦ, περὶ ἧς ἔγραψα μονογραφίαν «ἐν Ξενοφάνει» (περιοδικῷ τοῦ Μικρασιατικοῦ συλλόγου, ἐν Ἀθήναις τόμ. Α', πολεμῶν τὴν γνώμην τοῦ παλαιογράφου **H. Omont**.

Ὁ Βλεμμίδης ἀπέθανεν ἐν ἡλικίᾳ 74 ἐτῶν τῷ 1272, καταλιπὼν πολλὰ συγγράμματα πάσης φύσεως, ἀπερ' δύναται νὰ ἴδῃ τις παρὰ

(*) Ἴδὲ Νικηφόρου Βλεμμίδου Διήγησιν σ. 61—63.

Ἀνδρονίκῳ Δημητρακοπούλῳ (Ἐκκλησιαστικὴ Βιβλιοθήκη, Λιψία 1866 Α' σ. 380—95 προβλ. καὶ σ. κε'—λβ' καὶ ἐν Ὁρθοδόξῳ Ἑλλάδι τοῦ αὐτοῦ, Λιψία 1870 σ. 46—7. Πλείονα παρὰ Κ. Krumbacher *Geschichte d. Byz. Literatur* ἔκδ. β' σ. 115—9 παρ' ᾧ καὶ ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία). Ὁ Βλεμμίδης κατὰ Νικηφόρον Γρηγορᾶν (ἔκδ. Βον Α' 46 ἐφξ.) ἦτο «ἀνὴρ δ' οὗτος πολλαῖς περιηγηθίσιμος ταῖς ἀρεταῖς καὶ πολλὰ τῇ σοφίᾳ ἐξησκημένος, ὁπόσῃν τε Ἑλλήνων ὑμνοῦσι παῖδες καὶ ὁπόσῃν οἱ τῆς καθ' ἡμᾶς ἐκκλησίας προστάται καὶ ρήτορες ἐξ ἡμετέρων ὠφέλειαν προὔθηκον».

Λυπηρὸν εἶνε, ὅτι δὲν διεσώθη ἡ τοῦ Βλεμμίδου περιγραφὴ τῆς Ῥόδου κατὰ τὴν αὐτόθι διαμονὴν αὐτοῦ, ὡς ἡ τοῦ Λέοντος Ἐσκαμματισμένου, ἄλλως θὰ ἐγινώσκομεν τὰ κατὰ τὴν Ῥόδον κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα ἀπὸ Ἑλληνικῆς ἀπόψεως, κάλλιον ἢ νῦν, ὅτε αἱ πηγαὶ εἶνε πενιχραὶ καὶ ψυχία μόνον ἀναζητεῖ ὁ ἱστοριογράφος ἀνὰ τὰ πολυπληθῆ κείμενα τῶν Βυζαντινῶν συγγραφέων. Ἐπίσης θεωροῦμεν ὡς ἀνεπανόρθωτον δυστύχημα ὅτι δὲν περιεσώθη εἰς ἡμᾶς ἡ ἀναγραφὴ καὶ ἀποκατάστασις τῆς νήσου Ῥόδου καὶ τῶν περὶ αὐτὴν νήσων, ἣν ἐξεπόνησεν ὁ Λέων Ἐσκαμματισμένος τῷ 1263 ἐν Ῥόδῳ εὗρισκόμενος ὡς ἀπογραφεὺς (*) καθὼς ἡ σωζομένη ἀπογραφὴ τῆς νήσου Τενέδου τοῦ Ἀνδρέου Λιβαδηνοῦ, ἡ ὑπὸ τοῦ Ματθαίου Παρανίκα δημοσιευθεῖσα (Κων)πολις 1874 καὶ München 1870 Beiträge zur Byzantinischen Literatur): ἐξ αὐτῆς θὰ ἐμανθάνομεν πλείστας ὅσας πληροφορίας περὶ τῆς συγχρόνου καταστάσεως τῆς νήσου, ἀκριβῶς κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, καθ' ἣν ἄρχουσιν οἱ Γαβαλάδες καὶ οἱ Ἀϊδινογλήδες, κατὰ Σ. Σταματιάδην (Σαμιακὰ Α' σ. 234) καὶ Π. Ζερλέντην (ἱστορικαὶ ἔρευναι

(*) Ὁ ἴδιος γράφει: «τὴν ἀπογραφὴν καὶ ἀποκατάστασιν ποιουμένων ἡμῶν τῆς νήσου Ῥόδου καὶ τῶν περὶ αὐτὴν ἀλλὰ δὴ καὶ τῶν Κυκλάδων» «ὑπογραφὴν καὶ ἀποκατάστασιν ἐν τῇ νήσῳ Ῥόδῳ καὶ τοῖς περὶ αὐτὴν ἀλλὰ δὴ καὶ ἐν πάσαις ταῖς Κυκλάσι νήσοις κτλ.» — Ἐν τῷ ΣΓ' τόμῳ τοῦ Acta κτλ. σ. 260 γράμμα ἱπποτικὸν πρὸς τὴν Μονὴν Πάτμου περὶ τοῦ Μιλίτου Φιλαδελφίας, ὅπερ ὁ Σακελίων προὔδημοσίευσεν ἐν «Πανδώρας» τόμ. ΙΔ' σ. 551 ἐξῆς.

κτλ. σ. 11). Τοῦ Λέοντος τούτου Ἐσκαμμίου τὸ α' ἀναγνωσθέντος ὑπὸ τοῦ Σακκελλίωνος γράμματα Ἀποκαταστατικὰ ἐξέδωκεν ὁ αἰοίδιμος ἀνὴρ ἐν Δ' τόμῳ 1876 «Ἀθηναίου» (σ. 235—242) Ἐπιθι καὶ **Mielosieh—Müller, Acta et diplomata graeca etc.** τόμ. στ' (περιέχων τὰ ἔγγραφα τῆς Μονῆς Πάτμου) σ. 217—Lud Wig Ross *Reisen auf den Griechischen Inseln des Aegäisches Meeres* τόμ. Β' σ. 109—4 Γεδεὼν Μνημεῖα τοῦ χριστιανισμοῦ ἐν ταῖς Καλύδναις νήσοις ἐν Ἐγγράφοις λίθοις καὶ Κεραμίοις σ. 42—Δ. Οἰκονομοπούλου. Λερισκά σ. 3—6—Π. Ζερλέντη, ἱστορικαὶ ἔρευναι περὶ τὰς ἐκκλησίας τῶν νήσων, Ἐρμούπολις 1913 σ. 48 παρβλ. καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ Σ. Π. Λάμπρου γραφέντα ἐν «Νέῳ Ἑλληνομνήμονι» (τόμ. Ι' σ. 182 καὶ Α' 494). (*)

Φαίνεται ὅτι ἡ Μονὴ Ἀρταμίτου ἐν προσφόρῳ θέσει κειμένη καὶ πολλῶν εὐμοιροῦσα κτημάτων κατὰ τὸ κέντρον περίπου τῆς νήσου ἐχρησίμευσεν ὡς σχολὴ τῆς Ῥοδίας νεολαίας κατὰ τὸν μεσαίωνα (**). Κατὰ δὲ τὸν Ι' αἰῶνα ἤκμασεν ὁ **Κωνσταντῖνος ὁ Ἀσηκρίτης ὁ Λίνδιος**, ὁ ποιητὴς τοῦ εἰς τὸν ἐν Βυζαντίῳ μεγαλοπρεπῆ ναὸν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων ἐγκωμίου καὶ τῶν εἰς Λίνδον ἐπιγραμμάτων.

(*) Περί Ἀρταμίτου Μονῆς ἰδὲ τὰ ὑπ' ἐμοῦ γραφέντα ἐν τῇ «Ῥοδιακῇ» ἀπὸ 24 Σεπτεμβρίου 1915 καὶ ἐξῆς :

(**) Ὅτι ἐν Ῥόδῳ ἐνωρίτατα ἰδρυθῆσαν μοναστήρια ἀναφέρει τὸ ὁδοιπορικὸν τοῦ βιαιέως Ῥιχάρδου (*Hineraium Regis Richardi* Β' 27). Οὕτω τῷ 945 ὁ τοῦ Βυζαντίου συναυτοκράτωρ Στέφανος (ἐκ τῶν τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας) ἐξώρισεν εἰς Ῥόδον τὸν ἀδελφόν, ὅστις μοιχαλὸς καρδίας ἐγνωσιμάχησε καὶ ἐνυμφεῦθη κόρην ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν Γαβαλίδων, τῶν ἔτι δεσποσάντων τῆς νήσου κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα (Λέων γραμματικὸς σ. 322, 330—Θεοφάνης σ. 422, 438). Ἐπίσης τῷ 1291 ὁ πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Ἀθανάσιος ἀνήγειρε Μονήν, ἐν ἣ ἐγκατεβίωσε καθ' ὃν χρόνον ἤριζε πρὸς τὸν δμώνυμον αὐτῷ πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως τῷ 1293 (αὐτόθι Β' σ. 203). Ἡ δὲ ὑπὸ τῶν χρονογράφων ἀναφερομένη ὑπόθεσις ὅτι ὁ Εἰωθ. ὁ ἐξ Ἀκουϊτανίας ἴδρυσεν Μονήν τινα ἐπὶ τῆς Ῥόδου καὶ ὅτι ἀποθανὼν ἐτάφη ἐν αὐτῇ τῷ 735 θὰ ἦτο σπουδαϊοτάτη ἱστορικὴ εἶδησις, εἰάν δὲν ἐθεωρεῖτο σύγχυσις τῆς νήσου Ῥόδου πρὸς τὴν

Ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Ῥόδιος ἐγεννήθη ἐν Λίνδῳ ἐκ γονέων Ἰωάννου καὶ Εὐδοκίας (*) κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ι' αἰῶνος, ὅπου καὶ ἐσπούδασεν, εἶτα ἀπῆλθεν εἰς Βυζάντιον καὶ ἐνταῦθα συμπληρώσας τὰς σπουδὰς του ἐγένετο κατόπιν ἱερεὺς τῆς αὐλῆς. (**).

Ἡ εἰκασία τοῦ Ῥεῖσκε ὅτι εἶνε ὁ αὐτὸς καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Κεφαλαῖς, λέγει ὁ ἀοίδιμος Κ. Krumbacher (Geschichte d. Byzant. Litter. ἐκδ. β' σ.823) δὲν ἀποδεικνύεται, εἶνε μάλιστα διὰ πολλοὺς λόγους ἀπίθανος.

Τὸ κύριον ἔργον τοῦ Κωνσταντίνου Ῥοδίου εἶνε ἡ ἐξ 981 τριμέτρων συγκειμένη «περιγραφή τῆς ἐν Κων)πόλει ἐκκλησίας τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων», ἣν συνέγραψε κελεύσει τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου Ζ' τοῦ Πορφυρογεννήτου καὶ δὴ, ὡς ἐξάγεται ἀσφαλῶς ἐκ τινων ὑπαινιγμῶν, μεταξὺ τῶν ἐτῶν 931 καὶ 944.

Ἐν τῷ μόνῳ μέχρι τοῦδε γνωστῷ Κώδικι (ἀθωνικῷ τῆς Μονῆς Λαύρας 170) ἡ ἐπιγραφή ἔχει ὡς ἐξῆς : «στίχοι Κωνσταντίνου Ἀσηκρίτη τοῦ Ῥοδίου».

Μετὰ τὴν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα προσφώνησιν (στίχ. 1-18) προοιμιάζεται ὁ ποιητῆς περιγράφων τὰ ἑπτὰ θαύματα τῆς Κων)πόλεως (στίχ. 19—254 ἐν ἀκροστιχίδι τοῦ ὀνόματός του : «Κωνσταντίνου Ῥοδίου») ἔπειτα μεταβαίνων εἰς τὸ κύριον θέμα ὁμιλεῖ περὶ τῆς ποιητικῆς του φύσεως, τῶν ἀρετῶν τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τοῦ ἀρρήτου κάλλους τῆς βασιλευούσης (στίχ. 355—422) τέλος καταντῶ εἰς τὴν περιγραφὴν τῆς ἐκκλησίας τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων (στίχ. 423—981). Ἐκ διαφορῶν δηλώσεων τοῦ ποιητοῦ (στίχ. 268 ἐξ. 282) ἐξάγεται ὅτι περιέγραψε καὶ τὴν ἀγ. Σιφίαν ἢ τοῦλάχιστον ὅτι ἐσκόπευε νὰ περιγράψῃ αὐτήν.

νῆσον Rhé τὴν ἐν τῷ Κόλπῳ τῷ Βισκακῷ κειμένην (ιδὲ τῶν θαυμασίων Βολλάνδ τῶν μοναχῶν τὰ Acta Sanctorum τῆς 23 Ὀκτωβρίου σ. 139). Σημειωτέον δ' ὅτι καὶ ἐν Ἀμερικῇ ὑπάρχει ἡ Rhode island καὶ πολλαὶ πόλεις, ποταμοὶ φέρουσι, τὸ ὄνοματῆς Ῥόδου ἢ παράγωγον ἢ σύνθετον.

(*) Ἴδὲ Ἀνθολογία Παλατινα ΙΕ' 15.

(**) Περὶ αὐτοῦ ἐδημοσιεύσαμεν ἐν «Νέα Ῥόδῳ» ἀπὸ 25 Ἀπριλίου 1915 ἐφεξῆς ἐν συνεχέσι φύλλοις. Περὶ Λίνδου δὲ ἰδὲ Hiller von Gaertringen Lindos μετ' εἰκόνων καὶ Thera.

Πραγματικῶς δὲ τὸ ποίημα εἶναι προδήλως ἐν τέλει ἠκρωτηριασμένον.

Ἄλλὰ δὲν εἶνε σαφές, ἐὰν ἐξέπεσε μόνον τὸ τέλος τῆς περιγραφῆς τῆς ἐκκλησίας τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, καθὰ, ὡς φαίνεται, ὑποδηλοῖ ἢ πρὸ τοῦ 19ου στίχου ἐπιγραφή, ἢ ἄλλο τμῆμα τοῦ ποιήματος, ἐν ᾧ περιεγράφετο ἡ Ἁγία Σοφία.

Τὰ περιγραφόμενα κτίρια ἐγίνωσκε βεβαίως ὁ Κωνσταντῖνος ἐξ αὐτοψίας, ἀνέβη μάλιστα εἰς τὴν στήλην τοῦ Θεοδοσίου, ἐξ ἧς ἐθαύμασε τὸ πανόραμα τῆς πρωτεύουσας (στίχ. 216 ἐ.)

Ἄλλ' ἐξάπαντος μετεχειρίσθη, ὡς γνήσιος Βυζαντινὸς (γραπτὰς πηγὰς, ἴσως περιγραφὴν τῆς Κων)πόλεως προσομοίαν πρὸς τὰ πάτρια Κωνσταντινουπόλεως, περὶ ᾧ ὁ Κρουμβάχερ ἀφιέρωσε τὴν § 180 [σ. 35 τῆς μεταφράσεως Γ. Σωτηριάδου, Ἀθ. 1900].

Κατὰ τὸ περιεχόμενον τὸ ποίημα τοῦτο, ὡς καὶ πᾶσαι αἱ ποιητικαὶ καὶ πεζαὶ ἐκφράσεις τῶν Βυζαντινῶν εἶνε πενιχρότερον ἢ ὅσον ὑποθέτει τις.

Ἄλλ' ὅπωςδήποτε πληροῖ κενόν τι ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ψηφοθετικῆς τέχνης ἢ περιγραφῆ τῶν ψηφιδωτῶν τῆς ἐκκλησίας τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, ἢ δὲ περιγραφῆ τῶν δῆθεν ἐκ τοῦ ἐν Ἐφέσῳ ναοῦ τῆς Ἀρτέμιδος προερχομένων χαλκῶν πυλῶν τοῦ συγκλητικοῦ ἀνακτόρου περιέχει λεπτοπερείας, αἵτινες λείπουν παρὰ τῷ Γ. Κεδρηνῷ ἐν τῇ περὶ τῶν κτισμάτων καὶ ἀγαλμάτων τῆς Κων)πόλεως παρεμβολῇ (ἔκδ. Βόννης Α'. 563 ἐ.)

Λογοτεχνικῶς τὸ ποίημα εἶνε πολὺ κατώτερον τῶν συγγενῶν ἔργων τοῦ Παύλου Σιλεντιαρίου.

Τὸ ὑποφερτότερον αὐτοῦ μέρος εἶναι ἡ γενικὴ περιγραφὴ τῆς ἀφθίτου λαμπρότητος τῆς Κων)πόλεως.

Ἐνταῦθα εὐφραίνουσι τὸν ἀναγνώστην εὐμορφοὶ τινες ἰδέαι καὶ κατάλληλοι εἰκόνες· ἀλλὰ κατὰ τὰ λοιπὰ δεικνύει συχνάκις ὁ Κωνσταντῖνος πόσον ἀτελῶς γινώσκει τὸ ἀντικείμενόν του καὶ πόσον ἀδέξιος εἶναι εἰς τὸ νὰ περιγράψῃ σαφῶς καὶ ἐναργῶς· ἀρέσκεται δέ εἰς τοὺς πλατυασμοὺς καὶ ἐκτρέπεται εἰς ἐρασιτεχνικὰς κακοτεχνίας.

Ἀμειλίκτως ἐχθρικὴν στάσιν τηρεῖ πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν ἀρχαιότητα. Ὅπου ἀναφέρει ἀρχαῖα ἀγάλματα μαστιγώνει σῦναμα πικρῶς

τὴν τυφλὴν πίστιν τῶν θεομισήτων Ἑλλήνων καὶ τὸ μωρὸν τῆς Ἑλλάδος γένος, μηδὲ τῆς πατρίδος τοῦ Λίνδου ἐξαιρουμένης. (στίχ. 153—162).

Κατ' αὐτὸν Κωνσταντῖνος ὁ μέγας μετέφερεν εἰς Κωνσταντινούπολιν τὰ ἀρχαῖα τῆς τέχνης ἔργα ἐπὶ τῷ σκοπῷ χλεύης μὲν ἐν τῇ πόλει, παιδιᾶς δὲ παρὰ τοῖς παισὶ καὶ γέλωτος παρὰ τοῖς ἀνδράσι (στίχ. 151 ἔ.).

Τὸν αὐτοκράτορα Κωνσταντῖνον Πορφυρογέννητον παραβάλλει πρὸς καρποφόρον δένδρον τῶν Μουσῶν ἦτοι τῶν θεῶν ἀρετῶν, οὐχὶ ἐκείνων «ὡς Ὅμηρος ὁ θρασὺς ἀναγράφει» ἀλλ' ὡς ὁ μέγας Σολομὸν χρυσοῖς στεφάνοις στέφει».

Τὸ ἑαυτοῦ δὲ ποίημα καλεῖ τῆς λιγυφθόγγου ἀηδόνος τὸ ἄσμα νομίζων ὅτι οἱ τρίμετροί του ὑπερέχουσι κατὰ τὸ κάλλος τῆς λύρας τοῦ Ὀρφέως, ἦτις δαιμόνων μορφᾶς μόνον ἔψαλλε.

Πολλάκις δὲ ἀναφέρει τὸ ἴδιον ὄνομα (στίχ. 1—18, 324 καὶ 327).

Πλὴν τῆς ποιητικῆς ταύτης ἐκφράσεως κατέλιπεν ὁ Κωνσταντῖνος ἐπιγράμματα, περιεχόμενα ἐν τῷ 15ῳ βιβλίῳ τῆς Ἀνθολογίας καὶ διάφορα ἀνούσια σιωπτικὰ ποιήματα ἐν Βυζαντιακοῖς τριμέτροις. (ἐκδ. **mantraga** ὄρα ἐν τέλει.

Ἐν τούτων τὸ πρὸς τὸν χοιροσφάκτην Λέοντα πρᾶσαγοσεύων λέγει :

Ἄλλαντοχορδοκοιλεντεροπλύτα.

Ὁρνιθοχηνονηκτοπερδικοπράτα.

Ἡ ἄχαρις ἀστειότης του περιεστρέφεται πάντοτε περὶ τὸ ἀτυχὲς ὄνομα τοῦ Λέοντος «χοιροσφάκτης». Τὸν αὐτὸν τόνον ἀκολουθεῖ καὶ τὸ πρὸς τὸν εὐνοῦχον Θεόδωρον Παφλαγὸνα ποίημα, τοῦ ὁποίου τὰ ἀστεῖα σύγκεινται αὖθις ἐξ εἰκόνων εἰλημμένων ἐκ τοῦ βίου τῶν χοίρων καὶ ἐκ μακρῶν συνθέτων, κατὰ μίμησιν τοῦ κωμικοῦ Ἀριστοφάνους.

Ὁ Παφλαγὸν οὗτος ἦτο, ὡς φαίνεται, ὅμοιος τὸ πνεῦμα· διότι τὸ τέλος τῆς συλλογῆς ἀποτελοῦσι χλευαστικὰ ἐπιγράμματα, δι' ὧν ὁ Θεόδωρος καὶ ὁ Κωνσταντῖνος ζητοῦσι νὰ ὑπερβάλωσιν ἀλλήλους κατὰ τὴν σκαιότητα τῶν ὕβρεων.

Εἰς τοὺς ἀγροίκους τούτους στίχους ἀξίαν τινὰ δὲν δυνάμεθα νὰ

εύρωμεν, ἀλλ' εἶνε γνησίας Βυζαντιακῆς φύσεως καὶ τὸν χαρακτῆρά των ἄδολον ἐπανευρίσκομεν εἰς διάφορα ἀνέκδοτα καὶ εἰς ποιητὰς ὡς ὁ πτωχοπρόδρομος.

Ἐκδοσις ὑπὸ **E. Legrand** ἐν **Revue des Etudes Grecques** 1896 σ. 32 — 65 καὶ σχόλια εἰς αὐτὴν (αὐτόθι σ. 66—103) ὑπὸ **Theodore Reinach**. Προβλ. καὶ ἔκδοσιν Γ. Π. Βεγλερῆ ἐν Ὀδησῶ 1696 (ἐπιγραφή καὶ εἰσαγωγή Ρωσιστί, ἀλλ' ἐξ ἀντιγράφου τοῦ μοναχοῦ Ἀλεξάνδρου Λαυριώτου γενομένη δὲν εἶνε τόσον ἀκριβῆς ὅσον ἡ Γαλλικὴ).

Ἐγένετο καὶ ἔκδοσις τις ἐν Ἀθήναις, ὡς ἀναφέρει ὁ Βεγλερῆς [σ. 2 σημ. μᾶλλον ὡ δειγμα τῆς Ἰαμβικῆς ποιήσεως παρὰ τοῖς Βυζαντιακοῖς καὶ ὡς πρότυπον περιγραφῆς τοῦ ναοῦ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων.

Τὰ σκωπτικὰ ἐπιγράμματα ἐξέδοτο ὁ **P. Matranga** ἐν **Anecdotae Graecae** 1850 σ. 624—632· τόμος Β. Προβλ. καὶ τὴν **praefatio** αὐτοῦ σ. 33—**Paul Wolters** ἐν **Rheinisches Museum** 1883 τόμ. 38 σ. 117 ἐξῆς

Ἀνωτέρω ἐλέγομεν, ὅτι συχνάκις ἀναφέρει τὸ ἴδιον ὄνομα ὁ Κωνσταντῖνος ἀλλὰ καὶ ἐν ἀκροστιχίδι διέσωσεν ἐν τοῖς ἐπομένοις στίχοις :

ΣΤΙΧΟΙ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Α. ΣΗΚΡΙΤΗ ΤΟΥ ΡΟΔΙΟΥ

Κράτιστε Κωνσταντῖνε βλαστὲ πορφύρας
Ὡς ὢν ἀπ' ἀρχῆς πατρικὸς σὸς ἰκέτης
Νέμω τόδ' αὖ σοι δῶρον εὐαγὲς φίλον,
Σύνταγμα φαιδρὸν εὐφυῶς πεπλεγμένον
Τοῖς τῶν ἰάμβων εὐδρομωτάτοις στίχοις,
Ἄριστα μὲν σοι τῶν Ἀποστόλων δόμου
Ναοῦ τε φαιδροῦ τὴν φράσιν δηλοῦν ὄλην,
Τὴν ἣν περ αὐτὸς εἶπας ἡμῖν ἐγγράφειν
Ἴσως Θεοῦ σοι καρδίαν τεθηκότος.
Νῦν οὖν τελέσας καὶ καλῶς συναρμόσας
Ὅλον τὸ δράμα καὶ νεῶ πᾶσιν φράσιν,
Ἵπουργὸς αὐτόκλητος ἤκω σοι φέρων

Ροδοπλεκῆ στέφανον ἐξ ἀκηράτων
Ὅλον πλακέντα μουσικῶν ἐξ ἀνθέων·
Δι' οὗ στεφάνου σὸν πανύμνητον Κράτος
Ἰμερτὸν εὐίλατον ἔξω πρὸς βίον.
Ὅλος γὰρ αὐτὸς συμπαθῆς ἀναξ πέλεις
Ἐπέριμαχός τε τῶν καμνόντων ἐν πόνοις. (*)

*
**

Ὁ Κωνσταντῖνος Ῥόδιος ἰδιαιτέρως μέμνηται τῆς ἑαυτοῦ πα-
τρίδος ἐν τοῖς περὶ τοῦ Σενάτου τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν
ἐν αὐτῷ κίωνων.

(στίχ. 153 — 162 τῆς ἐκφράσεως τοῦ ναοῦ τῶν Ἁγίων Ἀπο-
στόλων).

Προκειμένου δὲ περὶ τῆς Λινδίας Ἀθηνᾶς, ἣν οἱ ἀρχαῖοι εἰδω-
λολάτραι πατριῶται αὐτοῦ κατεσκεύασαν, λέγει μυκτηρίζων:

« Ἡ δ' αὖ γε χαλκῆ καλλιπάρθενος κόρη
ἣτις ὑπερθε κίονος μακροῦ πέλει
τὴν χειρὰ ἐπεκτείνουσα πρὸς τὸν ἄερα,
Παλλάδος εἰκὼν ἐστὶ Λινδίων πλάνης,
ἣς εἶχον οἱ πρότιστον οἰκοῦντες κέδον
Ῥόδου ταλαίνης δυσσεβῶς τεθραμμένοι
δηλοῖ δὲ κράνος καὶ τό γόργειον τέρας,
ὄφεις τε πρὸς τράχηλον ἐμπεπλεγμένοι
οὕτως γὰρ οὕτως οἱ πάλαι μεμνηότες
τὸ Παλλάδος εἰδωλον ἔπλαττον μάτην.

*
**

Ἐν τινι δ' ἐπιγράμματι αὐτοῦ (Anthologia Palatina XV, 11) λέγει:

Ἐν τῷ κάστρῳ τῆς Λινδοῦ ἐν τῷ δ' ἄκρῳ (:)

(*) Οἱ 18 οὗτοι στίχοι ἀποτελοῦσιν ἀχρυστιχίδα : «Κωνσταντίνου Ρο-
δίου»,

«Ἐσοὶ μὴν ἀρχαίης Λίνδου κλέος, Ἀτρυτώνη,
δεξαμένης ὄχθοις οὐρανίοισιν ἄκρας·
μέζων δ' αὖ κατὰ γαῖαιν ἐπηράτου ἔπλετο φήμη
Παρθενικῆς, γλαυκῶν πλησαμένης χαρίτων.
Νῦν γὰρ Ἀθηναίης βοάα θαλερὸς ἔμεν οἶκος,
χῶρος καρπογόνους δευρόμενος σκοπέλους·
ἄνθημα γὰρ τόδε λαρὸν Ἀθηναίῃ πόρε Νιφεύς
ἀγλαόχαρτος, ἔων νειμάμενος κτεάνων·
Κρέσσον καὶ Κελεοῖο καὶ Ἰκάρου κατ' αἶαν
πάμπαν ἀεξῆσαι τὴν πιαρὸν ἐλάην.

* *

Ἄλλὰ προκειμένου τοῦ λόγου περὶ τῆς Λίνδου Χριστιανικῆς κατὰ τὸν I. αἰῶνα μ. Χ. ὅτε αὐτὸς ἀφιέρωσεν εἰκόνας εἰς τινὰ ναὸν τῆς πατρίδος του ἔγραψεν :

«Εἰς τὸν σταυρὸν ὃν ἀνέθετο ἐν τῇ Λίνδῳ».

«Κωνσταντῖνος Ἰωάννου ἠδ. Εὐδοκίης με
τέκνον ἔειυξεν ἀγακλυτὸν, ὃν Λίνδος μέγαλαυχος
ἤνεγκε προτέρης γενεῆς προφερέστερον ἄνδρα,
καὶ πιστὸν θεράποντα σκηπτούχοιο Λέοντος·
ᾧ Ἀλέξανδρος ἀδελφεὺς ἠδ' υἱὸς Κωνσταντῖνος
σκήπτρα Βυζαντιάδος συμμεθέπουσι Ῥώμης.
σκήπτρα θεοστήρικτα συνεξαγέτην βασιλείης».

* *

Καὶ ἕτερον εἰς τὸν αὐτὸν σταυρὸν»

«Ἄπαν μὲν ἔργον οὐ πρὸς ἀξίαν πέλει
τὴν σὴν, ὑπερθαύμαστε κόσμου δέσποτα,
ἔργων γὰρ ἔξω καὶ φθορᾶς τὸ σὸν κλέος.
τὸ δ' ἔργον ὃ προσῆξέ σοι Κωνσταντῖνος,
ἐπάξιον πέφυκεν, εἰ δὴ, παρθένε,
τοῦ σου τόκου τὸ σκήπτρον εἰ διαγράφει,
καὶ σαρκὸς αὐτοῦ τὸ τρισόλβιον πάθος».

Εἰς δὲ τὴν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου ἐποίησε :

«Εἰ ζωγραφεῖν τις ἠθέλην σε, Παρθένε,
ἄστρον ἔδειτο μᾶλλον ἀντὶ χρωμάτων,
ἵν' ἐγράψῃς φωστῆρσιν, ὡς φωτὸς πύλη·
ἀλλ' οὐχ' ὑπέκει ταῦτα τοῖς βροτῶν λόγοις·
ἅ δ' οὖν φύσις παρέσχε καὶ γραφῆς νόμος,
τούτοις παρ' ἡμῶν ἱστορῆ τε καὶ γράφῃ».

Ὅτι ἐν Ῥόδῳ κατὰ τοὺς ἐφ' ἑξῆς αἰῶνας ὑπῆρχον σχολεῖα ἐμφαίνεται ἐκ τῆς πληθύος τῶν λογίων καὶ τῶν χειρογράφων τῶν ἐν τῇ νήσῳ γραφέντων. Λόγιοι Ῥόδιοι ἀναφερόμενοι ἐν τοῖς κώδιξι τῆς ἐν Πάτμῳ ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου εἶνε ὁ Λέων ὁ Ῥόδιος (Κώδιξ ρ. ο. α' τοῦ 959 μ. Χ.).

Κατὰ τὸν Ι' αἰῶνα ἐτίθετο ὡς ρήτωρ ἐν τῇ Βυζαντιακῇ φιλολογίᾳ ὁ Κάστωρ ὁ Ῥόδιος ρήτωρ, ὅς καὶ Φιλορωμαῖος ἐπεκαλεῖτο, ἀλλ' οὗτος εἶναι παλαιὸς ῥόδιος χρονογράφος ὑπὸ τοῦ Ἀπολλοδώρου (Βιβλιοθήκη 5, 1, 3) ἀνοφερόμενος καὶ ὡς γαμβρὸς τοῦ Δημιτάρου τετράρχου τῆς Γαλατίας μνημονευόμενος· ἐξεδόθησαν δὲ καὶ ἔργα αὐτοῦ γραμματικὰ περὶ κώλου καὶ κόμματος καὶ περιόδου ὑπὸ τοῦ Walz (*Rhetores Graeci* τόμ. Γ' σ. 712—713)· ἀλλ' οἱ νεώτεροι κριτικοὶ θεωροῦσιν αὐτὰ ὡς ἔργα ἀνωνύμου κατὰ τὸν δέκατον αἰῶνα ἀκμάσαντος καὶ ἐπιγράφουσι Ψευδοκάστωρος. Οὕτως ὁ W. Studernund ἐξέδοτο ἐν Breslau τῷ 1883 (ὡς ἔργον συγχαρητήριον διὰ τὸ τὴν 500ετηρίδα ἐορτάζον Πανεπιστήμιον τῆς Βολωνίας) : *Pseudo - Castoris excerpter Rhetorica*. Ὁ δὲ τίτλος Κάστωρος Ῥοδίου ῥήτορος τοῦ καὶ φιλορωμαίου εἶναι παραποίησις τοῦ εἰς τοιαῦτα ἔργα ἐνασμενιζομένου Κρητὸς λογίου Κωνσταντίνου Παλαιόκαππα, ὃν ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις ἐμιμήθη ὁ Συμαῖος Κωνσταντῖνος Σιμωνίδης ὁ πλαστογράφος τῆς «Συμαῖδος» καὶ τῶν ἄλλων ἀνυπάρχτων ἔργων (K. Krumbacher, *Geschichte d. Byzandinischen L. Ateratur* ἔκδ. β' σ. 451 — *Pape Wörterbuch d. Griechischen Eigennamen* ἐν λέξει Κάστωρ).

Ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τῆς ἐν Μακεδονίᾳ Ἱερᾶς Μονῆς Κοσσινίτης (ιδὲ τὸν ἐμὸν Μπαΐδεκερ τῆς Ν. Ἑλλάδος Ἀθ. 1913 σ. 131-4) σώζεται χειρόγραφον γραφέν ὑπὸ τοῦ Ῥοδίου λογίου Ἰωάννου Γα-

βαλᾶ, ὅπερ ὁ τὰ χειρόγραφα τῆς μονῆς μελετήσας ἀοίδιμος Ἄθαν. Παπαδόπουλος Κεραμεὺς κατέταξεν ὑπ' ἀριθμὸν 248. Τὸν κατάλογον τῆς Βιβλιοθήκης ἐδημοσίευσεν ἐν τῷ Παραρτήματι τοῦ ΙΖ' τόμου τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ συλλόγου. Ἐν σελίδι 34-5 ἀναγράφει :

Ἰωάννης ὁ Γαβαλᾶς (*) ἀριθ. 248 Ἰωάννου τῆς Κλίμακος πνευματικαὶ πλάκες μεθ' ὑπομνημάτων ἐκ διαφόρων πατέρων τῆς ἐκκλησίας. ΙΓ' αἰῶνος. Ἐν τέλει τῆς ἐρμηνείας XXX λόγου.

Στίχοι τοῦ γράψαντος τὴν παροῦσαν βίβλον περὶ τῶν ἀναβαινόντων ταύτην τὴν τῶν ἀρετῶν κλίμακα.

Τεῦχος κλίμακος οὐρανοδρόμου βίβλου,
ἀφ' ἧς ἀποτρέχουσιν οἱ ψυχοκτόνοι,
ἐφ' ἣν ἐπιτρέχουσιν οἱ σαρκοκτόνοι,
ἀφ' ἧς καταβαίνουσιν οἱ νοσοκτόνοι,
ἐφ' ἣν ἀναβαίνουσιν οἱ παθοκτόνοι,
βροτοὶ μὲν οὗτοι, τὸ πλεον δὲ καὶ νόες.
ἀποξύσαντες τῆς λεβηρίδος πάχος,
ὀπῆς στενῆς ἔσωθεν ὡς γῆρας ὄφεις,
καινοὶ φανέντες καὶ κενοὶ κενοῦ βίου,
καινοὶ κατασταθέντες ὡς ἐπηρμένοι,
ἦν περ δίδου σὺ σαῖς λιταῖς,, Ἰωάννη.
ὁ τὴν δ' ἐγείρας ὡς λίθοις στεροῦς λόγοις,
Ὁ τὴν δὲ πῆξας ἄγαν εὐτεχνεστάτως,
σοῖς Ἰωάνναις ἀναβαίνειν ὡς γράφεις.
τῷ τῆς δε γραφεῖ δυσγενεῖ, κακοτρόπω,
τῷ τ' εὐγενεῖ τὸν βίον·
ὡς δὲ καὶ γένος γένους

(*) Ὅρα Π. Λάμπρου ἐν Ν. Πανδώρα 1861, καὶ G. Schlumberger, Numismatique de Rhodes avant la conquete de l'île par les chevaliers de Saint-Jean. (Les Gabalas et leurs divers successeurs) Paris 1876. Πρὸς τοῦ αὐτοῦ Numismatique de l'Orient Latine. Paris, 1878

Λεοντίω Καίσαρα· σχήματος Γαβαλάδος
καὶ κλήσεως τῆς γε χαριτωνύμου·
ἀλλ' ὡς γὰρ ἀμήχανόν ἐστι, ὡς λέγεις.

Ἄλλοι στίχοι τοῦ βιβλιογράφου ἔχουσιν οὕτως :

Ἄλλοι μὲν τινες ἐκοπίασαν πλεῖον
τοῦ ξῦσαι ὅλως καὶ πληρῶσαι ὡς θέμις,
τὴν βίβλον ταύτην μοναχῶν τὴν κρηπίδα·
ἐγὼ δὲ μόνος ἀπέτυχον τοῦ κόπου,
ὡς ἀσύνητος ἀμαθῆς καλλιγράφος.
πλὴν κάμοῦ δέχοιο τὸν βραχύτατον κόπον,
Καῖσαρ Γαβαλᾶ, εὐεργέτα τῆς Ῥόδου,
ὡς ἄλλης χήρας τοὺς ὀβολοὺς τοὺς δύο.

Λόγιος ἦτο καὶ ὁ Ῥόδιος μοναχὸς τῆς Μονῆς Ἀρταμίτου Νεῖ-
λος τοῦ 1174 γράψας τὸν κώδικα ρ.ο.έ. (Ἰδὲ «Ῥοδιακὴν» 21 7)-
βρίου 1915).

Λόγιοι Ῥόδιοι περὶ ὧν οὐδὲν ἄλλο γινώσκομεν ἀναφέρονται ὑ-
πὸ τοῦ V. Gardthausen [Griechische Paläographie, Leipzig 1879 σ. 414 ἔκδ.
β. 1913 (ἦν δὲν εἶδον) οἱ : **Γεώργιος Ῥόδιος ἱερεὺς** τῷ 1205
Περὶ τὸ 1266 ἀναφέρεται μοναχὸς τις λόγιος Ἰγνάτιος καλούμενος,
ὅστις ὑπῆρξε τῶν θερμότερων ὁπαδῶν τοῦ Πατριάρχου Ἀρσενίου
(Γ. Παχυμέρης Α' 295). Κατ' αὐτὸν δὲ τὸν ΙΓ' αἰῶνα ἤκμασε
καὶ ὁ πανελληνίου φήμης Ῥόδιος δραματικὸς συγγραφεὺς Ἱερώνυμος
ὁ Ἀγαθάγγελος, ὅστις γεννηθεὶς ἐν Ῥόδῳ τῆς Ῥοδονήσου τῷ 1200
ἄγνωστον ποῦ σπουδάσας ἐκάθη μοναχὸς καὶ διωχθεὶς ἐκ τῶν μονῶν τῆς
πατρίδος τῷ 1228 ἐφ' ᾧ καὶ ὁ ὁμολογητῆς αὐτοεπικαλεῖται, ἀπῆλθεν εἰς
τὰ ἐν Σικελίᾳ (Μεσσήνη) τότε ἀκμάζοντα ὀρθόδοξα μοναστήρια, τὰ Βα-
σιλειανὰ καλούμενα, ὡς ἔχοντα ὡς γνόμονα τὴν μοναχικὴν τάξιν τοῦ
Μεγάλου Βασιλείου, καὶ ἐμονίαζεν αὐτόθι, παραδιδόμενος εἰς πᾶσαν
σωματικὴν καὶ πνευματικὴν ἄσκησιν καὶ ὡς ὁ ἴδιος λέγει: «Ἐγὼ ὁ
ἀδελφὸς Ἱερώνυμος Ἀγαθάγγελος ἀμαρτωλὸς καὶ ἀνάξιος δοῦλος τοῦ
Χριστοῦ ἔγραφα μεθ' ὑγιούσ γνώσεως ὁ ὁ εὐλογημένος Θεὸς ἐν τούτῳ
τῷ ασοθ' (1279) τῆς ἀπολυτρώσεως ἡμῶν ἔτει, ἐν ἡμέρᾳ Κυριακῇ ἀ-

πεκάλυφέ μοι, ὡς ἔπεται, σημειώσας ἐγγράφως μετὰ πάσης ταπεινότητος ὅπως διαμείνη εἰς τὴν μνήμην τῶν μεταγενεστέρων ἢ εἶδησις τοῦ μεγάλου ἔργου τοῦ Παντοδυνάμου θεοῦ καὶ ἐπ' αὐτῷ τὴν ἐλπίδα θῶσιν ἐκπληττόμενοι πῶς ὁ μέγας θεὸς ἀπειρῶ ἐλέει ἀποκαλύπτει τοῖς ἀνθρώποις τὰ ἀποκρυφώτατα τῶν μελλόντων.

Κατὰ τὸν αὐτὸν αἰῶνα ἤκμασε καὶ ὁ Συμεὼν τῷ 1293 (*) καὶ ὁ λόγιος Ῥόδιος μητροπολίτης Ῥόδου **Νεῖλος ὁ Διασσωρινός** (α). Οὗτος, κατὰ τὸν βαθὺν Βυζαντιολόγον Κ. Krumbacher [gesch. d. Byz. Lit. σ. 109 καὶ 205] λέγει ὅτι ἦτο ὀπαδὸς τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Φιλοθέου τοῦ Κοκκίνου, θιασώτου τοῦ Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ (περὶ οὗ ἔναγχος μονογραφίαν ἐξέδοτο ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ὁ κ. Γρηγόριος Παπαμιχαήλ), μητροπολίτου Θεσσαλονίκης. Ἐχημάτισε μητροπολίτης Ῥόδου (1357-1368). Κατὰ τὸ 1368 μετετέθη τῆς Ῥόδου· διότι τῷ 1369 αὕτη ἐδόθη κατ' ἐπίδοσιν τῷ μητροπολίτῃ Σίδης. ἀπέθανε δὲ μετὰ τὸ 1379 καὶ ὑπῆρξε καρποφόρος καὶ πολυμεμελῆς συγγραφεὺς πολλὰ δογματικὰ γράψας καὶ ἀγιογραφικὰ καὶ περὶ ἐθνικῆς φύσεως ζητήματα ἀσχοληθεὶς. Οὗτος τῷ 1357 ἐξέγραψε (**) χειρόγραφον τοῦ Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ. Τέσσαρα συγγράμματα θεολογικὰ καὶ ὁ βίος τῆς Χιοπολίτιδος Ματρῶνης γραφεὶς τῷ 1366 (***)

(*) «Τῷ 79 ἔτει τῆς ἡλικίας μου καὶ τῷ 51 τῆ; ἐν τῷ κοινοβίῳ τῆς ἱερᾶς τάξεως τοῦ Μ. Βασιλείου μοναδικῆς πολιτείας μοι» λέγει ὁ ἴδιος ἐν τοῖς ἑαυτοῦ χρησιμοῖς.

α'). Ἴδὲ Ἰάκωβον Διασσωρινὸν κατὰ τὸν 15 αἰῶνα

(**) Οὗτος τῷ αὐτῷ ἔτει ἐξέγραψε τὸν Θεοφύλακτον, χειρόγραφον σωζόμενον ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Ἑσκουριάλ. Ω. I. 16. Ἴδὲ Gardthorussen griech. Palaeographie σ. 238.

(***) Ἐν τῷ ἐγκωμίῳ τῆς Ἁγίας Ματρῶνης (ἐν Byzandinische Zeitschrift 1895 σ. 372 ἀναφέρεται ὅτι ἡ Ἁγία ἀνασκάπτουσα θεμέλια πρὸς κτίσιν ἐκκλησίας εὗρε θησαυρὸν· ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν εἶχε χρεῖαν τῶν χρημάτων ἐδείχθη τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ χρυσίον μετεβλήθη εἰς ἀνθρακας. (ΙΔ' αἰὼν) Ἐπιθ. Ν. Γ. Πολίτου. Παραδόσεις, Ἀθ. 1904 μέρος β! σ. 1012. ἐν τῷ περὶ θησαυρῶν.

Φαίνεται δ' ὅτι ἡ οἰκογένεια τῶν Βασιλικῶν Διασωρινῶν, ἐξ ἧς ὁ Νεῖλος κατήγετο, ἦτο σπουδαιοτάτη· διότι γινώσκομεν ὅτι καὶ πρὸ τῆς ἀφίξεως τῶν ἡγεμόνων τῆς Περσίας Ἀζατίνη καὶ Μελήκ πρὸς τὸν Μιχαὴλ Παλαιολόγον εἰς Νύμφαιον, (1261 — 1282) ἐπειδὴ οἱ Μογγόλοι ἐκυρίευσαν τὰς χώρας αὐτῶν, δύο Ἑλληγες, ἐκ Ῥόδου καταγόμενοι, καὶ **Βασιλικοί** ἐπικαλούμενοι, οἵτινες ὑπῆρξαν μεγιστάνες ἐν Περσίᾳ, ἐξ εὐνοίας τοῦ Σουλτάνου Ἀζατίνη, ἠϋτομόλησαν πρὸς τὸν Παλαιολόγον, κομίζοντες πλοῦτον πολὺν εἰς νόμισμα **Καλιφικόν** καὶ εἰς εἶδη τιμαλφῆ. Οὗτοι καὶ πρότερον μὲν ἦσαν φίλοι τοῦ Παλαιολόγου, ὅτε κατέφυγε διωκόμενος ἐκ Νικαίας εἰς τὴν Περσίαν ζητῶν ἄσυλον, ἀλλ' ἤδη ἐδόθη εὐκαιρία νὰ ἐκτιμηθῇ ἡ ἀξία αὐτοῦ ἔτι μᾶλλον. Ὁ αὐτοκράτωρ περιέβαλεν αὐτοὺς διὰ τιμῶν, καταστήσας τὸν μὲν Βασίλειον παρακοιμούμενον τοῦ κοιτῶνος, τὸν δ' ἀδελφὸν μέγαν ἐταιρειάρχην. Ἀμφότεροι δὲ ἀνεδείχθησαν ἄξιοι τῆς ἐνδειχθείσης αὐτοῖς ἐμπιστοσύνης λέγει ὁ ἱστορικὸς Γεώργιος Παχυμέρης (129), ὅστις καλῶς ἐγίνωσκε τὰ Ῥοδιακὰ πράγματα ἐκ τῆς σχέσεως ἣν εἶχε πρὸς τὸν ἐν Ῥόδῳ τότε διατρίβοντα Πατριάρχην Ἀλεξανδρείας Ἀθανάσιον πρὸς ὃν καὶ ἔγραψεν ἐπιστολὴν : «πρὸς τὸν ἀγιώτατον Πάπαν καὶ Πατριάρχην Ἀλεξανδρείας, Λιβύης Πενιαπόλεως καὶ ἀπάσης Αἰγύπτου καὶ Αἰθιοπίας κυρὸν Ἀθανάσιον ἀποδημοῦντα ἐκ τῆς Κωνσταντίνου καὶ ἐνδημοῦντα ἐν τῇ Ῥόδῳ», ἧς ἡ ἀρχὴ : «ἀπέστης ἐξ ἡμῶν . . . » (**).

Ὁ Νεῖλος ἔγραψε τρεῖς ὁμιλίαις ἐκδοθείσας ὑπὸ τοῦ Ῥώσου ἐπισκόπου Ἀρσενίου (Μόσχα 1891. Ἐπίσης ἔγραψε, κατὰ τὸν Λέοντα

(*) Ἴδὲ L. Legrand, Deux vies de Jacques Vassilicos etc., Paris 1889 καὶ Α. Μηλιαράκη ἐν «Ἐστία» 1889 Ἀριθμ. 718 σ. 214 καὶ ἐν Ἱστορίᾳ Νικαίας σ. 567 — 8 Πρβλ. Ed. de Muralt Chronographie Byzantine τόμ. Β. σ. 402 — Νικηφόρος Γρηγορᾶς Α! 229 «Οἱ Τουρκόπουλοι οὗτοι, οἱ τῷ Σουλτάνῳ Ἀζατίνη πρὸς Ῥωμαίους . . . ἠκολούθησαν μὲν αὐτομολήσαντι . . . » Πλείονα περὶ Τουρκοπούλων θὰ εἴπωμεν ἐν τοῖς περὶ τῶν Ῥοδιακῶν ἐρωτικῶν ποιημάτων.

(**) Ἴδὲ K. Krumbacher, Gesch. d. Byz 289 § 126.

Ἀλλάτιον : de Nilis et eorum scriptis diatriba ἐν Fabricii Bibliotheca Graeca E' 339 καὶ de Ecclesiae Occidentalis at que Orientalis perpetua consensu βιβλ. II Κεφ. 18 σ. 874 (Προβλ. Σακελλίωνος Πατριακή βιβλιοθήκη σ. 169) : κατὰ Λατίνων, περὶ λίθων, περὶ κατασκευῆς μύρου μωσαϊκοῦ, περὶ γεννήσεως τεχνικῆς, περὶ χρόνου βισέκτου καὶ διήγησιν περὶ τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων καὶ ἀποκρίσεις εἰς τὰς ἐρωτήσεις τοῦ ἱερομονάχου Ἰωανᾶ, τὰς περιεχομένας ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. IOΓ' χειρογράφῳ τῆς Πατριακῆς Βιβλιοθήκης (Σακελλίωνος σ. 163 Προβλ. καὶ χειρόγραφον ΦΜ' σ. 233).

Ἐν δὲ τῷ Α' τόμῳ τοῦ ὑπὸ τοῦ Ράλλη-Ποτλῆ ἐκδοθέντος συντάγματος τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων» (Ἀθῆναι 1852 σ. 339-95 ἐδημοσιεύθη τὸ ἄνω ἀναγραφέν : «Νείλου μητροπολίτου Ῥόδου διήγησις συνοπτικὴ περὶ τῶν ἀγίων καὶ οἰκουμενικῶν συνόδων.» Περὶ Νείλου ἰδὲ E. Kurtz ἐν Byzant Zeitschrift 1895 σ. 370-3).

Τοῦ Νείλου τούτου ὑπῆρχεν ἐν Πάτμῳ «ἄλλο μικρὸν (βιβλιδόπουλον) ἔχον εἰκόνας τῆς Θεοτόκου τοῦ ἀπὸ τῆς Ῥόδου μοναχοῦ Νείλου» Ch. Diehle Σ. I. Τηλιακοῦ τὸ σκευοφυλάκιον καὶ ἡ βιβλιοθήκη τῆς Πάτμου κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, Ἀθ. 1910 σ. 51. Πιθανὸν νὰ ἀνῆκεν εἰς τὸν μοναχὸν τῆς Μονῆς Ἀρταμύτου, ὡς εἶπομεν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν «Ῥοδιακῆ» 24 Σεπτεμβρίου 1915).

Τοὺς ἐν Ῥόδῳ Χριστιανούς κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐτάραζεν ἡ αἵρεσις τῶν Παλαμιτῶν οὕτω κληθέντων ἐκ τοῦ μητροπολίτου Θεσσαλονίκης Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ· οὗτος ἦν ἀνὴρ τῶν λογιωτέρων τῆς ἐποχῆς καὶ περὶ αὐτοῦ ἠσχολήθησαν πολλοὶ ἐκ τε τῶν ἡμετέρων καὶ τῶν ξένων (*) Ἰδρυσεν τὴν δογματικὴν βᾶσιν τῶν ἡσυχαστῶν (μοναχῶν) καὶ ἐπολέμησε δεινῶς τοὺς Βαρλααμίτας (οὕτω κληθέντες ἐκ τινος Ἰταλοέλληνος Βαρλαάμ, συγχρόνου αὐτοῦ) οἵτινες πολλῶν διενέξεων τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ ἐνέπλησαν ἐν συμπράξει μετὰ

(*) Προχείρως ἰδὲ Ἀνδρονικοῦ Δημητρακοπούλου, Ὁρθόδοξος Ἑλλάς, Λιψία, 1872 σ. 80-ἐμοὺς βίους Ἀγίων, Ἀθ. 1895 — Krumbacher Geschichte d. Byz. Litteratur ἔκδ. β. σ. 103--5 καὶ 485--6 καὶ Γρηγορίου Μιχαήλ, Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, Ἀλεξάνδρου 1914.

τῶν ὁπαδῶν τοῦ Ἀκινδύνου διὰ τοῦτο καὶ πολεμικὸς ἀποκαλεῖται ἐν τῇ ἱερᾷ θεολογίᾳ. Ἡ αἵρεσις αὐτῶν προῆλθεν ἐκ τῆς ἔριδος περὶ τῆς οὐσίας τοῦ πυρὸς, τοῦ ὀφθέντος ἐπὶ τοῦ ὄρους Θαβὼρ κατὰ τὴν μεταμόρφωσιν τᾶς Σωτῆρος Χριστοῦ· αὕτη διεδόθη ἐν Ἀγίῳ Ὄρει πολλαχοῦ τοῦ Κράτους καὶ ἐν Ῥόδῳ, οὕτως ὥστε ἠναγκάσθη ἡ ἐκκλησία Ῥόδου τῷ 1347 νὰ ἀποστείλῃ ἐπιστολὴν πρὸς τὴν ἱερὰν σύνοδον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, δι' ἧς ἀνεθεμάτιζε τοὺς περὶ τὸν Παλαμᾶν (Νικηφόρος Γρηγοράς Β' σ. 737). Ἀλλ' ὁ μητροπολίτης Νεῖλος ὁ Διασσωρινὸς ἦν καὶ αὐτὸς τῆς αἱρέσεως τοῦ Παλαμᾶ καὶ δὲν ἔλαβε μέρος ἐν τῇ κονταδικασάσῃ τοῦ Παλαμίτας συνόδῳ 1351 (Neilos de synodis occumenicis novenu παρὰ **Torr** σ. 71 ἐν σημ.)

Ἄλλος λόγιος εἶνε ὁ **Γεώργιος Ῥόδιος** ἄλλος ἢ ὁ ἐν ἔτει 1205 ἀκμάσας γράψας τῷ 1306 βίους Ἀγίων (Gardthausen, Griech Palciner. σ.321). Ἐπίσης τὸ ὑπ' ἀριθμ. 3033 χειρόγραφον τοῦ ΙΒ' αἰῶνος, περιέχον λόγους πανηγυρικοὺς εἰς Ἀγίους καὶ ἑορτὰς τοῦ ὄλου ἐνιαυτοῦ. Τοῦτου ἐν Ῥόδῳ γραφέντος αἱ σελίδες 709-766 ἀνήκουσιν εἰς ἄλλον κώδικα [ΙΓ' αἰῶνος,] συμπληγημένον ἐν ᾧ περιέχονται α'] (σ. 709) βίος καὶ πολιτεία τοῦ Ἀρσενίου. β'] ὑπόμνημα περὶ ἀγώνων τοῦ κορυφαίου Πέτρου καὶ Παύλου καὶ ἐν σ. 766 [χειρὶ ΙΕ' αἰῶνος] ἀναγράφεται: ἀφιερῶθη τὸ ἱερόν πανηγυρικὸν τῇ ἀγιωτάτῃ μητροπόλει Ῥόδου καὶ ὁ βουλόμενος ὑστερησθαι τοῦτο παρὰ τῆς Ἐκκλησίας ἔξει τὰς ἀρὰς τῶν ἁγίων 318 θεοφόρων πατέρων τῶν ἐν Νικαίᾳ καὶ τὸ ἀνάθεμα καὶ τὸν ἀφορισμὸν τοῦ ἁγίου τοῦ πατριάρχου τοῦ Οἰκουμενικοῦ, ἔτι δὲ σὺν αὐτῷ καὶ ἡ τοῦ πανερωτάτου μητροπολίτου τοῦ μακαριωτάτου Κυρ. Νείλου ... » Τὸ χειρόγραφον 3762 β' [ΙΕ' αἰῶνος] β' τοῦ σοφωτάτου καὶ λογικωτάτου καὶ ὑπερτίμου μητροπολίτου Κυροῦ Νείλου Ῥόδου ἐγκώμιον εἰς Μιτροῦναν καὶ τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 4337,4 [φυλ. 242 α!]. Λόγος κδ' τῇ ιά τῳ [κατὰ] Λουκᾶν: Νείλου τοῦ ἀγιωτάτου ἀρχιεπισκόπου Ῥόδου ὁμιλία εἰς τὴν παραβολὴν τοῦ δειπνου.

Εἰς τὸν ΙΑ' αἰῶνα ἀναφέρονται καὶ δύο ἐπίσημα ἔγγραφα τῶν ἐτῶν 1336 καὶ 1337. Ὅντως δ' εἶνε βέβαιον ὅτι, τῶν ἱπποτῶν τῆς Ἱερουσαλήμ καταλαβόντων τῷ 1309 ἢ τῷ 1310 τὴν Ῥόδον, ἡ ἑρθ. Μητρόπολις τῆς

νήσου ὡς καὶ πολλῶν ἄλλων φραγκοκρατουμένων ἐσχόλασεν ἐφ' ἱκανὸν καὶ ποῦ καὶ που μόνον, συναινέσει τοῦ Μεγάλου Μαγίστρου Ρόδου καὶ τοῦ Πάπα, προὔχειρίζοντο ὀρθόδοξοι ἱεράρχαι, ὡς θὰ ἴδωμεν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἐκκλησίας Ρόδου· οὕτως ὁ ἡμέτερος κατάλογος τῶν ἱεραρχῶν ἔχει κατὰ μὲν τὰ ἔτη 1350—1355 μητροπολίτην ὀρθόδοξον τὸν Ἰωάννην τὸν Δ', ἀπὸ δὲ τοῦ 1355—1369 Νεῖλον Β' τὸν Διασσωρινὸν, ἐκ τῆς αὐτῆς οἰκογενείας τοῦ Ἰακώβου Διασσωρινοῦ, περὶ οὗ διελάβομεν ἐν συνεχέσι φύλλοις τῆς «Ν. Ρόδου».

Μετὰ τὸν Νεῖλον μόλις τῷ 1432—1437 ἐμφανίζεται ὁ Ἄνδρέας καὶ εἶτα ἄλλοι τινὲς ὡς ὁ Ναθαναὴλ ὁ παραστάς εἰς τὴν ἐν Φερράρα καὶ Φλωρεντία σύνοδον.

Ἐπομένως τὰ τῆς παλαιφάτου καὶ μιᾶς τῶν σημαντικωτέρων μητροπόλεων τοῦ Οἰκουμενικοῦ θρόνου, ἣτις εἶχεν ὑφ' ἑαυτὴν 17 ὄλας ἐπίσκοπας, διώκει ἐπὶ τῆς ἱπποτοκρατίας ἐκκλησιαστικὸν συμβούλιον ὑπὸ μέγαν οἰκονόμον, σκευοφύλακα, σακκελάριον, πρωτοψάλτην, χαρτοφύλακα, καὶ «τ ο ὑ ς κ α λ ο ὑ ς ἄ ν θ ρ ῶ π ο υ ς τῆ ς χ ῶ ρ α ς» καὶ τοῦ «σ ε ρ β έ ν τ ε τῆ ς Κ ό ρ τ η ς», ἀντιπροσώπου δηλ. τῆς Μεγάλης Μαγιστρίας Ρόδου.

Τῶν πρώτων ἐτῶν τῆς ἱπποτοκρατίας σώζονται δύο ἐκκλησιαστικὰ ἐπίσημα ἔγγραφα τοῦ 1336 καὶ 1337, ἐναποκείμενα μεταξὺ τῶν χειρογράφων τῆς πλουσίας βιβλιοθήκης τῆς ἀστυγείτονος νήσου Πάτμου, ἧς τὸν Κατάλογον ἐδημοσίευσεν, δαπάνῃ τοῦ Ἀθήνησι συλλόγου Παρνασοῦ τῷ 1890, ὁ Ἰωάννης Σακελλίων, εἰς τῶν δεινότερων Ἑλλήνων παλαιογράφων καὶ διδάσκαλος τοῦ τὰς γραμμὰς ταύτας χαράσσοντος, ὑπ' ἀριθ. ΣΖ'.

Τὰ ἔγγραφα ταῦτα δεῖγμα ὄντα τῆς τῶν αἰῶνων διαφορᾶς τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, πεποίθαμεν ὅτι θέλουσιν ἀναγνωσθῆ ὑπὸ τῶν ἐπαϊόντων μετ' εὐχαριστήσεως ἅμα καὶ ὠφελείας. Τὸ πρῶτον λέγει:

«Ἐγὼ Θεοδωρῆς Ντεσοῦρ ὑπόσχομαι καὶ ἐξασφαλίζομαι ἔγγραφως ὅτι νὰ ἦμαι κεκρατημένος, ὅτι ἡνίκα μοι ἐκπληρώσει ὁ Πενθερός μου χρέος ἔμπροσθεν εἰς καλοὺς ἀνθρώπους μάρτυρας, ἵνα εὐλογηθῶ μέχρι καὶ διορίας καιρὸν τερμένου ἡμερῶν ὀκτὼ τὴν θυγατέρα τοῦ Πασίκαλλου Ἀντωνίαν. Εἰ δὲ ἂν ἴσως ἀνακύψω ὥστε ἐτέραν βουλ. . . . καὶ οὐ θελήσω τοῦτο ποιῆσαι τοῦ μὴ εὐλογηθῆ-

ναι, ἵνα εἰμὶ ἀφωρισμένος ἀπὸ Κυρίου Θεοῦ Παντοκράτορος. Τούτου χάριν ποιῶ τὸ παρὸν τῆς ὑποσχέσεώς μου γράμμα δι' ἀσφάλειαν.

Μηνὶ Σεπτεμβρίῳ Ἰζ' Ἰνδικ. ε' ἔτει. ς τ ω μ ε (=6845=1336)
Κατενώπιον τῶν ἐντιμοτάτων κληρικῶν, τοῦ μεγάλου οἰκονόμου, τοῦ σκευοφύλακος, τοῦ σακελλαρίου, τοῦ πρωτοψάλτου καὶ τῶν καλῶν ἀνθρώπων τῆς χώρας ἡμῶν Κυροῦ Ἰωάννου τοῦ Ἀκινδύνου, Κυροῦ Ἰωσήφ τοῦ Μαγκαφᾶ καὶ Κυροῦ Γεωργίου τοῦ Καλοκύρη (*)

Ὁ γραφεὺς Ἰωάννης ἱερεὺς νομικὸς καὶ χαρτοφύλαξ τῆς Ἀγιωτάτης μητροπόλεως Ῥόδου ὁ Καλλιάνδρης».

Τὸ δεύτερον ἔγγραφον ἔχει ὡς ἑξῆς:

οἶγνον	Λέοντος	«Ἐγὼ Λέων ὁ Λιγερός ὁ τὸν τίμιον καὶ
τοῦ	Λιγεροῦ	

ζωοποιὸν οἰκοκείρωσ ἐγχαράξας ἡμῖν καικρατημένος καὶ ἐγγιῶμαι ἡμῖν γοῦν διὰ τὸν υἱόν μου Μιχαὴλ τὸ Βαρδαλῆν ἐγγυτῆς καὶ πληρωτῆς εἰς τὰ φλωρία ἅπερ κρατεῖ τῆς προικὸς, ἡγουν τὰ δέκα καὶ τοῦ δακτυλιδίου, ὅσπερ ἔλαβεν εἰς ἀρραβῶναν κἄν ἔστιν γεγραμμένον ἐν τῇ ἐγκλαβῇ αὐτοῦ. Τούτου χάριν πεποίηκα καὶ τὴν παρούσαν μου ἔγγραφον ἐγγησιν καὶ ὑπόσχεσιν δι' ἀσφάλειαν, ἐνώπιον τῶν προκαθεζομένων κληρικῶν καὶ κρητῶν τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Ῥόδου Κυροῦ Νικολάου τοῦ Ἱεράκη, Κριστιάνου σερβέντε τῆς Κόρτης καὶ Κωνσταντίνου τοῦ Ζεναρίτη. Ἐν μηνὶ Νοεμβρίῳ ιβ', Ἰνδικτιῶν. ς τ' ἔτει. ς τ ω μ σ τ (=6846=1337)».

Περὶ τῶν κειμένων τῶν δύο ἀνωτέρω ἐπισήμων ἔγγράφων ἰδέτω ὁ βουλόμενος: Ἰ. Σακελλίωνος, Κατάλογον τῆς Πατριακῆς βιβλιοθήκης (Ἀθ. 1890 σ. 115-6) καὶ Paul Mark, Plan eines Corpus der Griechischen Urkunden des Mittelalters und der Neuren Zeit, München 1903 σ. 33

(*) Τὰ ὀνόματα Μαγκαφᾶς καὶ Καλοκύρης σώζονται ἔτι ἐν Βίλλᾳ Νόβα ὑπὸ τὸ πρῶτον μάλιστα ὄνομα ἔχω μαθητὴν ἐν τῇ Ε' τάξει τοῦ Βενετοκλείου.

Περὶ Μαγκαφᾶ ἰδὲ Κ. Krumbacher Geschichte der Byz. Literatur σ. 1041: Θεόδωρος Μαγκαφᾶς.

καὶ 110 καὶ Ν. Βέη, ἐν Byzantinische Zeitschrift τόμ. ΙΕ' σελ. 483 καὶ ἐξῆς.

Ἐν τῇ Νήσῳ Ῥόδῳ ἐξεγράφησαν πλεῖστοι κώδικες: περὶ ὧν εἶπομεν ἐν τῇ περὶ τῆς Μονῆς Ἀρταμίτου πραγματεία ἡμῶν τῇ δημοσιευθείσῃ ἐν τῇ «Ῥοδιακῇ». Ἐπίσης ἐν Ῥόδῳ ὁ Συμεὼν Καλλιανδροῆς ταπεινὸς καὶ παρ' ἀξίαν ἱερεὺς καὶ πρωτέκδικος μητροπόλεως Ῥόδου ἐξέγραψε τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 1302 χειρόγραφον Τετραευάγγελον ἐν ἔτει, σι ψπθ' μηνὶ Αὐγούστῳ ἰνδ. Θ' (=1281) Ἰδὲ Σ. Π. Λάμπρου κατάλογος τῶν ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τοῦ Ἁγίου Ὁρους Ἑλληνικῶν κωδίκων, Κανταβριγία 1895. Τοῦ Καλλιανδροῆ τούτου συγγενῆς φαίνεται ὁ γραφεὺς Ἰωάννης ἱερεὺς, νομικὸς καὶ Χαρτοφύλαξ τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Ῥόδου ὁ Καλλιανδροῆς, ὃν ἀνεγράψαμεν ἐν τῷ ἐπισήμῳ ἐγγράφῳ τοῦ 1336 δημοσιευθέντι ὑπ' ἐμοῦ ἐν «Νέα Ῥόδῳ» ἐκ κώδικος τῆς ἐν Πάτμῳ ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου.

Ἄλλος λόγιος Ῥόδιος εἶνε ὁ ἀνώνυμος **Σταυρουπόλεως** (τῆς Καρίας) μητροπολίτης γενόμενος ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Νείλου πρὸ τοῦ 1387, ὑπέρτιμος καὶ ἔξαρχος πάσης Καρίας καὶ τῷ 1393, κατὰ Νοέμβριον λαβὼν τὴν Ῥόδον, σχολάζουσαν, ὡς ἐκ τῆς ἱπποτοκρατίας εἰς ἐπίδοσιν. — Τούτου μνεῖα ποιοῦνται τὰ Acta Patriarchatus τοῦ Miklosich — Müller τόμ. Β' σ. 92—5, — 106—8 καὶ 197—9 (Ἐπιθ. Ράλλη—Ποτλῆ, σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν Κανόνων κτλ. τόμ. ε' σ. 449—Π. Ζερλέντη, ἱστορικαὶ ἔρευναι περὶ τὰς ἐκκλησίας τῶν νήσων τῆς ἀνατολικῆς μεσογείου θαλάσσης. Ἐρμούπολις 1913 σ. 17—Μ. Γεδεῶν, Πατριαρχικοὶ Πίνακες σ. 453 — 4. Περὶ τούτου οὐδὲν ἄλλο δυστυχῶς γινώσκομεν.)

Ἄλλος Ῥόδιος λόγιος καὶ κάτοχος βιβλιοθήκης ἐν Ῥόδῳ ἦτο ὁ **Ἰωάννης Μαρμαρᾶς** ἱερεὺς, ἕγγαμος, ὅστις ἀγνοοῦμεν ἐὰν εἶχε τέκνα, ὥστε νὰ δυνηθῶμεν νὰ παρακολουθήσωμεν τὴν τύχην τῶν ἀπογόνων. Τοῦτο μόνον γινώσκομεν περὶ αὐτοῦ ὅτι εἶχε μεγάλην βιβλιοθήκην, ἧς τὴν ἀναγραφὴν εἶχεν ὁ ὑπ' ἀριθμὸν 508 (*) κώδιξ τῆς

(*) Ἰδὲ Ignatius Hardt, Catalogus codicum manuscriptorum Graecorum Bibliothecae R. Bavaricae, τόμ. Ε' σ. 240.

βιβλιοθήκης τοῦ Μονάχου ὅστις, γραφεὶς τῷ 1357, ἀνήκεν αὐτῷ. Περιλαμβάνει δὲ τὰ πρακτικὰ τῆς κατὰ Βαρολάμ καὶ Ἀκινδύνου ἐν Ἀγία Σοφίᾳ συγκληθείσης συνόδου (Ἰούλιος 1341) τῆς καταδικασάσης τὴν αἵρεσιν αὐτῶν, κατὰ τῶν ἱερῶν ἡσυχαστῶν, ὡς λέγει ὁ Ἀνδρόνικος Δημητρακόπουλος (Ὁρθόδοξος Ἑλλάς σ. 72). Ἐν τῷ δευτέρῳ παραφύλλῳ τοῦ κώδικος τούτου καὶ ἐν ἀρχῇ ὁ καθηγητὴς Σ. Π. Λάμπρος εὑρε τὸ ἐξῆς σημεῖωμα, γραφέν κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα καὶ περιέχον κατάλογον χειρογράφων ὑπ' αὐτοῦ δημοσιευθέντα ἐν «Νέφ Ἑλληνομνήμονι» :

† Ἐγὼ ὁ **Ἰωάννης Μαρμαρᾶς** ἔδωσα εἰς τὸ σαμμα τὰ βιβλία μίζονα ζ' καὶ ἀκολουθίας ἀναγκαίας δ' σοῦμα γίνονται ἰα' κομμάτια Θεολόγον, Πράξεις τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων ἐξυγιμένες, Φυσιολόγον, Χρυσοστομικόν, Ἐρωτοαπόκρισιν, Ἀκολουθία τοῦ μεγάλου ἀποδυπνίου, τὴν Ἀποκάλυψιν τοῦ Θεολόγου ἐξυγιμένην, τοῦ Ἀνδρέου τοῦ σαλοῦ λόγους πάνυ ὀφέλημους, Λαυσαϊκόν, Συνοδικόν, Ἀκολουθία τοῦ σχήματος Μηνέον ἓνα διὰ μνημόσυνον ὑμῶν τῶν ἀμαρτωλῶν ἐμοῦ τε καὶ τῆς συμβίου μου με ἀφορισμὸν τὰ ἐδώσαμεν ὅτι νὰ μὴ δὲν τολμήσει τις καὶ ἡστερήσει τις ἐν ἐξ αὐτῶν. θέλει εἶσθε ἀφορισμένος ἀπὸ τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ καὶ ἐγὼ ἀσύμε ἐξ ὧ ἀπὸ τὸ κοῖμα Καὶ τοῦτο ἐγὼ τὸ ἔδωσα ἐν ο λέγεται Συνοδικῶν. Ἐν δὲ φ. 145 β' τῇ αὐτῇ χειρὶ τοῦ Ἰωάννου Μαρμαραῶ εὑρηγται γεγραμμένα τάδε :

«Κἀγὼ Ἰωάννης Μαρμαραῶς ἔδωσα σὺν τούτῳ τὸ βιβλίῳ δέκα βιβλία καὶ εἴτις ἡστερήσι ἐν ἐξ αὐτῶν ἐνῶ ἐδώθησαν εἰς τὸ σαματὰ ψυχικῶν (*) παρ' ἐμοῦ νὰ ἔχει τὰς ἀράς τῶν τι καὶ η (ΤΙΗ') θεοφόρων πατέρων τῶν ἐν Νικαία συνόδου καὶ τοῦ Χριστοῦ τὴν ὀργεῖν.»

Ἡ βιβλιοθήκη τοῦ Μαρμαραῶ περιελάμβανε, πλὴν τοῦ Φυσιολόγου,

(*) Περὶ ψυχικῶν ἰδὲ Ν. Ἑλληνομνήμονα 1904 τόμ Α' σ. 103 ἐξῆς.

Ὁ ἐν Σύμῃ μεσαιωνοδύφης κ. Δ. Χαβιαραῶς προεκήρυξεν ὅτι μέλλει νὰ ἐκδώσῃ μονογραφίαν περὶ βιβλιοθηκῶν ἐν Ῥόδῳ καὶ Σύμῃ ἐν τῷ ἔργῳ: Λείψανα ἀρχαίων τῆς ἀγιωτάτης ἀποστολικῆς ἐκκλησίας Ἀλεξανδρέων ἐπὶ πατριάρχου Κυπριανοῦ, Ἀλεξάνδρεια 1911 σ.3.

βιβλία φυσικοῦ καὶ διδακτικοῦ προχείρου τῶν Βυζαντιακῶν χρόνων ἔκδ. E. Legrand, Collection de monuments etc. Paris 1873 τόμ. 16), κώδικας ἐκκλησιαστικοὺς καὶ Θεολογικοὺς προήρχοντο δὲ οὗτοι, κατὰ τὸν Κώδικα 514 τῆς αὐτῆς βιβλιοθήκης τοῦ Μονάχου, ἐκ διαφόρων μερῶν, οἷον ἐκ Κύπρου κ. τ. λ. ὡς σημείωμά τι ἐπὶ τοῦ κώδικος τούτου λέγει, «τούτο τὸ βιβλίον ἠγόρασά το ἐγὼ ὁ Νικήτας προμικῆριος τοῦ σκευοφύλακος Σύμηθεν διὰ δουκάτα χρυσᾶ ῥοδίτικα ὀκτώ,» Καὶ πάλιν ἐν τῷ προτελευταίῳ φύλλῳ τοῦ αὐτοῦ κώδικος ἀναγινώσκονται:

«Τὸ παρὸν βιβλίον ἠγόρασά το ἐγὼ ὁ Νικήτας προμικῆριος τοῦ σκευοφύλακος Σύμηθεν ὁ δομέστικος διὰ δουκάτα χρυσᾶ ῥοδίτικα ὀκτώ ἀπὸ τὸν Μιχαὴλ Μπελιστρῆν, τὸν Κύπριον τὸν ἐπονομαζόμενον Καπητᾶνον.

Ἐπλήρωσα δὲ αὐτὸν εὐθέως γενομένου τοῦ ἰσασμοῦ ἔμπροσθεν τοῦ ἱερέως τοῦ Μαρμαρᾶ καὶ ἐτέρων τινῶν.» Ἡ μνεία τοῦ ἱερέως Μαρμαρᾶ καὶ τῶν 8 ῥοδιτικῶν χρυσῶν δουκάτων ἐνισχύει τὴν γνώμην, ὅτι τὰ βιβλία ταῦτα τῆς Μοναχίου βιβλιοθήκης προήρχοντο ἐκ βιβλιοθηκῶν νησιωτικῶν καὶ δὴ τῆς Σύμης καὶ τῆς ἀστυγείτονος Ῥόδου.

Πράγματι δὲ, ὡς λέγει ὁ κ. Λάμπρος «N. Ἑλληνομνήμων Α' σ. 293), τὰ νομίσματα τῶν ἱπποτῶν τῆς Ῥόδου ἐκυκλοφόρουν καὶ ἐκτὸς τῆς νήσου καὶ τοῦτο εἶνε μὲν καθ' ἑαυτὸ πιθανὸν, γίνεται δὲ βέβαιον ἐκ τοῦ ἐν ἔτει 1871 κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς τῆς Ἐφέσου γενομένου εὐρήματος ῥοδιακῶν νομισμάτων (Ἴδε Nemismatic Chronicle 1872 σ.120 κ. ἑ. καὶ P. Lambros Monete inedite dei gran Maesri dell' ordine di S. Giovanni di Gerusalemme in Rodi. Ἐν Βενετίᾳ 1865 σ. 7—8) χρυσᾶ δὲ νομίσματα κατὰ μίμησιν τῶν Βενετικῶν, καλούμενα δουκάτα ἢ καὶ florini di Rodi ἤρχιζισαν κόπτοντες οἱ μεγάλοι μάγιστροι ἀπὸ Θεοδώου de Gozon (1346-1353) μέχρι καὶ τοῦ Almeri d'Amboise (1503-1512) Ἡ δ' ἐπὶ μακρᾷ ἔτη ἀδιάκοπος αὕτη χάραξις χρυσῶν δουκάτων τῆς Ῥόδου συνεχῶς κυκλοφορούντων οὐδαμῶς διευκολύνει ἡμᾶς εἰς περιορισμὸν τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ἔγεινεν ἡ τὸν ΙΕ' αἰῶνα συνομολογηθεῖσα πρᾶξις τῆς πωλήσεως τοῦ Μοναχίου κώδικος (Περὶ δὲ τῆς ἀναλογίας τῆς ἀξίας τῶν δουκάτων τῆς Ῥόδου πρὸς τὰ Βυζαντιακὰ ὑπέρυρα καὶ τὰ βενετικὰ νομίσματα ἴδε P. Lambros ἐνθ' ἄν. σ. 18 κ. ἐν Monnaies des grands maîtres de Rhodes de l'orde de Saint Jean de Jerusalem (Extrait des Mélanges de Nu.

mismatique Iere Serie Τομ. Β' 1877 σ 9 κέ).

Περὶ τῆς Μονῆς Σαγματᾶ εἰς ἣν ἀφιερώνει τὰ βιβλία διὰ ψυχικὴν του σωτηρίαν οὐδέν γινώσκωμεν καὶ ὅτι αὕτη ἐὰν πράγματι ὑπῆρχεν νῦν ὁμως δὲν σώζεται πλέον διαλυθεῖσα, ἐκτὸς ἐὰν περιεσώθη ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν. « Ἀσωμάτου, » δεξιὰ τῆς ἐκ Κρεμαστῆς εἰς Βίλαν Νόβαν ἀγούσης ἀντικρὺ τοῦ βουνοῦ « Παραδεῖσι, » (ἢ μάλλον Παράδεισοι = κῆποι ἰταλι-στί) παρ' ἣν θαυμασία κρήνη διαυγοῦς ὕδατος· ἀλλ' αὕτη φκοδομήθη, ὡς ἡ ἐπιγραφὴ ἀναγράφει, κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἐπὶ τοῦ πολλὰ ἐπιτελέσαντος μητροπολίτου Ῥόδου Καλλινίκου (1758—1792) ἐπομένως ἀποκλείεται πᾶσα περὶ αὐτῆς γνώμη, (*) καθὼς καὶ ὅτι αὕτη δύναται νὰ ᾖ μεταξὺ Ἀρνίδας καὶ Ἀπολακκιᾶς μονῆ Ἀσωμάτων. Ἄλλος λόγιος Ῥοδιος ἐπὶ τῆς ἱπποτοκρατίας τῆς νήσου ἦτο ὁ **Νικη-τας Νευροσινιώτης** ὅστις ἐν Ῥόδῳ διατρίβων καὶ ἀγνοῶν θεολο-γικὰ τινα ζητήματα, ἀναφθέντα ἐπὶ τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ, ἔγραψεν ἐπιστο-λὴν πρὸς τὸν ἐν Κων)πόλει δεινὸν θεολόγον Ἰωσήφ Βρυέννιον, περὶ οὗ εἶπομεν ἐν τῷ ἔργῳ ἡμῶν Γεννάδιος Σχολάριος (Ἀθῆναι 1893) ἀκμάσαντα κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα, ζητῶν τὴν ἐπίλυσιν αὐτῶν.

Θεομῶς δὲ ἀνθενωτικὸς ἔγραψε κατὰ Λατίνων πραγματείαν περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ Ἀγίου Πνεύματος, ἧς μνεῖαν ποιῆται ὁ πολὺς Πα-πολάτρης Λέων Ἀλλάτιος ὁ Χῖος ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ de perpetua conse-nsu κ. τ. λ. βιβλ. γ' κεφ. α' σ. 886. Ἴδὲ Ἄνδρον. Δημητρακοπούλου, Ὁρθόδοξος Ἑλλάς, Λιψία 1872 σ. 91.

Ἄλλος λόγιος Ῥοδιος εἶνε ὁ **Ἀγαπητὸς Κασσιανὸς** ἀκμά-σας κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα καὶ ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῶν μεγάλων Μαγίστρων τῶν ἱπποτῶν τῆς Ῥόδου διατελέσας διὰ βίου ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς ἱερα-κοτρόφος καὶ τῆς πείρας αὐτοῦ τὰ πορίσματα ἐξέθετο ἐν τῷ ἱερακοσο-φίῳ ἦτοι βιβλίῳ περὶ ἱερακοτροφίας ἣν τὰ μέγιστα ἤσκουν, κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, οἱ μεγιστᾶνες ἐν τε Εὐρώπῃ καὶ ἐν Ἀσίᾳ (K. Krumbacher, Geschite d' Byzant. Lit. σ. 631—2, 859).

Τὸ χειρόγραφον τοῦ Ῥοδίου λογίου ἀγνοεῖται, ἀλλ' ὁ πολὺς γάλλος

(*) Περὶ Μιτριτσᾶ ἰδὲ καὶ Λ. Χ. Ζώη ἐν μικρασιατικῷ ἡμερολογίῳ Σάμου 1916 σ. 161—2.

ιστοριογράφος Mas Latrie ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Κύπρου (τόμ. Γ' σ. 93) λέγει ὅτι ἐπὶ τῇ βάσει ἐκείνου ἐγράφη ὑπὸ τοῦ φίλου τοῦ Κασσιανοῦ Jean de Francières (1469) τὸ ἐπίσης ἀνέκδοτον ἔργον: traité de fauconnerie.] (*)

Ὅτι δ' ἐν Ῥόδῳ κατὰ τοὺς ἐφεξῆς αἰῶνας ὑπῆρχε σχολὴ βεβαιοῖ ὁ Φλωρεντικὸς ἱερεὺς Χριστόφορος Βουονδελμόντιος, ὅστις ἐπὶ ὀκτὼ ὄλα ἔτη ἐσπούδασε νεαρώτατος ἐν Ῥόδῳ τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν. (**). Ὁ Χριστόφορος Βουονδελμόντιος, ἀνήκεν εἰς μεγάλην φλωρεντιακὴν οἰκογένειαν. Φλωρεντιακαὶ δὲ οἰκογένειαι τότε πολλαὶ ἦσαν ἐγκατεστημέναι ἐν Βίλλα Νόβα καὶ εἶχον παραδείσους (κῆπους) ἐν τοῖς περὶ τὸ σημερινὸν ὄρος Παραδεῖσι μέρεσιν.

Ἐν Ῥόδῳ διέτριψε τὰ ἔτη τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας, ὡς αὐτὸς οὗτος ἀνομολογεῖ ἐν τῇ περὶ τῶν νήσων τοῦ ἀρχιελάγου περιγραφῇ» (Ἐκδ. E.Legrand, Paris 1897 σ. 51, 74 (***) Ἐκ Φλωρεντίας ἀνεχώρησε περὶ τὸ 1406, ὡς συνάγομεν ἐκ τῆς ἀφιερώσεως τοῦ βιβλίου αὐτοῦ εἰς τὸν καρδινάλιον Ὁρσίνην τῷ 1420 καὶ ὡς ἡ ἀκροστιχὶς τῆς ἀφιερώσεως ἐμφαίνει: « Christoforus Bondelmot de Florencia presbitor nunc misit cardinali Jordano de Ursinis M c c c c x x.»

(*) Ἴδὲ G. B. Poitiers, Recueil de tous les oiseaux de proie qui servent a la volerie et fauconnerie 1567 par Marnet μετὰ τῆς fauconnerie τοῦ Jean de Franchières.

(**) Ἐκ τῆς ἀφιερώσεως εἰς Ὁρσίνην: « παρωικυίας καὶ τῆς ἐμῆς ἤδη νεότητος καὶ τοῦ τῆς ἡλικίας ἄνθους, τὴν τῶν Κολοσσαίων (Ῥόδου ὡς ἐκ τοῦ Κολοσσοῦ καὶ κατὰ παρεξήγησιν τῆς τῶν Κολοσσῶν = Χωνῶν πόλεως, πρὸς τοὺς κατοίκους τῆς ὁποίας ὁ Παῦλος ἔγραψε τὴν ἐπιστολὴν), χαριστάτην κατέλαβον πόλιν ὡς ἂν γένοιτο πέρας αὕτη τῶν ἐμῶν πόνων καὶ τῶν ἐνθεν κικεῖθεν ἐν διαφόροις ἐμπορίοις περιοδεύματων. Ἐπεὶ δέ μοι μετριά τις τῶν Ἑλληνικῶν λόγων εἰδησαίς γέγονε . . . ».

(***) Καὶ αὐτοὶ οἱ ἱππῶται τῆς Ῥόδου οὐ μόνον ἐμάνθανον τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα ἀλλὰ καὶ ἐκαλλιγράφουν χειρόγραφα· σῴζεται κῶδιξ τοῦ Σαχλίκη· γραφαὶ καὶ στίχοι καὶ ἐρμηνεῖαι παρὰ Wagner (Carmina Graeca σ. 78) ἐφ' οὗ ἀναγράφει « ὁ Φρά (συγκεκριμένος τύπος τοῦ Frater) Νοὲλ δέ λα Μπρῶ ἐκ τῆς Ῥοδῶν καβάλλαρευς. τέλος: εἰς χῆρ μεν ἢ γράψασα σέλπεται τάφῳ ἢ γραφῇ δὲ μένουσα εἰς χρόνους πλιρεστάτους»

Ἐ Ῥόδου ὀρμηθεὶς καὶ ταύτην ὀρμητήριον ἔχων κατόπιν περι-
ηγήθη τὰς νήσους ὧν τὴν περιγραφὴν ἐποίησατο μετὰ χαρτῶν καὶ
πινάκων, ὡς ἀναγράφεται ἐν τῇ εἰς τὸν καρδινάλιον προσφωνήσει (σ. 2
ἐκδ. Legrand) Περὶ Ῥόδου δὲ ἐν ἧ 8 ὄλα ἔτη διεβίωσε γράφει, κατὰ
τὸν Ἑλληνα μεταφραστὴν τοῦ λατινικοῦ αὐτοῦ κειμένου τάδε (σελ. 25-
29):

«Καιρὸς ἤδη λοιπὸν καὶ περὶ τῆς παλαιστάτης πόλεως Ῥόδου
εἰπεῖν, ἣτις τῶν τῆς κάτω Ἀσίας βασιλέων καὶ τῶν ἐμπόρων, καὶ τῶν
ἀπὸ διαφόρων τῆς οἰκουμένης μερῶν εἰς αὐτὴν ἐρχομένων ξένων ὑ-
πῆρξε ὑποδοχὴ· ἡ δὲ κάτω [Ἀσία] πάλαι μὲν Ἑλλάς νῦν δὲ Τουρκία
ἐστὶ τε καὶ λέγεται. Ῥόδος δὲ λέγεται ἀπὸ τοῦ Ῥόδου, ὅπερ λατινικῶς
Ρόζα ἢ ὅτι τὸ τοιοῦτον ἄνθος ἐν ταύτῃ μᾶλλον ἢ ἐν τοῖς ἄλλοις,
τοῦ κόσμου μέρεσιν ἄριστον τε καὶ κάλλιστον γίνεται ἢ ἀπὸ τῆς ῥοι-
ᾶς, τῆς κατὰ τὴν ἡμετέραν τῶν Λατίνων φωνὴν **«μᾶλουμ πούνι-
κουμ»** σημαινούσης· πλήρης γὰρ ἦν ἀνθρώπων πάλαι ἢ πόλις αὕτη
καθ' ὁμοιότητα τῆς ῥοιᾶς κατὰ δίκην ἀσπίδος κυκλοτερεῶς ἐπλατύνε-
το. Ἀπὸ γὰρ τοῦ Ἁγίου Στεφάνου μέχρι τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τῶν
λεπρῶν καὶ τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου καὶ τοῦ Ἁγίου Καλλινίκου, καὶ
ἀπ' αὐτοῦ πάλιν μέχρι τοῦ προλεχθέντος Ἁγίου Ἰωάννου ἢ τοῦ σχή-
ματος ἐσώζετο περίοδος· ἐν γοῦν τῷ διαστήματι τούτῳ διακόσιοι ἦσαν
πύργοι, ὡς φασὶν οἱ τὰ παλαιὰ συγγραψάμενοι. Τούτωνδ' ἕκαστος
πεντήκοντα ἦν τὸ ὕψος πηχῶν καὶ ἐν τῷ μέσῳ ὁ Κολοσσὸς (*) τὸ
εἶδωλον θαυμαστῷ τινι μεγέθει ὑπερεῖχε· πηχῶν γὰρ ἢ ἑβδομήκοντα, ἐν
ᾧ καὶ σημαία ἦν, ἣτις ὀγδοήκοντα μιλίσις πόροθεν ὠρατο· οὐ μὴν
ἀλλὰ καὶ τὰς τῆς πόλεως ἐξοχὰς προσγειοτέρας ἐποίει φαίνεσθαι ὁ
προρρηθεὶς Κολοσσὸς τῷ ἑαυτοῦ ὕψει.

Ἐπῆρξε δὲ αὕτη ἢ πόλις δυνατωτάτη δυαφερόντως, καὶ πλεῖ-
στον ἐν τῇ ἑαυτῆς ἀκμῇ δῆρκεσε χρόνον· ὅθεν καὶ κατὰ τῶν Αἰγυ-
πτίων πολλάκις πόλεμον ἤρατο· ὑφ' ὧν καὶ ἠττηθεῖσα ὕστερον διε-
φθάρη.

(*) Ἰδὲ Νικηφόρου Καλλίστου Ἐκκλησ. Ἱστορίαν Βιβλ. Γ' Κεφ. ια' καὶ
Εὐγενίου Βουλγάρεως, Ἑκατονταετηρίδα τῶν ἀπὸ χριστοῦ, Ἀθ. 1865 σ. 182.

Τινες δὲ βούλονται τὸν τε Κολοσσὸν αὐτὸν καὶ τοὺς πύργους ἅ-
πάντας ἐκ θεμελίων ὑπὸ σεισμῶν ἀνατραπῆναι συχνῶν, καὶ πλείστους
ἐντεῦθεν ἄνδρας φονευθῆναι· διάφοροι καὶ γὰρ περὶ τούτου καθειστή-
κασι δόξαι· ὅθεν οὐδ' αὐτὸς τολμῶ περὶ πράγματος οὕτω παλαιοῦ γνώ-
μην ἐξενεγκεῖν, τὴν ἐμὴν ἀμάθειαν ἅπαξ εἰδῶς. Τοσαῦται γὰρ ὡς ἴσμεν
καθεστήκασι γνῶμαι ὅσαι καὶ κεφαλαί· καὶ σχεδὸν ἅπαντες βουλήσει
μᾶλλον ἰδίᾳ ἢ ὀρθῶ λόγῳ εἰῶθαι κρίνειν τὰ πράγματα.

Εὗρον ὁμῶς αὐτὸς ἐν βιβλίῳ Ἑλληνικῶ τὸν Κολοσσὸν εἰδωλον εἶναι
χαλκοῦν πηχῶν ἑβδομήκοντα, ὡς προείπομεν, ἔχον ἐν μέσῳ τῷ στή-
θει κάτοπτρον μέγα τε καὶ λαμπρὸν, ὅπως ἀπ' Αἰγύπτου ἀπαίρουσαι
νῆες ὄραν αὐτὸ δύνανται οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἕτεροι κολοσσοὶ ὑπὲρ τοὺς
χιλίους εἰς ἅπασαν τὴν νῆσον ἐπάνω κιόνων ἴσταντο· πρὸς δὲ καὶ πλη-
θος ἔτι πολὺ κιόνων γεγλυμμένας ἔχόντων κεφαλὰς τῆ τῆς ἐλάφου ὁ-
μοίας.

Εὗρομεν δὲ αὐτόθι περιπατοῦντες καὶ τὸ τοῦ Καίσαρος χάραγμα
μετὰ καὶ πλείστων ἀγγείων μεστῶν σποδοῦ νεκρῶν κεκαυμένων· Τὰ
τοίνυν μέχρι τῆς σήμερον ἔτι σωζόμενα τῶν τοιούτων ἴχνη ἱκανὴν παρέ-
χουσι μαρτυρίαν τοῦ μεγαλοπρεπεστάτην γενέσθαι τὴν πόλιν. Νεωστὶ γὰρ
ἐγγύς τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου καὶ τοῦ ἡμετέρου Σωτῆρος Χριστοῦ
πεντήκοντα εὐρέθησαν εἰδῶλα παντοίων εἰδῶν ἐν λάκκῳ τινὶ ἀμπε-
λῶνος.

Συγκρινομένη λοιπὸν ἡ νῦν οὖσα μετὰ τῆς παλαιᾶς ἐκείνης πόλε-
ως ὀλίγη τις ἐστὶ, καὶ πρὸς σύγκρισιν οὐκ οὐκ ἀξία· ἀφορᾷ δὲ πρὸς ἕω
καὶ εἰς τέσσαρα διαιρεῖται μέρη· ὧν τὸ μὲν πρῶτον κατέχει ὁ μέγας μα-
ῖστωρ τοῦ Ὀσπιτίου τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου· τὸ δὲ δεύτερον οἱ ἀδελφοὶ
τῆς λεχθείσης τάξεως· ἐν τῷ τρίτῳ δὲ τὸ ὀσπίτιον αὐτῶν ἐστίν, εἰς ὅ-
περ καὶ συνεχῶς παραγίνονται, ἐν δὲ τῷ τετάρτῳ καὶ τελευταίῳ οἱ ἔμπο-
ροι μετὰ τῶν Γραικῶν ὁμοῦ ποιοῦνται τὴν οἴκησιν· οἱ καὶ Κολασσα-
εἰς ἀπὸ τοῦ Κολοσσοῦ ἀπανταχοῦ λέγονται τε καὶ γράφονται.

Ἔστι τοίνυν ἡ νῆσος αὕτη χαριεστάτη πασῶν τῶν ἐμπεριειλημμέ-
νων τῆ καθ' ἡμᾶς ταύτῃ θαλάσῃ νήσων· ἥς καὶ ἡ περίμετρος μιλλί-
ων ἐστὶ πενήκοντα καὶ ἑκατὸν πρὸς τοῖς τέσσαρσι, καὶ ἡ πρὸς ἐπέραν
δὲ αὐτῆς παράλιος ἅπασα, ἀρχομένη ἀφ' ἑνὸς ἄκρου τοῦ πρὸς ἄρκτον
μέχρι καὶ αὐτοῦ τοῦ νοτίου μέρους ὁμαλὴ διόλου τυγχάνει ἔχουσα

φρούρια καὶ κώμας ὅ,τι πλείστας, Μία δὲ τούτων ὑπῆρξε μὲν πάλαι πόλις, ἣτις καὶ Βασιλικὰ ἐλέγετο, ὅπερ λατινικῶς ἰμπερατόρια δηλοῖ: νῦν δὲ εἰς τὸ μηδὲν ἀπεκατέστη.

Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πρὸς νότον φρούρια δύο καὶ κώμαι πολλαὶ ἐφθαρμένα καταφαίνονται, ὅπου **Πολάχη, Κατάνη** (*) καὶ Ἀγανέα φρούρια ὀχυρὰ ἔτι καὶ νῦν ἴστανται, καλῶς ὑπ' ἀγροίκων οἰκούμενά τε καὶ γεωργούμενα μετὰ πλήθους ζώων, τῶν εἰς τὴν αὐτῶν χρείαν ἐπιτηδείων καὶ ἀπὸ τοῦ ἐφ' οὗ μέρους ἐγγὺς τοῦ σάλωνος, τεῖχος μετὰ μεγίστων ᾠκοδομημένων λίθων καὶ διὰ τῶν ὀρῶν καὶ δρυμῶνων ἐπὶ πολὺ λίαν, ὡς φασιν, ἐκτέτατο πάλαι, καὶ τὴν νῆσον διήρει. Ὅθεν καὶ φανερῶς δεικνύται δύο ταύτην γεγονέναι βασιλέων ἀρχὴν. Ἐπειτα Δίνδον φρούριον ὀρῶμεν, ἐν ᾧ καὶ διαφόρους θυσίας ἐτέλουν τῷ Ἡρακλεῖ θεσμοῖς ἀλλοτρίοις. κρέατα γὰρ αὐτῷ τε καὶ τοῖς ἄλλοις ἐθυον θεοῖς.

Φαίνονται δὲ πρὸς τούτοις καὶ ἕτερα οὐκ ὀλίγα φρουρίων ἴχνη μεγαλοπρεπῶν περὶ τὴν νῆσον τῷ χρόνῳ ἐφθαρμένα καὶ παντάπασιν ἔρημα. Φάρακλον γὰρ καὶ Φάνδον καὶ κώμην λεγομένην Ἀρχάγγελον, πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχομεν.

Ἐπειτα πρὸς αὐτὴν τὴν περιφανεστάτην πόλιν τῆς Ῥόδου κατανοῶμεν ὅπου τοσαύτη τις ἐκ τῶν δένδρων χλόη τυγχάνει καὶ ἡ τῶν τόπων χάρις, ὡς θαυμαστὸν τι θεῖμα τοῖς ὀρῶσι καθίσταται, καὶ μάλιστα ἡ τοῦ παραδείσου ἐκείνου τοῦ ἀπὸ τῶν Φλωρεντίνων αὐτόθι γεγενότος θεῖα τίνα οὐκ ἂν θαυμάζειν πείσειεν.

Ἔστιν ἐν τῷ μέσῳ τῆς νήσου καὶ ὄρος Ἀρταμύτιον καὶ ποταμὸς ἐγγὺς Γαδουρᾶς λεγόμενος· ἐξ ἀριστερῶν δὲ κώμη τῆς Παρθένου μητρὸς Μαρίας Ἀπολλωνία λεγομένη· ἐν ἣ καὶ θαύματα γίνονται πλείστα πλησίον δὲ τῆς πόλεως ἐν τῷ ὄρει καὶ τὸ φρούριον τὸ καλούμενον Φίλερμόν ἐστι ὅπου καὶ ἡ πασῶν τῶν χαρίτων Κυρία συνεχῶς ὑπὸ πολλῶν προσκυνεῖται.

Ἀπὸ ταύτης τῆς πόλεως καὶ τοὺς ναυτικούς νόμους τὴν ἀρχὴν ἐσχηκέναι φασί.

Ἡ πόλις ἔχει τὸν ἴδιον ἰσχυρὸν

ναυτικὸν ὅπου ἴσως εὐρεθῆναι

(*) Βεβαίως ἐννοεῖ τὴν Ἀπολακκιανὴν καὶ Κατταβιαν.

Καὶ ὁ Ἀπολλώνιος δὲ ὁ γραμματικὸς ὃς περὶ τῶν ὀκτὼ τοῦ λόγου μερῶν βιβλίον ἐξέδωκεν (ἀφ' οὗ καὶ ὁ Πρισκιανὸς πλεῖστα λαβὼν καὶ ἰδιοποιησάμενος, τέχνην καὶ αὐτὸς γραμματικῆς λατινικῶς συνετάξατο), Ῥόδιον ἑαυτὸν μαρτυρεῖ.

Καὶ ὁ ἡμέτερος Τούλλιος εἰς ταύτην ποτὲ τὴν πόλιν ἐλθὼν πολλοῖς τῶν Ἑλλήνων ἐνέτυχε σοφοῖς· ἐνθα καὶ λόγον πανηγυρικὸν ἐξεφώνησεν ἄριστον παρουσίᾳ παντὸς τοῦ πλήθους καὶ αὐτῶν τῶν σοφῶν· οὗ χάριν καὶ παρὰ τῶν Ῥοδίων μέγιστον ἔπαινον καὶ θαυμασμὸν ἐκτήσατο.

Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ Παῦλος ὁ ἀπόστολος πρὸς Ῥοδίους ἐπιστολὴν πέμπει καὶ Κολοσσαεῖς ἀπὸ τοῦ Κολοσσου ὀνομάζει· (*) οἵτινες καὶ μέχρι τοῦ νῦν ἀπανταχοῦ οὕτω λέγονται καὶ γράφονται, ὡς προείπομεν.

Ἐν τούτοις ἐν καιρῷ ὑετοῦ ἅπαξ τῆς ἡμέρας ὁ ἥλιος φαίνεται, κἄν ὅτι μάλιστα ὕσει. Τοῦτο δ' οἶδα σαφῶς τῇ τῶν ὀκτὼ ἐτῶν πείρᾳ, ἣν αὐτὸς μετὰ τοῦ Βάρρωνος ἔσχον ὁμοῦ». (**)

* Ἄλλος λόγιος τοῦ ΙΕ' αἰῶνος εἶναι ὁ **Ἐμμανουὴλ Γεωργιλλᾶς ὁ Λιμενίτης**, ὁ ποιητὴς τοῦ «θανατικοῦ τῆς Ῥόδου» περὶ οὗ ὠμίλησα πέρυσι κατὰ τὴν σημερινὴν ἐπέτειον (ἐορτὴ τῶν 3 ἱεραρχῶν) καὶ ἐδημοσίευσά τὸ ποίημα αὐτοῦ ἐν τε τῇ «Νέα Ῥόδω» καὶ ἐν ἰδίῳ βιβλιαρίῳ (Ῥόδος 1915 σ. η+21 εἰς 8ον τιμᾶται δραχμῆς.)

Ὁ Ἐμ. Γεωργιλλᾶς ὁ Λιμενίτης ἦτο Ῥόδιος καὶ φίλος τῆς ἱπποκρατίας ἠκμασε δὲ κατὰ τὸ β' ἡμισυ τοῦ ιε' αἰῶνος. Ἀκριβῶς δὲ ὁ χρόνος οὗτος ὀρίζεται ἐκ τοῦ περὶ τῆς ἐν Ῥόδῳ πανώλους, ποιήματος, ὃπερ συνέγραψε κατὰ τὸ 1500 περίπου ὑπὸ τὴν πρόσφατον ἐντύπωσιν τῆς φοβεραῆς νόσου καὶ δὴ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὡς ἀνὴρ ὠρίμου ἡλικίας, ὡς λέγει ὁ ἀοίδιμος Βυζαντινολόγος Κ. Κρούμπαχερ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Βυζαντιακῆς φιλολογίας (ἔκδ. β' σ. 841. Ἐπιθι καὶ

(*) Ὁ Βουονδελμόντιος συγγέει τοὺς Κολασσαεῖς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας (Κολοσσαί ἢ Χῶναι) πρὸς τοὺς ὑπὸ τῶν Φράγκων κληθέντας ἐκ τοῦ Κολοσσου Κολασσαεῖς (Ῥοδίους καὶ οὕτως ἐκαλεῖτο ἡ Λατινικὴ ἐπισκοπὴ Ῥόδου ἐπὶ τῶν ἱπποτῶν καὶ νῦν ἐστὶ in partibus infidelium.)

(**) Ἴδὲ ἔκδοσιν Christophe Bondelmonti Liber insularum ἔκδοσις ἀνώνυμος Ἑλληνικὴ E. Legrand Paris 1897 σ. 25--29 κατὰ τὸ χειρόγραφον τοῦ Σεραΐου.

τὴν ὑπὸ τοῦ κ. Γ. Σωτηριάδου μετάφρασιν ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ Μαρσλῆ).

Ὁ Γεωργιλλᾶς δεικνύει πολὺ μικρὰν δεξιότητα κατὰ τὸ λεκτικὸν καὶ εἶνε πολυλόγος, χονδροπρεπής, θρηνώδης, ἐνίοτε δὲ καὶ ἀγροῖκος ὅσον δὲν ἐπιτρέπεται, ἀλλ' ἐξιλεώνει ἡμᾶς πρὸς τὰς ἐλλείψεις ταύτας ἢ συγκινητικὴ ἀλήθεια τῆς περιγραφῆς ἢ εἰλικρινὴς φιλοπατορία καὶ τὸ ἐνδόμυχον αἴσθημα εἰς τὴν περιγραφὴν τῆς φύσεως (π. χ. ἐν τῷ περὶ Βελισαρίου ποιήματι στίχ. 474 ἐξ. θανατικοῦ στίχ. 90 ἐξ.) Δύο ποιήματα αὐτοῦ ἔχομεν, ἀξιοσημεῖωτα τὴν μορφήν κατὰ τοῦτο, ὅτι ἐν αὐτοῖς βλέπομεν τὴν μετάβασιν ἀπὸ τῆς ἀνομοιοκαταλήκτου εἰς τὴν ὁμοιοκατάληκτον στιχουργίαν ἔργα, αὐτοῦ:

(1) Ἱστορικὴ ἐξήγησις περὶ Βελισαρίου (840 πολιτικοὶ στίχοι ἐν τῷ 810 στίχῳ καὶ ἐξῆς ἐμφανίζεται αἴφνης ἡ ὁμοιοκαταληξία.) Τὸ ποίημα τοῦτο εἶνε διασκευὴ καὶ ἐπέκτασις ἀρχαιοτέρου (ὅπερ ἰδέτω ὁ βουλόμενος ἐν σ. 825 Krumbacher ἐνθ' ἀνωτέρω) ἐν τῇ εἰσαγωγῇ (στίχ. 17 ἐξ.) καὶ ἐν τέλει (στίχ. 803 ἐξ.) ὑπαινίσσεται ὁ συγγραφεὺς καὶ τὴν κατάκτησιν τῆς Κων)πόλεως καὶ προσκαλεῖ πάντα τὸν χριστιανικὸν κόσμον εἰς σταυροφορίαν πρὸς ἀνάκτησιν τῆς Πόλεως.

(2) Τὸ θανατικὸν τῆς Ῥόδου (614 ὁμοιοκατάληκτοι πολιτικοὶ στίχοι). Τὸ ποίημα ἀναφέρεται εἰς τὸν φοβερὸν ἐν Ῥόδῳ λοιμὸν κατὰ τὰ ἔτη 1498 καὶ 1499.

Ὁ Γεωργιλλᾶς διαβλέπει ἐν αὐτῷ θεῖαν τιμωρίαν, διὸ τοὺς θρηνοὺς του συνοδεύει δι' ἐντόνων νουθεσιῶν πρὸς ἐπιστροφὴν εἰς βίον ἀπλούστερον καὶ ἀγνότερον. Ἡθικολογῶν δὲ μάρτυρας ἐπικαλεῖται αὐτὸν τὸν Πλάτωνα καὶ Ἀριστοτέλη καὶ Κάτωνα καὶ Ὁρειβάσιον (στίχ. 512, 536 ἐξ). αἱ ἐν αὐτῷ διδόμεναι συμβουλαὶ πρὸς τοὺς Ῥοδίους ὁμοιάζουσι πρὸς τοὺς στίχους τοῦ ποιήματος «περὶ γέροντος νὰ μὴ πάρη κορίτσι» (wagner carm. med aevi Gr. σ. 103—111) καὶ λέξεις δὲ ἀπαντῶσιν ἐν αὐτῷ οἶαι καὶ ἐν τῷ «θανατικῷ» καὶ τοῖς «ῥοδιακοῖς ἐρωτικοῖς ποιήμασι» στίχ. 85 λουλάδες (=λωλάδες) στίχ. 144 καταλόγιν στίχ. 137 βεργόλυκη, ῥοδόμνοστη = ἔμνοστη, τὸ ἀντίθετον ἄνοστη.

Λογοτεχνικῶς τὸ ποίημα δύναται νὰ παραβληθῇ πρὸς τὰ παραινεντικά συγγράμματα τοῦ Σπανέα, Λαπίθου, Σαχλίκη καὶ Δεφανάρα.

Ἐκδόσεις (1) περὶ Βελισαρίου ὑπὸ Allen Giles ἐν Ὁξφόρδῃ 1842 (μόνον ἐν 60 ἀντιτύποις) ὑπὸ w. wagner, *Medieval Creek Texts* σ. 304, 371 Ἴδὲ E. Legrand, *Bibliographie Hellenique* 1885, σ. 281, 290-2, 1885 σ. 190 Β. Θανατικὸν τῆς Ῥόδου ὑπὸ w. wagner, *Medieval Gr. texts* σ. 171—190 καὶ τοῦ αὐτοῦ ἐν *Carmina* σ. 32--52 καὶ ὑπὸ E. Legrand, *Bibliothèque Grecque Vulgaire* I, 1880 σ. 203—225.

(2) Βοηθήματα: περὶ Γεωργιλλᾶ πρβλ. Κοραῆ "Ἀτακτα Β' πρόλογ. σ. 3. ἐφεξ. περὶ τῆς γλώσσης καὶ τῆς κριτικῆς τοῦ κειμένου I. Psychari *Essais de Grammaire hist. néo-grecque* I 1886, 73 ἐξ 2, 1889 σ. 247 — Γ. Ν. Χατζηδάκι ἐν *Byzantin Zeitschrift* 1894 σ. 507 ἐξ. Διορθώσεις εἰς τὸ θανατικὸν ὑπὸ Σ. Δ. Παπαδημητρίου (*Vyzantiskoi Vremeni* (Βυζαντιανὰ χρονικά) Α' σ. 641—47) Πρὸς τοῦτον, καθηγητὴν ὄντα τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ὀδησοῦ, γράψας ἐζήτησα τὰς διορθώσεις ἀλλ' ὡς ἐκ τοῦ ἐνστάντος πολέμου οὐπω ἔτυχον ἀπαντήσεως. Πρβλ. Ch. Gidel, *Etudes sur la litterature Grecque moderne*, Paris 1867 σ. 367.

(3) Παράδοσις τῶν κειμένων: ἀμφότερα τὰ ποιήματα ὡς καὶ ἡ ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως κεῖνται ἐν τῷ Παρισινῷ κώδικι 2909.

Εἰς τὸν Γεωργιλλᾶν ἀπεδίδετο ἄλλοτε καὶ ἡ ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως 1944 πολιτικοὶ στίχοι σποραδικῶς ὁμοιοκαταληκτοῦντες] ἀλλ' ἡ γνώμη αὕτη ἐπολεμήθη ἤδη· ὅτι δὲ δὲν ἀνήκει αὐτῷ πρῶτος ἀνεγνώρισεν ὁ A. Ellissen (*Analekten* 3 Theil σ. 12 ἐφξ. Μετ' αὐτὸν καὶ ὁ E. Egger, *L'Hellenisme en France* 1869 439 σημ. καὶ Σ. Π. Λάμπρος ἐν «Ἐστία» 1886 σ. 822 καὶ ὁ Γ. Ν. Χατζηδάκις ἐν *πραγματεία* Ist Georgillas der Verfasser des Gedichtes von Eroberung Konstantinopels? ἐν *Byz. Zeits.* 1894 σ. 581—93 μετὰ καλῶν διορθώσεων. Ἴδε καὶ Φαίδωνος Κουκουλῆ, παρατηρήσεις εἰς τὰ *Carmina graeca medii aevi* ἐν «*Λαογραφία*» τόμ. Γ. σ. 368 (Krumbacher, ἐνθ' ἄλλαχού σ. 839. πρβ. A. Βρετὸς *Νοελληνικὴ Φιλολογία* Β' σ. 29- Κ Ν Σάθα, *Νεοελ. Φιλολογία* σ. 101. Du Cange *index auctorum* σ. 36 — Lambecii de *Bibliotheca Caesariana* βιβλ. Ε' σ. 264.

Ὁ Ῥόδιος ποιητὴς προτρέπων εἰς θεάρεστα ἔργα τοὺς συμπολίτας του πρῶτιστον ἐθεώρει νὰ ἀποφεύγωσιν οἱ σύζυγοι τὴν πρὸς τὰς γυναῖκας των ὁμιλίαν «εἰς τὸν προεπούμενον καιρὸν» ἦτοι τὰ Σάββατα, τὰς Κυριακάς, τὰς Δεσποτικάς ἑορτὰς τῶν ἁγίων ἐκλεκτῶν μαρτύρων

καὶ τὰς ἡμέρας τῶν νηστειῶν (στίχ. 47) πρβλ. Ν. Γ. Πολίτου μελέται περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς γλώσσης τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Παραδόσεις μέρος β' Ἀθ. 1904 σ. 1282 Πρβλ. τοῦ αὐτοῦ: «Λαογραφί» τομ. Α' σ. 40—41 .

Ἐν τῷ ποιήματι αὐτοῦ: «Ἱστορικὴ ἐξήγησις περὶ Βελισαρίου» ὁ Γεωργιλλᾶς ἐξαιτεῖται τὴν θεοῦθεν ἄφεσιν τῶν ἀμαρτιῶν αὐτοῦ· διότι ἔχει τὴν συνείδησιν ὅτι τὸ πόνημα ὑπῆρξε διασκευὴ παλαιότερας παραλλαγῆς, ἧς διετήρησεν ἀπαραλλάκτους καὶ στίχους τινὰς ὡς καὶ ἄλλοι ἐπραξάν ἐπὶ παραδείγματι ὁ Δεφανάρας, ὁ Ἰγνάτιος Περίτσης ὁ Χῖος, ὁ Γαβριὴλ Κοντιᾶνος ἢ Ἀκοτιᾶνος καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Τέμενος, οἵτινες ἐπέγραψεν ἐπ' ἰδίῳ ὀνόματι ξένα ἔργα (Ἰδὲ Ν. Γ. Πολίτου, ὁ Ἐρωτόκριτος, ἐν Λαογραφίας τόμῳ Α' σ. 38.) Ὁ Ρόδιος ποιητὴς, ὡς καὶ ὁ Βικέντιος Κορνάρος ὁ τοῦ «Ἐρωτοκρίτου» παραβάλλει τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ ἔργου πρὸς τὴν προσόρμησιν πλοίου εἰς τὸν λιμένα. Ὁ Κορνάρος λέγει:

«Ἐσίμωσε τὸ ξύλο μου, τὸ ῥάξιμο γυρεύει,
ἦρθε σ' ἀνύβαθα νερὰ καὶ πλειὸ δὲν κινδυνεύει.
Θωρεῖ τὸν οὐρανὸν γελᾷ, τὴ γῆς καὶ καμαρώνει
κ' εἰσὲ λιμιῶνα ἀνάπαψην ἤραξα τὸ τιμόνι».

Ὁ δὲ ἡμέτερος Γεωργιλλᾶς (στίχοι 630—4) τοῦ θανατικοῦ τῆς Ροδου:
«Ἦλθαμεν εἰς τὰ Γάδειρα καὶ θέλω νὰ σχολάσω
καὶ τ' ἄρμενα καὶ τὰ κουπιὰ θέλω νὰ τὰ φουρνιάσω (1)
δι' ἀμαρτίας τὰς ἐμὰς θέλω νὰ πῶ καὶ ἄλλα
διὰ πολλὰ μου κρίματα μικρὰ μου καὶ μεγάλα»

Καταστρέφει δὲ τὸ ποίημα διὰ τῆς ζητήσεως ἀφέσεως τῶν ἀμαρτιῶν, ὡς εἴπομεν, λέγων (στίχ. 837):

«Μύριαις μυριάδες κρίματα καὶ ἄλλην μιὰν χιλιάδα,
νάχη ὁ γυιὸς τοῦ Γεωργιλλᾶ συμπάθησέ τον τώρα.»

1) Φαίδωνος Κουκουλῆ, Παρατηρήσεις εἰς τὰ carmina Graeca Medii aevi ἐν Λαογραφίᾳ 1912 Γ' σ. 368—380. Ἐκ τῶν μεσαιωνικῶν τούτων ποιημάτων μανθάνομεν πλεῖστα ὅσα τοῦ ἰδιωτικοῦ καὶ δημοσίου βίου κατὰ τοὺς χρόνους καθ' οὓς ἐτοιμήθησαν. Ὁ κ. Κουκουλῆς τὸ «φουρνιάσω» διορθοῖ «φουρκιάσω» λέγον ὁρθῶς. Καὶ οἱ ἀρχαῖοι ἔλεγον: ὑπὲρ καπνοῦ τὸ πηδάλιον.

Κατὰ τὸν αὐτὸν αἰῶνα ἐγράφησαν καὶ τὰ λεγόμενα «**Ροδιακὰ ἔρωτικὰ ποιήματα**». Πράγματι δὲ, ὡς λέγει ὁ καθηγητὴς τῆς ἱστορίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ κ. Γ. Σωτηριάδης:

Ἀπὸ τοῦ ΙΑ' αἰῶνος καὶ ἐντεῦθεν ἄρχεται κίνησις τις μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως, πόλεμοι καὶ μάχαι καὶ ἡρωϊκὰ κατορθώματα καὶ ἄσματα ἐξυμνοῦντα τὰς ἀξιοθαυμάστους πράξεις τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ ἐν ταῖς παρακειμέναις νήσοις. Πάντα δὲ ταῦτα ἔψαλλεν ἡ δημοτικὴ Μοῦσα, ἣτις καταδεικνύει, ὅτι ἡ καρδιά τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ ἔπαλλεν ἐξ αἰσθημάτων γενναίων καὶ ὑψηλῶν καὶ ἡ λαϊκὴ ποίησις ἐνέπνεε τοὺς ἀγνώστους ῥαψωδοὺς (trouvadour) τῶν ἐθνικῶν ἐποποιῶν ἤδη ἀπὸ τοῦ 1071 μ.Χ. ὅτε ὁ Σελτσουκίδης τοῦ Ἰκονίου Σουλτάνος Ἀλπ—Ἀρσλάν καὶ οἱ κατόπιν ἐμφανισθέντες Τοῦρκοι, οἱ διασπάσαντες τὴν ἐνότητα τοῦ Βυζαντιακοῦ κράτους καὶ τὴν ἱστορικὴν συνάφειαν αὐτοῦ, κατενίκησε τὸν αὐτοκράτορα Ῥωμανὸν τὸν Διογένην καὶ ἀπήγαγεν αὐτὸν αἰχμάλωτον. Ὀλίγω μετὰ ταῦτα ἄρχονται αἱ Σταυροφορίαι καὶ ἡ Ἑλληνικὴ ποίησις, ἡ ὑψίστη καὶ καθαρωτάτη αὐτὴ ἔκφρασις τοῦ πνεύματος καὶ τὸ κάτοπτρον τῆς ἐθνικῆς ψυχῆς ἀναγεννᾶται, καταλιποῦσα τὸν ἀρχαιοπινῆ τύπον τῶν προγενεστέρων Βυζαντιακῶν ποιητῶν, ἐκ τῆς ἐπὶ μᾶλλον προσεγγίσεως τοῦ Ἑλληνοσπέρους πρὸς τοὺς ἐσπερίους λαοὺς, τοῦ Ἑλληνοσπέρους τῆς καθ' ἡμᾶς Ἀνατολῆς, ὅστις βλέπων τοὺς ἀνδρείους καὶ καταφράκτους τῆς Δύσεως ἰππότητας, τοὺς πολεμιστὰς ἅμα καὶ ποιητὰς, τοὺς ἐρωτοτρόπους καὶ φιλοκινδύνους ἐκείνους ἄνδρας ἐνστερνίζεται καὶ αὐτὸς τὴν νέαν διαχαραχθεῖσαν ὁδὸν τῆς ποιήσεως καὶ ψάλλει τὰ κατορθώματα καὶ τὰς περιπετείας τῶν ἡρώων αὐτοῦ καὶ τότε γεννῶνται τὰ **ἔρωτικὰ ῥοδιακὰ ποιήματα** κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΔ' αἰῶνος. Τότε αἱ «βεργόλικαι παρθέναι» τῆς Ῥόδου, καταληφθείσης τῷ 1309 ὑπὸ Φράγκων ἰπποτῶν, ἐξέφραζον τὰ κατακλύζοντα τὰς καρδίας αὐτῶν αἰσθήματα πρὸς τοὺς ἐρωμένους καὶ οὕτως ἐπλάσσετο ἡ νέα ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ ἐπαιδαγωγεῖτο τὸ αἶσθημα ἐν ταῖς νήσοις, ἰδίως τῆς Ῥόδου, Κύπρου καὶ Κρήτης.

Τῆς ποιήσεως ταύτης, τῆς δημοτικῆς Μούσης, ἐλάχιστα περιεσώθησαν λείψανα ἐν τοῖς ἐρωτικοῖς ῥοδιακοῖς ποιήμασι καὶ τοῖς ἄλλοις δημοτικοῖς τραγουδίοις.

Τὰ ῥοδιακὰ ἐρωτικά ἄσματα, ὑπὸ τὴν Ἐπιγραφὴν: στίχοι περὶ ἔρωτος καὶ ἀγάπης σώζονται, λέγει ὁ ἀοίδιμος Krumbacher, ἐν χειρογράφῳ τοῦ ΙΕ' αἰῶνος (additio)nal-Mss. τοῦ Βρετανικοῦ Μουσείου Ἀριθμ. 8241) καὶ εἶνε συλλογὴ ἐρωτικῶν ἁσμάτων, τὰ ὅποια ὁ ἐκδότης αὐθαιρέτως ἐπέγραψεν «ἀλφάβητον τῆς ἀγάπης,» καὶ νῦν δὲ ἔτι γνωστὰ εἶνε ὑπὸ τὸ ὄνομα τῶν «Ῥοδιακῶν ἁσμάτων». Δυστυχῶς εἶνε πολὺ ἐφθαρμένον τὸ κείμενον τοῦ μόνου χειρογράφου τῆς μικρᾶς συλλογῆς (707 ἀνομοιοκατάληκτοι πολιτικοὶ στίχοι). Ὁ ἀντιγραφεὺς, ὅστις ὁ ἴδιος καὶ κατήρτισε τὴν συλλογὴν, πρὸ ὀφθαλμῶν εἶχε κείμενα πλήρη χασμάτων. Ἀλλὰ καὶ ἔτι εὐδιάκριτα εἶνε ἐν τῷ συνόλῳ αὐτῆς τὰ ἴχνη διαφόρων ἁσμάτων. 1) Ἡ ἀρχὴ σύγκειται ἐξ 11 κατὰ στοιχεῖον ἀκροστιχικῶς (A.—M.) διατεταγμένων ἁσμάτων διαφόρου μεγέθους, ψαλλομένων ἀμοιβαδὸν ὑπὸ νέου καὶ νέας, τὰ ὅποια προφανῶς εἶνε λείψανα πλήρους ὁμάδος μέχρι τοῦ στοιχείου Ω. 2) Κατόπιν ἔρχεται ὁμάς δεκαπέντε στίχων (μόνον ἐν τέλει ἐν τρίστιχον), ἐν τοῖς ὁποίοις, μεθ' ὅλα τὰ χασματα, διακρίνεται ἔτι ἡ ἀλφάβητικὴ ἀκροστιχὶς Α—Ω Δὲν παρέχουσιν ὁμῶς ἀμοιβαῖα ἄσματα, ἀλλὰ μόνον τὰ παράπονα ἐνὸς ἀνδρός. 3) Ἀπὸ τοῦ ΚΖ' ποιήματος ἔρχεται τὸ τρίτον κύριον τμήμα τῆς συλλογῆς, ὅπερ σύγκειται ἐκ μιᾶς ἀρηγήσεως καὶ 19 ἐγκατεσπαρμένων ἐρωτικῶν ἁσμάτων. Νέος πολὺ τις ἀγαπᾷ ἐπὶ δύο ἔτη κόρην, εἷς ἣν ἀνοίγει τέλος τὴν καρδίαν του· αὕτη ἀπαντᾷ ὅτι εἶνε νέος, ἀλλ' αὐτὸς λέγει, ὅτι καὶ οἱ μικροὶ γνωρίζουσι τί εἶνε ὁ ἔρως. Ἡ κόρη ἀπαιτεῖ τότε ἀπάντησιν εἰς 10) ἐρωτικὸς λόγους ἐπὶ ἀνταποδόσει φιλημάτων. Καὶ ὅτε πλέον ἢ κόρη οὐδὲν ἀρνεῖται εἰς τὸν νέον, οὗτος τρέπεται εἰς εἰρωνείας, ὥστε τὸ ὅλον ποίημα εἶνε διήγημα ἐρωτικόν, εἰς τὸ ὅποιον παρενεβλήθη συλλογὴ ἁσμάτων διατεταγμένη κατ' ἀριθμητικὴν ἀκροστιχίδα. Ἀλλὰ καὶ αὕτη ἡ συμπλοκὴ τῶν μερῶν εἶνε ἑλλιπῶς ποραδεδομένη. Ἡ ἰδέα τῆς ἀριθμητικῆς ἀκροστιχίδος φαίνεται, ὅτι εἶνε νέα ὅλως διόλου· ἐγὼ τοῦλάχιστον οὐδὲν ὅμοιον παράδειγμα γνωρίζω ἄλλοθεν καὶ μόνον ἐν Ῥόδῳ σώζεται ἡ συλλογὴ ἢ λεγομένη «ἐκατόλογος τῆς Ἀγάπης» δημοσιευθεῖσα ἐν τοῖς «Παναθηναίοις» ὑπὸ τοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Ῥοδίου ἰατροῦ Παύλου Γνευτοῦ. Καὶ εἰς τὰ ἄσματα δὲ τὰ ἀκολουθοῦντα ἐν ἑκαστῷ τῶν τριῶν σαφῶς διακρινομένων μερῶν παρατηροῦνται ὁμάδες τινὲς καὶ λείψα-

να ομάδων. π. χ. διάφορα συνδεόμενα πρὸς ἄλληλα ἄσματα, περιέχοντα ἔρωτικά παράπονα κόρης, ἔπειτα δύο ομάδες ἐρωτικῶν ἄσματιον ἐνὸς νέου καὶ ἀλφαβητικὸν ἀμοιβαῖον ἄσμα δύο ἐρώντων. Ὡστε εἶνε ἐντελῶς βέβαιον, ὅτι τὸ ὑπὸ Β. Βάγνερ ὡς συνεχὲς ἐκδοθὲν ποίημα, οὐπερ ἢ τάξις διαταράχθη δῆθεν ἐν τοῖς χειρογράφοις, σύγκειται ἐκ διαφόρων (7ῆ8) ἀρχικῶς ἐντελῶς ἀνεξαρτήτων μικρῶν συλλογῶν, αἵτινες ἐν ἀρχῇ μετεβιβάζοντο ἀπὸ χειρὸς εἰς χεῖρα χωριστὰ, ἔπειτα δὲ ὑπὸ φίλου τινὸς τῆς δημοτικῆς ποιήσεως συνηνώθησαν εἰς ἓν χειρόγραφον. Τούτου νῦν γνωστοῦ ὄντος, πίπτουσιν ἀφ' ἑαυτῶν καὶ αἱ παρατηρήσεις τοῦ Βάγνερ περὶ τοῦ χρόνου καὶ τοῦ τόπου τῆς γενέσεως τῆς ὅλης συναγωγῆς. Τὸ ζήτημα ἀνάγκη νῦν νὰ τεθῆ χωριστὰ περὶ μιᾶς ἐκάστης ομάδος· διότι καὶ ἂν περίπου κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἀπηρτίσθη αὕτη ὑπὸ τὴν παροῦσαν τοῦλάχιστον γλωσσικὴν μορφήν, δὲν εἶνε ὁμως ἀνάγκη νὰ δεχθῶμεν καὶ ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν τόπον τῆς γενέσεως αὐτῆς· διότι ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἡ δημοτικὴ ποιήσις οὐδαμοῦ καὶ οὐδέποτε περιορίζεται ἐντὸς τοπικῶν ὁρίων, ὁ συλλογεὺς δυνατὸν νὰ συνήγαγεν ἢ ὁ ἴδιος διάφορα ἄσματα ἀποδημῶν εἰς διαφόρους τόπους ἢ δι' ἄλλων ἐμμέσως.

Βέβαιον εἶνε, ὅτι ομάδες τινὲς καὶ ἐπομένως ὅλη ἢ συλλογὴ ἴσως δὲν εἶνε νεωτέρα τοῦ ιδ' ἢ τοῦ πρώτου ἡμίσεως τοῦ ΙΕ' αἰῶνος. πλὴν τῆς ἡλικίας τοῦ χειρογράφου, εἰς ἣν, ἅτε ἀπροσδιόριστον, δὲν δυνάμεθα πολὺ νὰ βασισθῶμεν, ἐμποδίζουσι σπουδαῖοι ἐσωτερικοὶ λόγοι καὶ ἢ ἰδίως ἢ μνεῖα τῶν Τουρκοπούλων, τοῦ αὐτοκράτορος καὶ λογοθέτου τοῦ Βυζαντίου, ὡς καὶ ἡ ὑψηλὴ ἰδέα περὶ τῆς ἰσχύος καὶ τοῦ ἀσαλεύτου κύρους τοῦ αὐτοκρατορικοῦ χρυσοβούλλου, νὰ θέσωμεν τὴν συλλογὴν εἰς τοὺς μετὰ τὴν ἄλωσιν χρόνους. Ἄλλ' ἐντελῶς ἀβέβαιος εἶνε ὁ τόπος, ἔνθα ἐγεννήθησαν αἱ διάφοροι ομάδες· ἐκ τοῦ περὶ Ῥόδου ὑπαινιγμοῦ (32,11 παρὰ Βάγνερ) δὲν ἐξάγεται τὸ ὑπὸ Βάγνερ ὑποτεθὲν ὅτι τὰ ποιήματα ἐγεννήθησαν ἐν Ῥόδῳ. Ἀλλὰ τὸ εἰς τὸν ἔρωτα ἑλληνίδος, καὶ ἱππότη τοῦ τάγματος τῶν Ἰωαννιτῶν ὑπαινισσόμενον «τραγοῦδι» (3 παρὰ Βάγνερ) ἐποιήθη, ὡς φαίνεται, ἐν Ῥόδῳ· Ὁ ἄγνωστος συλλογεὺς εἶχεν αἴσθημα καὶ καλαισθησίαν. Ἡ πρῆτικὴ ἀξία τῶν Ῥοδιακῶν ἄσμάτων εἶνε πάσης ἀμφιβολίας ὑ-

περτέρα· ἀνήκουσιν εἰς τὰ ἄριστα καὶ περιεργότατα προϊόντα συμπάσης τῆς δημοτικῆς Ἑλληνικῆς ποιήσεως. Καὶ ταῦτα μὲν λέγει ὁ γράψας τὴν ἱστορίαν τῆς Βυζαντιακῆς φιλολογίας. Κ. Krumbacher. Ἡμεῖς ὁμῶς διαφωνοῦντες πρὸς τὸν ἄνδρα καὶ τοὺς πρὸς αὐτὸν συμφωνοῦντας, θεωροῦμεν τὰ ἐρωτικά ποιήματα ὡς ῥοδιακῆς προελεύσεως. Δυστυχῶς πλὴν τῶν ὑπὸ τοῦ Krumbacher περὶ τῶν Ῥοδιακῶν ἐρωτικῶν ποιημάτων γραφέντων ἐκ τῆς ἄλλης πλουσίας βιβλιογραφίας περὶ αὐτῶν δὲν ἠδυνήθημεν, ὡς ζῶντες ἐν πόλει ἐστερημένη βιβλιοθήκης, νὰ ἐπωφεληθῶμεν καὶ μόνον ἐξ ἐσωτερικῶν λόγων τῶν ποιημάτων δυνάμεθα νὰ ἀναγράψωμεν, ὅτι ταῦτα ἐποιήθησαν ἐν Ῥόδῳ ἢ ἐν ταῖς ἱπποτοκρατουμέναις τοῦλάχιστον Μ Α. Σποράσι νήσοις. Καθ' ἡμᾶς ἡ μνεία τῶν Τουρκοπούλων οὐδὲν παραβλάπτει εἰς τὴν ἀποδοχὴν ὅτι τὰ ποιήματα ταῦτα ἐποιήθησαν ἐν Ῥόδῳ. Καὶ ἀληθῶς ὁ ἱστορικὸς Νικηφόρος Γρηγορᾶς (ἐκδ. Βόν. Α' 229) ἀναφέρει τοὺς Τουρκοπούλους: «Οἱ Τουρκόπουλοι οὗτοι, οἱ τῷ Σουλτάν Ἀζατίνῃ πρὸς Ῥωμαίους ἠκολούθησαν μὲν αὐτομολήσαντι, ἀπαχθέντι δ' ἐκεῖθεν μετὰ τῶν Εὐρωπαίων Σκυθῶν οὔτε συναπήχθησαν καὶ τὴν Ῥωμαίων ἀσπασάμενοι συνδιαίτησιν καὶ τὸ ἱερόν μετὰ τῆς εὐσεβείας εἴλοντο βάπτισμα· καὶ ἦσαν τοῦ λοιποῦ τῇ Ῥωμαίων ἐξεταζόμενοι καὶ αὐτοὶ στρατιᾷ.»

Οἱ Τουρκόπουλοι οὗτοι ἐνωρίιστα ἀναφέρονται ἐν τῇ Βυζαντιακῇ ἱστορίᾳ μετὰ τῶν Καταλανῶν ὡς σπουδαιότατον πρόσωπον διαδραματίσαντες κατὰ τὸν ΙΔ' καὶ ΙΕ' αἰῶνα. Ἀλλὰ καὶ ἐν Ῥόδῳ ἔχομεν Τουρκοπούλους καὶ ἐν ταῖς στρατιωτικαῖς ἀναγραφαῖς τῶν ἱπποτῶν τῆς Ἱερουσαλήμ ἐν Ῥόδῳ ἀναφέρονται καὶ κατὰ τὴν α' ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ τῷ 1480 καὶ κατὰ τὴν β' ὑπὸ Σουλεϊμάν τοῦ μεγαλοπρεποῦς πολιορκίαν, καθ' ἣν ἔπεσεν ἡ ὀχυρὰ Ῥόδος ὑπὸ τὴν ἡμισέληνον, ὡς ἀναφέρει ὁ σύγχρονος ἱστοριογράφος τοῦ τάγματος Ἀντώνιος Βόζιος ἐν τῷ τρίτῳ ἔργῳ αὐτοῦ.

Ἐπίσης δὲ καὶ μνεία τοῦ αὐτοκράτορος καὶ λογοθέτου τοῦ Βυζαντίου οὐδὲν σημαίνει ἀναγραφομένη ἐν τοῖς ἐρωτικοῖς ποιήμασιν· ἀλλὰ τὰ τοιαῦτα οἱ ἐν Ἑσπερίᾳ μὴ δυνάμενοι νὰ ἐξηγήσωσιν, ὡς πάνυ προσφυῶς λέγει ὁ ἐθνικὸς ἱστοριογράφος Κ. Παπαρηγόπουλος, κατα-

λήγουσιν εἰς συμπεράσματα ξένα πρὸς τὰ ἐν τοῖς λογοτεχνήμασιν ἀπαντῶντα πρόσωπα καὶ πράγματα.

Ὡς πρὸς δὲ τὴν ἀναφερομένην ἰσχὺν καὶ κῦρος τῆς ὑψηλῆς ιδέας τῆς ἰσχύος τῶν χρυσοβούλλων (αὐτοκρατορικῶν Διαταγμάτων) μόνον οἱ ἀμοιροῦντες ἱστορικῶν γνώσεων εἶνε δυνατὸν νὰ ἀντιτάξωσιν, ὅτι τὰ ποιήματα δὲν ἐγράφησαν ἐν Ῥόδῳ· ἀρκεῖ νὰ παραβάλη τις καὶ τὴν σημασίαν τῆς σημερινῆς χρήσεως τῆς λέξεως **Χρυσόβουλλον** καὶ θὰ πεισθῇ ὅτι λέγεται ἐπὶ τῶν ἀπαρασαλεύτων δικαιομάτων ἀνθρώπου τινὸς ἐπὶ τινος πράγματος ἢ ἐπὶ τῶν σοβαρῶς ἐγκυψάντων εἰς τὴν γνῶσιν ἐπιστήμης τινὸς, ὡς λέγεται ἐν τῇ φράσει «ἰατρὸς μὲ χρυσοβούλλον» (μὲ πατέντα). Θεωροῦμεν λοιπὸν ὅτι τὰ ὡς πειστήρια προσκομισθέντα ὑπὸ τοῦ Krumbacher καὶ τῶν αὐτῶ ὁμογνωμονούντων ὡς μὴ βάσιμα καὶ ἀναγράφομεν μετὰ θάρρους, ὅτι τὰ ἐρωτικὰ ποιήματα ἐποιήθησαν ἐν Ῥόδῳ ἐν ἧ ἐπὶ τῆς ἱπποτοκρατίας, ὡς ἔφθημεν εἰπόντες, ἀνεπτύχθη τάσις πρὸς τὴν ἐρωτικὴν ποίησιν καὶ τὴν ἔμμετρον διήγησιν τῶν ἱπποτικῶν κατορθωμάτων τῶν τὴν Ἀσίαν καὶ τὰς νήσους ἀπὸ τοῦ ΙΑ' αἰῶνος καὶ ἐνιεύθεν κατακλυσάντων Φράγκων, πρὸς οὓς οἱ ὁμογενεῖς ἡμῶν, κατ' ἀνάγκην, ἦλθον εἰς στενωτάτην σχέσιν καὶ ἐπιμιξίαν. Ἦδη καὶ πρότερον, ἢ εὐμάρεια ἢ ἐκ τῆς ἐξόχου ναυτιλιακῆς ὑπεροχῆς τῶν Ῥοδίων προελθοῦσα ἐπὶ αἰῶνας ὅλους εἶχε καταστήσει τοὺς Ῥοδίους, λόγῳ κλίματος καὶ λόγῳ πλούτου, ἐκδότους εἰς τὸν ἔρωτα, ὡς εἶπομεν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν. Ὁ Ἀνακρέων ἐν τῇ ΔΒ' ᾠδῇ ψάλλει τὰς λαμπρὰς ἐρωτικὰς ἐν Ῥόδῳ κατακτήσεις λέγων:

«Τίθει Ῥόδον τε
δισχιλίους ἔρωτας.»

Ὁ δὲ Ῥωμαῖος σχολιαστὴς τῶν πρὸς τοὺς συγγενεῖς ἐπιστολῶν τοῦ Κικέρωνος (C. Matius XI, 28, 8) λέγει περὶ τοῦ κλίματος καὶ τῶν ἐν Ῥόδῳ ἀπολαύσεων: «Mihi quidem, si optata contingent, quod reliquum est vitae in otio Rhodi degam» ἤτοι ἐὰν ἡ ἐπιθυμία μου ἐκπληρωθῇ ἐπεθύμουν τὸ ἐναπομένον μέρος τῆς ζωῆς μου νὰ διαγάγω ἐν Ῥόδῳ ἀπραγμονῶν, ὡς εἶπομεν ἐν τῇ προμετωπίδι τοῦ βιβλίου τὸ λόγιον τοῦτο (motto) ἀναγράφαντες.

Μετὰ δὲ τοὺς ὠραίους Βυζαντιακοὺς χρόνους ἐπῆλθον ἔτι δυσπραγίαι ἐν Ῥόδῳ καὶ ἰδίως μετὰ τοὺς Γαβαλάδες, καὶ τοὺς Ἀϊδίνου, ἐφ' ὧν ἡ Ῥόδος (ΙΓ' αἰών) ὑπέστη πλείστας κακώσεις μέχρις οὗ κατέλαβον τὴν νῆσον οἱ ἰππῶται τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τῆς Ἱερουσαλῆμ τῷ 1309. Τότε, διὰ τῆς ἰσχύος τοῦ τάγματος, ἐκραταιώθη ἡ δύναμις τῶν Φράγκων ἐν ταῖς νήσοις, ἰδρυθέντων νέων φρουρίων καὶ ἐπισκευασθέντων τῶν παλαιῶν· συνθῆκαι περὶ ἐμπορίας καὶ ναυτιλίας πρὸς τοὺς Γεοργησίους, Βενετοὺς καὶ Ἀμαλφινοὺς ἐξησφάλισαν τοῖς νέοις κατακτηταῖς βίον ἡσυχον καὶ ἀσφαλῆ. Ἐννοεῖται δ' ὅτι, ὡς ἦτο ἐπόμενον, ἡ εὐμάρεια καὶ ἡ ἡσυχία ὧν ἀπῆλθε τὸ τάγμα τῶν Ἱπποτῶν συνεπήγαγεν ἀξιοθρήνητον τῶν ἡθῶν ἐκλυσιν 1) ἡ διηνεκῆς εἰρήνη καὶ ἡ ἐκ τῆς ἐμπορίας δημιουργηθεῖσα εὐχάριστος οἰκονομικὴ κατάστασις καὶ ἡ ἐντεῦθεν προελθοῦσα ἀργία καὶ εὐμάρεια μετὰ σωματικῆς ραστώνης ἐγέννησε κακίας, ὁ πλοῦτος ὑπέθαλψε τὴν πολυτέλειαν καὶ τὸν ἔρωτα, σκάνδαλα ἐτελοῦντο ἐπὶ σκανδάλοις, ὅτε ὁ Πάπας Κλήμης ὁ ΣΤ' τῷ 1343 ἔγραψε τῷ μ. μαγίστρῳ τοῦ τάγματος μομφὰς ἐπὶ τῇ ἐκλύσει τῶν ἡθῶν· ἐπίσης δὲ καὶ τὴν 3 Μαρτίου 1456 ἐξεδόθη διάταγμα τοῦ μ. μαγίστρου ἀπευθυνόμενον πρὸς τοὺς ἰππῶτας δι' οὗ παρεκελεύοντο νὰ ἀποφεύγωσι τὰ ἐρωτικὰ σκάνδαλα καὶ ἐγένοντο μεταρρυθμίσεις ἐν τῇ Ἱπποτικῇ πολιτείᾳ καὶ περιορίζοντο τὰ γύναια ἐν ὠρισμένῳ σημείῳ τῆς πόλεως· ἐπιτροπὴ δ' εἰδικὴ ἐσχηματίσθη πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ διατάγματος (Libri Bullarum No 51 folio 171 tergo). Οὐχ ἦττον ὁμως τὰ ἐρωτικὰ ταῦτα ἐπεισόδια ἐξηκολούθουν ἀναγραφόμενα.

Ἐρως Ῥοδίων γυναικῶν, προερχόμενος ἐξ αἰσθήματος καὶ ἡδονῆς καὶ ἐκ τῶν κοσμημάτων, ἀπερ πλούσιοι ἰππῶται ἐδωροῦντο αὐταῖς ἦτο συνηθέστατος καὶ εἰς τοσοῦτον ἦκετο ἀκολασίας, ὥστε ἐδέησε νὰ ἀναθεωρηθῶσιν οἱ κανονισμοὶ τοῦ τάγματος, τῇ ἐπεμβάσει τοῦ Πάπα καὶ τοῦ μ. μαγίστρου. «Αἱ Ῥόδιαι κόραι, γράφει ὁ Ραμαδὰν ὁ ἰατρὸς τοῦ κατακτητοῦ τῆς Ῥόδου Σουλεϊμὰν ἐν τοῖς ἀπομνημονεύμασιν αὐτοῦ (Archives del' Orient Latin τόμ. II καὶ Memoires del'

1) παράβαλε τοῦ Ῥοδίου ποιητοῦ Ἐμμανουὴλ Γεωργιλλᾶ Λιμενίτη θανατικὸν τῆς Ῥόδου (ἔκδ. ἐμῆ Ῥόδος 1915 στίχ. 94—181 καὶ 545—590.)

Academie des Inscriptions de Paris 1759 τόμ. 26 σ. 745) ἐνησμενίζοντο νὰ ἐμφανίζονται περιβεβλημένοι πολυτίμους λίθους (Ἐμμαν. Γεωργιλᾶ, θανατικόν τῆς Ῥόδου ἐκδ. ἐμή ἐν Ῥόδῳ 1915 στίχ 95—182)· τὰ ἀρώματα ὧν ἐποιοῦντο χρῆσιν ἦσαν τοσοῦτον διεγερτικὰ ὥστε ἐμέθυσκον καὶ τοὺς γέροντας καὶ καθίστων αὐτοὺς ἐρωτολήπτους καὶ αὐτοὺς τοὺς νεκροὺς ἠγειρον· οὐδὲν ἰσοφάριζε πρὸς τὸ κάλλος αὐτῶν καὶ τὴν κομψότητα, καὶ δι' αὐτὰς αἱ ἐορταὶ καὶ πανηγύρεις ἦσαν ἡμέραι καθ' ἃς ἦρχοντο εἰς ἐπικοινωνίαν πρὸς ἄνδρας. Ἄλλ' ἐὰν ὀμιλήσω καὶ περὶ τῆς φιλαρεσκίας αὐτῶν δὲν θὰ ἔχω καιρὸν νὰ γράψω τὴν ἱστορίαν τῆς νήσου.» Καὶ μέχρι σήμερον δὲ ῥίπτουσιν ἀνθόνερον ἐν τῷ προσφερομένῳ τοῖς ξένοις ὕδατι καὶ τὰς οἰκίας αὐτῶν 1) καὶ τὰς αὐλὰς καὶ τὰ ἀσπρόρρουχα ἀρωματίζουν οἱ Ῥόδιοι, κατὰ τὴν παλαιάφατον ταύτην συνήθειαν τῶν ἱπποτικῶν χρόνων.

Ἐκ τοῦ ἐρωτικοῦ βίου καὶ τοῦ εἰδυλλιακοῦ, τρόπον τινὰ τῶν ἱπποτικῶν χρόνων ἐν Ῥόδῳ, προῆλθον, κατ' ἐμὲ, τὰ ἐρωτικὰ ταῦτα ποιήματα, ἅπερ γενικῶς εἶναι βραχέα μετὰ μεταφορῶν λίαν παραδόξων: «εἶσαι ὁ πορφυροῦς κίων τῶν ἀνακτόρων, ἐν οἷς ἐπὶ θρόνου κάθηται ὁ αὐτοκράτωρ, εἶσαι ἡ Παναγία, ἣν φέρει ὁ ὡς βασιλεὺς ἐγκόλπιον, εἶσαι ἡ δρόσος τῆς νυκτὸς καὶ ἡ πάχνη τοῦ χειμῶνος, εἶσαι ἡ λαμπὰς τῶν ἀνακτόρων τοῦ βασιλέως τοῦ Βυζαντίου, εἶσαι χρυσόβουλον ἀμετάκλητον κτλ. εἰς ἃ βεβαίως πρέπει νὰ προσθέσωμεν καὶ τὰς ἐκ τοῦ φυτικοῦ κόσμου παρομοιώσεις, αἵτινες ἀντανακλῶσιν αὐτόχρημα τὸν ἐπὶ τῶν ἱπποτῶν βίον τῆς Ῥόδου, ἧς ἡ ἔξοχος τρυβλιοποιητικὴ τέχνη (πιάτα τῆς Λίνδου) καὶ ἰδίως ἡ τῆς Λίνδου καθὼς καὶ ἡ κεντητικὴ (τῶν σπερβερίων—νυμφικῶν παστάδων) παρουσιάζει ἡμῖν ὕαυμάσια πρότυπα μέχρισήμερον ἀντὶ πολλῶν χρημάτων ἀγοραζόμενα ὑπὸ τῶν ἐρασιτεχνῶν περιηγητῶν. Τὰ τρυβλία (παροψίδες) ταῦτα ἅπερ ἐξηκολούθουν κατασκευαζόμενα καὶ κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς Τουρκοκρατίας ἐν τῇ νήσῳ ἔχουσιν ἐπιφάνειαν φαιόλευκον μετὰ μελανῶν σχεδιασμᾶ

1) Αἱ οἰκίαι ἦσαν μεγαλοπρεπέσταται καὶ μία τοιαύτη τῷ 1493 ἐτιμᾶτο 1000 φλωρίων χρυσῶν.

των 1) καὶ ἄνθη καὶ φυτὰ καὶ ὀφώρας πολυχρώμους ἰδίως ἐρυθρὰς, κυανᾶς καὶ πρασίνοὺς καὶ ἄλλας ζωϊκὰς παραστάσεις δεικνυούσας τὴν λεπτὴν καλαισθητικὴν ἰδιοφυΐαν τῶν τεχνιτῶν, οὓς ἐμιμήθησαν καὶ τὰ ἐρωτικὰ ποιήματα τῆς Ῥόδου. 2)

Οὕτως ἐν αὐτοῖς (παρὰ Βάγνερ 8) λέγεται:

« Ἄν ἤξευρα, κυράτσα μου, πότε θέλεις κινήσει
καὶ πόθεν θέλεις διαβῆ με ταῖς ἀρχοντοπούλαις
τὴν στράταν σου ἐφύτευσα μηλιαῖς καὶ κυδωνίταις
καὶ νεραντσούλαις καὶ κίτριαις καὶ δάφναις καὶ μυρσίταις
τὸν δρόμον σου τριανταφυλλιαῖς νὰ μὴ σὲ πιάσῃ ὁ ἥλιος
κι' ὅπου διαβαίνεις καὶ πατεῖς ἤθελα σπέρνει μόσχον
καὶ νὰ μυρίζῃ ἡ στράτα σου καὶ σύ νὰ μὴ τό ξεύρῃς 3)
νὰ μὴ μαυρίζῃ, λυγερὴ, ὅτὸν ἥλιον ἢ ἡλικιά σου.

Καὶ ἀλλαχοῦ (παρὰ Wagner 51,6—8):

« ὡσὰν ῥίικτει ὁ κηπουρὸς τὸ κίτρινον ἀγγοῦριν

1) Ἴδὲ Picenardi σ. 128 καὶ Torr, σ. 102—3 καὶ 84. Πρβλ. (Βάγνερ 74 (12--16)

« Ἐσὺ σαι κίονι πορφυρὸν ποῦ στέκει ὅσιν παλάτιν
ὅτου κουμπίζει ὁ βασιλεὺς καὶ κρίνει ὁ λογοθέτης
τῆς Δέσποινας εἰκόνημα τοῦ βασιλεῶς ἐγκόλφιν
καὶ τῶν ῥηγάδων ἢ τιμὴ καὶ δόξα τῶν ἀρχόντων
ἔσὺ σαι τῆς νύκτας ἢ δροσιὰ καὶ ἢ πάχνη τοῦ χειμῶνος »

κ. τ. λ. κ. τ. λ.

2) Ἴδὲ A. J. B. Wace—R. M. Dawkins *Greek Embroideries: the tawn and houses of the Archipelago* ἐν *Burlington Magazine* CXLI London 1914

3) Κατὰ τὸν εἰδικὸν περὶ κεραμοουργικὰ καὶ φαβεντιανὰ ἀγγεῖα τῆς Ῥόδου Βιλιώττην (ἱστορίαν ἧς Ῥόδου Β' σ. 211) παρὰ τις τῆς Λίνδου φέρει τὰ γράμματα τάδε:

ΤΟΝ Α [Δ]ΕΣΠΟΤΗΝ ΚΕ ΑΡΧΙΕΡΕΑ ΗΜΩΝ ΚΙΡΙΕ ΦΥΛΑΤΕ ΗΟΥ —
ΝΙΟ 19 1667 ἄλλη δὲ Περσικοῖς γράμμασιν εἶνε τοῦ 1666 καὶ θεωροῦνται ὡς τελευταῖα τοῦ εἴδους τοῦτου ἔργον ἐν Ῥόδῳ.

καὶ τὴν ξηρὴν κολοκυθιὰν καὶ τὸ σαφλὸν πεπόνιν
ἐδέτσει ἀπέροισα κι' ἐγὼ τὴν ἰδικὴν σου ἀγάπην» 1)

Τὰς εἰκόνας καὶ τὰς παρομοιώσεις ταύτας ἔχει καὶ ὁ Ῥόδιος ποιητὴς Ἐμμανουὴλ Γεωργιλλᾶς ὁ Λιμενίτης λέγων ἐν τῷ Θανατικῷ τῆς Ῥόδου (ἐκδ. ἐμὴ 117—8):

«Κυδωνιαῖς, τριαντάφυλλα, κλήματα, σταφύλια
ἄνθη καὶ ῥόδα καὶ μυρτιαῖς πασίλογα λουλούδια.»

Ἔπειτα καὶ ἡ ἐν τοῖς Ῥοδιακοῖς ἐρωτικοῖς ποιήμασι μνεῖα τοῦ Σπιταλίου 2) (τῆς Ῥόδου) ἐξ οὗ ἦσαν γνωστοὶ οἱ ἱππῶται τῆς νήσου Hospitaliers (παρὰ Wagner 3,7) 3) καὶ τῆς Ῥόδου (Wagner 32,11) εἶνε σοβαρά ἐχέγγυα τῆς Ῥοδιακῆς αὐτῶν προελεύσεως. Εἰς ταῦτα προσθετέον τὰς λέξεις: **Κυπαρισσοβεργόλικες** καὶ βεργὶν Wagner 95 1 καὶ 2):

«τὴν ἀγαπῶ βεργὶν ἔνε λιγνὴ γιὰ τὸ καλάμιν
Κυπαρισσοβεργόλικη τρυγῶνα μὲ τὸ διῶμαν»

αἵτινες ἀπαντῶσιν καὶ ἐν τῷ ῥοδιακῷ ποιήματι τοῦ Ἐμμανουὴλ Γεωργιλλᾶ τοῦ Λιμενίτου (θρῆνος στίχ. 114 ἐκδ. ἐμὴ ἐν Ῥόδῳ 1915 σ. 4)

«κυπαρισσοβεργόλικες, ἄψογαις κόραις ἦσαν»
λέξεις αἵτινες ἀπαντῶσι καὶ ἐν τοῖς ῥοδιακοῖς ἐρωτικοῖς ποιήμασι (Wagner 5,1):

«ἀλλοίμονον, βεργόλικη, πικρίας τὰς με ποτίζεις»

Ἔπειτα ἡ λέξις **ξύστης** (Wagner 77,3) ἀπαντῶσα ἔτι καὶ νῦν ἐν Ῥόδῳ καὶ Σύμῃ, σημαίνουσα τὴν στάμνον ἢ πῆλινον σκεῦος ἐκ τῶν καλουμένων κουμαρίων, βαρύνει τὰ μέγιστα εἰς τὴν πλάστιγγα τῆς ἀποδο-

1) Ἐν τοῖς Ῥοδιακοῖς ἐρωτ. ποιήμασι (Βάγνερ 7,3) ἀναφέρονται καὶ οἱ μενεξέδες τουρκιστὶ λεγόμενοι—ἴα—βιολέται.

2) πρβλ. Γεωργιλλᾶ θανατικὸν τῆς Ῥόδου στίχ. 325.

3) Πρβλ. Wagner 4,1 «ἀλήθιο, χρυσοστράγαλε κι' ἀλήθιο πτερνάτε — θαυμίζομ' ὅταν πορπατῆς πῶς οὐ μυρίζει ἡ ὁδὸς σου». Δέν φαίνεται τελεῖα περιγραφή ἱππότητος φέροντος ἐμπεπορπουμένους διὰ χρυσῶν ἤλων τοὺς περνησιτήρας του (οπιρούνια) ὡς βλέπομεν ἐν ταῖς εἰκόσι τῶν ἱπποτῶν.

γῆς τῶν ποιημάτων ὡς Ῥοδιακῆς προελεύσεως, ἣν ἐπιτείνει ἔτι μᾶλλον καὶ ἡ μνεία ἐν αὐτοῖς τῶν **ἐκατὸν λογίων τῆς ἀγάπης** Wagner 83,53), ἅπερ σώζονται ἔτι ἐν τῷ στόματι τοῦ Ῥοδιακοῦ λαοῦ καὶ ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ τοῦ Ῥοδίου Ἀσκληπιάδου, κ. Παύλου Γνευτοῦ ἐν τοῖς «Παναθηναίοις» Ἀθηνῶν τοῦ 1909 (σ. 144—147) καὶ ἐν Ῥοδ. Ἡμερ. 1913(σ. 159—165) ὑπὸ τοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ διδασκάλου κ. Δ. Μ. Λέσποτα καὶ ἐχαρακτηρίσθησαν ὑπὸ τῶν ἐπαϊόντων καὶ δὴ ὑπὸ τοῦ μεσαιωνολόγου κ. Ν. Βέη ὡς ἀδάμας τῆς ζώσης γλώσσης τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ (1). Ἐὰν δὲ εἰς τὰ ἀνωτέρω προσθέσωμεν τὰς λέξεις Κοντόσταυλος (Wagner 3,2) καὶ τὸν στίχον: «καὶ ταξιδάρης θέλει μεχ' οἱ ἄρρωστοι ζητοῦμε» (αὐτόθι 4,8) ἔτι δὲ καὶ τοὺς στίχους: «ἀφέντη μου πολύκαρπε, κοκκινομηλοφῶρε» (αὐτόθι 13,1) καὶ :«ἐσὺ νὰ διωματεύεσαι 2) καὶ μὲν νὰ θανατώνης—ἐσὺ ἔταξές με τὸ φιλὶν καὶ δὸς με το, κουρτέσα», 3) τότε ἐνισχύομεν ἐπὶ μᾶλλον τὴν θεωρίαν ἡμῶν περὶ τῆς Ῥοδιάς προελεύσεως τῶν ποιημάτων τούτων.

(1) Τούτων ὑπάρχουσιν καὶ ἄλλαι παραλλαγαὶ, Κύπρου, Θεσσαλίας, Ἀθηνῶν κ. τ. λ. ἄλλ' ἡ ἀρίστη εἶνε ἡ Ῥοδιακὴ ἔκδοσις. Ἐν τῷ ἐκατολλόγῳ ὑπάρχει ἡ λέξις Βαῖτσα, ἣτις ἀπαντᾷ καὶ ἐν τῷ τοῦ Ε. Γεωργιλλᾶ θανατικῷ τῆς Ῥόδου στίχ. 160 καὶ ἡ λέξις ἴντιδονῶ, ἣτις ἀπαντᾷ καὶ παρὰ τῷ Βελισαρίῳ τοῦ αὐτοῦ ποιητοῦ ἔκδ. Wagner στίχ. 264

Ἐπειτα ἀπαντᾷ ἡ λέξις: ἴμπυρίζομαι (ἐκατόλλογος ἐν τῷ «Δυὸ») = καίομαι, ἣτις ἀπαντᾷ καὶ ἐν τοῖς Ῥοδιακοῖς ἐρωτικοῖς ποιήμασι στίχ. 23 τοῦ 74: «ἴμπύρ:σεν = ἔκαψε

Ἦδη τῷ 1889-1890 ἐν τῷ προγράμματι τοῦ σχολικοῦ ἐκείνου ἔτους τοῦ ἐν Αἰγίνῃ Ἑλληνικοῦ Σχολείου ὁ σχολάρχης καὶ ἀρχαιολόγος κ. Π. Ἡρειώτης ἐδημοσίευσεν τὰ Ἐκατόλλογα τῆς ἀγάπης, δημοτικὸν ποίημα Αἰγίνης.

2) διωματεύομαι καὶ διώματο = διπλασιάζομαι, παχύνομαι (Γεωργιλλᾶ, θανατικὸν στίχ. 162

3) πρβλ. Γεωργιλλᾶ θανατικὸν στίχ. 100.

Ἄλλα καὶ μείζονα τεκμήρια ἐκ τοῦ φραστικοῦ λόγου τοῦ τε ἔραστοῦ καὶ τῆς ἐρωμένης συντρέχουσιν ἐκ τῶν στίχων 3 τοῦ 17 καὶ 8 τοῦ 18 ποιήματος ἐν οἷς ἀπαντῶσι: «καὶ κάστρον νὰ προδώσης» καὶ «ὄτι ἴστην βίγλαν ἤσουν» περαιτέρω δὲ ἐκ τοῦ στίχου 7 τοῦ 27 λέγοντος: «τὸν ἀγαπῶ οἶδα στυγνὸν τῆς μάχης κεντρωμένον» καὶ ἐκ τοῦ στίχου 2 τοῦ 33: «θέλω νὰ ἴπάγω ἴστην Φραγκιὰν, μήπως, Κυρὰ κ' ἀργήσω» συνάγομεν ὅτι πρόκειται περὶ ἰππότητος μιᾶς τῶν ὀκτὼ γλωσσῶν εἰς ἃς διηρεῖτο ἡ ὅλη Ῥόδος. Πρὸς τούτοις ὁμοίως καὶ ὁ στίχος 2 τοῦ 43: «διατὶ κρατεῖται δυνατὰ ὡς πύργος σιδερένιος» ἐπιρρωνύει τὴν ἡμετέραν ὑπόθεσιν. Ἐπειτα δ' ἡ εἰκὼν, ἣν εἰκονίζει ὁ στίχος 3 τοῦ 55: «νὰ χεν ὁ πύργος πέραμα κι' ἡ θάλασσα γιοφύριν» παρίστησιν αὐτόχρημα τοπίον τοῦ φρουρίου Ῥόδου, ἐκ τοῦ ὁποῦ θὰ ἐξήρατο ὡς φρουρὸς (παρβλ. τ' ἀνωτέρω ὅτι ἴστην βίγλαν ἤσουν) πρὸς συνάντησιν τῆς κόρης. Ἄλλα καὶ οἱ στίχοι 2-3 τοῦ 59: «ἴστην Βενετιὰν Βενέτικον, στά ξένα Γενοβήσουν καὶ σὶ σπαθὶ Τουρκόπουλον 1) καὶ ἴσὶ κοντάρι πρῶτον» δὲν δεικνύουσιν ἰππότην Φράγκον 2); καθὼς ἡ λέξις χρουσοφθερουγοφόρε (στίχ. 1 τοῦ 76). Ἐπειτα δὲ ὁλόκληρον τὸ 83 ποίημα δὲν ἀποπνέει αἰσθηματικὴν ἰπποτικὴν, ἣτις χαρακτηρίζει πάντα τὰ ποιήματα τῆς ἐποχῆς ταύτης, τὰ ὑπὸ τοῦ W. Wagner ἐκδοθέντα ἐν τοῖς *Medieval Greek Texts*; Ἄλλα καὶ αὐτὴ ἡ τῷ ἔραστῇ ἐπιβληθεῖσα τιμωρία τῶν τριῶν ἐτῶν φυλακίσεως, ἣν ἀναφέρει ὁ στίχος 1 τοῦ 101 εἶνε ἐνδεικτικὴ τοῦ ἐσωτερικοῦ Κανονισμοῦ τῶν ἰπποτῶν τῆς Ἱερουσαλήμ, τῶν ἐν Ῥόδῳ ἐγκατεστημένων ἐπὶ δύο καὶ πλέον αἰῶνας.

Τούτων πάντων λοιπὸν τῶν λόγων ἕνεκα διεσχυρίζομαι, ὅτι τὰ ὑπὸ τὸν τίτλον: «**Ῥοδιακὰ ἐρωτικὰ ποιήματα**», τὰ ἐκδοθέντα

1) Ἐνταῦθα τὸ Τουρκόπουλον = Turcopolier. ἦτο σῶμα ἀκτοφυλάκων ὑπὸ Ἄγγλον ἰππότην (Ῥοδ. ποιήμ. 59,3). Τουρκόπουλοι ἀναφέρονται καὶ ὑπὸ τοῦ χρονικοῦ τοῦ Τραπεζουντίου Παναρέτου (περὶ οὗ ἱκανὰ εἶπον ἐν τῇ ἐμῇ ἱστορίᾳ τῆς Τραπεζοῦντος Ὀδησοῦς 1897), 369,73 §58. Παρβλ. Γ. Ν. Χατζηδάκη ἐν 50ετηρίδι τοῦ Πανεπιστημίου, Ἀθ. 1887 σ. 189 σημ. Ὁ δὲ Ἀδαμάντιος Κοραῆς λέγει: «Τουρκόπῳλα γέννημα Τούρκων.»

2) Παρβλ. τὴν λέξιν ξενούτσικον στίχ. 2 τοῦ 56 καὶ 1 τοῦ 112.

ὑπὸ τοῦ Wagner εἶνε ῥοδιακῆς καταγωγῆς καὶ νῦν προβαίνω μετὰ τοῦ K. Krumbacher εἰς τὴν ἀπαρίθμησιν τῶν ἐκδόσεων καὶ τῆς ἐπ' αὐτῶν ἄλλης ποικίλης βιβλιογραφίας ἵνα δώσω λαβὴν τοῖς Ῥοδίοις λογίοις· νὰ ἀσχοληθῶσι σοβαρώτερον περὶ τὴν ἀπόδειξιν τῆς Ῥοδιακῆς τῶν ποιημάτων προελεύσεως.

1. Ἐκδοσις Ἀλφάβητος τῆς ἀγάπης. ABC. der Liebe von W. Wagner ἐν Λειψία 1879. Ἐπειδὴ ὁ ἐκδότης, ὅστις τὴν συνάφειαν τῶν διαφόρων ομάδων δὲν διέκρινε, τὴν ὅλην συλλογὴν διέταξεν ἀλφαβητικῶς, συγχύσας οὕτως ἐντελῶς τὴν σειρὰν τῶν τμημάτων καὶ τῶν ἀσμάτων, τὸ κείμενον κατ' ἀνάγκην πρέπει νὰ ἀναδημοσιευθῆ ἵνα κατασταθῆ εὐνόητον. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον κατήρτισε χάριν μου ἀκριβῆ νέαν ἀντιβολὴν τοῦ χειρογράφου ὁ ἐξαίρετος γνώστης τῆς νεοελληνικῆς φιλολογίας E. Emerson, προετοιμάζεται δὲ νέα κριτικὴ ἔκδοσις ὑπὸ τῶν καθηγητῶν Hesseling τοῦ ἐν Leyden καὶ Pernot τῶν Παρισίων.

2. Μετάφρασις: γερμανικὴ ἐν τῇ ἀνω μνημονευθείσῃ ἐκδόσει τοῦ W. Wagner — Ἄλλη ὑπὸ H. Lübke Neugriechische Volks- und Liebeslieder, Βερολίνον 1895 σ. 209-22. Ἰταλικὴ ὑπὸ Vito. D. Palumbo ἦν εὐγενῶς ἀπέστειλέ μοι ἐκ Καλλιμέρας, ὁ ἀρχαῖος ἐξ Ἀθηνῶν φίλος (ἐκδ. β' ἐν Lecce 1912).

3. Βοηθήματα Πρβλ. τὰ περὶ τῆς ἐκδόσεως Βάγνερ διαληφθέντα ὑπὸ Bursian ἐν Literat. Centralblatt 1880 σ. 237 ἐφ. C. Meyer ἐν Beilage zur Allgemein. Zeitung 1881 σ. 2123 H. F. Tozer ἐν The Journal of Hellenic Studies 1880 σ. 13 N. Πολίτης ἐν «Κλειοῖ» 1 καὶ 8 Μαρτίου 1880-Γλωσσικαὶ καὶ κριτικαὶ παρατηρήσεις ὑπὸ C. Foy ἐν Bezenbergers Beitrage 1881 σ. 220—30. Ἡ ἀνακάλυψις τῆς συνθέσεως τῆς ὅλης συναγωγῆς εἶνε κατόρθωμα τοῦ E. C. Holzer ἐν Berliner Phil. wochen. Hshrif 1885 σ. 514 ἐφξ., 545 ἐφξ. Ἄλλας παρατηρήσεις ἰδίως περὶ τῆς συνθέσεως τοῦ τελευταίου μέρους προσέθηκεν Ἄ. Heisenberg ἐν Byz. Zeit 1893 τόμ. B. σ. 549 62. Die sogenannten rhodische Liebeslieder, Breslau 1899 N. Testa, su cosidetto Alfabeto dell' amore, Firenze 1898-9 V. Dezso, Az Ἀλφάβητος τῆς Ἀγάπης, Budapest 1903.

4. Ἡ τρίτη ομάδα τῶν «Ῥοδιακῶν» ἀσμάτων διεσώθη ἐφθαρμένη μὲν πως ὑπὸ τοῦ χρόνου, ἀλλ' εὐδιάκριτος μέχρι σήμερον εἰς τὸ στόμα τοῦ λαοῦ, ὅπερ εἶνε σπουδαῖον πρὸς ἀναγνώρισιν τοῦ δημώδους χαρακτῆρος τῆς συλλογῆς ὡς καὶ τῆς ἱστορίας τῆς γένεσεως ἱκανῶν

μερῶν τῆς νεοελληνικῆς δημοτικῆς ποιήσεως. Χιακὸν δημοτικὸν τραγοῦδι ἐκδοθὲν ὑπὸ Κ. Ν. Κανελλάκη (Χιακὰ ἀνάλεκτα, Ἀθ. 1890 σ. 82) ὑπὸ τὸν τίτλον «οἱ ἀριθμοὶ» περιέχει τὴν αὐτὴν ἐρωτικὴν ἱστορίαν, ἣν καὶ τὸ διήγημα τοῦ Ἀλφαβήτου.

Σύγκειται ἐκ 38 πολιτικῶν στίχων τ. ἔ. 19 διστίχων, ἐξ ὧν οἱ πρῶτοι δέκα συνδέονται ἀκροστιχικῶς διὰ τῶν ἀριθμῶν 1-10, οἱ δὲ τελευταῖοι 9 διὰ τῶν δεκάδων 20-100. Πολλοὶ στίχοι (3, 5, 16, 19, 25, 26) συμφωνοῦσι κατὰ τὸ νόημα καὶ ἐν μέρει κατὰ τὰς λέξεις πρὸς τοὺς στίχους τοῦ ἀλφαβήτου. Ὀλιγώτερον κατὰ τὰς λέξεις εἶνε ὁμοία, ἀλλὰ τὴν αὐτὴν ἀκροστιχίδα ἔχει ἢ ὑπὸ τοῦ Α. Conze (δὲν λέγει πόθεν ἔλαβεν αὐτὴν) δημοσιευθεῖσα παραλλαγή παρὰ Α. Passow (Popularia carmina Graeciae recensioris, Λειψία 1860 σ. 478 ἐφξ.) Τὸ αὐτὸ σύστημα ᾄσμάτων καὶ διηγημάτων, προηγουμένως ἤδη λαβόντων τὴν λογοτεχνικὴν των διατύπωσιν, βλέπομεν ὑφιστάμενον καὶ εἰς τὰ ἀκριτικὰ ποιήματα (ιδεὲ Κ. Krumbacher. Geschichte d. Byz. Litteratur—§358), εἰς τὸν Ἀπολλώνιον Τύριον §375, εἰς τὸν Ἐρωτόκριτον §383 καὶ, ἵνα νεώτερον παράδειγμα ἀναφέρωμεν, εἰς τὴν «ὠραίαν βοσκοπούλαν» τοῦ Νικολάου Δριμυτικοῦ (προβλ. G. Meyer, Essais und Studien, Στρασβούργον 1893 σ. 156 ἐφξ. καὶ Κ. Κανελλάκη Χιακὰ ἀνάλεκτα σ. 113 ἐξ.)

Ὑπάρχουσι δὲ καὶ τινὰ ἄλλα ὡς τὸ ὑπὸ τοῦ E. Legrand ἐκδοθὲν ἐκ κώδικος βιενναίου ἐν Collection des monuments 1874 σ. 11-71, ἕτερον ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἐκ Μαρκιανοῦ κώδικος. Κυπριακῆς διαλέκτου ἐν τῇ Biblioth. Grec. Vulg 2, 58-93 καὶ ἕτερον ἐκ Βενετικοῦ χειρογράφου ὑπὸ Σπ. Π. Λάμπρου, ἐν Byz. Zeitsch. 1894 σ. 165 ἐξ ὑπάρχει δ' ἔτι ἀνέκδοτον τὸ κρητικὸν παράπονον κόρης ἐν κώδικι Βοδλεινιανῶ βαροκκιανῶ 216 φύλ 179 G. Meyer ἐν BZ. Γ', ἀπαρατηρήσεις εἰς ἀθιβάλλω: «ἐγ' ἂν θελήσω γιὰ νὰ εἰπῶ τὲς ἔμορφιές καὶ κάλλη

ὡς εἶχον οἱ Ῥοδίτισσες καὶ τίς νὰ τ' ἀθιβάλλη» (= ὀνομάζω, λέγω. ἀγθιβολή = διήγησις.) Ἴδε καὶ ἐβδομαδιαίαν Ἐπιθεώρησιν Νεολόγου Κων. πόλεως 1893 Γ' Ἀριθ. 10 καὶ Γ. Χατζηδάκη, ἐν «Ἀθηνᾶς» τόμ. ΚΔ' 1911 σ. 9-11. Vito D. Palumbo Alfabe d' amore (Canti Rodii medievali) traduzione mefrica 2 edizione rifatta, Lecce 1912 ἐξ. 12ον σ. XXI+121 (ἢ α' ἐγένετο ἐν Λιψία (Le Museum 1892 Α' 620)

Ὁ Ν. Πολίτης ἐν τῇ περὶ Ἐρωτοκρίτου πραγματείᾳ αὐτοῦ (Λαογραφία; τόμ. Α' σ. 56) λέγει ὅτι τὰ ὑπὸ τοῦ W. Wagner αὐθαιρέτως ὀνομασθέντα Ἀλφάβητος τῆς ἀγάπης καὶ ἀποδοθέντα εἰς ἔρωτας ναϊτῶν ἱπποτῶν πρὸς Ῥοδίας γυναῖκας, θεωρεῖ οὐχὶ ὡς Ῥοδιακὰ. ἰδὲ «Κλειῶ» Τεργέστης 1 καὶ 8 Μαρτίου 1880. Καὶ οὐδεὶς πλέον θεωρεῖ αὐτὰ τοιαῦτα (Krumbacher -Σωτηριάδου Ἱστορία τῆς Βυζαντιακῆς φιλολογίας τόμ. Γ' σ. 56-7).

Ἡμεῖς ὁμῶς, ὡς προηγουμένως εἶπομεν, ἐπιμένομεν νὰ θεωρῶμεν τὰ Ῥοδιακὰ ἐρωτικά ποιήματα, τὰ πολλαχῶς ἀμφισβητηθέντα, ὅτι πράγματι εἶναι τοιαῦτα καὶ ὅτι ἡ Ῥοδιακὴ ἱστορία παρέχει σπουδαιότατον πρὸς τοῦτο ἐχέγγυον, ἀναμένοντες τὴν ἐκδοσὶν εἰδικῶν ἀνδρῶν, τῶν κ. κ. Hesseling καὶ Pernot, ὧν ἡ γνώμη βεβαίως θὰ ἔχη βαρύτητα εἰς τὴν ἐπίλυσιν τοῦ σπουδαιοτάτου τούτου ζητήματος. 1)

Εἶναι δὲ γνωστὴ, γνωστοτάτη ἡ παράδοσις περὶ τῆς ὠραίας Ῥοδίας Ἀναστασίας, ὡς ἀναφέρουσι πάντες οἱ περὶ Ῥόδου γράψαντες ἡμεδαποί τε καὶ ἀλλοδαποί. Κατ' αὐτὴν νεαρά τις γυνή, ὠραιότατη, Ἀναστασία καλουμένη, ἀγαπῶσα ἀνώτερον ἀξιωματικὸν τῶν Δαλματῶν στρατιωτῶν τῆς φρουρᾶς Κῶ ἔδειξε παράδειγμα ἀνδρείας καὶ ἀφοσιώσεως. Καίπερ μήτηρ δύο τέκνων ἠκολούθησε τὸν ἔραστήν της εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Ῥόδου τῷ 1522, μαχομένη παρὰ τὸ πλευρὸν ἐκείνου, ὃν πολλάκις ἔσωσεν· ἀλλὰ κατὰ τινα φρικαλέαν νύκτα, χωρισθεῖσα ἐκ τοῦ σκότους παρὰ τοῦ ἐρωμένου της κατὰ τὸν προμαχῶνα τῆς Ἀγγλίας πρὸς Μ.τῆς πόλεως παρὰ τὴν πύλην Κοσκινοῦς (Ἀγίου Ἰωάννου) ἔμαθεν ὅτι ἐκεῖνος ἔπεσε μαχόμενος λυσσωδῶς, τὴν ἐπαύριον παρουσιάσθη θέαμα σπαραξικάρδιον. Ἡ Ἀναστασία τραυματίας καὶ καθη-

1) Ὁ ἀοίδιμος Γ. Χασιώτης, ὁ πολλὰ περὶ τῆς γλώσσης καὶ τῶν σχολείων γράψας ἰδοὺ τί λέγει ἐν σελίδι 117 τῶν «δημῶδων Μνημείων ἐν τῇ Ἑλληνικῇ λογοτεχνίᾳ» Ἀθ. 1910: «Τὸ δεύτερον ἀπὸ τῆς ἀλώσεως ὑπὸ τῶν Φράγκων τοῦ Βυζαντίου ἀναπτύσσεται σπουδαιοτέρα ἐνέργεια πρὸς συγγραφὴν ποιητικῶν καὶ πεζῶν ἔργων εἰς γλῶσσαν ἀπλουσιέραν μετ' ἀρχαϊκῶν λέξεων καὶ τύπων ποικιλλομένην ἀλλὰ καὶ μετὰ ξενισμῶν συγκερασμένην, περὶ τὰ τελευταῖα ἔτη μάλιστα ἡ Κύπρος ἢ Ῥόδος καὶ ἡ Κρήτη καὶ ἄλλαι νῆσοι ἐν αἷς τὰ ξενικὰ στοιχεῖα διέμειναν πλειότερον χρόνον, ἢ γλωσσικὴ ἐπίδρασις καὶ τὸ γλωσσικὸν κρᾶμα ἐπικρατεῖ».

μαγμένη εὔρε τὸ πτῶμα τοῦ προσφιλοῦς ἐρωμένου της, ἡ ψυχραίμος γυμνώσασα αὐτὸ ἀπέδωκε τὰς ὑστάτας νεκρικὰς τιμὰς · ἀντὶ δὲ νὰ ἀναλυθῆ εἰς ὀλοφυρμούς καὶ δάκρυα μάταια καὶ ταῖς γυναῖξιν ἀρμόδια ἡ Ἀναστασία σπεύδει εἰς τὸν οἶκόν της καὶ λαβοῦσα τὰ δύο τέκνα της καὶ ταῦτα εἰς τοὺς ἐχθροὺς ἐπιδεικνύουσα ἀνέκραξε : «**τέρατα ! τὰ ἀθῶα ταῦτα πλάσματα δὲν θὰ γίνωσι θύματά σας ! ὄχι ! ὦ !**διὰ τὸ δὲν δύναμαι νὰ ἐκδικηθῶ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς των διὰ τῆς καταστροφῆς σας ! » . Εἶτα δὲ περιπτυχθεῖσα ἀμφοτέρωθεν, ὡς μήτηρ φιλόστοργος, καὶ τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ ἐπὶ τοῦ μετώπου των ποιήσασα, ἐφόνευσεν αὐτὰ ἵνα μὴ χρησιμεύσωσιν ὡς ὄργανα τῶν ἀσελγῶν ἐπιθυμιῶν των . καὶ εἶτα ρίψασα εἰς ἀνημμένην πυρὰν, μανιώδης ὄρμησεν εἰς τὸν ἐσωτερικὸν προμαχῶνα σωζόμενον μέχρι τοῦδε καὶ δεικνυόμενον τοῖς περιηγηταῖς καὶ τὸν πρῶτον τυχόντα Τούρκον φονεύσασα εὔρεν ἡρωϊκὸν θάνατον (1) . Ἡ διαγωγή αὕτη τῆς Ἀναστασίας ὑπομιμνήσκει ἡμᾶς τὴν ἐκ τοῦ χωρίου Κοκινὸ τῆς Λήμνου κόρην Μαρούλαν Ἰσιδώρου, ἣτις τῷ 1475 ἔσωσε τὴν πατρίδα πολιορκουμένην ὑπὸ τῶν Τούρκων ὑπὸ τὸν Σουλεϊμάν πασᾶν (ιδεῖ ἐμὸν Μπαΐδεκερ τῆς Νέας Ἑλλάδος, Ἀθῆναι 1913 σ. 330), τὴν ἄλλην Λεσβίαν νεάνίδα, ἣτις κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Λουδοβίκου Σκαράμπη Μετσαρώτα τῷ 1458 ἔσωσε τὴν πατρίδα (ιδεῖ Σ. Δὲ Βιάζη ἐν Μικρασιατικῷ ἡμερολογίῳ ἸΣάμου 1906 σ. 74-77), ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις ἐν Μυκόνῳ μὲν τὴν Μαντῶ Μαυρογένους (ιδεῖ ἐμὴν Μύκονον, Ἀθ. 1912) καὶ ἐν Ὑδρᾷ τὴν Λασκαρίναν Μπουμπουλίαν .

Κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα ἡ Ῥόδος παρέσχε καὶ τὸν διάσημον Πάπαν Ῥώμης Ἰννοκέντιον τὸν Η' (1484- 1492). Οὗτος ἐκ γενετῆς μὲν ἦτο Γενουήσιος, τῆς οἰκογενείας Cibo, ἀλλ' ἡ ἄμεσος καταγωγή αὐτοῦ ἦν Ῥοδιακὴ διότι ὁ πατὴρ ἐγεννήθη ἐν Ῥόδῳ καὶ διὰ τοῦτο ὁ Ἰννοκέντιος, πάπας γενόμενος, παρέσχεν μεγάλας προνομίας εἰς τὸ τάγμα τῶν ἵπποτῶν τῆς Ῥόδου καὶ τὸ τοῦ Ἁγίου Τάφου, τοῦ Ἁγίου Λαζάρου καὶ τὸν μέγαν μάγιστρον τῶν ἵπποτῶν D' Aubusson ἀνα-

1) Πρβλ. καὶ ὅσα ἔγραψεν ὁ Γ. Κ. Ὑπερίδης περὶ Γεωργιλλᾶ ἐν τῇ ἐν Σμύρῃ τῷ 1877 ἐκδιδομένῃ Ἰωνίᾳ (Ὁμηρος περιοδ. Σμύρνης Ε' σ. 477.)

κηρύξας καρδινάλιον τῷ 1489, ὡς ἀναφέρει ὁ V. La croix (Les îles e.t.c. σ. 174).

Ἄλλος λόγιος καὶ μηχανικὸς Ῥόδιος κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα εἶναι ὁ μοναχὸς Νεόφυτος ὁ Ῥόδιος. Πράγματι δὲ ἐν Βυζαντίῳ εὐρέθη ἐπιγραφὴ ἀναφέρουσα Μανουὴλ τινὰ Ἰάγαρην ὅστις, κατὰ τὸν Λεονάρδον τὸν Χῖον (Historia Constantino politae urbis a Mahumete II captae ἐν Migne Patrol. Latina τόμ. (CLIX σ. 936) μετὰ τοῦ ἐκ Ῥόδου μοναχοῦ Νεοφύτου τοῦ Ῥοδίου, ἀνέλαβε νὰ ἐπισκευάσῃ δι' ἄμυναν τὰ τεῖχη τῆς Κων)πόλεως τῷ 1453, ἀλλὰ φαίνεται ὅτι τὰ πρὸς τοῦτο χρήματα ἐσφετερίσθησαν καὶ κατέστη, ὡς ἐκ τούτου, ἀνίκανος ἢ πόλις πρὸς ἐγκαρτέρησιν καὶ μάλιστα οἱ Τοῦρκοι μετὰ τὴν ὄλωσιν εὗρον τὰ χρήματα τὰ κλαπέντα κεκρυμμένα. (A. Millingen, Byzantine Constantinople, London 1889 σ. 103).

Μεταξὺ τῶν λογίων Ῥοδίων βεβαίως δὲν δυνάμεθα νὰ κατατάξωμεν καὶ τοὺς ὑπὸ τοῦ Συμαίου πλαστογράφου ἀρχαίων ἐλληνικῶν κειμένων, τοῦ πολλοῦ Κωνσταντίνου Σιμωνίδου, ὅστις ἐπλήρωσε τὴν ἀπόκρυφον αὐτοῦ βίβλον: «Συμαΐδα» πλείστων ὄσων λογίων ἀνδρῶν, διαπρεψάντων ἐν πᾶσι τοῖς κλάδοις τοῦ ἀνθρωπίνου ἐπιστητοῦ, περιοριζόμενοι χάριν περιεργείας μόνον νὰ παραπέμψωμεν τὸν ἀναγνώστην εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις τῷ 1849 ἐκδοθὲν τοῦτο πολύκροτον βιβλίον, δι' οὗ οὐ μόνον ἀπλοῦς ἀλλὰ καὶ Καθηγητὰς Πανεπιστημίων ἠδυνήθη νὰ ἐξαπατήσῃ ὁ πελυμήχανος ἐκεῖνος ἀνὴρ, ὁ τὸν βίον εἶτα ἐπὶ ψάθας

2) Περὶ τοῦ Σιμωνίδου τούτου ἰδὲ, Σ. Κοιμανοῦδη. ἐν τῇ ἐφημερίδι Ἀθηναίων «Νέα Ἑλλάδι» 1848-51 ἀριθμ. 22, 7, 44, 89, 92, 102, 103 καὶ ἐν «Πανδώρα» 1851 σελ. 754—Α. Μοισιοξύδου ἐπιστολὴν ἐν «Πανδώρα» Α' 1851-σελ. 262 ἐφξ. Α. Ραγκοβῆ, αὐτόθι σελ. 551 ἐφξ. 565 ἐφξ. καὶ ἐν τόμ. Β' 1851-2 σελ. 595 ἐφξ.—Α. Lykurgos (ἐπίσκοπος Σύρου) Enthuellungen ubeer den Simonides—Dindorfschen Uranios, Leipzig 1856—Σ. Ι. Βουτιρεᾶ ἐν Λεξικῷ ἱστορίας καὶ Γεωγραφίας, Κων)πολις 1889 τόμ. Ζ' σελ. 580—Τ. Ε. Εὐαγγελίδου, Γεννάδιος ὁ Σχολάριος. Ἀθ. 1896 σελ. 75 καὶ ἐν «Θεσσαλία» Βόλου Μάιος 1911 καὶ Σ. Π. Λάμπρου ἐν «Ν. Ἑλληνομνήμονι» τόμ Β' σελ. 249 ἐφξ. Τοῦ Σιμωνίδου τούτου ὁ τυφλὸς υἱὸς Φώτιος σπουδάζων ἔτι ἐν τῷ Γυμνασίῳ Σύρου τῇ 13 Ἰουνίου 1843 ἐξέδοτο ποιημα: Θάνατος ἐνδόξου τοῦ ἐνδόξου Καραϊσκάκη ἐκφωνηθὲν εἰς τὰς δημοσίας ἐξετάσεις ἐν Ἑρμουπόλει 1843 εἰς 16ον σελ. 1-16.

κατασιρέψας.

Λόγιοι δὲ καὶ δὴ διπλωμάται πρώτης τάξεως δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὁ **Φανούριος Ἱέραξ** ἔχων σχέσεις πρὸς τὸν πολὺν Κωνσταντῖνον Λάσκαριν, ὅστις καὶ ἐπίγραμμα ἐπικήδειον ἔγραψε τῷ Φανουρίῳ ἀποθανόντι τῷ 1500. Φαίνεται δ' ὅτι ὁ Ἱέραξ χάριν τοῦ Λασκάρεως εἶχε γράψει κώδικα. (Σάθα Νεοελληνικὴ Φιλολογία σ. 51 — Α. Δημητρακοπούλου Ἐπανορθώσεις σ. 8 — V. Gardthausen' Griechische Palaeographie σ. 318.)

Ἄλλος λόγος εἶνε ὁ **Ἰάκωβος Διασσωρινὸς** οὗτος ἐγεννήθη ἐν Ῥόδῳ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος ἐκ γένους ἀρχαίου Χιακοῦ ἐν Ῥόδῳ ἀπὸ τοῦ ΙΓ' αἰῶνος ἐγκαταστάτης. Ὅντως δὲ τὸ γένος τοῦ Διασσωρινοῦ εἶναι παλαιότατον ἐκ Χίου. Ἐκ τῆς Βυζαντιακῆς, Φιλολογίας τοῦ Κ. Κρούμβαχερ (ἐκδ. β' σελ. 560) γινώσκομεν τὸν Νεῖλον Διασσωρινὸν ἐν ἔτει 1357 Μητροπολίτην Ῥόδου γενόμενον. Ἐκτοτε δὲ οἱ συγγενεῖς αὐτοῦ παρέμειναν ἐν Ῥόδῳ, ὁποῦθεν κατάγεται ὁ Ἰάκωβος Διασσωρινός.

Ἐν τῷ ὑπὸ τοῦ E. Legrand ἐκδοθέντι βιβλίῳ *Deux vies de Jacques Basilicos*, Paris 1889 σ. 61 ἐδημοσιεύθη τὸ γενεαλογικὸν δένδρον τῆς οἰκογενείας Βασιλικοῦ- Διασσωρινοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον: *arbor illustrissimae Heraclidarum familiae, quae et Diasorina, Basilica ac Despotica vocatur, justificata, compariata, monumentisque et insignibus adaucta ab invictissimo Carolo V. Rom. Imp. et ab imperiali consistorio anno MDLV*. Τοῦτο τυπωθὲν ἐν Coronae τῷ 1558 ἄρχεται ἀπὸ τοῦ Ἡρακλείδου Τριπτολέμου οὗ καὶ Ὅμηρος μέμνηται καὶ λήγει εἰς τὸν Ἡρακλείδην Πέτρον κατὰ τὸν 16 αἰῶνα ὑπερμεσοῦντα μετὰ Χριστὸν!

Ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν χρόνων ὁ Ἀλέξιος Ἡρακλείδης κατέλαβε τὴν Ῥόδον, τοῦ Ἀνδρέου γενομένου κυρίου τῆς Ἠπείρου καὶ Θωμᾶ δεσπόσαντος τῆς Κύπρου. Ἐπὶ τῶν Σταυροφοριῶν ὁ Ἀνδρόνικος Ἡρακλείδης κτίζει τὴν κωμόπολιν ἐν Ῥόδῳ «Βασιλικὰ», ἧς τὸ ὄνομα περισώζεται ἔτι ἐν τῇ νήσῳ, ἀναφέρεται δὲ ἐν τῷ ἐν ἔτει 1422 ἐκδοθέντι χάρτι τῆς Ῥόδου ὑπὸ τοῦ Βονδελμοντίου. Τούτου υἱοὶ ἐγένοντο οἱ Ἀλέξανδρος καὶ Κλήμης (Climus τό λατινικὸν κείμενον), ὧν ὁ μὲν ἀρχιεπίσκοπος Ῥόδου χρηματίσας προὔδωκε τὴν νῆσον τοῖς Σταυροφόροις, ὁ δὲ ἀπολέσας τὸ κράτος αὐτοῦ καὶ μίαν μόνην κόρην καταλιπὼν

ἐκρημνίσθη ἀπὸ τοῦ ὄρους (sic) Κρεμαστὸ!! καθ' ὃν χρόνον ὁ Ἡρακλείδης Ἀνδρέας μὴ δυνάμενος τὰ συγκρατήση τὴν ἐπὶ τῆς Ἀλικαρνασσοῦ κυριαρχίαν ἐπώλησεν αὐτὴν τοῖς Σταυροφόροις, οἵτινες ἐδημιούργησαν δουκᾶτον ἐν Χάλκῃ καὶ Λίνδῳ!

Ὁ Ἰάκωβος Διασσωρινὸς μετὰ τὴν πρώτην στοιχειώδη ἐκπαίδευσιν ἐν Ῥόδῳ ἐσπούδασεν εἶτα ὑπὸ τὸν Ἐρμόδωρον τὸν Λήσταρχον, ὡς αὐτὸς οὗτος λέγει ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς αὐτοῦ περὶ τὸ 1533 ἐν Χίῳ. 1)

Τῷ 1541 συναντῶμεν αὐτὸν καὶ αὐθις ἐν Χίῳ ἔνθα ἐξέγραψε χειρόγραφόν τι ἀποκείμενον ἐν τῇ Ἐθνικῇ Βιβλιοθήκῃ Παρισίων (Fonds Coislin No CLIII) ἐν ᾧ ὑπογράφεται: «Ἰάκωβος Ῥόδιος Διασσωρινὸς ἐν Χίῳ γέγραφε τοῦ αἵμα' ἔτους ἀπὸ τῆς θεογονίας» (2) Ἐν Χίῳ κατῴκει τότε καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ τὴν Ῥόδον, ὑπὸ τῶν Τούρκων καταληφθεῖσαν, καταλιπὼν τῷ 1522. Κατόπιν δὲ μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1541—1543 φαίνεται ὅτι ὁ Ἰάκωβος ἀπῆλθεν εἰς Ζάκυνθον, ζῶντος ἔτι τοῦ πατρὸς. Τῷ 1543 τὸν Ἰάκωβον συναντῶμεν ἐν Βενετίᾳ (19 Ἰουνίου). Ὁ δ' ἀρχαῖος αὐτοῦ συμμαθητὴς ἐν Χίῳ Ἀλέξανδρος Νερούλης γράφει αὐτῷ ἐκ Ζακύνθου ἐπιστολὴν, συγχαίρων διὰ τὴν ἀλληλογραφίαν καὶ ἐπαιῶν αὐτὸν διὰ τὴν ἀγαθότητα, τὴν εὐγλωττίαν, τὰ κατορθώματα, καὶ τὸ γόητρον τὸ ἐκ τῆς Ῥοδιακῆς αὐτοῦ καταγωγῆς, «ἅ εἰσιν ἄξια οὐ μόνον φιλιωθῆναι πρὸς ἡγεμόνας καὶ ἄρχοντας ἀλλὰ καὶ πρὸς αὐτοὺς τοὺς ἐν τέλει τῆς φιλοσοφίας ἀκροτάτους», ὡς λέγει αὐτολεξεί.

Ἄλλ' ἐν Βενετίᾳ ἐδιωσπράγει ὁ Ἰάκωβος, ὡς γράφει τῇ 28 Ἰα-

1) Ἐν Χίῳ ἡ Καλὴ καὶ Θεωδώρα Διασσωρινοῦ (1543—90) ἀναφέρονται ἐν τῷ ὑπὸ τοῦ Ἀθ. Παπαδόπουλου Κεραμέως Ἱεροσολυμοτικῇ Βιβλιοθήκῃ Β' σ. 567 Κ. Ν. Σάθα, Τουρκοκρατουμένη Ἑλλάς, Ἀ. 1868 σ. 128 καὶ Νεοελληνικὴ Φιλολογία σ. 179-71 καὶ 210-11 Ἀλλὰ καὶ Στέφανος Διασσωρινὸς (Διασιρηνῶς) ἀπαντᾷ ὡς ἐπίτροπος τῷ 1733 τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου ὧν Χίῳ (Γ. Γεωργιάδου ὁ ἐν Λαλατᾷ Ἱερὸς ναὸς τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τῶν Χ. Κων) πόλις 1898 σ. 48-9 καὶ πολλαχοῦ τοῦ βιβλίου.)

2) Ἰδὲ Η Omont: κατάλογον τῆς Βιβλιοθήκης, Paris 1897 σελ. 22—23. τὴν διατριβὴν ταύτην ἐδημοσίευσεν ἐν «Νέα Ῥόδῳ» ἀπὸ τῆς 20 Νοεμβρίου καὶ ἐντεῦθεν ἐν συνεχέσι φύλλοις

νουαρίου 1544 πρὸς τὸν ἐν Ζακύνθῳ φίλον του Ἀλέξανδρον Νερούλην, τοῦτ' αὐτὸ ἐπαναλαμβάνει καὶ ἐν ἄλλῃ ἐπιστολῇ (25 Αὐγούστου 1544). Τέλος ὁμως εὔρεν ἐργασίαν παρὰ τινι Φαρμακείῳ τοῦ « Ἀγγέλου » ἐν Βενετία, ὡς διὰ τῆς ἀπὸ 25 Ὀκτωβρίου 1544 ἐπιστολῆς ἀναγγέλλει τῷ Νερούλῃ, ἀπαντήσαντι αὐτῷ τῇ 19ῃ Φεβρουαρίου 1545 καὶ συλλυπουμένῳ ὅτι περὶ ἀμίδας καὶ σκωραμίδας κατεγίνετο. Ἐπίσης ἔγραψε καὶ ἄλλην τῇ 3 Μαΐου 1545 ἐν ἧ ὡς ἄλλος Ῥαβελαι (1) ψέγει τὸ νέον ἐπάγγελμα.

Ἐπὶ δέκα ἔτη (1545—1555) ἀγνοοῦμεν τὰ κατὰ τὸν Διασσωρινὸν φαίνεται ὁμως, ὅτι ἐπὶ κεφαλῆς Ἑλλήνων τινῶν ἱπποτῶν συνεπολέμει τῷ Καρόλῳ Ε' κατὰ τὰς εἰς Γαλλίαν καὶ Ἰταλίαν ἐκστρατείας ἐκείνου. Ἐπίσης εἰκάζομεν, ὅτι κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα ἐξέγραψεν ἕξ ὠραῖα χειρόγραφα ἐν Escorial ἔναποκείμενα (Ἰδὲ E. Miller Catal. de Manuscrits κ. τ. λ. σελ. 95, 131, 132, 164, 467, 495). Τέσσαρα μὲν ἐκ τούτων ἀφιερῶνται τῷ Φιλίπῳ Β' ἐν δὲ εἰς τὸν ἰδιαίτερον γραμματέα αὐτοῦ Γόνζαλον Περὲξ (2)

Τῷ 1555, ὁ ἐν τῷ μεταξύ, εἰς Ἑλλάδα ἀπερχόμενος Ἰάκωβος, φθάνει εἰς Βρυξέλλας πρὸς συνάντησιν τοῦ ἑξαδέλφου Ἰακώβου Βασιλικοῦ Ἡρακλείδου, πολεμοῦντος ἐν ταῖς τάξεσι τῶν αὐτοκρατορικῶν ἐπίσης στρατευμάτων ἐπὶ κεφαλῆς Ἑλλήνων (Strathiotēs). Τὸν Διασσωρινὸν εἰς Βρυξέλλας μόλις φθάντα ὁ Βασιλικὸς δι' ἐπιστολῆς (23 Νοεμβρίου 1555) συνέστησε πρὸς τὸν Γερμανὸν φιλόλογον μεταρρυθμιστὴν Μελάγχθωνα ὃν εἶχεν γνωρίσει ἤδη ἐν Γερμανίᾳ, ὡς « Κ Ὑ Ρ Ι Ο Σ Σ Ἀ Μ Ο Υ » ὑπογραφόμενος. Ἐγραψεν ὁμως καὶ οὗτος συστατικὰς τινὰς ἐπιστολάς χάριν τοῦ Βασιλικοῦ ἀναχωρήσαντος εἰς Δανίαν τῷ 1556, ὅπου ἀγνοοῦμεν ἂν ἀπῆλθε καὶ ὁ ἡμέτερος Ἰάκωβος.

1) Ὁ Ῥαβελαι (Rabelais) ὡς γνωστὸν εἶχε σπουδίσει τὴν Ἰατρικὴν, ἀλλὰ ταύτην καταλιπὼν ἐπεδόθη εἰς τὴν συγγραφὴν καὶ τὴν παιδαγωγικὴν, γράψας τὸν Γαργαντούαν καὶ τὸν Πανταγρυέλ δι' ὧν ἐξήτει νὰ πείσῃ τοὺς συγχρόνους (1495—1553 περὶ τῶν νέων παιδαγωγικῶν θεωριῶν αὐτοῦ.

2) Τὰ ἐλ. γράμματα τῶν ἀφιερώσεων ἐν τέλει.

Ὁμοίαν ἐπιστολὴν ἔγραψε καὶ ὁ Διασσωρινὸς (23 N) βρίου 1555) ἐν ἣ ὑπόσχεται, ὅτι θὰ στείλῃ αὐτῷ, ἤδη ἐξ Ἑλλάδος ἐρχόμενος, χειρόγραφόν τι. Ἄλλ' ὁ Μελάγχθων λίαν τότε ἀπησχολημένος ἐν τῇ θρησκευτικῇ μεταρρυθμίσει μετὰ τοῦ Μαρτίνου Λουθήρου ἀπήντησε διὰ τοῦ πιστοῦ αὐτοῦ Ἰωακείμ Καμεραρίου.

Ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Διασσωρινοῦ σὺν ἄλλοις ἔλεγεν:

«Ἐκ τῆς πάλαι εὐτυχοῦς καὶ μακαρίας Ἑλλάδος, νῦν δὲ ἀθλίας, βιβλίων τῶν δυσευρέτων πέμψαι σοι βούλομαι, ἵν' αὐτά ποτε διερχόμενος τοῦ τῆς Δωρίδος Κυρίου μνησθεῖς. Ἕλληνας ἀνδρὸς καὶ φίλου εὐσεβέσιν.»

Ἐξ ὀνόματος δὲ τοῦ Μελάγχθωνος ἀπαντήσας Ἰωσήφ ὁ Καμεράριος λέγει τάδε: (M. Crusii. Turcogracia σελ. 55).

«Τὰς ἐπιστολάς ἀναγνοὺς τό τε τῆς λέξεως καθαρὸν ἐθαύμασα καὶ ἠγάπησα τὸ φιλοφρονητικὸν τῆς διανοίας». καὶ ἄλλα πολλὰ. Ἐκ τῆς περὶ αὐτοῦ κρίσεως ταύτης φαίνεται, ὅτι ὁ Ἰάκωβος ἦν ἀριτίως μεμορφωμένος καὶ ποιητὴς εὐφάνταστος ὡς δεικνύουσι τὰ ἔργα αὐτοῦ τὰ τε πεζὰ καὶ ἔμμετρα. Ἐπίσης ἐγένετο καὶ καλλιγράφος παρὰ τῷ ἔκ Κρήτης Ἀγγέλῳ Βεργικίῳ καὶ ἀντιγραφεὺς, ἐπιμελῶς ἀντιγράψας τὰ ὑπ' ἀριθ. 2868 καὶ 2743 χειρόγραφα τῆς Βιβλιοθήκης τῶν Παρισίων, ὡς ἀναφέρει ὁ H. Omont, ἅπερ περιλαμβάνουσι κείμενα τοῦ Δράκοντος Στρατονικέως (περὶ ποιητικῶν μέτρων) καὶ Φιλήμονος (Λεξικὸν Τεχνολογικὸν) θεωρηθέντα ὑπὸ τῶν κριτικῶν ὡς πλαστὰ* φαίνεται δ' ὅτι ἦψατο καὶ πλαστογραφίας ὡς καὶ ὁ σύγχρονος καὶ συνεργάτης διαβόητος Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιόκαππας ὁ Κρήτης.

Καὶ ὁ μὲν Παλαιόκαππας ἐπλαστογράφησε τὴν Ἰωνίαν τῆς Εὐδοκίας καὶ ἄλλα πολλὰ ἀρχαῖα κείμενα (ιδὲ L. Cohn Berliner Philolog. Wochenschrift σελ. 1419 ἐφεξ). Καὶ ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις ὁ Συμαῖος Κωνσταντῖνος Σιμωνίδης· ὁ δὲ Διασσωρινὸς, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, εἶνε ὑπεύθυνος διὰ τὰ περὶ μέτρων ποιητικῶν τοῦ Δράκοντος Στρατονικέως (ἐκδ. G. Hermann Λιψία 1812) Λεξικὸν Τεχνολογικὸν τοῦ Φιλήμονος (ἐκδ. F. OSANN, Berol. 1821), ἅπερ ἐξ ἐσωτερικῶν λόγων

ἤδη ἐθεώρησαν νόθα καὶ ἀποκυήματα νεωτέρων χρόνων. 1]

Πράγματι δὲ ὁ Διασσωρινὸς διέτριψεν ἐν Βενετία, Βρυξέλλαις καὶ ἐν Γαλλίᾳ· διότι τὰ ὑπ' ἀριθμὸν 2868,2743 ὡς εἶπομεν, χειρόγραφα ὧν τινὰ προσήνεγκε πρὸς Φίλιππον Β' τῆς Ἰσπανίας [1527-1598] μετὰ ἀφιερωτικῶν ἐπιγραμμάτων, δι' ὧν ἐκάλει τὸν Χριστιανὸν Βασιλέα πρὸς ἀπολύτρωσιν τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τοῦ Τουρκικοῦ ζυγοῦ ἐκ κώδικός τινος περιλαμβάνοντος κείμενον τοῦ Αἰλιανοῦ πιστοῦσι τοῦτο.

Καὶ ἄλλο δὲ κείμενον τῶν στρατηγικῶν τοῦ Πολυαίνου προσήνεγκεν ὁ Διασσωρινὸς.

Ἐκεῖνο ὅμως ὅπερ μένει ἀκατάληπτον ἐκ τῶν τοῦ ἀνδρὸς εἶνε ὅτι ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς αὐτοῦ αὐτοκαλεῖται «Κύριος Δωρίδος», ἐξ ὧν τοῦλάχιστον γινώσκομεν, τοιαύτης τιτλοφορίας οὐδόλως ὑπαρξάσης ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν τῆς Τουρκικῆς δουλείας χρόνων.

1) Ὡς λόγιος καὶ ὁ Ἰάκωβος ἀντέγραψε πολλοὺς κώδικας ἐν οἷς ὁ ὑπ' ἀριθμ. 2743 τῆς Βιβλιοθήκης τῶν Παρισίων περιέχει ἔμμετρον παράφρασιν τοῦ Ψαλτῆρος τοῦ Ἀπολλιναρίου μετὰ εἰσαγωγικῶν στίχων, ὧν ποιητῆς ἐθεωρήθη ὁ Ἰάκωβος, ἀλλ' ἐπ' ἐσχάτων ἀπεδείχθη ὅτι πρὸ τριῶν αἰῶνων ἤδη οἱ στίχοι ἐκεῖνοι ἀπῆντων ἐν Ἀγιορειτικῷ κώδικι (Κ. Krumbacher, ἐνθ' ἀλλαχοῦ, μεταφρ. Γ. Σωτηριάδου, Ἀθ. 1896—900 τόμ. Β' σ. 674) καὶ ἐν ἄλλοις χειρογράφοις ὡς ἐν τῇ Μονῇ Ἰωάννου Προδρόμου τῇ παρὰ τὰς Σέρρας (Π. Ν. Παπαγεωργίου ἐν ΒΖ, 1894 Γ' 320—1 καὶ θεωρεῖται συντάκτης πονήματος ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ πάλαιου γραμματικοῦ Δράκοντος τοῦ Στρατονικέως περὶ μέτρων ποιητικῶν, ὅπερ συνεπίλησεν ἐκ τοῦ ὁμοίας φύσεως ἔργου τοῦ Ἰσαὰκ μοναχοῦ τοῦ ιδ' αἰῶνος καὶ ἐκ τῶν εἰς Ἡφαιστίωνα σχολίων δημοσιευθέντων τῷ 1526 (Krumbacher, αὐτόθι 373—6). Τῷ 1812 ὁμοίως γενομένης ἀκριβῆς ἐξετάσεως τοῦ ἔργου τούτου τοῦ Διασσωρινοῦ ὑπὸ τοῦ G. Hermann, Lips. ἐθεωρήθη τοῦτο ὡς μὴ ἔργον τοῦ Δράκοντος· τὴν γνώμην ταύτην διεπίστωσαν καὶ ὁ K. Lehrs (Horodiani scripta tria σ. 402 ἐξ. καὶ 439 καὶ Σχόλια Πινδάρου σ. 164 ἐξ.), ὁ L. Voltz ὁ L. Cohn ἐν διατριβῇ τῆς 70 ἐτηρίδος τοῦ καθηγητοῦ M. Hertz σ. 123—143 καὶ ἐν Berliner Philologischen Wochenschrift 1889 στήλῃ 1419 ἐξ), ἀποφηνάμενοι ὅτι εἶναι συμπλήμα τοῦ Διασσωρινοῦ.

Ἡ δημιουργία λοιπὸν τῆς χιμαιρικῆς ταύτης ἡγεμονίας ὀφεί-
 λεται εἰς τὸν θεῖον αὐτοῦ Ἰάκωβον Βασιλικὸν Ἡρακλείδην, τὸν ἡγε-
 μόνα Σάμου, ὅστις ἐν τῷ «γενεαλογικῷ δένδρῳ» αὐτοῦ, τῷ ἐκδοθέν-
 τι ἐν Κροστάνδῃ τῆς Τρανσυλβανίας τῷ 1558, παρέχει ὡς ἀρχηγὸν
 τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ τὸν Ἡρακλείδην Ἰληπτόλεμον «qui rex Ielisi, Do-
 ridis et Thasi fuit, ex quo Heraclidae primogeniti D (1) a sorini, Kyrani, hoc est
 reges (unde Kyrii, Doridis nominatvr) secundo vero nati, Basilici id est Despo-
 tae». 1)

Ἐὰν ὁ Βασιλικὸς εὔρε ποιητὰς ἐξυμνήσαντας αὐτὸν καὶ αὐτοκρά-
 τορα δόντα περγαμηνὰς ὡς ἐξ Ἡρακλειδῶν καταγόμενον, ὁ Διασσω-
 ρινὸς κατώρθωσε νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς Γάλλον τινὰ Ἑλληνιστὴν τὸν
 Βλασσέ, νὰ ἀφιερῶσῃ αὐτῷ τε καὶ ἑτέρῳ ψευδογενεῖ Κωνσταντίνῳ
 Κυδώνῃ τὸ ἔργον αὐτοῦ del' Excellence del' affinitè de la langue Grecque et
 de la langue Françoise». Ἀλλὰ τὸν Διασσωρινὸν δὲν εἶα νὰ καθεύδῃ τὸ
 τοῦ Βασιλικοῦ ἐν Μολδαβία τρόπαιον καὶ ἀπεφάσισε νὰ ἀποτολμήσῃ
 καὶ αὐτὸς γενναῖόν τι ἔργον ἐθνικῆς ὠφελείας. 2)

Τὸ σχέδιον αὐτοῦ ἐστράφη πρὸς τὴν ἱστορικὴν καὶ ἀστυγείτωνα
 νῆσον Κύπρον ἀνήκουσαν εἰσέτι τοῖς Βενετοῖς ἐξουσιάζουσιν αὐτῆς
 διὰ 2000 μισθοφόρων Ἀλβανῶν Ἑλλήνων ὑπὸ τὸν Μέγαν Δοῦκα.

Τῷ 1561 ἀπέρχεται εἰς Ρόδον, ὁπόθεν ἔγραψε πρὸς τὸν οἰκου-
 μενικὸν Πατριάρχην περὶ τινος ἱερέως Στυλιανοῦ, συγγενοῦς αὐτοῦ
 (ἰδὲ Περιοδικὸν τοῦ ἐν Κων)πόλει Ἑλλην. Φιλολ. Συλλόγου Τόμ. Α'
 σελ. 71—72) καὶ τῷ 1562 ἀπῆλθεν ὡς διδάσκαλος εἰς Κύπρον, ὅθεν
 τῇ 17 Αὐγούστου ἔγραψεν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Πατριάρχην Κων)πό-
 λεως Ἰωάσαφ περὶ τοῦ Βασιλικοῦ, τοῦ δεσπότης ἤδη γενομένου Μολ

(1) Ἰδὲ E. Miller, Catalogue del' Escorial σελ. XXIV, 96, 132, 133,
 163, 259, 467, 491, 495, 505. V. Gardhausen Griechische Palaeogra-
 phie σελ. 324.

(2) Ὁ Ἰάκωβος ὡς ἡγεμὸν Μολδαβίας κατώρθωσε νὰ θεωρηθῇ παρὰ τοῦ
 μεταρρυθμιστοῦ ὡς μέλλον δῆθεν νὰ ἀποκαταστήσῃ ἐν Ἀνατολῇ τὴν μεταρρυθ-
 μισιν τοῦ Μ. Λουθήρου διὰ τοῦ φίλου καὶ συνεργέτου Μεγάλχθονος (W. Gass,
 Symbolik d. Griechischen Kirche Berolini 1872 σ. 42—3—J. H. Kurtz, Lehrbuch
 d. Kirchliche Geschichte 14 B' I σ. 139— Martini Crusii, Turcograecia σ.
 556 Basiliae 1584.

δαβίας, ἔλεγε σὺν ἄλλοις «οὗτος ἐκ τῶν ἡμετέρων ἐστὶ καὶ Ἕλληνας ἀνὴρ, ἐξ εὐγενοῦς φύτης καὶ εὐγενεστάτης, τὸ ἀνέκαθεν Ἡρακλείδης. Καὶ εἰ δεῖ ἱεροεῖς τε καὶ ἀρχιερεῖς ἐλεύχεσθαι Ἕλλησιν ἀρχουσι, τανῦν ὑπὲρ αὐτοῦ προσήκει, καὶ οὕτως ἰκετεύω ποιήσατε, ἵνα εὐάρεστος τῷ Θεῷ γενόμενος καὶ ὑγιής, διὰ τῶν πρεσβειῶν ἡμῶν, τὸ κατ' ἐκείνον εὐεργετήσῃ τοῖς δυστυχέσι τῶν Ἑλλήνων, ὡς καὶ ἐφίεται, καὶ τῆς Παναγιότητός σου πιστὸς φίλος ἔσεται.» (Ε. Σταματιάδου, Ἰάκωβος Βασιλικὸς σ. 66,7—Legrand Bibliographie Hellenique Β' σ. 355.)

Ὡστε, ὡς βλέπει ὁ ἀναγνώστης, τὰ σχέδια τοῦ Διασσωρινοῦ ἦσαν ἐθνικὰ καὶ ἢ ἐν Λευκωσίᾳ ὑπ' αὐτοῦ ἰδρυθεῖσα σχολὴ ἐχρησίμευεν ὡς ζώπυρον πολύτιμον ἐθνικῆς δράσεως, ὅπερ καὶ αὐτὸς ὁ Βασιλικὸς, πρὸς ὃν διετήρει ἀλληλογραφίαν συχνήν, ἐζήτησε νὰ ἐφαρμόσῃ ἐν Μολδαβίᾳ καὶ προσεκάλεσε τὸν ἀρχαῖον διδάσκαλον τῆς Χίου Ἐρμόδωρον τὸν Λήσταρχον ἀλλ' οὗτος καθ' ὁδὸν μαθὼν τὴν στενὴν πολιτορκίαν τοῦ ἡγεμόνος ἐν τῇ Μονῇ Σουτσάβας, ἐπανέκαμψεν εἰς τὰ ἴδια. ὁ δὲ Βασιλικὸς ἐφονεύθη τῇ 5 Νοεμβρίου 1563 καὶ τὴν τύχην αὐτοῦ ἠκολούθησεν καὶ ὁ Ἰάκωβος ἐν Κύπρῳ, ὅστις βλέπων ὅτι οἱ Βενετοὶ προσεφέροντο σκληρῶς πρὸς τοὺς Κυπρίους εἰργάζετο ἀνευδότης πρὸς ἀποδίωξιν αὐτῶν ἐκ τῆς νήσου. Γινώσκομεν δ' ὅτι τὸ Συμβούλιον τῶν Δέκα τῷ 1560 διέταξε τοὺς ἐν Κύπρῳ νὰ παρακολουθήσωσι τὰς ἐνεργείας τῶν εἰς Βυζάντιον ἀπερχομένων Κυπρίων, οἵτινες ἐνήργουν νὰ προκληθῇ τουρκικὴ ἐκστρατεία καὶ ταύτην ὑπεξέκαιεν ἢ Ὑψηλὴ Πύλη διαφοροτρόπως.

Ὁ δὲ ἐν Βυζαντίῳ βαῦλος τῶν Βενετῶν τῷ 1569 ἔγραψεν εἰς Βενετίαν ὅτι οἱ Κύπριοι συννεοῦντο μετὰ τῶν Τούρκων καὶ κατηγορικῶς ἐβεβαίουν ὅτι Κύπριός τις, ἰσχύων τὰ μέγιστα, διεβεβαίουν τὴν ὑψηλὴν Πύλην, ὅτι ἐὰν ἐμφανισθῇ ὁ Τουρκικὸς στόλος εἰς τὰ ὕδατα τῆς νήσου οἱ Ἕλληνες θὰ ἐξηγίροντο σύσσωμοι· ὁ δὲ ἐκδότης τῶν μυστικῶν τῆς Βενετίας ἐγγράφων Λαμάνσκης *Secrêts d'Etat de Venise* Petersburg 1834 σ. χνιι-χνιχ, 34) λέγει ὅτι Κύπριός τις διέδιδεν ὅτι « i Turchi daranno la liberta a tutti, e servianno in favor di esi Turchi » (Ἡρβλ. Κυπριανοῦ, ἱστορία χρονολογικὴ τῆς νήσου Κύπρου ἔκδ. β' σ. 409— καὶ Α. Ρ. Lebeden, ἱστορία τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας ὑπὸ τοὺς Τούρκους, Πετρούπ. 1903 σ. 180 ρωσιστὶ)

Ὁ Ἰάκωβος εἰς τῶν κυρίων ὑποκινήτων τῆς συνωμοσίας θεωρηθεὶς ὑπὸ τῆς Βενετικῆς Δημοκρατίας τὸ μὲν πρῶτον ἐξωρίσθη ἐκ Λευκωσίας, εἶτα δὲ συλληφθεὶς κατεδικάσθη εἰς θάνατον καὶ ἐρρίφθη εἰς τὴν θάλασσαν. Ἀκριβῶς δὲ κατ' αὐτὸ τοῦτο τὸ ἔτος ὁ Σουλεϊμάν ὁ μεγαλοπρεπῆς προέβη εἰς ἐνεργείας διὰ τὴν Κύπρον, ὡς ἀναγράφει ὁ Φ. Ζαννέτος (ἱστορία τῆς νήσου Κύπρου, Λάρναξ 1910 τόμ. Α' σ. 970. Πρβλ. Λ. Λαχροῦδ' ἱστορία τῆς νήσου Κύπρου, Ἀθ. 1905 σ. 159 ἐξῆς), τοῦθ' ὅπερ πιστοῖ τὴν εἰς τὴν συνωμοσίαν ἀνάμιξιν τοῦ Ἰακώβου. Ὡς γνωστὸν δὲ ἡ Κύπρος ὀκτὼ ἔτη μετὰ ταῦτα ἐγένετο κτήσις Τουρκικῇ τῷ 1571. Ἐκ τῆς θαλάσσης ἀποσιρθεὶς ὁ Διασσωρινὸς καὶ εἶτα ἐπὶ ὄνου ἀναβιβασθεὶς ὑπὸ τοῦ Βενετοῦ διοικητοῦ Βέμβου ἐκρεμάσθη ἀπὸ τοῦ ἐτέρου τῶν ποδῶν ἀπὸ τινος ἀγχόνης. Οὕτως ἐτελεύτησε κακῶς τὸν βίον ὁ ἄλλος λογιώτατος Διασσωρινὸς. Καὶ ὁ μέγας Δούκας δὲ τῆς Κύπρου δὲν ἐπέζησεν, ὡς ὑποπτος θεωρηθεὶς καὶ λάθρα φονευθεὶς ὑπὸ τῆς ἐξουσίας τοῦ συμβουλίου τῶν Δέκα (1)

1) Περὶ αὐτοῦ ἰδὲ Α. Μ. Gratiani, de Ioanne Heraclide Despota, Valachorum principe, bibli tres et de Iacobo Didascalo Jannis fratre liber unus Varsaviae 1759 καὶ 8ον σελ. 87--100

Arthur Ludwich, Ein neuer Beitrag zur Charakteristik des Jakob Diasorinos ἐν Byzantin, Zeitschrift 1892 σελ. 293 -- 302 Πρβλ. καὶ Leopold, Cohn, Ueber zwei Neugriecher des 16 Jahrhunderts Constantinos Palaeokapa und Jakob Diassorinos ἐν Philologische Adhandlungen M. Hertz ἐπὶ 70ῃ ἐπετείῳ αὐτοῦ ὑπὸ τῶν πρόην μαθητῶν (σελ. 123 -- 143) — Μ. Παρανίκα ἐν τῷ Περιόδ. τοῦ ἐν Κων)πόλει Ἑλλ. Φιλολογ. Συλλόγου τόμ. ΙΑ' σελ. 66—73: περὶ Ι. Βασιλικοῦ, Ἰακώβου Διασσωρινοῦ.

— Τοῦ αὐτοῦ: Σχεδιάσμα κτλ. σ. 196 — E. Legrand, Deux vies de Jacques Vasilicos seigneur de Samos, marquis de Paros conte Palatin et prince de Moldavie l' une par Jean Sommer, l'autre par A. M. Graz'ani, suivies des piées rares et inédites, Paris 1889 σ. 300 μετ' εἰκόνων — E. Σταματιάδου: Βίος Ἰακώβου Βασιλικοῦ δεσπότη τοῦ Σάμου, Μαρκεσιῶν Παροῦ, Κόμητος Παλατίνου καὶ ἡγεμόνος τῆς Μολδοβλαχίας, Σάμος 1894.

Ὁ E. Legrand, Bibliographie Hellenique, Paris 1885 Α' σ. 255, 256 — 7, 300 — 302 Β' σ. 353 — 5 — Ἐπιστολαὶ Διασσωρινοῦ αὐτόθι 353 — 5 ἐκ τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 10 χειρογράφου τοῦ ἐν Κων)πόλει Ἑλληνικοῦ φιλολογικοῦ συλλόγου τόμ. XI σ. 71 — 2.

Ὁ Διασσωρινὸς ἔγραψε: Α' -- Ἐγκώμιον ἐν στίχοις εἰς τὸν Καρδινάλιον Ρεγινάλδον Πολὲ, ἀνέκδοτον ἐν τῇ Βοδλειανῇ Βιβλιοθήκῃ τῶν Παρισίων (ιδὲ Legrand, Bibliographie Hellénique τόμ. I. σελ. 302.)

Β' -- Ἐγκώμιον Ματθαίου Βλακὸς (ἀντὶ Φλαχὸς χάριν σαρκασμοῦ) τοῦ Ἰλλυρος εἰς 4ον 1558 (ἐν Wittemberg).

Γ' -- Ἐπιγράμματα εἰς Ἀντώνιον Μορίλιον καὶ Ἀδριανὸν Ἀμερόντιον (παρὰ Legrand ἐνθ' ἀνωτέρω II σελ. 419)

Δ' -- Ἐπιγράμματα εἰς Φίλιππον Β' τῆς Ἰσπανίας, ιδὲ προοίριος παρὰ Κ. Σάθα Νεοελ. Φιλ. σελ. 211 καὶ ἐντεῦθεν.

Ε' -- ἐπιστολὴ πρὸς Φίλιππον Μελάγχθωνα ἐν ἣ αὐτοκαλεῖται «Κύριος Δωρίδος» καὶ αὐτανεψιὸς τοῦ Ἡρακλείδου Βασιλικοῦ ἡγεμόνος Πογδανίας (παρὰ Legrand, αὐτόθι τόμ. II 354). αὕτη ἐγράφη ἐκ Βρυξελλῶν καὶ Ἀνθεστηριῶνος φθίνοντος 1555.

ΣΤ' -- Δύο ἐπιγράμματα σωζόμενα ἐν τοῖς χειρογράφοις Harley σελ. 5264 εἰς τὸν Ἀντώνιον Μορίλιον καὶ ἕτερον εἰς τὸν Ἀδριανὸν Ἀμερόντιον ἀνήκον εἰς τὸν Κώδικα 11, 313 τῆς Βιβλιοθήκης Βρυξελλῶν (ιδὲ Henri Omont, Catalogue des Manuscrits Grecs de la Biblioth. Royale de Bruxelles, σελ. 14 — 15).

Ἐξέγραψε δὲ τῷ 1541 Θεόδωρον Ἐρμοπολίτην ἀποκείμενον ἐν τῇ Κοϊσλιανῇ Βιβλιοθήκῃ ὑπ' ἀριθ. 152 καὶ ἐν Χίφ τῷ 1541 ἄλλους κώδικας τοὺς ὑπ' ἀριθ. 153 καὶ ἴσως 154 τῆς αὐτῆς βιβλιοθήκης, ἐν οἷς ὑπογράφεται: Ἰάκωβος ὁ Διασσωρινὸς. (Ἐπιθ. E. Miller Catalog. Escorial s. XXIV καὶ Gardthausen ἐνθ. ἀλλαχοῦ σ. 324).

Εἶδομεν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, ὅτι ὁ Διασσωρινὸς τῷ 1558, προὔπηρε τήσας ἤδη ὡς ἀρχηγὸς Ἑλλήνων στρατιωτῶν (Strathiotés) ὑπὸ τὰς διαταγὰς Καρόλου τοῦ Ε' ἀπῆλθεν εἰς Γερμανίαν παρὰ τῷ Φιλίππῳ Μελάγχθονι ἐκτιμῶντι τὸν στρατιώτην, τὸν ἀντιγραφέα, Ἕλληνα διὰ τε τὸν χαρακτῆρα καὶ τὰς γνώσεις.

Ὁ διάσημος ὁμοῦ φιλόλογος καὶ Θεολόγος Ματθίας Φράγκοβιτς, ὁ γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα Flacus Illyricus, γραψας κατὰ τοῦ Μελάγχθωνος, ὡς ἐκ τῶν θρησκευτικῶν ἐρίδων, συνανέμιξε καὶ τὸν φίλον ἐκείνου Ἰάκωβον τὸν Διασσωρινὸν ἐν τῇ φιλολογικῇ συζητήσῃ, ἐξυβρίσας καὶ αὐτὸν, τὸ ἔθνος καὶ σύμπαντα τὸν Ἑλληνισμόν ὑπὸ τοῦ ὁποῖου ἀνεφοροῦντο οἱ περὶ τὸν Μελάγχθωνα, μέγαν τῆς μεταρρυθμίσεως ἀντι-

πρόσωπον, μετὰ τὸν Μαρτίνον Λούθηρον.

Τότε ὁ Ἕλλην μαχητῆς καὶ ποιητῆς, ὅστις, ὡς εἶπομεν, προσήνεγκε Κώδικας τῷ Βασιλεῖ τῆς Ἰσπανίας Φιλίππῳ Β' ἐν οἷς δι' ἐπιγραμμάτων τεχνικωτάτων ἔλεγεν ὡς ἐκ μέρους δῆθεν τῆς ἀντιγραφείσης βίβλου τοῦ Αἰλιανοῦ, ὅτι:

«ἀλλὰ μὴν ἐξερέουσα πολύστονα πῆματα θυμοῦ
Τουρκοῦ, ἅπερ δραίνει υἱέσιν εὐσεβέων.
Ἄνδρας μὲν καίνουσι, βαθυζόνους δὲ γυναῖκας,
τέκνα δὲ Τουρκίζει, ποίμνια δὲ πάντα ἄγει
τῶν δὲ μνήσθητ' ὄναξ καὶ τὰς δὲ στίχας ἀνδρῶν
ὠγγυίαν ἀθρῶν, μνώεο Κεκρωπίης».

τότε ὀργισθεὶς γράφει δηκτικώτατον λίβελλον κατὰ τοῦ Φράγκοβιτς: *Encomium M. Flacii Illyrici scriptum graecis versibus etc.* ἐκδοθέντα τῷ MDLVIII εἰς 4ον σελ. 1--24, οὗ σπανιώτατον ἀντίτυπον σωζόμενον ἐν τῇ Ἐθνικῇ βιβλιοθήκῃ τῶν Παρισίων λέγει ἐν Ἰαμβικοῖς στίχοις:

«Οὐδὲν γὰρ ἐξωλέστερον τῶν Ἰλλύρων
ἄλλο βροτῶν πέφυκεν ἐκτόπως γένος,
μεθυστικὸν, μάταιον, ὀχληρὸν πάνυ
οὔ νοῦς ζοφώδης καὶ βεβαρβαρωμένος!
ἀεὶ δὲ θῆτες ἦσαν Ἰλλυρες πάλαι,
τῷ καὶ Σκλαβοῦνοι κλησιν οἰκείαν λάχον,
καὶ νῦν ἐρετμοῖς τῶν τριήρεων φίλοι,
ναυηκόροι τε καὶ καθάρται ἀντλίας!» κ.τ.λ. κ.τ.λ.

Ὁ Καμαράριος οἶονεὶ προμαντευόμενος κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα τὴν ἀνάστασιν τῆς Ἑλλάδος γράφει τῷ 1556 ἐκ Λειψίας τῷ Διασσωρινῷ: «Ἦν δ' ἄρα ἐμοὶ παρὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν υἱετέρων ἐπιστολῶν πρόχειρον τῇ μνήμῃ τὸ περὶ τῶν Ἀθηνῶν χρησθέν ποτε: «ἄσκος βαπτίζῃ, δῦναί γε μὲν οὐ θέμις ἐστίν». Ἐγὼ γὰρ ἐκδέχομαι τοῦτο ὡς περὶ ἅπαντος τοῦ ἔθνους προενεχθέν.» . . . παρὰ Martino Crusio Turco *graecia* σ. 527. Ἐπιθ. καὶ Κ. Σάθα, *Νεοελληνικὴ Φιλ.* Ἀθ. 1868 σ. 210-1-τοῦ αὐτοῦ *Documents inedits relatifs á l'histoire de la Grece au moyen age* Paris 1878 Τόμ. Δ' σελ. LX.]

Τοιοῦτος ὑπῆρξεν ὁ Ῥόδιος οὗτος ἀνὴρ περὶ οὗ διὰ μακρῶν γρά

φω ἐν τῇ ἐμῇ Νεοελληνικῇ Φιλολογίᾳ ἦν ἐκδίδωμι προσεχῶς. Ἐσχάτως ἐγράφη διατριβὴ ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀρχιμανδρίτου Χρυσοστόμου Α. Παπαδοπούλου ὑπὸ τὸν τίτλον: Ἰάκωβος Διασσωρινὸς διδάσκαλος ἐν Κύπρῳ κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα ἐν Ἐκκλησιαστικῷ Κήρυκι» Κύπρου 1911 σ. 511—514 1) Πληροφορίαι τινὲς περὶ τοῦ ἑξαδέλφου τοῦ Ἰακώβου Βασιλικοῦ Διασσωρινοῦ, ἐν Λευκωσίᾳ ἰδρῦσατος σχολὴν καὶ ἔνεκα τῶν ἐνεργειῶν αὐτοῦ κατὰ τῶν ἐν Κύπρῳ Ἑνετῶν εἰς θάνατον ὑπ' αὐτῶν καταδικασθέντος τῷ 1563. 2)

Ἄλλος λόγιος καὶ διπλωμάτης ἦτο ὁ Ἰωάννης Φίλος Ῥόδιος

1) ἔξεδόθη καὶ ἰδιαίτερος, ἐν Λάρνακι 1912 εἰς 8ον σ. 102 ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν: ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας τῆς Κύπρου σ. 17—21 καὶ 99—102.

2) Περὶ Βασιλικοῦ: G Urechi: Chronique de Moldavie μετὰ γαλλικῆς μεταφράσεως ὑπ' E. Picot, Paris 1878 — N. Istuanski, historiarum de rebus Ungaricis libri xxiv Coloniae 1622) — Miron Costin opere complete ὑπὸ N. A. Urechia Bucaresci 1888 τόμ. Β' σ. 452) — Zacharias Orthus, Drei Briefe an Herzog Albrecht von Preussen, Stralsund 1854 (Πρβλ. L. Thallo czi Csomori Zay Ferenez 1505 · 1570, Budapest 1885) — H. F. Haase Index lectionum τοῦ Πανεπιστημίου Breslau διὰ τὸν χειμῶνα 1862 σ. 10 ἐφξ. Zachariae Orthi Pomerani poetae laurenti historia Romanorum Caesarum MDLXIII. Ζαχαρίου τοῦ Ὁρθοῦποιητοῦ δαφνοφοροῦντος ἱστορία Καισάρων τῶν Ρωμαίων. J. Bidez — L. Parentier Patmos, Gand 1895 σ. 6-7. N. Jorga nouveaux materiaux pour servir à l'histoire d. J. Basilicos l'Heraclide dit le despot, prince de Moldavie, Bucarest 1900

Pauly — Wissowa ἐν λέξει Διασσωρινός τόμ. Ε' στήλη 347-8 ὑπὸ L. Cohn. Ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἐγράφη καὶ μονογραφία ἐν Latura Viadrina, Breslau 1896 σ. 110 -- 121. Ὁ Διασσωρινὸς ἐχρημάτισε μετὰ τοῦ Κ. Παλαιόκαππα βοηθὸς τοῦ Ἀγγέλου Βεργικίου τοῦ καλλιγράφου ἐν τῇ Γαλλικῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Fontainebleau. Εἰς δὲ τῶν ὑπ' αὐτοῦ γραφέντων κωδίκων (καταλόγων) εὑρηται ἐν Βενετίᾳ (H. Omont, Catalogue des Manuscrits Grecs de Fontainebleau, Paris 1889 σ. XII. Πρβλ. J. Mathorez ἐν τῇ Revue des Etudes Grecques 1916 σ. 57: les éléments de population orientale en France. Μετὰ δὲ τὸ 1551, ἀποθανόντος τοῦ Παλαιόκαππα, ἠλλάξε βίον καὶ τὴν γραφίδα διὰ τοῦ ξίφους. Πρβλ. καὶ τὴν ἐμὴν ἱστορίαν τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας Ἀθῆναι 1894 τόμ. Β' σ. 348--9 καὶ 378.

εὐγενής, ὅστις ἐχρημάτισεν ὡς πρεσβευτῆς τῶν ἱπποτῶν, τῆς Ῥόδου παρὰ τῷ βασιλεῖ τῆς Τύνηδος τῷ 1576—8 (Bosio B' 376 -- Picenardi σ. 126) 1), ὁ Γεώργιος Γιαξῆς ὅστις παρηκολούθησε τῷ ὑπὸ τῶν ἱπποτῶν φιλοξενουμένῳ Ζέμ εἰς Ῥώμην ὡς διερμηνεύς (Bosio. B' 505-Picenardi αὐτόθι) καὶ ὅστις ἐχρημάτισε ὡς γραμματεὺς τῆς ναυαρχίδος τῆς Ῥόδου, ἣτις ὑπὸ τὸν ἱππότην Μανέτωσα, ἐποιήσατο ἐπιδρομὴν κατὰ τῆς Φύσκου κατὰ Μάϊον 1522. Συλληφθεὶς δ' ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ εἰς Βυζάντιον ἀποσταλεὶς ἐφυλακίσθη (Bosio B' 644-5 - Sanuto Diarii xxxiii 361 -- 2· οὗτος καλεῖ τὸν ἄνδρα Ἀντώνιον οὐχὶ Γεώργιον. Ὁ Bourbon δὲ σ. 635) ὀνομάζει Jacquesy. Ὁ Ἰωάννης Ἐξαρχος ἀνὴρ διεκεκριμένος καὶ φρόνιμος γενόμενος πρεσβευτῆς τῶν ἱπποτῶν παρὰ τῷ Βεγλέρμπεη τῆς Ἀνατολῆς (Bosio II 522). Τοῦτον συγγενῆς εἶνα ὁ Γεώργιος Ἐξάρχου, ὅστις τὴν προτεραίαν τῆς πολιορκίας τοῦ 1522 ἀνέλαβε μετ' ἄλλων νὰ ἐξεύρη τόπον πρὸς κατοικίαν τῶν ἐκ τῶν πέριξ εἰς τὸ φρούριον τῆς Ῥόδου καταφυγόντων Ἑλλήνων (Bosio αὐτόθι 632). Ἐπίσης ὁ Κυριακὸς Κουρῆς ἐγένετο πρεσβευτῆς τοῦ μ. μαγίστρου Δωβουσσῶν παρὰ τῷ Κορκούτ, υἱῷ τοῦ Βαγιαζίτ (Bosio 558), ὁ Γεώργιος Συμιακὸς, ὅστις ἐπὶ τῆς μαγιστρίας τοῦ μ. μαγίστρου Καρέττου παρέσχεν εἰς τὸ Τάγμα μεγίστας ὑπηρεσίας διὰ τῶν περὶ Τούρκων πληροφοριῶν αὐτοῦ. Ὡσαύτως καὶ ὁ Βασίλειος Καρπάθιος, ἀνὴρ τολμηρότατος, πολλὰ κατώρθωσε κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ 1522 (Bosio II 377—Bourbon σ. 648—649).

Λόγιος ἦτο καὶ ὁ **Μάνος** ἀνάξιος ἱερεὺς, γράφας ἐν Ῥόδῳ τῷ 1498) τυπικὸν σωζόμενον ἐν Ἀγίῳ Ὄρει ὑπ' ἀριθμὸν 3419 (ἰνδικτ. α΄ζστ'.

Λόγιος ἀνὴρ ἦτο καὶ ὁ **Γεώργιος Οἰκονόμος Ῥόδου** πρὸς ὃν γράφει ἐπιστολὴν τῷ 1602 ὁ ἱερομόναχος Μάξιμος ὁ Πελοποννήσιος, ἀνὴρ διαπρέπων ἐν τοῖς γράμμασι κατὰ τὸν Ἰστ' αἰῶνα. Τὴν ἐπιστολὴν ταύτην δύναται νὰ ἴδῃ ὁ βουλόμενος ἐν τῷ Συνταγματικῷ περὶ ἐπιστολικῶν τύπων Θεοφίλου Κορυδαλλεως, ἐν Λονδίῳ 1624

Περὶ τῶν λογίων Ῥοδίων Ἰδὲ Marie Vögel und V. Gardthausen, Die Griechische Schreiber des Mittelalters und der Renaissance, Leipzig 1909 σ. 80—4. 133, 120, 133, 202, 242—244, 327, 337, 382 κτλ.

(ἔκδ. β' ἐν Βενετία 1786· πρβλ. Κ. Σάθα Νεοελ. Φιλολογία σ, 254)
Ἐπίσης δὲ καὶ τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 4976 χειρόγραφον τοῦ Ἁγίου Ὁρους ἀναγράφει ἐν τέλει: «ἔτελειώθη τὸ παρὸν Εὐχολόγιον αὐτῆς μηνὶ Μαΐῳ (1642) στ' εἰς χωρίον λεγόμενον Μονόλιθος ἐν τῇ νήσῳ Ῥόδῳ.» Ὁσαύτως καὶ τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 4219 χειρόγραφον λέγον: ἀρχὴ σὺν θεῷ περὶ ἐρωτημάτων (Μανουὴλ Μοσχοπούλου) α' διάφορα ἀνάξια λόγου ἐν οἷς καὶ λεξιλόγιον Ἑλληνορρουμουνικὸν καὶ λέξεις νεοελληνικαὶ διὰ λατινικῶν χαρακτήρων γεγραμμένα.

Ἐν φύλλῳ δὲ 101 β: «Τὸ βιβλιάριον τουτοῖ ὅπερ ἐστὶ τεχνολογία ὠφέλιμος τῆς Γραμματικῆς τοῦ Μοσχοπούλου ὁ καὶ συνεγράφη ὑπ' ἐμοῦ τοῦ ἐν πᾶσιν ἐλαχίστου Ἰωάννου Ἀναγνώστου ἐκ κώμης Τριαντῶν τῆς Ῥόδου ἐν αὐτῇ τῇ κώμῃ καὶ ἔτελειώθη κατὰ τὸ 1596 ἔτος τὸ σωτήριον ἐν μηνὶ Ἀρτεμειῳ δύο πρὸς τοῖς εἴκοσι, κατεπειγομένης τῆς ἡμέρας.»

Ἐπίσης ἐν Λίνδῳ ὁ **μοναχὸς Γερμανὸς** 1) ἐξέγραψε τὸν νομοκάνονα: «Ἐπληρώθη τὸ παρὸν νόμιμον διὰ χειρὸς ἐμοῦ Γερμανοῦ μοναχοῦ τοῦ Πιλαρούση ἐπὶ ἔτους ζρβ' ἀπὸ δὲ Χριστοῦ αὐθ' (1674 μηνὶ Νοεμβρίῳ α' ἡ χεὶρ μὲν ἢ γράψασα τὴν δετὴν βίβλον ταύτην σαπήσεται φεῦ καὶ γενήσεται κόνις· ἢ δὲ γραφὴ μένει εἰς χρόνους πληρεστάτους.

Ἐν Λίνδῳ σώζεται ἐπίσης χειρόγραφον Συναξάριον τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, ὡς καὶ Μουσικὰ χειρόγραφα Σεργίου ἱερομονάχου Ἀγιοταφίτου εἰς 32ον τῶν μηνῶν Δ)βρίου, Μαρτίου, 7)βρίου καὶ Ἀναστασιματάριον.

Σπουδαιότατον δ' εἶνε καὶ τὸ ἐν τῷ σκευοφυλακίῳ τῆς ἐκκλησίας σωζόμενον μετ' εἰκόνων ἐξόχων Τετραευάγγελον ἀφιερωθὲν μηνὶ Μαρτίῳ 1598 ὑπὸ Ἰακώβου Παπαγεωργίου Ψυχιδάλη, ὄνομα ὅπερ ἀπηντήσαμεν καὶ κατὰ τὴν συνωμοσίαν τῶν Ῥοδίων πρὸς ἐπαναφορὰν τῶν ἱπποτῶν κατὰ τὸ 1523 --8, ὡς θὰ εἴπομεν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Ῥόδου.

Ἄλλος λόγιος Ῥόδιος εἶνε ὁ **Γεννάδιος** ἀκμάσας κατὰ τὰ μέσα,

1) Ἐκ χειρογράφων παρ' ἐμοῦ ἐξετασθέντων ἐν Λίνδῳ κατὰ τὰς διακοπὰς τῶν Χριστουγέννων τοῦ 1915.

τοῦ ΙΖ' αἰῶνος 1651 ἄγνωστον ποῦ ἐσπούδασε καὶ ἐκ τοῦ βίου αὐτοῦ εἶνε μόνον γνωστὸν, ὅτι ἐχειροτονήθη μητροπολιτῆς Δρύστας τῆς παρὰ τὸν Δούναβιν τῷ 1659 καίτοι δὲ μετετέθη εἰς Νίκαιαν, ἔχων πρωτεύουσαν τὴν Κίον ὡς ἐκ τῶν καιρικῶν περιστάσεων, τῇ 3ῃ Μαρτίου 1696 καὶ ἐνταῦθα παρέμεινεν ἴσως μέχρι τοῦ 1717 ὡς ἐν τῇ περὶ Κίου διατριβῇ μου, (Αθ. 1892) καὶ ἐν τῇ ἐν «Νεολόγῳ» Κωνσταντινουπόλεως περὶ μητροπόλεως Κίου πραγματεία μου ἀνέγραψα (Προβλ. Ἐκκλησιαστικὴν Ἀλήθειαν 1914. σ. 285 ἐξῆς). Τούτου σώζεται κώδιξ ἰδιοχείρου καὶ ἀνορθόγραφος, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς τῆς ἐπιμελείας γεγραμμένος ἐν ᾧ λέγεται: «φανερῶμαι ὅτι ἐσμέν ἐκ τῆς νήσου Ῥόδου»

καὶ τεσσαρακοστὸ πέμπτον ἔτος τῆς γεννήσεως μετετέθηναίς Νίκαιαν...»

Ἐπίσης ἐν Ῥόδῳ ἐξεγράφη καὶ τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 5955 χειρόγραφον (Ἰστ' αἰῶνος) τῶν βιβλιοθηκῶν τοῦ Ἁγίου Ὁρους (Σ. Π. Λάμπρου κατάλογος χειρογράφων Ἁγίου Ὁρους) Λειτουργίαι ἐν φύλλῳ 64α χειρὶ Νικολάου ἐκ νήσου Ῥόδου, ἔχει καὶ εἰκόνας ἀτέχνους. Καὶ τὸ ὑπ' ἀριθμ. 2458 ἐγράφη ἐν Ῥόδῳ ὑπὸ Νικολάου Ῥοδίου (ἴσως τοῦ προγενεστέρου καὶ τότε καὶ τὸ ὑπ' ἀριθμ. 5955 εἶνε τῆς αὐτῆς χειρὸς Ἐν τέλει γέγραπται. . . . (φανῆ) Νικόλαος κέκλημαι φεῦ μοι καὶ τοῦτο μέγα· Ῥόδιος γὰρ πέφηκα καὶ εἷς ἐκ τῆς αὐλῆς τοῦ ἀχνδ' μηνὶ Δεκεμβρίῳ ἰά.

Καὶ τὸ ὑπ' ἀριθμὸν δὲ 6099, 19 εἶνε Ῥοδίας προελεύσεως Κελεστίνου Ῥοδίου ἐπιστολαὶ πρὸς Βολταιρόφρονα (σ. 217 τοῦ χειρογράφου) χειρόγρ. 19 αἰῶνος. Ἐπίσης καὶ τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 3832, 7 Κωνσταντίνου Ῥοδίου Πορταῖται Συνοπτικῆ ἐξήγησις εἰς τὴν ἑξαήμερον κτίσιν τοῦ Θεοῦ—(τίτλος) καὶ ῥήτορος διδασκαλία καὶ ἐξήγησις ἀπεξῆ φράσει (= ἐν πεζῇ) εἰς τὰ 22 ἔργα, ὅπου ἐποίησεν ὁ Θεὸς ἐν ἕξι ἡμέραις, τί καὶ τί ἐποίησεν τὴν καθ' ἐκάστην. ἡμέραν (κατ' ἐρώτησιν καὶ ἀπόκρισιν μετὰ προομίου (φύλ. 34α).

Ἐπίσης τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 6415 Ἰωάννης Σεβαστὸς δομέστικος Ῥόδου ἔγραψε στιχηράριον ἐν φ. 294β μέρος σφραγίδα θεοτόκου μετ' ἐπιγραφῆς: Ἰωάννης χαρτοφύλακας 1616.

Ἐπίσης τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 210 τῆς Ἱεροσολυμιτικῆς Βιβλιοθήκης χειρόγραφον, γραφὲν ἐν Ῥόδῳ τῷ α φ θ' (1509) ἰνδ. ἰδ' ἐξεδόθη

ὑπὸ Gaisford ἐν Oxford 1842 Τόμ. Γ' σ. 1 ἐφεῖς . . . Ἐν τῇ αὐτῇ βιβλιοθήκῃ (Β' σ. 467 χειρόγρ. 348) σώζεται ἀνθολόγιον Μηναίων Γρηγορίου ἐκ τῆς νήσου Ῥόδου ἀπὸ χωρίου Σκλιπίου (Ιστ' αἰῶνος). Ἐπίσης (τόμ. Β' σ. 648 ἀριθ. χειρόγρα. 687): «Λειτουργικὸν δ' **Γεώργιος** ἱερεὺς καὶ λογοθέτης τῆς μητροπόλεως Ῥόδου καὶ **Κωνσταντῖνος** ἱερεὺς καὶ λογοθέτης τῆς μητροπόλεως Ῥόδου, γραφὲν τῷ 1588. Ἐν Ῥόδῳ ἐγράφη τῇ 17 Δεβρίου αφιή και ὁ ὑπ' ἀριθ. 4777 κῶδιξ τοῦ Ἁγίου Ὁρους ὡς ἐν τῷ φύλλῳ υξγ' β' ἀναγινώσκομεν. Ὁ δὲ Μανουὴλ Γ. Γεδεών ἐν τοῖς μνημείοις τῆς ἐν τῷ μεσαίῳ Ἑλληνικῆς ποιήσεως (Ἐν Παρνασσῷ Α' σ. 861 σημ. 3) ἀναφέρει ὅτι ἐν Ἁγίῳ Ὁρει εὑρεν ἔργα τοῦ Ἀθανασίου Ῥοδίου. Καὶ ὁ 11ος Κῶδιξ (χαρτῶος 0, 23χ 0, 15 ΙΖ' αἰῶνος, ἀνήκει τῇ ἐν Σκιάθῳ Μονῇ τοῦ «Εὐαγγελισμοῦ», Ἡ σελίδωσις γίνεται μόνον ἐπὶ τῆς μιᾶς ὀψεως τοῦ φύλλου (274χ 2—548 σελίδες) πλὴν τῆς σελίδος 235 οὔσης ἀγράφου. Τὸ χειρόγρα. φρον προέρχεται ἐκ Ῥόδου καὶ ἀνήκε τῷ Νικολάῳ Βουζηνῷ. Εἶνε ἄνευ τίτλου. Περιέχει δὲ συλλογὴν διαφόρων λόγων καὶ ἱστοριῶν τάξιν πρωτοκαθεδρία; μητροπολιτῶν καὶ ἔργα Παμφίλου Εὐσεβίου Χρυσοστόμου, Ἁγίου Μελετίου, Δαμασκηνοῦ, Θεοδώρου, περὶ ἀρετῶν καὶ κακιῶν καὶ γνώμας. Ἐγράφη δὲ ὑπὸ γυναικὸς Δόμνης (μοναχῆς πιθανῶς κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα. Ἐν σελίδι 192: «ἡμέρα Σαββάτῳ . . . ἀπὸ τὴν θέρμην τὴν ὁποῖαν ὁ υἱὸς μου Κωνσταντῖνος . . .») (ἰδέ ἐμὴν νῆσον Σκιάθον, Ἀθ. 1913 σ. 196).

Λόγιοι ἐπίσης εἶνε καὶ οἱ διδάσκαλοι ἐν Ῥόδῳ χρηματίσαντες **Νικόλαος** καὶ **Γεώργιος** ὑπερμεσοῦντος τοῦ Ιστ' αἰῶνος, ὧν

1) Καὶ ἄλλο ἀντίγραφον ἐπιστολῶν τοῦ Μαργουνίου ἐσώζετο παρὰ Σοφοκλεῖ κ. Οἰκονόμου, ἐξ οὗ μανθάνομεν ὅτι ἐξ ἐπιστολᾶς ἀπέστειλε τῷ Νικολάῳ Ῥοδίῳ (Σάββα ἐνθ' ἀλλαγῶ σ. 617 καὶ Ἀνδ. Δημητρακοπούλου, Προσθῆκαι κ.τ.λ. σ. 29, ἐνθ' ἡ ὁ Νικόλαος καλεῖται. Νικηφόρος Ῥόδιος (ἴσως μοναχὸς γενόμενος ἤλλαξεν ὄνομα, ὡς ἔθος, φ' τινι ἀπέστειλε τοὺς Ἀνακρεοντεῖους ὕμνους). Ὁ ἐν Ζακύνθῳ λόγιος ἀρχαιοφύλαξ Λ. Χ. Ζῶης ἐν τῷ μικρασιατικῷ ἡμερολογίῳ τῆς Σάμου 1916 σ. 151—2 ἀναφέρει τὸν Κρήτα ἱερέα Ἀντώνιον Ἀρμάκην τῷ 1688. Περὶ τοῦ αὐτοῦ αἱ Μοναὶ Ζακύνθου συμβόλαιον 5 Αὐγούστου 1670 δι' οὗ ὁ Πέτρος Νερούλης παρεχώρησεν αὐτῷ τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου.

μνημονεύει ὁ Σάβας (ἐνθ' ἀνωτέρω σ. 234 καὶ 5.) Τούτων ὁ Νικόλαος ἐχρημάτισε διδάσκαλος τοῦ Ἰωάννου Ἀρμάκη, 1) ὡς ἀναγινώσκομεν ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς τοῦ Μαξίμου Μαργουνίου (ριγ' σ. 320 τοῦ κώδικος τῆς ἐν Ἀρυτσοῦ Σχολῆς· ἰδὲ Μ. Παρανίκα, σχεδιάσμα κ.τ.λ.(σ.171)1) Λόγιος ἦτο καὶ ὁ Ῥόδου Κάλλιστος [1572—94, κατὰ τὸ ἡμερολόγιον Στεφάνου Gerlach τὸ δημοσιευθὲν ἐν τῇ τοῦ Μαρτίνου Κρουσίου Turcograecia [σ. 506—7]. Τῷ 1614--6 ἔζη ὁ ἐπίσης Ῥόδιος λόγιος **Γαβριὴλ Ῥοδίτης** ὅστις ἔγραψεν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν πολὺν Διονύσιον Κατηλιανόν, ἐπίσκοπον Κυθῆρων [Σάβας, ἐνθ' ἀνωτέρω σ. 294].

Ὁ Mas Latrie, οὗ ἀνωτέρω ἐμνημονεύσαμεν, ἀναφέρει καὶ ἄλλον λόγιον Ῥόδιον τὸν Φραγκῖσκον Ἀκίδαν (Ἀτσιδαν) μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐν Ἰταλίᾳ ζῶντα.

Ὁ Φραγκῖσκος Ἀκίδας ἐχρημάτισε πρωτονοτάριος καὶ πρωτόπαπας Καθολικὸς ἐν Μεσσηνίᾳ τῆς Σικελίας μετὰ τὴν ἐκ Ῥόδου ἀναχώρησιν.

Τῷ δὲ 1583 ἀπῆλθεν ἐκ Σικελίας εἰς Ῥώμην, ὁπόθεν ὑπὸ τῶν φιλομούσων Παπῶν ἐστάλη εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς Ἀνατολήν· ἐνταῦθα δὲ παρέσχεν ὑπηρεσίας ἀποβαλὼν τὸν ἕτερον τῶν ὀφθαλμῶν, ἀλλ' ἀκριβῶς διὰ τοῦτο καὶ ἐξετιμήθησαν δεόντως αἱ ὑπηρεσίαι αὐτοῦ ὑπὸ τῶν προΐσταμένων καὶ ἐπανεκάμψεν εἰς Ῥώμην τῷ 1585 κομίζων ἱκανοὺς καὶ ὠραίους κώδικας. Σχέσεις μεγάλας συνάψας ἐγνωρίσθη καὶ μετὰ τοῦ Δουκὸς τῆς Σαβοΐας Καρόλου Ἐμμανουήλ Α', ὅστις ἀπέστειλεν αὐτὸν εἰς Κύπρον ἵνα μελετήσῃ τὰ κατὰ τὴν νῆσον, κατὰ πρότασιν τοῦ Κυπρίου Εὐγενίου Μπενάκη, θέλοντος νὰ διενεργηθῇ Χριστιανικὴ ἐκστρατεία πρὸς ἀνάκτησιν τῆς ἀπὸ τοῦ 1571 τουρκοκρα

1) Τὸν Κάλλιστον ἀποθανόντα διεδέξαιτο ἐν τῇ μητροπόλει Ῥόδου ὁ ἐκ Ζακύνθου Παῖσιος, ὅστις τῶν λογιωτάτων τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ ὧν ἔσχε σχέσεις μετὰ τοῦ πολλοῦ Μελετίου Πηγᾶ καὶ τοῦ Μαξίμου Μαργουνίου μεθ' ἧν καὶ ἄλλοι, ὡς εἶδομεν, Ῥόδιοι συνεδέοντο. Ἐγραψε δὲ ἱκανὰ σωζόμενα ἐν τῇ Μαρκανῆ Βιβλιοθήκῃ τῆς Βενετίας· ὡς ἀναφέρει ὁ Ἄνδρ. Δημητρακόπουλος, Ὁρθόδοξος Ἑλλάς· σ. 191—2, περὶ οὗ θὰ εἴπομεν ἐν τῷ περὶ ἐκκλησίας Ῥόδου Κεφαλαίῳ.

τουμένης Κύπρου, ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ πληρώνη τῷ Δουκί, ἐὰν ἐπετύγχανεν ἡ ἐκστρατεία. τὸν τῷ Σουλτάνῳ ἀποτινόμενον φόρον.

Τῆς ἀποστολῆς τοῦ Φραγκίσκου εἰς Ῥόδον ἐξεδόθη τὸ ὑπόμνημα τοῦ 1600 δημοσιευθὲν ὑπὸ τοῦ Mas Latrie (*Histoire de l'île de Chypre* Paris 1835 Γ' 566 - 70), αἱ δὲ πλείους τῶν ἐν τῷ ὑπομνήματι πληροφοριῶν φαίνονται παρασχεθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Ἑλληνοσ ἀρχιεπισκόπου Λευκωσίας.

Ὁ Φραγκίσκος Ἀκκίδος (Ἀτζίδας) ὑπῆρξε βιβλιογράφος καὶ κτήτωρ κωδίκων ἐξ Ἀνατολῆς συλλεχέντων καὶ περιεσώθησαν χειρόγραφα τοῦ ἀνδρὸς ἐν τε τῇ Βατικανῇ Βιβλιοθήκῃ καὶ ἐν τῇ τοῦ ἐν Ῥώμῃ Γρηγοριανοῦ ἑλληνικοῦ Γυμνασίου.

(Battifol, *La Valicane de Paul III à Paul V* ἐν τῇ *Revue des questions historiques* 1889 σ. 177 ἐξῆς καὶ κατάλογος *Vaticamus Latinus* 7139 -Σ.Π. Λάμπρου, Ν. Ἑλληνομνήμων ΣΤ' σ.107-9). Οἱ κώδικες αὐτοῦ ἀνέρχονται εἰς 30. Πάντες δὲ φέρουσιν ἐν τινι τῶν παραφύλλων τῆς ἀρχῆς σημεῖωμα τοῦ Φραγκίσκου, φέρον τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ κώδικος καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀποτελούντων αὐτὸν φύλλων καὶ σημεῖωμα ἐν τέλει ἀνορθόγραφον ὡς τὸ ἐξῆς ὑπὸ τοῦ Battifol ἐκδοθὲν: «Φραγκίσκος Ἀκκίδας τοῦ Ἡμανουήλος χωρεπισκόπου Ῥοδίου υἱὸς πρωτονοτάριος καὶ πρωτοπαπᾶς καθολικὸς Μεσσηνίας τῆς Σικελίας.»

Οἱ κώδικες τοῦ Ἀκκίδα φέρουσι τοὺς δε τοὺς ἀριθμοὺς: *Vaticanus Graecus* 1501 καὶ ἐξῆς κατὰ σημεῖωμα τοῦ Richard Förster παρὰ V. Lindthausen, *Sammlungen und Cataloge Griechischer Handschriften* Λιψία 1903 σ. 43). Οἱ ἀριθμοὶ δ' ἀκριβέστερον εἶναι οἱ ἐξῆς: 1504, 1516, 1517, 1528, 1542, 1543, 1544, 1581, 1601, 1606, 1609 (*Carini La bibliotheca Vaticana*, Ῥώμη 1893 πρβλ. H. Rabe ἐν *Centralblatt für Bibliothekswesen* 1895 442 σημ. 2)

Τοῦ Φραγκίσκου ἀδελφὸς ἦν ὁ Δὸν Πέτρος Ἀτζίδας, ὡς μανθάνομεν ἐκ τοῦ *Vaticanus Graecus* 1531-περιέχοντος μηναιῶν, ἐν ᾧ ἀναγνώσκονται τὰ ἐξῆς: «τοῦ εὐλαβεστάτου ἱερέως Δὸν Ἐμμανουήλ Ἀτζίδα ... ἔγραψα ἐγὼ ὁ υἱὸς αὐτοῦ δὸν Πέτρος Ἀτζίδας.» Ὁ Ἐμμανουήλ Ἀτζίδας, φαίνεται ὅτι, ἀλούσης τῆς Ῥόδου ὑπὸ τοῦ Σουλεϊμάν, ἀπῆλθεν μετὰ τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ εἰς Μεσσηνίαν τῆς Σικελίας ὡς Παπικὸς ἀποστολικὸς ἐπίτροπος, Ῥόδιος χωρεπίσκοπος ἐνταῦθα δὲ διεβίωσε

μέχρι τοῦ 1531. Πρῶτον ἦτο ὁ ὀρθόδοξος πάντως, διότι ἦτο ἕγγαμος καὶ μετὰ ταῦτα ἠρνήθη τὸ πατριον θρήσκευμα· διὸ καὶ ἐτιμήθη δεόντως ὑπὸ τῆς παπικῆς ἐκκλησίας.

Ἄλλος λόγιος Ῥόδιος εἶνε ὁ **Γεώργιος Καλύβας**, ὅστις ἐγεννήθη ἐν Ῥόδῳ μετὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΕ' αἰῶνος καὶ ἐσπούδασε πιθάνως ἐν Ἀίνδῳ, ὅπου ἤδη ὑπῆρχον σχολεῖα, ὡς εἶπομεν.

Εἰς νόμιμον ἀφικόμενος ἡλικίαν ἐχειροτονήθη ἱερεὺς καὶ διωρίσθη λογοθέτης τῆς μητροπόλεως. Ἀλούσης τῆς Ῥόδου ὑπὸ τοῦ Σουλεϊμάν παρέστη ἐν τῇ καταστροφῇ τῆς πατρίδος καὶ περιέγραψεν αὐτὴν ἐξ αὐτοψίας. Ἀποπλεύσας δὲ μετὰ τῶν ἵπποτῶν τῇ 1 Ἰανουαρίου 1523 ἐκ Ῥόδου ἐγκατεστάθη ἐν Σιταίᾳ τῆς Κρήτης, ὅπου καὶ πολλοὶ Ῥόδιοι παρέμειναν, ἀλλ' ἐστερεῖτο δυστυχῶς τῶν πάντων. Ἦδη τῷ 1536 συναντῶμεν αὐτὸν ἐκεῖ καὶ πάλιν τῷ 1569.

Τόδε δ' ἔγραψαν αὐτῷ ἐπιστολὰς ὁ Αντώνιος Ἐξαρχος μοναχὸς τῆς τοῦ Θεοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας κήρυξ καὶ ἕξαρχος πατριαρχικὸς καὶ ὁ λογιώτατος Ἰωάννης Ναθαναήλ, κρῆς οἰκονόμος τῆς Μ. Ἐκκλησίας ἐπὶ τῆς ἐν τῇ νήσῳ Βενετοκρατίας 1). Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη σώζεται ἐν τοῖς χειρογράφοις τῆς ἐν Βιέννῃ αὐτοκρατορικῆς βιβλιοθήκης ὑπ' ἀριθμὸν 289 τῆς θεολογίας. Ὁ Καλύβας ἔγραψε καὶ ποιήματα καὶ συνεδέετο δι' ἀλληλογραφίας πρὸς τοὺς συγχρόνους λογίους: Ἰωάννην Ἀβράμιον, Αντώνιον μέγαν ῥήτορα (Μ. Γεδεών, χρονικὰ πατριαρχ.

1) Τῷ 1576 ὁ πατριαρχὸς Ἰερεμίας ὁ Β' ἀφώρισε δύο ἱερεῖς ἐκ Κρήτης τὸν γνωστὸν λόγιον Ἰωάννην Ναθαναήλ, μέγαν οἰκονόμον Κρήτης (Σάθα, Νεοελληνικὴ φιλολογία σ. 231) καὶ τὸν Πέτρον Ῥόδιο, βεβαίως ἐκ τῶν μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Ῥόδου φυγάδων, περὶ οὗ οὐδὲν ἄλλον γινώσκομεν, ὡς καταχραστὰς πατριαρχικῶν ἐν Κρήτῃ εἰσοδημάτων. Μὴ λησμεν δὲ ἡ γῆσος τότε ἐβειριοχαιεῖτο καὶ δὲν ἦτο εὐκόλος ἡ τιμωρία αὐτῶν ἄλλως (E. Legrand, Jean et Theodose Zygomas, Paris 1889 σ. 34) Κατὰ δὲ τὸ δρομολόγιον τοῦ Ζυγομαλά πρὸς Gerlach [ἀριθμ. σ. 126] ἡ Ῥόδος εἶχε τῷ 1576 ἦτοι ἡμῶν αἰῶνα μετὰ τὴν ἐκ τὸ Σουλεϊμάν ἄλωσιν ἱερεῖς 100, ὁσπῆτια Χριστιανῶν ἐν πάσῃ τῇ νήσῳ ὑπὲρ τοὺς 3000. Μητροπολίτης ἦτο ὁ Κάλιστος.

οἴκου καὶ τοῦ ναοῦ, Κων)πόλεως 1884 σ. 193) Νικόλαον καὶ Μαθου-
σάλαν (1) καὶ τὸν πολὺν Μελέτιον Πηγᾶν ἐπιτηρητὴν τοῦ οἴκουμενι-
κοῦ πατριαρχείου, ὡς ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς αὐτοῦ ἀναγινώσκομεν (ριθ'
καὶ σμγ') Ὁ Καλύβας ἀπέθανε πολὺ μετὰ τὸ 1569 καὶ κατέλιπεν ἱκα-
νὰ ἔργα: 1) πολιορκία καὶ ἄλωσις τῆς Ῥόδου 2) λόγος εἰς τὴν μεταμόρ-
φωσιν τοῦ Χριστοῦ 3) ἐρωταποκρίσεις 50 περὶ διαφόρων θεολογικῶν
ζητημάτων, σωζομένας ἐν τῷ ἀνωτέρῳ μνημονευθέντι βιενναίῳ κώδικι
289, ἐν οἷς καὶ περὶ ἀζύμων, καθαρτηρίου πυρὸς καὶ ἐκπορεύσεως
τοῦ Ἁγίου πνεύματος. 4) Σύμμικτα 5] ἐπιστολαὶ 17 πρὸς διαφόρους
συγχρόνους λογίους [Fabricii Bibliotheca Graeca ἔκδ. Harles τόμ. XI σ. 267
καὶ XII σ. 134-- Μ. Παρανίκα, Σχεδιάσμα κτλ. Κων)πολις 1867 σ.
171 -- Σάθα, Νεοελληνικὴ Φιλολογία Ἀθ. 1868 σ. 175-- Ἄνδρ.
Δημητρακοπούλου Ὁρθόδοξος Ἑλλάς, Λιψία 1872 σ. 125--6-- τοῦ
αὐτοῦ προσθῆκαι καὶ διορθώσεις εἰς τὴν νεοελληνικὴν φιλολογίαν
Σάθα σ.37.]

Ἐνταῦθα δημοσιεύομεν δύο ἐπιστολάς τοῦ Ἄντωνίου Ἐξάρχου
πρὸς τὸν Καλύβαν ἵνα ἴδῃ ὁ ἀναγνώστης ποίας ἀξίας καὶ ἀρετῆς
ἀνῆρ ἦτο ὁ Ῥόδιος λόγιος, παραλαμβάνοντες ἐκ τοῦ ὑπ' ἀριθμὸν ΧΟΑ
χειρογράφου τῆς Πατριαρχικῆς Βιβλιοθήκης:

α') «Τιμιώτατε, χρησιμώτατε καὶ τῷ ὄντι σπουδαιότατε καὶ ἡμῖν
ἀγαν περιπόθητε κῦρι Γεώργιε Καλύβα, χαίροις καὶ εὖ ἔσχεις, ὡς
ἂν Θεῷ αὐτὸς εὐξαιὸ καραδοκῶν ἐξ αὐτοῦ ἀρωγὴν παρακλήσεως ψυ-
χῆς τε καὶ σώματος, καὶ ὑπερευχόμενος ἡμῶν φίλων ὄντων. περιχα-
ρῶς σου ἐδεξάμην τὰ γράμματα, δι' ὧν τὸ μὲν ἐχάρην τὴν σὴν ὑγείαν
μεμαθηκῶς καὶ ἐφήσθην τῇ ἀγχινοῖα τῶν λέξεων· τὸ δὲ ὅτι πολλῶν
σε συμφορῶν καὶ κινδύνων ἔναγχος περικυκλωσάντων ῥᾶστα ἐρρύσατο
ἐπὶ τὸ αὐτοῦ σε ὡς λύχνον φωταυγεία ἐν σκοτομαίνῃ τῇ τῆς
αὐτόθι ἀγνωσίας ἐφάπασθαι φωτίζοντα ταῖς τοῦ λόγου βολίσιν ἐν θεί-
ῳ ζήλῳ οὐ πάντων μέντοι, ἀλλὰ τῶν τὸν Κύριον ζητούντων τῆς ψυχῆς
νομοθέτην, διδάσκων ἔσθ' ὅτε, καιροῦ καλοῦντος, καὶ ἀναπτύσσων

1]Τούτου ἐπίγραμμα εἰς γεωμετρίαν Ἰωάννου καὶ Ἐπικήδειον εἰς Γεώργιον
Κριτόπουλον ἀναφέρει ὁ Fabricius τόμ. XI σ. 679.

τάς θείας Γραφάς ἐπ'ἐκκλησίας πρὸς τὴν τῶν ἐντυγχανόντων δαψιλέως ὠφέλειαν. Εἶεν· "Ἐρρωσο καὶ ἡμᾶς εἴτε παρόντας εἴτ' ἀπόντας φίλει φιλοῦντας σε. + Ἐν ἀχλβ' α' Οκτωβρίου ιθ' εἰς τὴν Σιτείαν.»

β') «Τῷ λογιωτάτῳ μου κυρίῳ Γεωργίῳ Καλύβα. Ἐν Σιτεία τῇ πόλει.

Ὁ ὁμώνυμός σου ἐλθὼν πρὸς ἡμᾶς, λογιώτατε Καλύβα, γράμματα ἐζήτησε παρ' ἡμῶν, ἅπαρ, ὡς ὄρας, νυκτός ἐχαράξαμεν διὰ τὴν βίαν· καὶ ἴσθι ὅτι τὴν προτέραν εἰς σὲ ἀποσώζομεν φιλίαν καὶ μνημονεύομεν συχνῶς ἐν τῇ ἡμῶν βραχυτάτῃ εὐχῇ καὶ μὴ νομίσης ὅτι τοσοῦτον ἀχάριστοι ἐσμέν ἀλλ' οἶδαμεν πάντα ποιεῖν ἐν καιρῷ, [ὡς] καὶ Σολομῶντι δοκεῖ. Χαῖρε τοίνυν καὶ σπεῦδε τῆς οὐρανίας ἀντυγος μὴ ἐκπεσεῖν, καὶ ἡμῖν γράφε τοῖς πορρωτάτῳ οἰκοῦσι τῷ σώματι, τῇ δὲ ψυχῇ καὶ τοῖς αὐτῆς ὀφθαλμοῖς ἐνατενίζεῖν ἀεὶ σε, Γεώργιε. "Ἐρρωσο καὶ ἡμῶν ὑπερεύχου μνεῖαν ποιούμενος ἐν ταῖς πρὸς θεὸν σου ἐντεύξεσιν.» [1]

Ὁ Νικόλαος ὁ Ῥόδιος ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς ἀλληλογραφίας αὐτοῦ ἀνὴρ σπουδαῖος. Φίλος τοῦ Μαργουνίου, τοῦ Λουκάρεως καὶ πολλῶν ἄλλων ἀνδρῶν λογίμων, γνώστης τῆς Ἑλληνικῆς διακεκριμένος, ἔμενεν ὡς εἰκάζω, κατὰ τὸ πλεῖστον, ἐν Κρήτῃ τῇ 4 Νοεμβρίου λόγου χάριν τοῦ 1539. Τῷ Λουκάρει γράφει τῇ γ' 7]βρίου 1590 περὶ Ναθαναήλ.

Πέντε ἔτη πρὸ τούτου μένων ἐν Βενετίᾳ, ὡς ἐκ τῶν γραφομένων αὐτοῦ συμπεραίνει τις, καὶ τῇ ια' μεταγεινιῶνος [αὐγούστου] συγχάριτων τῷ Μαργουνίῳ ἐπὶ τῇ χειροτονίᾳ αὐτοῦ ἀγγέλλει ὅτι ὁ ἐν ἱερομονάχοις Λαυρέντιος ὁ Μαρίνος καὶ ὁ διάκονος τῆς ἱερᾶς τοῦ Σινᾶ μονῆς Σάββας, διέτριβεν ἐν Βενετίᾳ.

Ἐκ τῶν παρὰ Legrand [Δ' τόμ. bibliogr. Hellén] καὶ ἀπὸ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Μαργουνίου, ἐρευνωμένων καὶ ἐτέρων γραμματοφυλακείων, θέλει διαφωτισθῆ ὁ βίος τοῦ Νικολάου, ἀνακαλυφθήσεται δὲ καὶ εἶπερ, γενόμενος ἀκολούθως ὁ Νικόλαος μοναχὸς ὡς εἵπομεν μετωνομάσθη Νικηφόρος διότι πρὸς Νικηφόρον ἱερομόναχον Ῥόδιον ἐπι-

1] Ἴδὲ Ἱ Σακελλίωνος Πατρ. Βιβλιοθ. σ. 264—5.

στέλλει γράμματά τινά Μελέτιος ὁ Πηγᾶς (1).

Ἐπίσης σύγχρονος τοῦ Καλύβα γράψας ἱστορίαν τῆς μεσαιωνικῆς Ῥόδου εἶνε καὶ ὁ Ἐλευθέριος Ῥόδιος, ὅστις μοναχὸς ὢν παρευρέθη ἐν τῇ πολιορκίᾳ καὶ ἀλώσει τῆς πατρίδος ὑπὸ τοῦ Σουλτάν Σουλεϊμάν τῷ 1522. Οὗτος, κατὰ Σίδαν (ἐνθ' ἀνωτέρω σ. 178—9) ἔγραψε μεσαιωνικὴν ἱστορίαν τῆς Ῥόδου, ἧς ἀγνοεῖται ἡ τύχη νῦν. Ὁ τῷ 1825 τὴν Ῥόδον ἐπισκεψάμενος Βέλγος συνταγματάρχης καὶ περιηγητὴς Rottier, ὁ συγγραφεὺς τῶν *Monuments de Rhodes* (Bruxelles 1830 σ. 235 σ. 359) λέγει περὶ αὐτῆς, ἰδὼν τὸ χειρόγραφον ἐν Τριάντα ἐν χερσὶ Παπαευθυμίου τινός: «Ἦτο χειρόγραφον μικροῦ τετάρτου ἐκ σελίδων 80 εὐαγνώστου γραφῆς, περιέχον τὴν ἱστορίαν τῆς Ῥόδου εἰς τὴν καθομιλουμένην τῶν Ἑλλήνων γλῶσσαν. Τοῦτο εἶνε μεταγενέστερον ἀντίγραφον ἐκ παλαιότερου, γενόμενον τῷ 1676 ὑπὸ τοῦ Ῥοδίου λογίου **Μαζάρου Χρυσοπούλου**. Ὁ κάτοχος μοι εἶπεν ὅτι ὑπῆρχον εἰς τὴν νῆσον δύο ἕτερα ἀντίγραφα ἐξ ὧν τὸ ἕτερον πιθανῶς ἦν τὸ πρωτότυπον. Ἀλλὰ καὶ βραδύτερον ὁ V. Lacroix ὁ συγγραφεὺς τῶν *Iles de la Grèce* Paris 1853 (σ. 158) ἐρευνήσας πρὸς ἀνεύρεσιν εἰς οὐδὲν ἀπέληξεν (ἰδὲ καὶ Βιλιώττη—Κουτρὲ ἱστορίαν τῆς Ῥόδου Α' 138 -- 184.) Ὁ Ἐλευθέριος ἀπέθανε τῷ 1545.

Κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα μετηνάστευσεν ἐκ Πάτμου εἰς Ῥόδον καὶ ἡ οἰκογένεια Καστρησίου, ἣτις ἤρξατο γενομένη γνωστὴ ἐκ τοῦ Δανιὴλ Καστρησίου, περὶ οὗ ἔγραψεν ἐκ τῶν ξένων μὲν ὁ Henricus Hilarius, ὁ Χριστιανὸς Τίλος, Κλιπστεῖνος, ὁ Χριστόφορος Ἀρνόλδος ὁ Ἰωάννης Ὀλεάριος ἐκ δὲ τῶν ἡμετέρων ὁ καὶ Κ. Ν. Σάβας ἐν *Νεοελληνικῇ Φιλολογίᾳ* (Ἀθ. 1868 σ. 373--4) καὶ

1) Ἰδὲ Μ. Ι. Γεδεών ἐν *Ἐκκλησιαστικῇ Ἀληθείᾳ* 13 Ἰουνίου 1915 ἀριθμ. 24 σ. 190—1: νέα λογίων ἀνδρῶν τέρψει; καὶ E. Legrand, *Bibliographie Héliénique* τόμ. Δ σ. 197. Χειρόγραφον 463 τοῦ ἐν Κων)πόλει Μετοχίου τοῦ Παναγείου Τάκου φύλ. 15β.

δ Π. Γ. Ζερλέντης (ἐν «Βυζαντίδι» 1917 σ. 292 -296). Πρῶτος γνωστός τῆς οἰκογενείας ταύτης γόνος εἶναι ὁ ἐν Πάτμῳ γεννηθεὶς Δανιήλ Καστροῦσιος ὅστις γενόμενος πρεσβύτερος τῆς Θεσσαλονικέων ἐκκλησίας ἐχήρευσε ἐνωρὶς καὶ ἐπανῆλθε μετὰ τῶν τριῶν υἱῶν εἰς Πάτμον. Καὶ αὐτὸς μὲν ἐμόνασεν ἐν τῇ ἱερᾷ Μονῇ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, οἱ δὲ υἱοὶ ἐπορεύθησαν ἕκαστος ὅπου ἤθελε πρὸς δημιουργίαν βίου. Φαίνεται δ' ὅτι εἰς αὐτῶν ἐγκατεστάθη ἐν Λίνδῳ καὶ ἐνταῦθα ἐγένετο ἡγέτης νέας οἰκογενείας Καστροῦσιων, 1) ἐξ ἧς σώζεται νῦν ἐκ θηλυγονίας ἡ κ. Μ. Δρακίδου. Οἱ ἐν Λίνδῳ Καστροῦσιοι ἐσπούδασαν ἐν τῇ Πατριάδι Σχολῇ καὶ πληθὺν χειρογράφων κωδίκων κατέχει νῦν ἔτι ἡ οἰκογένεια Δρακίδου καὶ ἡ βιβλιοθήκη τοῦ Βενετοκλείου ἐκ Πάτμου προερχομένων. Ἄλλος ἐν Θεσσαλονίκῃ, ἐξ οὗ ἡ Ἐλισάβετ Καστροῦσιου μεγάλη εὐεργέτις τῆς Κοινότητος καὶ ὁ τρίτος ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὃν συναντῶμεν τῷ 1699 ὡς ἱερέα· ἐκαλεῖτο δ' οὗτος Κωνσταντῖνος Καστροῦσιος (ιδὲ Γ. Γεωργιάδου ὁ ἐν Γαλατᾷ ἱερός ναὸς Ἁγίου Ἰωάννου τῶν Χίων, Κων)πολις 1893 σ. 29). Οἱ ἐν Λίνδῳ μετὰ τῆς οἰκογενείας Φιλιππάκη καὶ Βλαστοῦ φαίνεται ὅτι ἀπῆλθον καὶ εἰς τὰς Παραδουναβίους ἡγεμονίας ὅπου, ὡς διδάσκαλοι χρηματίσαντες, ἐκτήσαντο ἱκανὴν περιουσίαν καὶ ἐθεωροῦντο ἐκ τῶν πρὸυχόντων τῆς ἐποχῆς. Δημήτριός τις μάλιστα Βλαστός ἀπῆλθεν ἐπὶ τοῦ ἐκ Πάτμου Πατριάρχου Θεοφίλου εἰς Αἴγυπτον, ὅπου ἐμπορευόμενος ἐκαλλιέργει καὶ τὸν Λόγιον Ἐρμῆν.

Ὁ ἀοίδιμος Ἀθανάσιος Παπαδόπουλος Κεραμεὺς ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον *Varia Graeca Sacra* (ἐν Πετρούπολει 1909) ἐκδοθείσῃ συλλογῇ ἑλληνικῶν κειμένων (πρβλ. τὴν ὑπὸ Σ. Β. Κουγέα ἐν Λαογραφίας Γ' σελ. 277--319 γενομένην κρίσιν) περιέλαβε τὸ ὑπ' ἀριθμὸν χ (σ. 184--212) κείμενον: «Τάξις ἀγιασμοῦ τῶν ὑδάτων τοῦ

1) Κατὰ λάθος ἔγραψα ἐν τῷ ἐμῷ Μπαϊδέκερ τῆς Ν. Ἑλλάδος (Ἰ. Αθ. 1913 σ. 371) ὅτι ἐν Ῥόδῳ οἱ Καστροῦσιοι ἐγκατεστάθησαν τῷ 1430 ἀντὶ 1630 (Πρβλ. καὶ σ. 11).

ποταμοῦ Νεῖλου» ἐν τοῦ ὑπ' ἀριθμὸν 46 κώδικος τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ (νῦν ἐν Καῖρω) πατριαρχικῆς βιβλιοθήκης, ἔργου τοῦ ΙΔ' αἰῶνος ἐν παραβολῇ πρὸς τὸν ὑπ' ἀριθμὸν 974 κώδικα (τοῦ ΙΣ' αἰῶνος) Σιναϊτικὰ (ἐξ οὗ ἄλλοτε εἶχεν ἐκδώσῃ τὸ αὐτὸ κείμενον ἐν ἐπιτομῇ ὁ ῥῶσσος καθηγητῆς κ. Δημητριάδης).

Τὸ νέον τοῦτο κείμενον εἶναι σπουδαιότατον, προτάσσεται δ' αὐτοῦ ἡ ἐξῆς σημείωσις «Ἡ παροῦσα ἀκολουθία ἐφιλοπονήθη μὲν παρὰ τοῦ μακαριωτάτου, σοφωτάτου τε καὶ ἀγιωτάτου πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Κυρίου Γερασίμου (1) τοῦ μετὰ τὸν Κύριλλον τὸν Λούκαριν (ὡς φασιν) χρηματίσαντος· τῷ χρόνῳ ὅμως τῷ πανδαμάτορι καὶ αὕτη ὑποπεσοῦσα συνεφθάρη μετὰ τῶν ἄλλων αὐτοῦ (βιβλίων) καὶ σχεδὸν ἔρρευσεν καὶ μόλις που διεσώθη μία αὐτῆς ἀντιγραφὴ πλήρης πολλῶν τε καὶ παντοίων σφαλμάτων ἣν περ ὁ μακαριώτατος θειώτατος σοφώτατος καὶ ἀγιώτατος ἡμῶν πάπας καὶ πατριάρχης κύριος, κύρ. Θεόφιλος 2) Λιβύης ὧν διορθώσατο τὰ νῦν δὲ μετ' ἀκριβοῦς ἐπιμελείας τε καὶ ζήλου ἀντέγραψεν ὁ ἐν ἐμπόροις ἐλάχιστος Δημήτριος Βλαστός ὁ ἐκ τῆς νήσου Ῥόδου, ὡς δοῖται, διὰ προτροπῆς καὶ παρακινήσεως τοῦ πανοσιολογιωτάτου ἀγίου μέγα ἀρχιμανδρίτου κυρ. κυρίου Νεκταρίου καὶ ἐπιτρόπου τοῦ θρόνου Ἀλεξανδρείας. Ὁθεν οἱ ἀναγινώσκοντες ταύτην, εὐχεσθε ὑπὲρ ἡμῶν. Ἐν Αἰγύπτῳ τῇ δ' Μαΐου 1822. Ὁ ἐλάχιστος γραφεὺς Δημήτριος Βλαστός 3)

1) Οὗτος εἶναι ὁ ἐπιλεγόμενος Σπαρταλιώτης (1620 — 1636), οὗ τὸν βίον ἰδὲ παρὰ Κ. Ν. Σάθα, Νεοελληνικὴ φιλολογία, Ἀθ. 1890 σ. 401--402.

Οὗτος, πρὸς τοὺς ἄλλοις, συνέγραψε καὶ ἐκκλησιαστικὴν ῥητορικὴν καλῶς γεγραμμένην μετ' ἐπιστολῆς πρὸς τὸν Βοεβόδαν Ἰωάννην Κωνσταντίνου τῆς Οὐγγροβλαχίας ἀποκειμένην ἄλλοτε ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τῆς Μητροπόλεως Ῥόδου, ὡς λέγει ὁ Ἰ. Σακκελίων ἐν Πατριαρχικῇ βιβλιοθήκῃ (Ἀθ. 1868 σ. 203). Τὸ χειρόγραφον τοῦτο εὗρηται νῦν παρ' ἰδιώτη ἐν Ῥόδῳ μετ' εἰκόνων, τὰς τοῦ ῥήτορος διαφόρους θεσεις καὶ τὰ σχήματα ὑποδεικνυουσῶν.

2) Φίνεται ὅτι τὸ χειρόγραφον ἀπεκομίσθη εἰς Ῥόδον ὑπὸ τοῦ αὐτόθι ἀποθνήσκοντος πατριάρχου Ἀλεξανδρείας (+ 9 7) βρίου 1805) Παρθενίου.

3) Τὸ γένος τοῦτο ἐκ Λίνδου καταγόμενον σώζεται ἔτι ἐν Ῥόδῳ, Βυζαντίῳ καὶ Ἀλεξανδρείᾳ, ὡς εἶπομεν ἀνωτέρω.

Κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα καὶ ἀρχιτέκτονας ἔσχεν ἡ 'Ρόδος καλοῦς καὶ γινώσκομεν ἐξ ἐπιγραφῶν καὶ χειρογράφων δύο μὲν ἐν Πάτμῳ, ἓνα δὲ ἐν Ἱεροσολύμοις κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος· οὕτως ἡ γυναικεία Μονὴ τῆς Πάτμου κειμένη πρὸς Δ. τῆς Μονῆς 'Αγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου ἐν τῇ κόμῃ ἐκτίσθη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΕ' αἰῶνος ὑπὸ τοῦ Παρθένου Παγκίστα διὰ τοῦ ἀρχιτέκτονος 'Ροδίου Στεφάνου τῷ 1617. εἶναι δ' ἐπιγεγραμμένη τῇ Ζωοδόχῳ Πηγῇ καὶ τῷ 'Αγίῳ Ἰωάννῃ Εὐγγελλιστῇ φέρει δὲ τοιχογραφίας καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ ἱδρυτοῦ Παρθένου. (σ.282 τοῦ β' μέρους τοῦ Giuseppe Gerola I monumenti medioevali delle tredici Sporadi. Ragana 1915.)

'Ρόδιος ἦτο καὶ ὁ ἱδρῦσας παράρτημα τοῦ 'Αγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου 1698 Δανιὴλ Παπαῖ Γεωργίου κατὰ τὴν ἐπιγραφὴν, φρονιτίδι, τοῦ μητροπολίτου Καρπάθου Νεοφύτου Γριμάνη Πατριίου.

(Αὐτόθι σ. 279 Πρὸβλ. καὶ τὰς ἐμὰς Ταξιδιωτικὰς ἀναμνήσεις ἐν «Νέα 'Ρόδω» τῆς 29 Ὀκτωβρίου 1916.)

Ἐπίσης τῷ 1809 ὁ Πρωτοτέκτων Χατζῆς Δράκων ὁ μετὰ τοῦ Μυτιληναίου Κάλφα Κομνηνοῦ ἀνιδρῦσας τὸν ἱερὸν ναὸν τοῦ Παναγίου Τάφου ἐν Ἱεροσολύμοις ἦν 'Ρόδιος μετὰ ῥοδίων ἐργατῶν (ἰδὲ 100ετηρὶς Παγιέρου ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως, Ἱεροσόλυμα 1910 σ.295, 335-5337] καὶ Αθ. Παπαδοπούλου Κεραμέως, Σταχυολογία Ἱεροσόλυμ. βιβλιοθήκης Γ' 103 καὶ 107. Κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ χρόνον πλοίαρχος 'Ρόδιος τῇ βοηθείᾳ Ὑδραίων ἔσωσεν ἐκ χειρὸς Ἀρμενίων μισούντων τοὺς Ἕλληνας ὡς ἐκ τῆς ἀνοικοδομήσεως τοῦ ναοῦ, Ἕλληνας προσκυνητὰς (αὐτόθι σ. 115.)

Λόγιος 'Ρόδιος ἦτο ὁ **Ἰωάννης Λίνδιος** ἐκ Λίνδου καταγόμενος, ὅστις γεννηθεὶς μεσοῦντος τοῦ ΙΗ' αἰῶνος καὶ ἄγνωστον ποῦ σπουδάσας ἐκάρη μοναχὸς καὶ Ἰωάσαφ μετονομασθεὶς διετέλεσεν ἀποστολικὸς ἱεροκῆρυξ τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας ἔντε Σκοπέλῳ καὶ Θεσσαλονίκῃ διὰ δὲ τὰς ὑπηρεσίας αὐτοῦ προχειρίθη ἀρχιεπίσκοπος τῆς ἀστυγείτονος τῆ πατρίδι ἀσιατικῆς πόλεως Μύρων τῆς Λυκίας κατὰ τὸ 1736 ὑπὸ τοῦ τότε πατριάρχου Προκοπίου τῆς περιλαμβανού

σης, τὸ Λιβύσιον, τὸ Καστελλόριζον καὶ τὴν Μονὴν τοῦ Ἁγίου Νικολάου (Μ. Γεδεών, Πατριαρχικαὶ πίνακες σ. 670) ἀλλ' ὁ διαδεξάμενος τὸν Πατριάρχην Προκόπιον Νεόφυτος Ζ' τὸ α' (1789--1794) ἐξώρισε (1) τὸν Λίνδιον ἄγνωστον διὰ ποίαν αἰτίαν ἐκ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς ταύτης κατ' Ἰούλιον τοῦ 1790, προσαρτήσας τῇ Μητροπόλει Πισσιδεΐας τὸ Καστελλόριζον καὶ τὸ Λυβίσσιον μετὰ τῶν παρ' αὐτοῖς σταυροπηγιακῶν μοναστηρίων Ἁγίου Νικολάου καὶ Ἁγίου Γεωργίου ἅπερ κατέστησεν ἐνοριακὰ (Γεδεών, αὐτόθι σ. 672). Ὁ ἐξόριστος ἀρχιεπίσκοπος παραμείνας τρία ὄλα ἔτη ἐν τῇ ἐν Ἁγίῳ Ὄρει Μονῇ τῶν Ἰβήρων ἐντεῦθεν ἔγραψε πρὸς τὸν Ῥαφαὴλ Καυσοκαλυβίτην ἐπιστολὴν (Ἰανουάριος 1793) ἐπανῆλθε καὶ αὖθις εἰς τὴν οἰκείαν θέσιν, ὁπόθεν καὶ αὖθις ἐξωρίσθη εἰς τινα παρὰ τὸ Βούκουρέστιον Μονὴν ἐν ἧ καὶ ἀπέθανε κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1796, ὡς ἀναφέρεται ἐν τῷ *Albgemeiner Litteratur Anzeiger* τοῦ 1796 σ. 280 καὶ 285.) παρ' οὗ ἠρύσατο τὰς περὶ τοῦ ἀνδρὸς πληροφορίας ὁ ἐπανορθώσας, τὰ ὑπὸ τοῦ Κ. Σάθα (Ἐν Νεοελληνικῇ Φιλολογίᾳ Ἀθῆναι 1868 σ. 613.) γραφέντα ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ Προσθῆκαι καὶ διορθώσεις (Λιψία 1871 σ. 197--8) Ἀνδρόνικος Δημητρακόπουλος· πρβλ. τοῦ αὐτοῦ ὀρθόδοξος Ἑλλάς. Λιψία 1872 σ. 186--7). Ὁ Ῥόδιος ἔγραψε τάδε τὰ ἔργα:

α) Ἄσμα Ἀσμάτων, Βενετία 1785 β) Ἱερὰ βίβλος καλουμένη ἀποστολικὴ σαγήνη ἧς τὰ μέρη δύο) ὧν τὸ μὲν πρῶτον περιέχει διδαχὰς λίαν ψυχωφελεῖς· τὸ δὲ δεύτερον, Ἐρωταποκρίσεις πνευματικὰς καὶ πάνυ ὠραίας μετὰ καὶ τινων παραιναιτικῶν ἐπιστολῶν ἐν τῷ τέλει, τὸ α' ἐκδοθεῖσα σπουδῇ καὶ δαπάνῃ τοῦ τιμιωτάτου καὶ φιλοχρήστου ἀρχοντος κ. Νικολάου Πρασακάκη τοῦ ἐκ τῆς Χίου εἰς κοινὴν τῶν ὀρθοδόξων ὠφέλειαν αἴσπε' Ἐνετίησιν 1785 [ἡ βίβλος αὕτη περιέχει 31 ὀμιλίαις ἐκφωνηθεῖσας ἐν Σκοπέλῳ καὶ Θεσσαλονίκῃ προτάσσεται δὲ ἐπιστολὴ μοναχοῦ τινος Λανιῆλ πρὸς τὸν Λίνδιον, τοιαύτη τοῦ πρώην Κορίνθου Μακαρίου καὶ ἑτέρα Νικολάου Ἀργέντη. Ἐν τέλει

1) Παραδόξως ὁ τὸν Ῥόδιον ἀρχιεπίσκοπον Ἰωάννην ἐξορίσας Νεόφυτος πρῶτος τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου ἐξωρίσθη εἰς Ῥόδον.

δὲ τετύπωνται καὶ ἀορθόδοξος ὁμολογία (1) τοῦ συγγραφέως. γ' Ἑρμηνεία εἰς τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ Ἰωάννου ἐν ἣ κατακρίνει τὸ καινότομον περὶ τῆς ἐμπορεύσεως τοῦ ἁγίου πνεύματος δόγμα τῶν Λατίνων. δ') Λόγος ἐγκωμιαστικὸς εἰς τὸν ἐν Ἁγίοις πατέρα ἡμῶν νέον Διονύσιον τὸν ἀρχιεπισκοπὸν Αἰγίνης (συνεξεδόθησαν μετὰ τοῦ ὑπ' ἀριθμὸν στ') ἐ) μετὰφρασις τῆς ὑπὸ τοῦ Χρυσοστόμου ἑρμηνείας εἰς τὴν Κοσμογονίαν Μωϋσέως [Βενετία 1786] στ') ἑρμηνεία τοῦ θείου καὶ ἱεροῦ κανόνος Ἀνδρέου ἀρχιεπισκόπου Κρήτης (Βενετία 1796.) Ἔχει δὲ καὶ ἀνέκδοτα ἔργα σωζόμενα ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τοῦ Ἁγίου Ὄρους, ὡς ἀναφέρει ὁ συγγραφεὺς τοῦ καταλόγου τῶν χειρογράφων αὐτοῦ Σπ. Π. Λάμπρος. Εἶνε δὲ ταῦτα:

α') ἐξήγησις εἰς τὸ ιγ' κεφάλαιον τῆς ἀποκαλύψεως τοῦ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου ἀριθμ. χειρογράφου 4463,4 καὶ 5778 μετ' εἰκόνων.

β) ὁμιλία πανηγυρικὴ εἰς τοὺς τρεῖς ὁσίους πατέρας ἡμῶν Μακαρίους: εἰς τὸν Ῥωμαῖον (23 Δεκεμβρίου), Ἀλεξανδρέα καὶ Αἰγύπτιον.

γ') περὶ ἀρνήσεως τοῦ ἑαυτοῦ μας ἀριθμ. χειρόγραφ. 6363.

δ') Εἰς Κοίμησιν ἀριθμ. χειρογράφ. 6360,9.

ε') στίχοι ἐν ἀριθμ. χειρογράφ. 4121 γ'.

ζ') Ἐπιστολὴ πρὸς Ῥαφαὴλ Καυσοκαλυβίτην Ἀριθμ. χειρ. 5778.

Πρὸς τὸν Ἰωάννην δὲ τὸν Λίνδιον ἐπιστολὰς δύο ἔγραψεν ὁ ἀνωτέρω Καυσοκαλυβίτης (ἀριθμ. χειρ. 5778) καὶ ὁ Λόγιος Σκιαθίτης μοναχὸς Γρηγόριος [Χατζῆ Σταμάτη], περὶ μνημοσύνων (ἀριθμ. χειρ. 5788,28.) Περὶ μνημοσύνων καὶ κολλύβων τότε ἐγένετο μεγάλη συζή-

2) ἴσως ἢ ἐκ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Μύρων ἔξορία λόγον εἶχε θρησκευτικὴν τινα ἐλευθερίαν, ἣν ἐπιζητήσεν ὁ Λίνδιος νὰ ἀποβάλλῃ γράψας πρὸς τοῦτο τὴν ὁμολογίαν πίστεως, ὡς καὶ τότε καὶ νῦν ἐπιβάλλεται τοῖς νεωτερίζουσιν ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας. Ἴδὲ καὶ Π. Βρετοῦ, Νεοελληνικὴ Φιλολογία Τόμ. α' 202 καὶ Μ. Παρανίκα σχεδίασμα σ 171. Πιθανῶς αἰτία τῆς ἔξορίας ἦτο ἡ περὶ κολλύβων καὶ μνημοσύνων γνώμη τῆς ἀνδρῶς.

τησις ἐν Ἁγίῳ Ὄρει ἐξ οὗ καὶ Κολλυβιάδες ἐκλήθη μερὶς μοναχῶν περὶ ὧν εἶπομεν ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἱστορίᾳ τῆς Σκυάθου (Ἄθ. 1914 σ. 81· Αὐτόθι διὰ μακρῶν καὶ περὶ τοῦ Γρηγορίου τούτου οὗ ἔχομεν καὶ στίχους τινὰς (χειρόγρ. Ἁγίου Ὄρους 4421 γ')

Ἴδου τί λέγει περὶ αὐτοῦ ὁ Καισάριος Δαπόντες: Ἰωάννης ὁ καὶ Ἰωάσαφ, ἱερομόναχος Ῥόδιος ἱεροκῆρυξ καὶ αὐτὸς ἐστάθη εἰς τὴν Σκόπελον ὑπὲρ τοὺς 10 χρόνους διδάσκαλος καὶ ἀναχωρήσας ἦλθεν εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος, ὑπῆγεν εἰς τὴν Σαλονίκην, εἰς τὴν Ῥόδον, εἰς τὴν Χίον, εἰς τὴν Σμύρνην· καὶ ὅπου ἂν ἐπῆγε καὶ ὑπάγει κηρύττει τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ διδάσκει τὴν σήμερον· ὁ Θεὸς γὰρ τὸν πολυετῆ ἔκαμνε καὶ αὐτὸς, ἤκουσα, ἐξήγησιν εἰς τὸ ἄσμα τῶν ἁσμάτων καὶ τὴν ἐτύπωσε (Καισάριος Δαπόντες, ἱστορικὸς κατάλογος ἐν Κ. Ν. Σάθα, Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη Γ' σ. 125)1)

Ὁ αὐτὸς Δεπόντες ἐπαινεῖ τῷ 1768 τὴν Ῥόδον καὶ τὸν ἐν Λίνδῳ ναὸν τῆς Παναγίας λέγων:— «Ἡ Ῥόδος Ῥόδον τῶν νησιῶν ὄλων τῇ ἀληθείᾳ—εὐωδιάζει καὶ αὐτὴ αὐτῆς τῇ εὐωδίᾳ— Διότι τὴν Ῥοδωνιαν Χαρίτων τῶν ἀρρήτων,— ἐξ ἧς τὸ Ῥόδον ἠνθήσε τῶν οὐρανῶν τὸ κρεῖττον, —Τὴν Παναγίαν μου τιμᾷ εἰς μίαν ἐκκλησίαν,— ἡ Λίνδος μὲ ξεχωριστὴν τιμὴν καὶ ὑμνωδίαν».

Ἐκ δὲ τῶν ἐν Κρήτῃ μετὰ τῶν ἱπποτῶν τῆς Ῥόδου καταφυγόντων Ῥοδίων (2) εἶνε καὶ ὁ **Ἰωάννης Ῥόδιος**, ὅστις ἀποσταλεὶς εἰς Πατάβιον τῆς Ἰταλίας ἐμαθήτευσεν ἐν τῷ αὐτόθι γυμνασίῳ [τμήματι β' περὶ τὸ 1694], ὡς ἀναφέρεται ἐν τῷ περὶ τοῦ γυμνασίου τού-

1) Πρβλ. Παπαδοπούλου Βρετοῦ, Νεοελλ. φιλολογία Α' ἀρθμ. 311, 313, 314· Α. Κομνηνοῦ Ὑψηλάντου, τὰ μετὰ τὴν ἄλωσιν σ. 643—Ν. Κ. Χ. Κωστῆ, ἱστορικαὶ σημειώσεις περὶ ἐκκλησίας Σμύρνης ἀπὸ τῶν μέσων χρόνων ἐν «Ἱερῷ Πολυκίρῳ» Σμύρνης 1913 σ. 2128.

2) Τῇ 1 Ἰανουαρίου 1523 ὡς εἶπομεν οἱ ἱππῶται τῆς Ῥόδου ἀπῆλθον μετὰ 5000 Ῥοδίων ὧν οἱ μὲν ἔμειναν ἐν Κρήτῃ, ὅπου ὁμογενὲς κατώκει στοιχεῖον, οἱ δὲ μετέβησαν εἰς Ἰταλίαν (Σικελίαν) καὶ μόλις ἑκατοντὰς οἰκογενειῶν ἠκολούθησαν αὐτοῦς εἰς Μάλταν, ὅπου ἔπηξαν ἑλλ. ἐκκλησίαν μέχρι σήμερον σωζομένην. Ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως προσῆλθον καὶ ἄλλοι Ἕλληνες.

του συγγράμματι (Cenni ed iscrizioni della Università di Padova, Padova 1841 — K. Σάθα Νεοελλ. φιολ. σ. 42)).

Ἄλλος λόγιος Ῥόδιος εἶνε ὁ **Θωμᾶς**, ὅστις διδάσκαλος ὢν, κατὰ Μ. Παρανίκαν, μετέφρασεν ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ τραγωδίας τινὰς τοῦ Πέτρου Μεταστασίου, ἐκδοθεῖσα; ἐν Βενετία τῷ 1779 ὡς ἀναφέρει ὅτε Σάθας (ἐνθ' ἀλλαγῶ σ. 610) καὶ ὁ Βρετὸς [ἐνθ' ἀνωτέρω τόμ. Β' 332] Τραγωδίας συγχρόνως τοῦ Μεταστασίου ἐξέδοτο καὶ ὁ Γεώργιος Νικολάου Σοῦτσος.

Σύγχρονος τοῦ Θωμᾶ ἦτο καὶ ὁ **Παναγιώτης Γεωργίου**, ὅστις μετέφρασε διὰ στίχων καὶ ἐξέδοτο ἑπτὰ τραγωδίας τοῦ Σοφοκλέους, ὡς ἀναφέρει ὁ Ἰωσήφ Δεκιγάλλας ἐν τῷ σχεδιάσματι σ. 21—4 — Μ. Παρανίκα, σχεδίασμα σ. 171—2 — Σάθας, ἐνθ' ἀλλαγῶ σ. 609.

Ὁ Σάθας [σ. 609] ἀναφέρει μεταξὺ τῶν λογίων καὶ τὸν Ῥόδου Ἰωάννην [1070—1100] συγγράψαντα βίον τοῦ ὁσίου Χριστοδοῦλου τοῦ ἐν Πάτμῳ [1079] κοινοβιάρχου τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου [ἐν Βενετία 17751].

Ἀλλ' οὗτος συγγέει, ὡς εἶπομεν τὸν ἄνδρα πρὸς τὸν ἄλλον Ἰωάννην.

Κατ' αὐτὴν τὴν ἐποχὴν ἤκμαζε καὶ ὁ **Κελεστῆνος Ῥόδιος** [1798] γράψας ὑπὲρ τῆς Χριστιανικῆς πίστεως κατὰ τινῶν φιλοσοφικῶν ληρημάτων [I. Δεκιγάλλας, σχεδίασμα σ. 47— Παρανίκα σχεδίασμα σ. 172— Σάθα σ. 617].

Ἐπίσης οὐχὶ πολὺ λόγιος ἦτο ὁ **Μητροφάνης** ὅστις ἐν Λίνδῳ γεννηθεὶς ἐνθα ὑπῆρχε σχολὴ ἥδη κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα καὶ ἀπὸ τοῦ 1759 ἐλειτούργει ὑπὸ τινος Δημήτριον [Φιλίππικην] ἐκάρη μοναχοῦ καὶ εἶτα προὔχειρισθη ἀρχιερεὺς Προικονήσου [1677—1693] κατὰ τὸν κώδικα τῆς ἀρχιεπισκοπῆς ἐκείνης οὗ μνησίαν ποιεῖται ὁ Μανουὴλ Γεδεῶν ἐν τῷ περὶ Προικονήσου ἔργῳ αὐτοῦ [Κων]πολις 1895 σ. 13, 187, 191 καὶ 20].

Ἐπιγραφαὶ οὐχὶ λίαν ὀρθογραφημένα, σωζόμενα πολλαχοῦ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς αὐτοῦ διακονίζουσι τὸ φιλοπρόοδον καὶ φίλεργον τάνδρως.

Λόγιος Ῥόδιος ἦν καὶ ὁ διδάσκαλος **Χριστόφορος**, ὅστις γεν-

1) Ἴδὲ Krumbacher Geschichte d. Byzantin. Litteratur σ. 196. καὶ κατὰ λόγον μητροπολιτῶν Ῥόδου.

νηθείς κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος καὶ Χρῆστος ὀνομαζόμενος ἐ-
σπούδασεν ἐν τῇ ἐν Πάτμῳ σχολῇ ὑπὸ τὸν Ἰάκωβον, συμμαθητὴν
ἔχων τὸν μητροπολίτην Πτολεμαῖδος, εἶτα πατριάρχην Ἱεροσολύμων
καὶ εἶτα Κωνσταντινουπόλεως ὅστις διетήρησε φιλίαν πρὸς τὸν ῥόδιον
διδάσκαλον ἐν Ἱεροσολύμοις Χριστόφορον ἤδη διὰ τοῦ μοναχικοῦ
τριβωνίου ὀνομασθέντα καὶ ἐπιστολάς ἔγραφεν αὐτῷ ἀποκαλῶν σοφο-
λογιώτατον καὶ πράγματι ἦτο τοιοῦτος, καὶ μέγιστα ὁ Χριστόφορος ἐ-
ξυπηρέτησεν ἐν Παλαιστίνῃ τὸν Ἑλληνισμὸν συνεργαζόμενος μετὰ τοῦ
πρώην διδασκάλου αὐτοῦ Ἰακώβου τοῦ Πατμίου (υἱοῦ Χατζῆ Ἡλίου
'Αναγνώστου) 1) οὗ τὸ ἔργον ἐξῆρεν ὁ κ. Κλήμης Καρναπᾶς, γρά-
ψας τὸ βιβλίον: Ἰάκωβος ὁ Πάτμιος (Ἱεροσόλυμα 1906) ἐν ᾧ πολὺν
ποιεῖται λόγον περὶ τοῦ ἡμετέρου Χριστοφόρου (σ. 160, 163 232 καὶ 234)

Ὁ Χριστόφορος εὕρισκετο περὶ τὸ 1745 ὡς ἱερεὺς εἰς Βυζάν-
τιον, καθ' ἣν ἐποχὴν ὑπῆρχε τὸ συνταράσσον τὰ Πατριαρχεῖα ζήτη-
μα τοῦ ἀναβαπτισμοῦ ὅπερ ἐκίνησεν ἡ καθολικὴ προπαγάνδα ζημιά-
της Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς 2) τότε ὁ Χριστόφορος ἔγραψε (κατὰ
Φεβρουάριον 1745) ἐπιστολὴν πρὸς τὸν ἑαυτοῦ διδάσκαλον ἐν ἣ ἐκθέτει
ἐν πλάτει τὰ ἐν Βυζαντίῳ συμβαίνοντα. 3)

Τῇ 1ῃ Δεκεμβρίου 1751 γράφει ἐπιστολὴν περὶ Χριστοφό-
ρου ὁ Σωφρόνιος, περὶ οὗ εἶπομεν ἀνωτέρω, πρὸς τὸν ἐπίσης λογιώ-
τατον Ῥόδιον ἱερομόναχον Νεόφυτον πατριαρχικὸν ὄντα τότε ἐπίτρο-
πον ἐν Ἱερουσαλήμ, ἐν ἣ ἠδέως μιμνήσκειται τῆς ἐν Πάτμῳ συμμα-
θητείας τοῦ Χριστοφόρου. Ἐκτοτε οὐδὲν γινώσκομεν περὶ Χριστοφόρου
ποῦ καὶ πότε ἀπέθανε.

Λογιώτατος ἦτο καὶ ὁ **Νεόφυτος** ὅστις ἦτο, ὡς εἶδομεν, σύγ-

1) Διότι ὑπάρχει καὶ ἄλλος Ἰάκωβος τοῦ Ἀνασιᾶση ὡς ἐκ σιγιλίου 1700 ἐξά-
γεται.

2) Ἴδὲ Ἡλία Γανταλίδου παπιστικοὶ ἔλεγχοι — Κωνσταντίου συγγραφαὶ ἐ-
λάσσονες σ. 356 καὶ 357 — Ἀθ. Ὑψηλάντου τὰ μετὰ τὴν ἄλωσιν σ. 265 — 271
— Κ. Σάθα Μεσαιωνικὴ βιβλιοθήκη Γ' 203 — 220 — Μ. Γεδεῶν, Κανονικαὶ
Διατάξεις Α' 252 καὶ Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια Θ' σ. 266 262, 270ν 2, 279 —
280 — Δ. Πασχάλη, Ματθαῖος ὁ Ἄνδριος σ. 27, ἐφξ.

3) Καρναπᾶ, Ἰάκωβος ὁ Πάτμιος σ. 232 — 4.

χρονος καὶ συμμαθητῆς τοῦ Χριστοφόρου ὑπὸ τὸν Ἰάκωβον ἐν Πάτμῳ καὶ Ἱεροσολύμοις καὶ συνεργάτης τῆς Ἑλληνικῆς ιδέας ἐν Ἱεροσολύμοις κατὰ τοὺς δεινοὺς ἐκείνους τοῦ γένους χρόνους, ἧς ὑπῆρξεν ἀρραγῆς στυλοβάτης, κατὰ τὸν κ. Καρναπᾶν (σ. 103). Σωζόμεναι ἐπιστολαὶ τοῦ Σωφρονίου Πτολεμαΐδος πρὸς αὐτὸν [6 Ἰουλίου 178), 7 Ἀπριλίου 1754, Ἀπρίλιος 1757, Ἀπριλίου 22 1753 καὶ Ἀπριλίου 29 1759] δημοσιευθεῖσαι ὑπὸ τοῦ κ. Καρναπᾶ δεικνύουσιν ὁποῖός τις ἦτο ὁ λόγιος πρωτοσύγκελλος Ἱεροσολύμων Νεόφυτος (σ. 176, 223 --4, 244- 246, 267-- 269), ὅστις κατὰ τὸ 1757 ἀπῆλθεν εἰς Ῥόδον ἵνα ἴδῃ τοὺς συγγενεῖς 1) καὶ ἐξεφώνησε λόγους ἐν Σύμῃ, Ῥόδῳ καὶ Κῶ καὶ ἐπέστρεψεν αὐθις εἰς Ἱεροσόλυμα, ἐπιδούς ἐπιστολὰς τῷ τότε Ῥόδου Μητροπολίτῃ Ἱερεμῖα ἐκ μέρους τοῦ Ἰακώβου, 2) συμπολίτου ὄντος καὶ ἐπιστρέψας διωρίσθη ὡς ἐπίτροπος πατριαρχικὸς ἐν Ἱερουσαλήμ.

Ὁ Νεόφυτος διεφημίσθη ὡς ῥήτωρ ἀνὰ τὰς νήσους ἐν αἷς ὠμίλησε πολλάκις καὶ δὲν διῆλθεν ὡς ἄλλοι σύγχρονοι ἀφωνότεροι ἰχθύων, ὡς λέγει ὁ Ἰάκωβος ἐν τινι τῶν ἐπιστολῶν. Ἐστάλη δὲ ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων εἰς τὰς παραδουναβίους ἡγεμονίας, πολλάκις δὲ καλεῖται Κύπριος, ὡς γεννηθεὶς ἴσως ἐν Κύπρῳ.

Τούτου σώζονται ἐν τῇ Ἱεροσολυμιτικῇ βιβλιοθήκῃ, ἧς τὸν κατάλογον τῶν χειρογράφων ἐξέδοτο ὁ Ἀθανάσιος Παλαδόπουλος Κεραμεὺς ἐν Πετροπόλει (τόμ. Γ' σ. 137 καὶ 138 ἀρθμ. 84) τεῦχος ἐκ

1) Εἶχε μητέρα Σαλώμην, ἀδελφὴν καὶ ἀνεψιὸς ἐξ ἀδελφῆς νυμφευθείσης τὸν Παπᾶ κὺρ Νεκτάριον.

2) Ὁ Ἰάκωβος ἐγράψε καὶ πρὸς τὸν Ῥόδου συνιστῶν τὸν Νεόφυτον καὶ ἀπέστειλεν αὐτῷ τε καὶ τῷ Μητροπολίτῃ ἀπ᾿ ἐν βιβλίον περιέχον τὰς ἐφορὰς καὶ πανηγύρεις τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Χριστοδοῦλου τοῦ ἰδρι τοῦ τῆς ἐν Πάτμῳ Ἱερᾶς Μονῆς. Ἡ ἀκολουθία αὐτοῦ ἐγράφη ὑπὸ Ἰωάννου Μητροπολίτου Ῥόδου ὀλίγῳ μετὰ τὸν ἐκείνου θάνατον, ἀλλ' ἄλλοι ὡς καὶ ὁ Σακελίων δὲν δέχονται τοῦτο Ἰδὲ ἐκδ. Ἀθηνῶν 1884 ὑπὸ Κυρίλλου Βαϊνή καὶ Ἰ. Σακελίωνος.

Πρβλ. Καρναπᾶ ἐνθ. ἀλλαγῶ σ. 248.

φύλλων 133 γραφέν ἐν Πτολεμαΐδι τῆς Φοινίκης Ἀπριλίου Κστ' 1744· ἐν τέλει λέγεται: Νεόφυτος δούλος ὑμῶν Ῥόδιος. Ἐν αὐτῷ ὑπάρχουσι: α') ἡ μεταμόρφωσις τοῦ παλαιοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ νέου γένεσις μεταφρασθὲν ἐκ τῆς Λατινικῆς ὑπὸ Ἰωάννου Κομνηνοῦ ἰατροῦ (περὶ οὗ ἰδὲ τὴν ἐμὴν ἱστορίαν τῆς Τραπεζοῦντος, Ὀδησσὸς 1893 β') ἐγκωμιαστικὸς λόγος εἰς Μελέτιον μητροπολίτην Καισαρείας τῆς Παλαιστίνης γ') λόγοι διάφοροι δ') ὁμηρόκεντρα μετὰ ψυχαγωγικῆς ἐρμηνείας ε') Νεοφύτου Ῥοδίου λόγοι τρεῖς (φύλλα 167--183 1)

Ἐπίσης ἐν τῷ χειρογράφῳ 5 (σ. 236). Νεοφύτου Ῥοδίου τοῦ Κυπρίου ἐν Ἰασίῳ: λόγος τοῦ Ἁγίου Σάββα μεταφρασθεὶς ὑπὸ Νεοφύτου.

Φαίνεται δ' ὅτι καὶ τὸ χειρόγραφον 4 (σ. 232): βίος **Σωφρονίου Ῥοδίου** πατρὸς Ἁγιοσσαββάτου καὶ τὸ ὑπ' ἀριθ. 121 Χειρόγραφον (σ. 326): «Κοντσεσιὸν (2) (φιρμάνιον) ὅπου ἔκαμεν ὁ Σουλεϊμάνης τῶν Ῥοδίων ὅταν ἐπῆρε τὴν χώραν των» εἰς διάλεκτον δημοτικὴν, εἶνε ἔργα τοῦ Νεοφύτου τούτου. Ὁ αὐτὸς ἐξέγραψε καὶ τοὺς Κανόνας τοῦ Μ. Βασιλείου διὰ τὸν Ἰάκωβον (τόμ. Β' σ. 566 χειρόγ. 492.) Ἐν κώδ. 376 μετὰ τῶν φύλλων 111β -- 113β τῆς βιβλιοθήκης τοῦ ἐν Κων)πόλει Μετοχίου τοῦ Παναγίου Ἰάφου (πρὸ βλ. καὶ Ἀθ. Παπαδοπούλου Κεραμέως Ἱεροσόλυμα. Βιβλ. Δ' σ. 347 ἐξ) λέγονται τάδε:

«Ἐν ἔτει α ψ ν θ' φ Ὀκτωβρίου Αἱ πατριαρχοῦντος τοῦ μακαριωτάτου σοφωτάτου Κυρίου Κυρίου Παρθενίου τοῦ ἐξ Ἀθηνῶν ἐδιωρίσθη ἐγὼ ὁ ταπεινὸς Νεόφυτος Ῥόδιος ἀρχιμανδρίτης καὶ ἐπίτροπος τῆς ἀγίας αὐτοῦ μακαριότητος, εἰς τὴν ἀγίαν πόλιν Ἱερουσα-

1) Εἰς τὰ κισόδια τῆς Θεοτόκου ἐρρέθη ἐν Ῥόδῳ τῷ 1756 2) εἰς τὴν μεταμόρφωσιν ἐν Ῥόδῳ 1759 3) εἰς τὴν Χριστοῦ γέννησιν.

2) Τὸ ἔγγραφο τούτο καὶ ἀπὸ ἱστορικῆς καὶ γλωσσικῆς ἀπόψεως εἶνε σπουδαιότατον ἐφ' ᾧ καὶ ἔγραψα τῷ ἐπιμελητῇ τῆς Βιβλιοθ. Ἱεροσολ. κ. Κλεώπα Κοικιλίδη πρὸς ἀντιγραφὴν, ἀλλ' οὐκ ἔσχον ἀπάντησιν, ὡς ἐκ τῆς ἀνωμάλου καταστάσεως.

λήμ· εἰς ἣν ἔλθων εὗρον σκάνδαλα δυσκολοδιόρθωτα παρά τινων φιλοταράχων μελανειμονούντων, οὓς τῇ χάριτι τοῦ Παναγίου Τάφου καὶ δι' εὐχῶν τοῦ μακαριωτάτου μου αὐθέντου καὶ δεσπότης πεποίηκα ἐκ μέσου καὶ ἡσύχασαν οἱ ἀδελφοί.»

Ἐγράφη χειρὶ ἰδίᾳ· ἔπονται δὲ καὶ ἄλλα σημειώματα τῶν ἐτῶν 1760--5 περὶ διαφόρων ἐπισκευῶν καὶ Κυρίων ἐν Ἱερουσαλήμ (Νέος Ἑλληνομνήμων Ζ' 229)

Ἄλλος λόγιος Ῥόδιος εἶνε ὁ ἱερομόναχος **Ἰωαννίκιος ὁ Λένδιος** ὅστις γεννηθεὶς περὶ τὰ τέλη τοῦ Ἰστ' αἰῶνος καὶ ἄγνωστον ποῦ σπουδάσας· μετὰ τὴν ἐν τῇ γειναμένη ἐγκύκλιον παιδείῃ, τῇ 1ῃ Ἀπριλίου 1624 πιθανῶς ἢ μικρὸν μετ' αὐτὴν ἐψηφίσθη καὶ ἐχειροτονήθη ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως μητροπολίτης Γάνου καὶ Χάρας ἐν τῇ παραλίῳ Θράκῃ τῇ ἐν τῇ Προποντίδι. Τὴν ἐπαρχίαν ταύτην διοικήσας ἐπὶ δώδεκα ὄλα ἔτη προήχθη τῷ 1636, καθαιρεθέντος τοῦ Ἡρακλείας Ἰερεμίου ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Νεοφύτου, εἰς τὸν θρόνον Ἡρακλείας, ἀστυγείτονος ἐπαρχίας, ἦν. κατὰ τοὺς ἐπισκοπικοὺς καταλόγους τοῦ Ἀμασειᾶς Ἀνθίμου Ἀλεξούδη (Γ' ἐν Νεολόγῳ) διετέλλε μέχρι τοῦ 1646. Τὰς περὶ αὐτὸν τύχας τοῦ ἀνδρός δὲν ἠδυνήθην νὰ παρακολουθήσω (Ἐπιθ. Μ. Ι. Γεδεῶν, Γανοχώριον ἐκκλησιαστικαὶ παροικίαι ἐν Ἐκκλησιαστικῇ Ἀληθείᾳ 1912 σ. 342 ἐξῆς).

Ἄλλ' ἐπειδὴ ὁμοίως ἢ εἰς τὸν οἰκουμενικὸν θρόνον ἔνοδος τοῦ Ἰωαννικίου δὲν εὐδοοῦται διότι ἀναγράφεται ὁ ἀπὸ Ἡρακλείας, κατὰ δὲ τὸν Ἀλεξούδη, παρεμπίπτει τῷ 1639 ὡς Ἡρακλείας ὁ Μελέτιος· καὶ μετ' αὐτὸν αὖθις ὁ Ἰωαννίκιος (1644--1647), τολμῶ νὰ παρατηρήσω, ὅτι δις τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας ἠρχιεράτευσεν ὁ Ῥόδιος ἱεράρχης· ἀλλὰ οὐχ ὡς ὁ Ἀλεξούδης λέγει μέχρι 1647· διότι ἤδη τῇ 16ῃ Νοεμβρίου 1646 ἐπατριάρχευσε τὸ α' ὁ Ἰωαννίκιος, ὅστις καὶ παραιτησάμενος κατ' Ὀκτώβριον 1648 ἀνῆλθεν αὖθις τρις τὸν οἰκουμενικὸν θρόνον (πρβλ. Μ. Γεδεῶν, Πατριαρχικοὶ πίνακες σ. 574 καὶ ἐφ' ἐξῆς)· Ὁ παρὰ τῷ Bandurii (Imperium Orientale σ. 575) χρονογράφος λέγει ὅτι ἔφυγε καὶ ἐκρούβη ἄγνωστον ποῦ, ἀλλ' ὁ ὑπὸ τοῦ Μ. Γεδεῶν ἐκδοθεὶς Κύριλλος Λαυριώτης, ὁ περιγράφων ἐμμέτρως τὴν ἱστορίαν τῶν

πατριαρχῶν (στίχ. 739, ἀναγράφει ὅτι ἀπελθὼν εἰς Ἅγιον Ὄρος ἐφησύχαζεν ἐν τῇ Μονῇ τῆς Λαύρας Ἐνταῦθα ἐπὶ τριετίαν παραμείνας, ἀπὸ Ὀκτωβρίου 1648, ἐκλήθη καὶ αὐθις, προσκλήσει τοῦ κλήρου εἰς Βυζάντιον ὅπως ἀναλάβῃ τὸ δεύτερον τοὺς οἶακας τῆς Μ. Ἐκκλησίας, πατριαρχεύσας ἐπὶ ἓν ἔτος καὶ 13 ἡμέρας κατὰ Κομνηνὸν Ὑψηλάντην (Τὰ μετὰ τὴν ἄλωσιν, Κων)πόλεως 1870 σ.) Αἴφνης καταλιπὼν τὸν οἰκουμενικὸν θρόνον ἀπῆλθε πρὸς ἐφησύχασιν ἄγνωστον ποῦ. Καὶ ὡς λέγει ὁ Κύριλλος Λαυριώτης (ἐνθ' ἀνωτέρω στίχ. 752-3.)

αἴφνης ἄφανῆς γέγονε κρυφίως ἀποδράσας
ἀπελθὼν γὰρ ἠσύχασεν ἀγνώριστος τοῖς πᾶσι.»

Ἄλλ' ἐπέρωτο καὶ πάλιν νὰ κληθῇ εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν κορυφὴν κατ' Ἰούλιον 1653, ἣν οἶακοστρόφησε μέχρι τῆς 17 Μαρτίου 1654, ὅτε παρητήθη ἕνεκεν γήρατος καὶ τῆς τῶν καιρῶν χαλεπότητος διεκήρυξε δὲ ὅτι δὲν ἤθελε ποτε ἀναλάβῃ τὸ πηδάλιον τοῦ πατριαρχικοῦ σκάφους καὶ ἐπέβαλεν ἑαυτῷ τὴν τοῦ ἀφορισμοῦ ποινὴν ἐάν ποτε ἤθελε δεχθῆ τὸ βᾶρος τῆς διευθύνσεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων, ἀλλ' εἶτα γνωσιμαχήσας, μετὰ ἓν ἔτος, ἐκλήθη εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον τὸ τέταρτον, ἀπὸ Μαρτίου 1655--23 Ἰουλίου 1656, ὅτε, ἀφ' ἑνὸς μὲν, κορυφωθείσης τῆς τῶν οἰκουμενικῶν τῆς Μ. Ἐκκλησίας πραγμάτων ἀθλιότητος, ἀφ' ἑτέρου δὲ βλέπων ἑαυτὸν ἀνίκανον νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὰς ἀντιξοοὺς περιστάσεις ἠναγκάσθη ἄκων καὶ μὴ βουλόμενος νὰ παραιτηθῇ καὶ νὰ λάβῃ προεδρικῶς τὴν ἀρχιεπισκοπὴν Τζίας καὶ Θεσμίων (Κέω καὶ Κύθου), ὡς ἀναφέρω ἐν τῷ ἐμῷ «Χριστιανισμῷ ἐν ταῖς Κυκλάσις» (Ἐρμούπολις 1908 σ. 12): Δὲν ἐπέζησεν ὅμως ἔτη πολλὰ μετὰ ταῦτα καὶ ἀπέθανεν ἴσως ἐν Σίφνῳ, ὡς ἀναγράφει ὁ Κάρολος Γικῶν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς νήσου Σίφνου. (Ἐρμούπολ. 1876 σ. λβ' (1)

Τῆς πρώτης πατριαρχείας Ἰωαννικίου τοῦ Β', κατὰ τὸν Μανουὴλ

1) Οὗτος ἀναφέρει ὅτι ὁ Ἰωαννίκιος ἦτο Σίφνιος, ἀλλ' ἐν τινι ἐγγράφῳ τῆς «Νομικῆς Συναγωγῆς» τοῦ πατριάρχου Ἱεροσολίμων Δοσιθέου γράφεται Ἰνδός. Ἐπιθι Κώδικα 1 τοῦ πατριαρχικοῦ γραμματοφυλακείου σ. 410 καὶ Μ. Γιδεῶ, πατριαρχ. Πίνακες σ. 584 σημ.

Γεδεών (Πατριαρχικοί πίνακες. 576). εἰσὶν ἐκδεδομένοι δύο κανονικαὶ διατάξεις: ἡ μὲν κατὰ Δεκέμβριον μῆνα τοῦ 1646, καθαιροῦσα τὸν ἀρχιεπίσκοπον Σινᾶ Ἰωάσαφ, λειτουργοῦντα ἐν Αἴγυπτῳ ἀκανονί-
στως, ἡ δὲ ἀπὸ 30 Δεκεμβρίου 1647 περὶ τιμωρίας τῶν εἰς Κων)πολιν ἄνευ ἀδείας πατριαρχικῆς ἐρχομένων ἀρχιερέων (Γεδεών Κοινωνικαὶ Διατάξεις Α' 47 --50.) ἔξ κατὰ τὴν πατριαρχίαν ταύτην ἀποφάσεις τοῦ Ἰωαννικίου περὶ μοναστηριακῶν δικαίων εἰσὶ γνωσταί: ἡ περὶ τῆς ἐν Θεσσαλονίκῃ μονῆς τῶν Βλατέων (1) ἡ περὶ τῆς ἐν Ἀθήνας γυναι-
κειᾶς μονῆς τῶν Ἀγίων Ἀναργύρων, ἀμφότεραι ἀχρονολόγητοι, ἴσως ἐν τῇ πρώτῃ ταύτῃ πατριαρχείᾳ ἐκδοθεῖσαι, ἴσως ἐν ταῖς μετὰ ταῦτα τρίτῃ, ἡ ἀπὸ 17 Ἀπριλίου 1617 περὶ τῆς ἐν Δρυϊνουπόλει σταυροπη-
γιακῆς μονῆς τῆς Σηλαισιτίσης μετὰ τοῦ χωρίου Σαρακινίτσας τε-
τετάρτῃ, ἡ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἀναδείξασα σταυροπήγιον τὸ ἐν Γανοχώ-
ροις μονύδριον τοῦ ἀγίου Γεωργίου τὸ πλησίον τοῦ ποταμοῦ· πέμπτῃ ἡ κατὰ Ἰούνιον τοῦ 1617 περὶ ἐνώσεως τῶν ἐν Πάτραις μονῶν ἀγί-
ου Κωνσταντίνου καὶ Παναγίας Ὁμπλοῦ καὶ ἕκτῃ, ἡ χορηγοῦσα σταυροπηγιακὰ δίκαια εἰς τὴν ἐν Ἰσμαηλίῳ μονὴν τοῦ Ἀγίου Νικο-
λάου, μετόχιον οὔσαν (2) τῆς ἐν Ἀγίῳ Ὄρει μονῆς τοῦ Καρακάλ-
λου. (V. Langlois, Mont Athos 6, 52,) ὁ Ἰωαννίκιος ἀπέλυσεν, ἄγνωστον
πότε, γράμμα περὶ τοῦ ἐν Χίῳ ναοῦ τῆς ἀγίας Κυριακῆς, ἀνήκον-
τος εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν Μαυροκορδάτων. Εἰσὶν ὡσαύτως γνω-
σταὶ δύο ἀποφάσεις περὶ ἐνοριακῶν δικαίων: ἡ μὲν, ἀπὸ 12 Δεκεμ-
βρίου 1646, ἀποκαθιστῶσα τὴν μητρόπολιν Μαρόνεια, καὶ συνενοῦ-
σα ταύτῃ τὰς νήσους Θάσον καὶ Σαμοθράκην ἡ δὲ, κατ' Ἰούνιον

1) Καὶ ἡ ἱερὰ Μονὴ τοῦ Ἀγίου Γεωργίου ἐν Κίῳ περὶ ἧς ἔγραφα ἐν «Κιανῶν πολιτεία» ἀνεκηρύχθη σταυροπηγιακῇ, ἀλλ' ἄγνωστον ὑπὸ τοῦ Ἰωαννικίου Α' ἢ Β', ὡς λέγει ὁ Γεδεών ὅτι ἀιήνησεν ἐν ἐγγράφῳ τοῦ πατριάρχου Ἀνθίμου Γ' τοῦ Βδελλᾶ τῷ 1823.

2) Αἱ πλείους αὐτῶν εἰσὶν ἀνακηρύξεις εἰς Σταυροπήγια ἢ ἔξασφάλις προ-
τέρων σταυροπηγιακῶν δικαίων τῶν Μονῶν.

τοῦ 1647, ὑποτάττουσα πάλιν τῇ μητροπόλει Μονεμβασίας τὴν ἐπισκοπὴν Πλάτζης ἄλλοτε μὲν οὖσαν ἀρχιεπισκοπὴν, εἶτα δὲ γενομένην πατριαρχικὴν ἐξουσίαν.

Τῆς δευτέρας τοῦ Ἰωαννικίου Β΄ Πατριαρχείας εἰσὶν ἐκδεδομέναι δύο κανονικαὶ διατάξεις ἡ μὲν, περὶ τῶν προνομίων τοῦ Μητροπολίτου Φιλαδελφείας Ἀθανασίου Βαλεριανοῦ, ἡ δὲ περὶ τῶν ὁρίων τῆς κανονικῆς σχέσεως τῶν ἐν Κύπρῳ μητροπολιτῶν πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπον αὐτῶν(1). Γνωσταὶ δὲ εἰσὶν ἀποφάσεις τρεῖς μὲν περὶ ἐνοριακῶν δικαίων: ἡ κατ' Αὐγούστου τοῦ 1651 ἐνοῦσα τῇ μητροπόλει Πισιδίας, τὰ Μῦρα, τὴν Σίδην, καὶ τὴν Ἀττάλειαν, καὶ μετ' οὐ πολὺ ἄλλη τις, ἡ δεχομένη τὴν ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Μονεμβασίας Σωφρονίου γενομένην εἰς τὸν Πατριάρχην Κων)πόλεως παραχώρησιν τῆς τέως ἐπισκοπῆς Πλάτζης ἀποκατασταθείσης πατριαρχικῆς ἐξουσίας, καὶ τρίτη ἡ κατὰ τὸ 1650 ἀναγνωρίζουσα ὅτι τὰ χωρία Γαζασάρειος ἀνήκουσι τῇ μητροπόλει Χαλδίας.

Μίαν ἀπόφασιν ὡσαύτως γινώσκομεν, ἀναφερομένην εἰς μοναστηριακὰ ἢ ἐν μέρει εἰς ἐνοριακὰ δίκαια, δι' ἧς ἐπεκύρωσε τὰς συμφωνίας μεταξὺ μονῆς Λαύρας ἐν Ἁγίῳ Ὄρει καὶ τοῦ μητροπολίτου τῶν Ὀρθοδόξων Ἀδριανουπόλεως, δι' ὧν ὑπεχρεώθησαν οἱ ἱερομόναχοι οἱ μένοντες ἐν τῷ μετοχίῳ τοῦ Ἁγίου Στεφάνου τῷ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ νὰ μνημονεύωσι τοῦ ὀνόματος τοῦ μητροπολίτου, λαμβάνοντος ἀπὸ τοῦ μετοχίου ἐμβατοίκιον 70 γροσίων κατ' ἔτος, ἕκαστος δὲ παρέχη εἰς αὐτὸν ἐτησίως ἀνὰ 600 ἄσπρα. Τῷ 1650 ἀνεκήρυξε σταυροπηγιακὴν τὴν ἐν Χίῳ μονὴν τοῦ Ἁγίου Νικολάου Διαμαντάρη.

1) Ἴδὲ Γεδεῶν Κανονικαὶ Διατάξεις Α' 50—4 καὶ Β' 384—9 παραληφθεῖσαι ἡ μὲν περὶ Βαλεριανοῦ ἐκ τοῦ Ἰ. Βελούδου, Χρυσόβουλλα κτλ. σ. 36—42, ἡ δὲ περὶ Κυπρίων ἐκ τῶν τοῦ Φιλίππου Γεωργίου ἱστορικῶν εἰδήσεων περὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου σ. 88—93.

Τῇ 7ῃ Ἰουλίου ἐπεκύρωσε τὸ κοινοβιακὸν πολίτευμα τῆς ἐν Ἀθήναις γυναικείας μονῆς τῶν Ἁγίων Ἀναργύρων 1) ἔλαβε δὲ πολλὰς ἀποφάσεις περὶ βελτιώσεως τῆς οἰκονομικῆς ἀθλιότητος τοῦ Πατριαρχείου.

Τρεῖς πράξεις Ἰωαννικίου Β' κατὰ τὴν πατριαρχεῖαν αὐτοῦ, ταύτην ἀπολελυμένας γινώσκομεν δύο μὲν περὶ μοναστηριακῶν δικαίων μίαν δὲ περὶ ἐνοριακοῦ αἰ πρώται ἀφορῶσιν εἰς τὴν ἐν ἐπαρχίᾳ Φαναρίου καὶ Νεοχωρίου μονὴν Μπεζίλαν (Νοέμβρ. 1653), καὶ εἰς τὸ ἐν Ἀδριανουπόλει μετόχιον τοῦ ἁγίου Στεφάνου, χορηγηθὲν τῇ ἐν Ἀγίῳ Ὁρει μονῇ τῆς Λαύρας ὑπὸ Νεοφύτου Ἀδριανουπόλεως (Δεκεμ. 1653) ἢ τὴν ὁρίζει ὅτι τὸ χωρίον Λαδιά ἀνήκει τῇ μητροπόλει Διδυμοτείχου, ἔστι δ' ἀχρονολόγητος.

Τέσσαρες δὲ ἀποφάσεις περὶ ἐνοριακῶν δικαίων εἰσὶ γνωσταί: ἡ κατὰ Ἰούνιον τοῦ 1655 περὶ τῆς μητροπόλεως Δέρκων προσαρτηθῆντων αὐτῇ τῶν Θεραπειῶν καὶ τοῦ Βουγιούκ-δερεῖ σύγχρονος, ἡ ὑπετάξασα τῇ μητροπόλει Ἀθηνῶν τὴν ἀρχιεπισκοπὴν Ταλαντίου καὶ Διαυλίας· ἡ κατὰ Ἰούλιον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐνώσασα τὰς μητροπόλεις Νευροκόπου καὶ Ζιχνῶν εἰς μίαν καὶ ἡ κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1655 συνενώσασα τῇ μητροπόλει Πισσιδείας τὰ Τύανα τῆς μητροπόλεως Ἰκονίου· δύο δὲ γινώσκομεν ἀναφερομένας εἰς μοναστηριακὰ δίκαια τὴν κατὰ Ἀπρίλιον τοῦ 1655, ὅτε ὁ μητροπολίτης Κρήτης Νεόφυτος ἐδωρήσατο τῷ οἰκουμενικῷ πατριαρχῇ ὡς ἐξαρχίαν ἑπτὰ μονὰς καὶ πέντε χωρία ἐν Κρήτῃ· καὶ τὴν κατὰ Δεκέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους περὶ τῆς ἐν Γαναχώροις σταυροπηγιακῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Γεωργίου.

Ὁ Ἰωαννίκιος ἔπεμψε τῷ 1656 πρὸς τὸν Τσάρον Ἀλέξιον Μιχαήλοβιτς τὴν κεφαλὴν τοῦ ἁγίου μάρτυρος Ἀγαθονίκου, ὡς καὶ μέρος τοῦ κρανίου τοῦ Ἁγίου Θεοδώρου τοῦ Στρατηλάτου (Sabas sacristie patriarcale dite Symodale de Moscou, Μόσχα 1859 σ. 89).

Ἐπ' αὐτοῦ δὲ περιήρχετο τὸ δεύτερον τοὺς πατριαρχικούς θρόνους τῆς Ἀνατολῆς ὁ ρῶσος Σουχανῶφ, ὅστις ἐπιστρέψας εἰς Ῥωσίαν ἐκόμισε μεθ' ἑαυτοῦ 700 περίπου ἑλληνικὰ χειρόγραφα, δωρηθέντα ὑπὸ πατριαρχῶν, μοναχῶν καὶ κληρικῶν, ὡς ἀναγράφει ὁ λογι-

1) Τοῦτο ἰδὲ παρὰ Δ. Γρ. Καμπούρογλου, Μνημεῖα ἱστορίας τῶν Ἀθηναίων, Ἀθ. 1889 Α' σ. 46—8.

ώτατος συνταγματάρχης καὶ συγγραφεὺς Θεόδωρος Βαλλιάνος ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Ῥωσικῆς Ἐκκλησίας. Ἀθ. 1858 σ. 227—8.)

Τὸν Ἰωαννίκιον ὁ Γεδεὼν χαρακτηρίζει ὡς ἀνεξίθρησκον καὶ τοῦτο ἐξάγει ἐκ τινος ἐπιστολῆς αὐτοῦ, δι' ἧς συνίστα τοῖς μητροπολίταις Τραπεζοῦντος, Ἀμασειᾶς καὶ Νεοκαισαρείας δυτικούς τινας ἱερεῖς εἰς οὓς νὰ παρασχεθῇ πᾶσα εὐκολία πρὸς ἱερουργίαν: «τόπος προσευχῆς καὶ λειτουργίας ... ἢ εἰς ἐρημοκλήσιον ἐν ᾧ οὐ ψάλλουσιν οἱ ἐγγχώριοι ἢ εἰς ἓν μέρος τῶν ἐκκλησιῶν, μετὰ τὸ ἐκτελέσαι ὑμᾶς τὴν ἀκολουθίαν.» Τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ἐξέδοτο ἐν τῇ ἐν Παρισίοις *Revue d'histoire diplomatique* ὁ τὸν *André Leval* (τόμ. α' σ. 455—6) Πράγματι δ' ἐκ τῆς ἐπιστολῆς φαίνεται, ὅτι ἡ συχνὴ ἀλλαξοπατριαρχικὴ κίνησις, μετὰ τὸν τοῦ Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως ἄδικον θάνατον (+27 Ἰουνίου 1638), τὸν ἐπισυμβάντα ταῖς τῶν Ἰησουϊτῶν ῥαδιουργίαις (Γεδεὼν Πατριαρχ. Πίν. σ. 562) προήρχετο ἐκ τῆς ἐξωτερικῆς τῶν καθολικῶν πρέσβεων ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπιβολῆς, φόβῳ ἐξωτερικῶν ἀπειλῶν, ἃς οἱ ἐν Φαναρίῳ πατριαρχικοὶ κύκλοι δὲν ἠδύναντο νὰ παρακάμψωσιν.

Ῥόδιος, ἦτο καὶ ὁ ἐκ Λήμνου μητροπολίτης Παρθένιος ὁ Λίνδιος ὅστις μεταβαίνων ὡς ἔξαρχος εἰς ἕξ ἐπαρχίας «Ἐπὶ τῆς Πατριαρχίας τοῦ κυρ. Παϊσίου» ἀφίκετο τῇ 22^α Μαρτίου 1743 εἰς τὴν ἐν Μακεδονίᾳ ἱερὰν Μονὴν Κοσφινιωτίσσης (ιδὲ Ἀθ. Παπαδοπούλου Κεραμέως, κατάλογον τῶν χειρογράφων τῆς Μονῆς ἐν παραρτήματι τοῦ ΙΖ' τόμου τοῦ ἐν Κων) πόλει Ἑλληνικοῦ φιλολογικοῦ συλλόγου σ. 3) Σ. Λάμπρου Ν. Ἑλληνομνημῶν Ζ' 225).

Λόγιος μαθητὴς τῆς Σχολῆς Πάτμου ἦν καὶ ὁ **Κωνσταντῆ-νος** ἀγνώστου ἐπωνύμου. Τοῦ Κωνσταντίνου Ῥοδίου σώζεται ἐπιστολὴ Φίλλῳ τινὶ ἐν Κάδικι τοῦ ΙΗ' αἰῶνος 70 τῆς ἐν Μηλεαῖς βιβλιοθήκης (φύλλον 180α) (ιδὲ Ἀθ. Παπαδοπούλου Κεραμέως κατάλογον τῶν Ἑλληνικῶν κωδίκων τῆς ἐν Μηλεαῖς βιβλιοθήκης ἐν Ἐπετηρίδι Παρνασσοῦ Ε' Ἀθ. 1901 σ. 44,

Κατὰ τοὺς ἐσχάτους τῆς τουρκοκρατίας χρόνους ἡ ἐκπαίδευσις ἐν Ῥόδῳ δὲν εὕρισκετο ἐν θαλερᾷ καταστάσει, ὡς θὰ ἀποπειραθῶμεν νὰ ἀναπαραστήσωμεν διὰ μέσου πενιχρῶν, ἐν κώδιξι καὶ ἐν ἄλλαις, δίκην

ψυχίων, ἀπαντώσαις σημειώσεσιν, εἰδήσεων ἱστορικῶν 1). Οὕτως ὁ γηραιὸς γυμνασιάρχης Ματθαῖος Κ. Παρανίκας «ὁ περὶ τῆς ἐν τῷ Ἑλληνικῷ ἔθνει καταστάσεως τῶν γραμμάτων ἀπὸ ἀλώσεως τῆς Κων)πόλεως μέχρι τῶν ἀρχῶν τῆς ἐνεστώσης (ΙΘ) ἑκατονταετηρίδος» σχεδίασμα ἐκδοῦς ἐν Κων)πόλει τῷ 1867 ἐν σελίδι 171,20) καὶ 203 περὶ Ῥόδου προκειμένου τοῦ λόγου λέγει, ὅτι ἐν Ῥόδῳ κατὰ τὴν Ἰστ' ἑκατονταετηρίδα εὐρίσκομεν ἱκανοὺς λογίους ἐν οἷς καὶ τὸν διδάσκαλον Νικόλαον Ῥόδιον, διδάσκαλον γενόμενον καὶ τοῦ ἀγνώστου ἡμῖν ἄλλοθεν Ἰωάννου Ἀρμάκη, περὶ εἶπομεν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (Πρβλ. Νικολάου Βασιλειάδου Εἰκόνες Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ἀθηνῶν ἐκδιδόμεναι ὑπὸ Κ. Σκόκου, Ἀθ. 1910 σ. 746.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς ὅμως τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἀπαντῶσιν ἐν τῇ ἐν Πάτμῳ Σχολῇ (1713) μαθηταὶ 2) ἐκ Ῥόδου τοῦθ' ὅπερ ἐμβάλλει ἡμᾶς εἰς πειρασμὸν ὅτι τὰ ἐν Ῥόδῳ σχολεῖα δὲν ἐλειτούργουν ἢ ὅτι οἱ μαθηταὶ ἐκεῖνοι χάριν εὐρυτέρων σπουδῶν ἐσπούδαζον ἐν Πάτμῳ (ιδεὲ Η. Μαλανδράκη ἢ Πατμιάς Σχολή, Ἀθ. 1911 σ. 5 καὶ 88 τοῦ Α'.

Ἡ Ῥόδος κατὰ τὰς ἡμετέρας ἐρεῦνας τῷ 1757 εἶχε μίαν μόνον σχολὴν ἧς μνεῖαν ποιεῖται ἐν τοῖς προλεγομένοις τοῦ λεξικοῦ αὐτοῦ ὁ Γεώργιος Κωνσταντίνου, Ἐκ κώδικος δὲ παρ' ἐμοὶ εὐρισκομένου ἀντιγράφου τάδε περὶ σχολείου: «λογαριασμὸς τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ ἐν Ῥόδῳ σχολείου τοῦ κυρ Ἀντωνίου Στουμπετζῆ τῶν ἕξη χρόνων ἤτοι ἀπὸ 1805 μέχρι 1811 διὰ τὰ ὅσα παρέλαβεν ἡ τιμιότης του παρὰ

1) Δυστυχῶς δὲν σώζονται τὰ ἀρχεῖα τῆς μητροπόλεως, τὰ ὅποια κατεστράφησαν κατὰ τὸ 1825—9.

Τότε ὁ τὴν Ῥόδον περιηγούμενος Βέλγος Lottiers λέγει ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ (σ. 291) βιβλία κατὰ σωροὺς κατεστρέφοντο χάριν κατασκευῆς φυσιογίων καὶ ἕξ αὐτῶν ἠγόρασέ τινα.

2) Πιθανῶς οἱ μαθηταὶ οὗτοι μὴ κατονομαζόμενοι ἐν τῷ κώδικι, νά ἦσαν οἱ ἀνωτέρω ἀναγραφέντες λόγιοι Χριστόφορος διδάσκαλος καὶ Νεόφυτος οἱ ἐν τῷ κλίματι τοῦ πατριαρχείου Ἱεροσολύμων καρποφόρως ἐργασθέντες.

τῶν προεπιτροπευσάντων ἐν τῇ σχολῇ ταύτῃ κὺρ Δημητρίου Διακομανώλη καὶ κὺρ Βασιλείου Ζαχαρία ὡς κάτωθεν φαίνονται ὀνομαστικῶς γράμματα 8132, 31.» ὑπογράφεται δὲ ὁ Ῥόδου Ἀγάπιος καὶ μάρτυρες οἱ Δημήτριος Κάκης, Δημήτριος Διακομανώλης, Στέφανος Θεοδοσίου, Κωνσταντῖνος Παπαθεοδοσίου, Φίλιππος Τζανέτης(;) τῷ δὲ 1817 Παναγιώτης τις, βεβαίως ὁ Βενετοκλῆς μαθητὴς τοῦ πολλοῦ Κ. Κούμα ἐδίδασκεν ἐν Ῥόδῳ, ὡς ἀναφέρει ὁ F. Didot ἐν Voyage dans le Levant σ. 346-- Ματ. Παρανίκας σχεδίασμα σ. 171-2. Κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821 ἐννοεῖται ὅτι τὸ σχολεῖον δὲν ἐλειτούργει. Μετ' αὐτὴν τῷ 1832 ὁ ἐξ Ἄνδρου Παῖσιος Καμπάνης μητροπολίτης αὐτῆς Ῥόδου κατασταθεὶς -διότι τῷ 1829 προχειρισθεὶς παρητήθη καὶ ἀντεισήχθη ὁ Βεροῖας Μεθόδιος- ὠκοδομήσατο δι' ἰδίων ἐξόδων τὴν ἀλληλοδιδασκτικὴν σχολὴν ἐκ θεμελίων χάριν τῆς νεολαίας, ἀποκαταστήσας καὶ διδάσκαλον ἀλληλοδιδασκτικόν-- κατὰ τὸ σύστημα τὸ ὑπὸ τοῦ Γ. Κλεοβούλου τοῦ φιλιππουπολίτου εἰσαχθὲν τῷ 1829 1)-- τὸν Μιχαὴλ, ἀγνώστου ἐπωνύμου ὑπογραφόμενον ἐν πωλητηρίῳ ἐγγράφῳ τῆς 3 Φεβρουαρίου 1833, ὡς ἀναγινώσκει ἐν τῷ μοναδικῷ κώδικι τῆς ἄλλοτε ἀκμαζούσης ἱερᾶς Μητροπόλεως Ῥόδου, ἣν ἦν, κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἑαυτῆς ἀκμῆς ὑπήγοντο δέκα καὶ ἑπτὰ ὄλαι ἐπισκοπαὶ, εἰς μητροπόλεις ἰδίας εἴτα προαχθεῖσαι. Μετὰ ταῦτα ἡ ἐξέλιξις τῶν σχολείων ἐν Ῥόδῳ ἔλαβε τὴν ἣν ὁ κ. Γ. Θ. Γεωργιάδης διέτύπωσε ἐν τοῖς ἀκτινωτοῖς πίναξιν αὐτοῦ Ῥόδου 1911 πίναξ 32. (Ἐπιθι G. Chassiotis, L' education chez les Grecs modernes, Paris 1881) λέγων: μετὰ τὴν λαμπρὰν ἐποχὴν τῆς ἀρχαιότητος καθ' ἣν τὰ φῶτα τῆς παιδείας ἐφώτιζον πάντας ἐν γένει τοὺς κατοίκους ἐληκολούθησε μακρὰ ἐποχὴ σκότους καὶ ἀμαθείας.

Οὐδ' ἐπ' αὐτῶν τῶν ἱπποτῶν ἐλήφθη φροντὶς περὶ τῆς παιδείας καὶ μορφώσεως τῶν κατοίκων· διότι οἱ ἱππῶται κυρίως ἀπέβλεπον μᾶλλον εἰς τὴν ὕλικὴν ἢ διανοητικὴν εὐημερίαν τῶν ὑπηκόων των.

Τὸ σκότος τῆς ἀπαιδευσίας κατέστη πυκνότερον κατὰ τὴν τελευταίαν

1) Ἴδὲ Τ. Ε. Εὐαγγελίδου, ἡ μέθοδος τῆς διδασκαλίας τῶν Ἑλληνικῶν παιδῶν τῆς Ἑλλ. ἐπαναστάσεως Ῥόδου 1916 σ. 12.

αν εποχὴν. Εὐτυχῶς ὁμῶς ἤδη ἤρξατο, ἀπὸ τινῶν ἐτῶν, νὰ παρατηρεῖται ποιά τις πρόοδος ἐν τῇ ἐκπαιδεύσει τῶν κατοίκων. Οὕτως ἐνῶ πρὸ 50 περίπου ἐτῶν ἐν ὅλῃ τῇ νήσῳ ὑπῆρχον 3 ἀρρεναγωγεῖα μετὰ 4 διδασκάλων καὶ 295 μαθητῶν, σήμερον ἔχει (ἢ Ῥόδος) 56 ἐν ὅλῃ σχολὰς: Τὸ Βενετόκλειον Γυμνάσιον, τὸ Καζούλλειον Παρθεναγωγεῖον, τὸ Ἀμυράντειον, 11 ἀστικὰς σχολὰς, 28 δημοτικὰς καὶ 14 Παρθεναγωγεῖα καὶ μικτὰς σχολὰς. 89 καθηγητὰς καὶ διδασκάλους καὶ 2912 μαθητὰς καὶ μαθητρίδας.» 1)

Τὸ πρῶτον ἰδρυθὲν σχολικὸν κτίριον εἶνε τοῦ ἔτους 1765 ὡς ἡ ἐξῆς ἐπιγραφὴ ἀναγράφει:

ξ	τος
α ψ	ξ ε

Πᾶς τις εἰσιὼν καὶ θεώμενος τοῦτο τὸ περικαλλὲς οἶκημα ὃ ἐκ Βάθυσιν σπουδῇ Δο [Α]νιήλ Πρωτοσυγγέλης λέ[γε] τοῦ ἀρχιεπίτου τοῦ κῆρ Καλλινίκου Ῥόδου πόνοισι τε πολλοῖς καὶ δου[α] πᾶν[α]ις ἰλ[Δ]ιαις ἐδομήσατο μνημονεύετω τούτου

Ἐπιλέγων τὸ: ὁ θεὸς συγχο[ω]ρησοι σε.

Τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην ἀνέγνω ἐπὶ μαρμαρίνης πλακῶς μήκους μὲν 0,30, πλάτους δὲ 0, 25 καὶ πάχους 0,7 ἀποκειμένης νῦν ἐν τῷ γραφείῳ τῆς Ἀστικῆς σχολῆς. Ἐν αὐτῇ ἀναγράφεται ὅτι τὸ μητροπολιτικὸν μέγαρον (μετὰ τοῦ ἀποκειμένου σχολείου) ἰδρυθῆναι τῷ 1765 ἐπὶ τοῦ πολλὰ πράξαντος ἐν Ῥόδῳ συμπάση μητροπολίτου Καλλινίκου.

Ἄλλ' ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη δὲν ἐποκλείει ὅτι πρὸ τοῦ 1765 ὑπῆρχε σχολεῖον καὶ μάλιστα παρὰ τὴν παλαιὰν μητρόπολιν, ἧς τὴν εἰκόνα

1) Κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ ἐπόλιτου τῶν δημοτικῶν σχολείων Α. Πανηγύρη ἐν τῇ «Ὁρθοδόξῳ διδαχῇ» τῆς 20 Μαρτίου 1916 δημοσιευθεῖσαν ἔκθεσιν σ. 69 οἱ μαθηταὶ ἀνέρχονται εἰς 2341 ἐὰν δ' εἰς τούτους προσθέσωμεν καὶ τοὺς 126 τοῦ Γυμνασίου καὶ τὰς 17 τοῦ ἀνωτέρου Παρθεναγωγείου, ἔχομεν μαθητὰς 2484.

ιγνογράφησε τῷ 1825 ὁ βέλγος συνταγματάρχης Rottiers, οὗ ἀντίτυπον φωτογραφικὸν ἐν μεγεθύνσει, τῇ ἐνεργείᾳ μου, κρέματα νῦν ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς ὑποδοχῆς τῆς νῦν μητροπόλεως, ἐξ οὗ πλεῖστοι λόγιοι ἀπεφοίτησαν. Ἐν τῷ κώδικι δὲ τῆς μητροπόλεως τοῦ 1833 καὶ ἐντεῦθεν ἀνέγνωσαν ὅτι ὁ ἐξ Ἄνδρου Παῖσιος ὡς εἶπον ἀνωτέρω, τῇ 3 Φεβρουαρίου 1833 ἀνφοδόμησεν ἐκ βάθρων ἐγκαταστήσας διδάσκαλον ἀλληλοδιδάκτην τὸν Μιχαήλ. Εἰς τὸ σχολεῖον τοῦτο τῷ 1842 (Ἰουνίου 12) 1) ἀφιέρωσαν καὶ οἱ Βενετοκλεῖς κατοικοῦντες ἐν τῇ συνοικίᾳ Ἁγίου Νικολάου κτήματα (περιβόλιον) κατὰ τὸ 1)3 εἰς τὸν ἱερὸν ναόν, τὸ 1)3 εἰς τὸ σχολεῖον καὶ 1)3 νὰ διανέμηται τῇ 1 Ἰανουαρίου ἑορτῇ τοῦ Ἁγίου Βασιλείου τοῖς πτωχοῖς χάριν τοῦ ἑορτάζοντος διδασκάλου Βασιλείου Βενετοκλέους; καὶ τῷ 1844 κατ' Ἰούλιον ἐκ τοῦ χρέους τῆς μητροπόλεως 9000 γροσίων μέρος ἀφέθη ὑπὲρ τῆς σχολῆς διὰ πατρικῆς ἀποφάσεως, ὡς συνάγω ἐκ τοῦ αὐτοῦ κώδικος.

Ἄλλ' ὁ σύγχρονος τῶν πραγμάτων τούτων **Παναγιώτης Βενετοκλής**; ὅστις γεννηθεὶς περὶ τὰ τέλη τοῦ 17^{ου} αἰῶνος (1792), τὰ πρῶτα γράμματα ἔμαθεν ἐν Ῥόδῳ, εἶτα δὲ ἐσπούδασεν ἐν Σμύρνῃ 2) ὑπὸ τὸν Οἰκονόμον, τὸν Κούμαν καὶ ἄλλους τοῦ γένους διδασκάλους εἰς ἣν ἀφιεροῖ καὶ τὴν συλλογὴν ταύτην, περιλαμβάνουσαν Ἰ. φῶδᾶς καὶ διαφόρους τῆς πατρίδος του περιστάσεις, οἷον ἐξετάσεις σχολείων, περιηγήσεις ἀνά τὴν νῆτον ἣς οἰκτεῖρει τὴν ἀθλίαν κατάστασιν τῶν ἄλλοτε ἀνθουσῶν πόλεων καὶ μονῶν, Ἐπιγράμματα εἰς τὸν ἀδελφὸν του Ἰωάννην, εἰς τὴν σύζυγόν του Ἄνναν, θανούσαν τῇ 17 Ἰανουαρίου 1831, εἰς τὸ τέκνον του θανόντι τῇ 27 Αὐγούστου 1835, εἰς τὴν Ῥόδον 2, καὶ πλεῖστα ἄλλα εἰς διαφόρους περιστάσεις, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὴν ἐκπαιδευτικὴν κατάστασιν τῆς νήσου ἀφορῶσας θρηνεὶ τὴν ἀξιοδάκρυτον τῶν σχολείων κατάστασιν. Τὰ δύο εἰς τὴν

(1) Ὁ Μικθ. Παναγίας ἐν τῷ σχεδιάσματι σ. 203 πιστοῖ ὅτι ἐν Ῥόδῳ τῷ 1845 ὑπῆρχε σχολή.

2) Ἐν Σμύρνῃ τότε ἐσπούδαζον καὶ ἄλλοι Ῥόδιοι. Ἴδὲ Κ. Σιβίτη ὑπόμνημα αὐτοσχέδιον περὶ τοῦ αἰδεσιμωτάτου πρεσβυτέρου καὶ οἰκονόμου Κωνσταντίνου αὐτοῦ ἐξ Οἰκονόμων, ἐν Τεργέστη 1857 σ. 22.

Ῥόδον ἔχουσιν ᾧδε:

α) ὦ μμητὰ τῆς φύσεως χαριτοστολισμένε,
μουσόληπτα, μουσόφιλε, βριλάνδ' ἐκφημισμένε!
Οἱ Ἀβδηρῖται ἠΰξησαν παντοῦ ἐν εὐλογία
Ἄλλ' εἰς τὴν Ῥόδον, φαίνεται, ἔγειναν ἀποικία.
Οἴμοι παντάθλιε πατρὶς! ὅποια ἀλλοιώσεις

Τοῦ ὀβιδίου ὅμοιαι μυθομεταμορφώσεις
β) Πρωτογένης ἑπτὰ ἔτη ᾧ καὶ τὶς μέγας κόπος!
τὸν Ἰάλυσον τῆς Ῥόδου ἔγραφεν ἀδιακόπως,
θαυμαστοὶ οἱ πίνακες καὶ ἡ τεχνη ἑξαισία!

πλὴν συνήργει εἰς τὸ γράφειν ὕλη ἀρκετὰ πλουσία.
Χάριν σήμερον τὸν εἶχον νὰ ζωγράφιζε σατύρους,
καὶ τοὺς ἐν τῷ Ἰαλύσῳ βουσκίμενους τώρα χοίρους! (1)

Εἰς τὰ τῆς παιδείας κακῶς ἔχοντα ἐν Ῥόδῳ ἔχει ποίηματα ᾧδῆ Θ'
(προβλ. καὶ τὴν θαυμασίαν ἀλληγορικὴν σι' ᾧδὴν τοῦ Φιλέρμου (Φι-
λιέρημος) καὶ τὴν Ζ' 1) ἐν ἧ' σὺν ἄλλοις διαμαρτυρούμενος λέγει:

Κ' εἰς ἡμᾶς τίς ἀθλιότης! δὲν εὐρίσκεται κανεὶς,
ξένος ἢ συμπατριώτης, εἴτε φίλος, συγγενής,
ὅστις εἰς τὴν πρόοδόν μας, μὲ σκοπὸν εἰλικρινῆ,
καὶ μὲ σπλάγχνα πατριώτου, συνεργὸς ν' ἀναφανῆ; 2)

1) Ἐκ τῶν λόγων τοῦ Βενετοκλέου; πηραμνηθέντες οἱ ἀοίδιμοι Νικόλαος
Καστρήσιος καὶ Ἀναστάσιος Χατζηπαιρη, Ῥόδιοι, προσήνεγκον διὰ τὰ σχολεῖα
Ῥόδου ὁ μὲν 500 καλλιγραφίας, ὁ δὲ 85 τόμους βιβλίων ἐκ τῆς πατρῴας βιβλι-
οθήκης, ἧ: εἶσι ἱκανὰ σώζονται παρὰ τοῖς κληρονόμοις.

Ὁ Rottiers ἐν τῷ πολλάκις μνημονευθέντι ἔργῳ αὐτοῦ (σ. 329) λέγει ὅτι ὁ
ἐλληνοποιμὴν διὰ πειθίμων ἤχων ἐβαλίε νεοελληνικὸν ἄσμα περὶ τῶν ἄλλοτε
εὐτυχῶν χρόνων ἧς ἱπποκρατίας ἐν Φιλερήμῳ:

Τι σῦτοι οἱ χρόνοι τῆς δόξης ὑμῶν,

Τι ἡ ἡμέραι τῆς εὐτυχίας μας ἐγένηκιν!

Τοῦθ' ὅλερ ἦν χαρακτηριστικὸν τῆς τότε ἔλειπῆς πνευματικῆς καταστάσεως.

1) Ἐν τῇ ᾧδῃ ταύτῃ ἀναφέρεται καὶ ὁ Λαδοβικός Ρὸς μετ' οὗ περιηγήθη
ὁ Βενετοκλῆς καὶ ὁ Σκαρμαγκᾶς τὴν νῆσον.

2) Καὶ ἀνεπίτηταν συγγενεῖς τοῦ ἀηδίου ἀνδρός: Μίνως καὶ Δημήτριος Βε-
νετοκλεῖς, οἵτινες ἰδρῦσαν τὸ Βενετοκλειὸν Γυμνάσιον, ὅλλ' ὡς περὶ συγχρότων
οὐδεὶς γενέσθω λόγος.

Ὁ Παναγιώτης ἀπέθανε τῇ 11 7) βρίου 1874 καὶ ἐτάφη ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Νικολάου. Κατέλιπε δὲ ἔργα οἷον: α') ποιήματα ἐν Σμύρνῃ 1846 εἰς 16ον σ. 48 (πρότερον δημοσιευθέντα ἀνωνόμως ἐν τῷ «Τηλεγράφῳ» Σμύρνης.) β') Βραχεῖαι παρατηρήσεις εἰς τινὰς λέξεις καὶ παροιμίας τῆς καθ' ἡμᾶς ἐλληνικῆς γλώσσης ἐκ τῶν Ἀτάκτων τοῦ Κοραῆ καὶ ἐκ τῶν Κυπριακῶν τοῦ Ἀθ. Σακελλαρίου Ἀθ. 1872 σ. 129 καὶ γ') γραμματικὴν τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης Ἀθ. 1867 (1).

Ὡστε, ὡς βλέπομεν ἡ οἰκογένεια τῶν Βενετοκλέων ἤδη ἀπὸ τοῦ 1842 ἤρξατο εὐεργετοῦσα τὴν κοινότητα ὑπὲρ ἧς καὶ τὸ καλλιμάρμαρον τοῦτο τέμενος τῶν Μουσῶν ἰδρύσατο καὶ διδασκάλους παρέσχεν ὡς τὸν Παναγιώτην, Βασίλειον καὶ Δημήτριον Βενετοκλέους τὸν γεραρὸν ἐπίτιμον γυμνασιάρχην τοῦτε γυμνασίου Ἀλεξανδρείας καὶ τοῦ ἡμετέρου καὶ τὸν Μίνωα Βενετοκλῆ νομομαθῆ κλεινόν καὶ σεπτὸν τοῦ φερωνύμου Γυμνασίου εὐεργέτην.

Ὁ ἐν ἔτει 1864 περιηγηθεὶς τὴν Ῥόδον Γάλλος V. Guerin, ὁ καὶ μονογραφίαν περὶ τῆς νήσου γράψας (ἔκδ. β' Paris 1880 σ. 83) ἀναφέρει ὅτι ἐν ἀπάσῃ τῇ Ῥόδῳ ὑπῆρχον δύο μὲν σχολεῖα ἐν τῇ πόλει Ῥόδῳ ἀλληλοδιδασκτικὸν καὶ Ἑλληνικὸν μετὰ 26 μαθητῶν. (2) Ἐκ δὲ τῶν ἄλλων χωρίων τῆς νήσου μόνον ὁ Ἀρχάγγελος εἶχεν ἀρρεναγωγεῖον μετὰ 35 μαθητῶν ὑπὸ τοῦ ἱερέως τοῦ χωρίου διδασκομένων. Ἐν Κατταβίᾳ δὲ ἰδρύθη κατ' Ἰούνιον 1854 ἰδιωτικὸν σχολεῖον ὑπὸ Χαλκίτου τινὸς μετὰ 6 - 7 μαθητῶν, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ συντηρηθῆ διηγεῖτο τῷ Guerin ὅτι ἐμελλε νὰ τὸ διαλύσῃ.

Ἡ Λίνδος, ἣτις κατὰ τὸν Ὀλλανδὸν περιηγητὴν Dapper (αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου σ. 92 ἐπὶ τῆς ἰπποτοκρατίας εἶχε δύο χιλιάδας πεντακοσίας ψυχὰς καὶ ἐπὶ τουρκοκρατίας ὄψιν πόλεως, εἶχε σχολεῖα ἀκμάζοντα καὶ διὰ τοῦτο βλέπομεν, ὅτι παρήγαγεν ἱκανοὺς λογίους

(1) Ἐκ τῶν προλεγομένων τῆς γραμματικῆς μανθάνομεν ὅτι ὁ Παναγιώτης ἐγεννήθη τῷ 1792 καὶ ἀπέθανεν ἐν ἡλικίᾳ 82 ἐτῶν.

(2) Πράγματι δ' ἐκ τοῦ κώδικος τοῦ 1833 τῆς μητροπόλεως μανθάνομεν ὅτι ὁ Ἰάκωβος ὁ Πατμῖος μητροπολίτης Ῥόδου διώρισε μετὰ τὸ 1839 δύο διδασκάλους δίδων ὁ ἴδιος 4,500 γροσίων.

πατριάρχας, μητροπολίτας, επισκόπους και διδασκάλους μέχρι τῶν ἐσχάτων χρόνων τῆς τουρκοκρατίας. Τῷ 1759 διδάσκαλος ἐν Λίνδῳ ἦν Δημήτριος ἀγνώστου ἐπωνύμου κατὰ τὸν κώδικα τοῦ μητροπολίτου Ῥόδου Κωνσταντίου (1691—1702) ἀρχόμενον ἀπὸ τοῦ 1693 καὶ τελευθέντα τῷ 1797, ὡς περιγράφει αὐτὸν ὁ ἐν Σύμῃ μεσαιωνοδίφης κ. Δημοσθένης Χαβιαρᾶς ἐν τῷ Ῥοδιακῷ ἡμερολογίῳ Διαγόρα τοῦ 1912 (σ. 89—5), ὃν ὅμως ἐξ ἐρευνῶν μου ἐν Λίνδῳ ἀνεκάλυψα ὅτι ἐκαλεῖτο Φιλιππάκης καὶ εἶχεν σπουδάσει ἐν Μολδοβλαχία μετὰ Καστρισιῶν καὶ Βλαστῶν. Ὁ Δημήτριος, ὡς ἐξ ἐγγράφων εἰκάσω, ἀπέθανε μετὰ τὸ 1798. Ἄγνοῶ τίς διεδέξατο αὐτὸν. Τοῦτο μόνον γινώσκω ὅτι ἐν Λίνδῳ τῷ 1846 διδάσκαλος ἦν ὁ Φραγκῖσκος Ἀντωνιάδης Λίνδιος καὶ μαθητῆς τοῦ ἐν Ἄνδρῳ διδάσκοντος Θ. Καῖρη 1). Περὶ δὲ τῆς καταστάσεως τῆς παιδείας λέγει ὁ ἀοίδιμος Παναγιώτης Βενετοκλῆς ἐν ᾠδῇ Δ' ὄνειρον καλουμένη, διότι ὁ ποιητῆς φαντάζεται τὸν Κλεόβουλον τὸν Ῥόδιον δίδοντα συμβουλὰς τοῖς Ῥοδίοις περὶ παιδείας, καὶ ἐν τῇ στί φαντάζεται τὴν πατρίδα πτῶμα ἐπὶ τοῦ Φιλερήμου ὄρους συμβουλευούσαν ταῦτά. Ἐκ τῆς ᾠδῆς ταύτης ἀξιολόγου καθόλου ἐξέχουσιν οἱ στίχοι (Πονήματα ἐν Σμύρνῃ 1845 εἰς 16ον) :

(1) Ἐξ ἐπιστολῆς τῶν ἐν Λίνδῳ διδασκάλων ἀδελφῶν Παπαϊωάννου (17 Μαΐου 1916) ἔμαθον ὅτι οἱ περὶ τὸ 1850 διδάσκαλοι ἦν ὁ Λίνδιος πρωτοσύγγελλος Σαμουήλ καὶ ἑτερός τις Μελισσᾶς Σάμιος. Τοῦ Σαμουήλ τούτου σώζεται ποίημα, ἀδόμενον κατὰ τὴν ἀποφοίτησιν τῶν μαθητῶν ἀπὸ τοῦ Ἀποστόλου, Ὁκτωήχου καὶ Ψαλτηρίου, ὅπερ περιελθὼν εἰς χεῖράς μου μετὰ τὴν ἐκτύπωσιν τοῦ περὶ τῆς μεθόδου τῆς διδασκαλίας τῶν Ἑλληνικῶν πρὸ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως (Ῥόδος 1916) δὲν ἠδυνήθην νὰ δημοσιεύσω. Ἐξ αὐτοῦ μαθαίνομεν ὅτι ἦν υἱὸς Παύλου καὶ Ἀφένδρας καὶ κατήγετο ἐκ Λίνδου. Ἐν τῷ χωρίῳ Ἁγίῳ Ἰσοδώρῳ καὶ ἐν τῷ φερωνύμῳ ναῶ σιῶζονται δύο ἀμαρτωλοὶ ἀπολοῦσθαι τοῦ Ἁγίου τούτου, ὧν ἡ μὲν φέρει τὴν δετὴν ἐπιγραφὴν : «χειρὶ γέγραπται Χ'' Σαμουήλ Λινδίου πρωτοσυγγέλλου πόνημα ἐτούτου τοῦ βιβλίου.

Λίνδιος εἶμαι γέννημά τε καὶ θρέμμα

Παύλου τε υἱὸς ἢ μήτηρ μου Ἀφένδρα.

1862 ἐν μηνὶ γέγραπται εἴκοσιν Ἰουνίου.»

Τὶ θέλεις μ' εἶπε, τί ζητεῖς τὰς ἀρχαιολογίας;

ὡς πότε ἐναβρύνεσθε εἰς τὰς πατραγαθίας;

τοῦθ' ὅπερ ἴσχυε μέχρι τῆς 15 Αὐγούστου 1909 δι' ὄλην τὴν κοινὴν ἡμῶν πατρίδα Ἑλλάδα, τρεφομένην μὲν ἐκ τῆς πατραγαθίας (προγονοπληξίας) ἀφ' ἑαυτῆς δὲ οὐδὲν ἢ ἐλάχιστα ποιούσαν. Χαίρει δὲ καὶ σκιριτᾶ ὁ ποιητὴς καὶ διὰ τὸ φιλόμουσον τοῦ τότε 1832 ἀρχιερέως Μεθοδίου, ὃν ἐπαινεῖ διὰ τῶν ῥόδων β' καὶ γ'.

Ὅτε ἐπεσκέψατο τὴν Ῥόδον ὁ Rottiers εἶχε συνοδὸν τὸν Αἰνδιον λόγιον τὸν Δημήτριον [Παγκᾶν;], ὅστις σπουδάσας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Παιδούης περιηγήθη πᾶσαν τὴν Ἰταλίαν καὶ ἐγίνωσκεν, ἐκτὸς τῆς Ἑλληνικῆς καὶ τὴν Ἰταλικὴν καὶ Γαλλικὴν· διέμενε δ' ἐν Κῶ καὶ μετήρχετο τὸν ἐξηγητὴν τῶν ἀρχαιοτήτων (cicerone) τῆς τε Κῶ καὶ τῆς Ῥόδου. Ἐν τῇ Μονῇ τῆς Ζωοδόχου πηγῆς οὐ μακρὰν τῆς Λαχανιάς τῷ 1829 ὑπῆρχε διδάσκαλός τις Διονύσιος (1).

Σπουδαιότατος λόγιος Ῥόδιος καὶ σπουδαῖον διαδραματίσας πρόσωπον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος ἦτο ὁ **Παναγιώτης Ῥόδιος**, ὅστις ἐγεννήθη ἐν Ῥόδῳ τῷ 1789· μετὰ τὰς ἐν τῇ πατρίδι ἐγκυκλίους σπουδὰς ἀπῆλθεν εἰς Παρισίους ἔνθα ἐσπούδασε τὴν ἰατρικὴν. Ἐνταῦθα ἐγνωρίσθη μετὰ τοῦ ἐκ Χίου σοφοῦ Κοραῆ καὶ πολλάκις ὑπ' ἐκείνου εὐηργετήθη. Ἐκτραγείσης τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως κατῆλθε μετ' ἄλλων Ἑλλήνων ἐπιστημόνων καὶ φοιτητῶν εἰς τὴν ἀγωνιζομένην Ἑλλάδα, ἔνθα ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὰ στρατιωτικὰ καὶ πολιτικά. Κατετάχθη δ' ὡς λοχαγὸς ἐν τῇ φάλαγγι τῶν φιλελλήνων καὶ ἐπολέμησε γενναίως ἐν τῇ καταστρεπτικῇ διὰ τοὺς Ἕλληνας μάχῃ τοῦ παρὰ τὴν Ἄρταν χωρίου Πέτα, ὁπόθεν ἀποσωθεὶς ἀπῆλθεν εἰς Μεσολόγγιον εἰς συνταγματάρχην δὲ προαχθεὶς διέτριβε πατριωτικώτατα περὶ τὴν σύνθεσιν καὶ σύνταξιν τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ (τυπικοῦ). Διορισθεὶς δ' εἶτα προσωρινὸς γραμματεὺς τῆς ἐπικρατείας καὶ ὡς ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν ἐκήρυξε τὸν

(1) Τοῦτο μανθάνομεν ἐξ ἐπιγραφῆς λεγούσης : « Ἀθανάσιος υἱὸς Γεοργίου προσκινιτοῦ· οὗτος ἔν διοκτίτις τις μονὴς ταύτης κὲ διδασκάλου αὐτοῦ Διωνισίου μοναχοῦ. Αὐγούστου 30 1829 ».